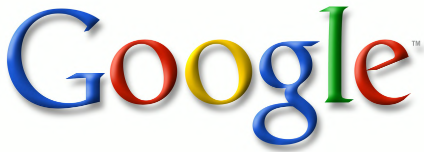
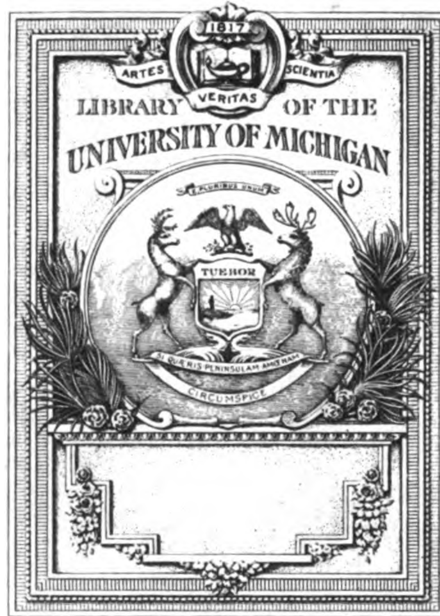

1817
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOFEMTE ÅRGÅNGEN

1914

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1914

Innehåll:

Svenska Litteratursällskapets årsmöte

hölls den 18 december, därvid följande ärenden förekommo:

1. Årsberättelse för året 1913.

Sällskapet har under året 1913 utgifvit 34:de årgången af *Samlaren* med bidrag af A. SILOW, J. L:SON SAMZELIUS, G. BOLIN, BARBRO EKHOLM, M. LAMM, C. M. STENBOCK, S. BELFRAGE, A. NILSSON, H. SCHÜCK, I. COLLIJN, A. BLANCK och A. NELSON. Som bilagor ha utdelats *Svenskt anonym- och pseudonymlexikon* af L. BYGDÉN H. 18 och *1500- och 1600-talens Visböcker* utgifna af A. NOREEN och J. A. LUNDELL 7. H. 2.

Samlarens 35:te årgång, som är under tryckning, kommer att innehålla uppsatser af O. HOLMBERG, S. LEIJONHUFVUD, E. LEWENHAUPT, E. LIEDGREN, A. NORDÉN, J. NORDSTRÖM, E. NOREEN och H. SCHÜCK. Som bilagor komma för år 1914 att utdelas 19:de häftet af *Svenskt anonym- och pseudonymlexikon* och 3:dje häftet af *1500- och 1600-talens Visböcker. 7. K. Bibliotekets Visbok i 4:o.*

Upsala den 18 dec. 1914.

MARTIN LAMM.

2. Revisionsberättelse för år 1913.

Undertecknade, utsedde att revidera Svenska Litteratursällskapets räkenskaper för år 1913, få efter verkställd granskning afgifva följande berättelse:

Behållning från föregående år	kr.		8,854: 48
Inkomster:			
363 afgifter à 5 kr.	kr.	1,815: —	
38 afgifter à 2: 75 kr.	„	104: 50	
Äldre årsafgifter	„	40: —	
2 afgifter för 1914	„	10: —	
Svenska Akademien för 1913	„	100: —	
Lagerförsäljning	„	269: 79	
Debiterade postporton	„	79: 83	
Räntevinst	„	370: 44	
Statsanslag	„	800: —	3,580: 56
		Summa kr.	12,435: 04
Utgifter:			
Författarhonorar	kr.	974: 58	
Tryckningskostnader	„	2,847: 35	
Posträkningar	„	148: 51	
Distribution m. m.	„	110: 62	4,081: 06
Utgående behållning:			
Å bankräkningar	kr.	8,288: 96	
Kontant i kassan	„	65: 02	8,353: 98
		Summa kr.	12,435: 04

Räkenskaperna befunnos ordentligt förda och fullt verificerade. Revisorerna föreslå, att full och tacksam ansvarsbefrielse beviljas skattmästaren, docenten A. Blanck, för hans förvaltning under år 1913.

Upsala den 17 december 1914.

J. M. Hulth. Axel Nelson.

3. Beviljades skattmästaren full och tacksam ansvarsfrihet för hans förvaltning.

4. Företogs den i stadgarna föreskrifna utlottningen af en af arbetsutskottets medlemmar, hvarvid öfverbibliotekarien C. Annerstedt utlottades.

5. Till medlem af arbetsutskottet återvaldes öfverbibliotekarien C. Annerstedt. Till suppleant valdes efter aflidne förste bibliotekarien E. Meyer förste bibliotekarien A. Nelson. — Utskottets öfriga medlemmar äro docenten A. Blanck, förste bibliotekarien I. Collijn, professor H. Schück och undertecknad.

6. Valdes till revisorer 1914 förste bibliotekarien A. Grape och andre bibliotekarien frih. G. Rudbeck samt till dessas suppleanter förste bibliotekarierna J. M. Hulth och S. E. Bring.

7. Höll fil. lic. Gunhild Bergh föredrag: *Olof Bergklints kritiska verksamhet.*

8. Upplöstes sammanträdet.

Vid Arbetsutskottets samma dag hållna sammanträde omvaldes till ordförande professor H. Schück, till skattmästare docenten A. Blanck och till sekreterare undertecknad.

Upsala som ofvan.

Martin Lamm.

Till belysning af krisen i Joh. Olof Wallins lif.

Af

Emil Liedgren.

Med anledning af några ord om J. O. Wallin i G. H. Mellins Lärobok i Svenska Litteraturens historia (1860) framställde Anders Fryxell vid ett sammanträde i Svenska akademien 1873 en del anmärkningar, hvilka sedan trycktes i hans posthumt utgifna Bidrag till Sveriges historia efter 1772 (sid. 249 f.). Dessa anmärkningar berörde bl. a. en händelse i Wallins lif, som dittills man och man emellan mycket debatterats och nu genom Fryxell definitivt drogs inför offentligheten.

Wallins förlofning med en mamsell Runevall och denna förbindelses plötsliga upplösning har i vår svenska litteraturhistoria nästan kommit att bilda ett slags motstycke till Søren Kierkegaards ryktbara brytning med Regine Olsen och tillagts en analog innebörd för den manliga partens senare lifsverk. Ur denna händelse har man nämligen velat förklara Wallins fördjupning som skald och predikant från omkring 1809. Särskildt skulle hans storverk som psalmdiktare ha framgått ur den inre kris, som den brutna förlofningen medförde. I Warburgs framställning af Wallins lif och diktning har denna uppfattning vunnit burskap, liksom den äfven återges i C. F. Lundins Kyrkohistoria.

Angående Wallins brutna förlofning förekommer utom Fryxells berättelse äfven en dylik, författad af Wallins en tid mycket intime vän P. A. Wallmark och aftryckt i T. Ekelunds Vittra Skuggbilder (1886). På flera punkter afviker denna uppteckning från Fryxells.

Därjämte har en annan af Wallins närmaste vänner Bernhard von Beskow i sina Lefnadsminnen något berört ämnet. Och slutligen har fröken Eva Fryxell i Kyrkohistorisk Årsskrift 1909 meddelat ett bref till Anders Fryxell från prosten Nathanael Wallin (död som prost och kyrkoherde i Tunhem, Skara stift, 1870), hvari denne, som omkring 1816 var J. O. Wallins adjunkt, skildrar sina intryck af den store skalden och kyrkomannen och äfven framdrager historien om den upplösta förlofningen. Enligt Fryxells egen uppgift har Nathanael Wallin varit hans hufvudkälla för framställningen af Wallins förhållande till mamsell Runevall, ehuru han äfven stödt sig på "några från andra håll bekomna underrättelser". Att så varit framgår vid jämförelse mellan Fryxells berättelse och N. Wallins bref, ty mycket af hvad den förre förtäljer har ingen motsvarighet hos den senare. För antagandet, att brytningen med mamsell R. varit af epokgörande betydelse i Wallins utveckling, är Nath. Wallin den förnämsta auktoriteten.

Granskar man nu närmare de ifrågavarande källorna, möter strax en svårighet. Både Wallmarks och N. Wallins berättelser äro nedskrifna mer än 30 år efter de skildrade händelserna. Ehuru Nath. Wallin i sitt bref till Fryxell förklarar, att få torde känna de förhållanden, han vill relatera, så väl som han, synes han dock i själfva verket ha varit ganska illa underrättad. I beröring med sin store namne kom han väl först, då han 1813 blef pastorsadjunkt i Stockholm. Men Wallmark var alltifrån Wallins första karlbergstid hans ganska intime vän, och i hans familj umgicks Wallin just vid den tid, då förlofningen upplöstes. Därför bör väl Wallmark tilldömas vitsord framför Nath. Wallin, där deras berättelser ej öfverensstämma, ehuru man visserligen måste räkna med att Wallmarks minne kan ha svikit honom.

Wallmarks uppgift, att fru Runnevall med sin dotter bodde i det s. k. Räntmästarhuset i staden mellan broarna (kvarteret Achilles) bekräftas af mantalslängderna för Stockholm (stadens södra och västra del) 1800 och 1810.[1] Fru Elisabeth R., född Nordin, var

[1] Namnet skrifves såväl i officiella handlingar som af fru R. själf (i en bland Wallmarks bref förvarad biljett) med två *n*. I *Inrikes Tidningar* n:r 129 1815 förekommer stafningen Runevall. Endast Nath. Wallin skrifver Runewald.

änka efter kammarskrifvaren Birger Runnevall, som afled 1801, 48 år gammal.[1] Makarna hade två barn: Sophia Margareta, född den 30 juni 1790, och Nils Ludvig, född den 12 juni 1796. Den flickpension, fru R. höll i sitt hem, besöktes bl. a. af Bernhard von Beskow, som vid fem års ålder (1801) där började inhämta innanläsningens första grunder.

I Storkyrkoförsamlingens kommunionböcker finns Sophia Runnevall antecknad för nattvardsgång åren 1807 och 1808. Några andra upplysningar om henne ha ej i denna församlings kyrkoböcker stått att erhålla. Om hennes yttre äro alla, som sett eller hört talas om henne, ense: Wallmark, v. Beskow, Nath. Wallin, Fryxell och T. Hagberg prisa alla hennes skönhet.[2]

Nath. Wallin uppger, att J. O. Wallin var förlofvad med henne redan 1806, och synes anse, att brytningen inträffat samma år. Wallmark säger, att Wallin vid tiden för brytningen nyss hade blifvit teologie adjunkt vid Krigsakademien på Karlberg med Solna till prebende. Teol. adjunkt blef Wallin 1806, men Solna pastorat fick han först som lektor vid Karlberg 1809 (med tillträdesrätt 1810), och det är väl denna tidpunkt, Wallmark har i tankarna, då han i samma andetag tillägger, att Wallin "således" kunde gifta sig. Lönen som teol. adjunkt (155 rdr om året) skulle svårligen kunnat tillåta honom att gifta sig med en flicka utan förmögenhet som Sophie Runnevall. Mot antagandet, att förlofningen (och brytningen) inträffat redan 1806, tala äfven andra omständigheter.

Wallins förlofning med mamsell Runnevall har väl i regel antagits vara hans enda allvarliga förbindelse före giftermålet. I samma mån som så trotts vara förhållandet, har man helt naturligt varit benägen att vid denna förbindelse fästa särskildt stor vikt. Men utom ett måhända rent litterärt ungdomstycke för den lilla Johanna Hedblad (sedermera gift Billvall) på Stadra, där Wallin var informator 1799—1800,[3] kände hans samtida åtminstone en

[1] Döds- och födelsedata äro hämtade ur bouppteckningarna i Förmyndarekammaren.

[2] Om T. Hagberg's *Litterära Barndomsminnen*, se nedan!

[3] Se härom *J. O. Wallins ungdomsutveckling* i *Kyrkohist. Årsskrift 1910*. Senare har jag genom muntliga uppgifter fått något närmare kännedom om denna historia.

djupare böjelse, som t. o. m. skall ha resulterat i ett definitivt frieri. När Bernhard von Beskow 1853 var sysselsatt med att skrifva Valerius' biografi, vände han sig bl. a. till Wallmark med begäran om upplysning angående den dam,. som i Valerius' dikter benämnes Salla. I ett följande bref, dateradt den 14 sept. 1853, skrifver han till samme man: "Då du nämner, att 'Salla' förmodligen var Choræi wackra enka, finner jag äfwen detta så mycket mer sannolikt, som jag nu påminner mig, att Valerius war en af de tre berömda skalder, som friade till henne (enka efter den fjerde), nemligen: Franzén, Wallin, Valerius." (Wallmarkska brefsamlingen i Kungl. biblioteket.) Franzén, som redan i juli 1806 — en månad efter Choræus' död — inledt korrespondens med hans efterlefverska, befarar under våren 1807, då Wallin utgaf första häftet af sina och Choræus' psalmer, att detta skulle få betraktas som en sorts förlofningskort (Castrén, F. M. Franzén i Finland, sid. 313). Det skulle ju, enligt tidens bruk, närmast ha ålegat Wallin, Choræus' efterträdare som teol. adjunkt vid Karlberg, att "konservera huset" Af Malla Montgomery-Silfverstolpes Memoarer (I: 103) framgår äfven, att Wallin uppvaktat fru Choræus på Kristinadagen 1806 med verser i hennes lille sons namn, hvilka Malla fann "oöfverträffligt rörande vackra". Måhända äro de bägge elegiska styckena i Polymnia (1807) Enslingen och Försakelsen framsprungna ur resignationen öfver det misslyckade frieriet.[1]

Att såsom Nath. Wallin tänka sig förlofningen med mamsell

[1] I August Blanche's *Bilder ur verkligheten*, II (En prestmans anteckningar) förekommer, såsom min vän bibliotekarien Ivar Norberg påpekat för mig, en historiett *Vice Pastorn*, där det berättas, hur en skön högadlig fröken i hemlighet besvarar en ung prästs kärlek, men af sina anstolta föräldrar tvingas att äkta sin greflige kusin ryttmästaren v. H. Vigseln förrättas af den unge prästen »med dennes vanliga, kraftfullt ljudande stämma, utan att en enda muskel i hans ansikte förrådde hvad som föregick inom honom». Händelsen skulle ha passerat i »en af rikets mellersta provinser», och prästen i fråga påstås ha varit sedermera ärkebiskopen Olof Wallin. Huruvida något verklighetsunderlag funnits för denna anekdot, känner jag ej. — I landshöfding R. von Kræmers skildring af Wallins sista stunder (tryckt i T. Ekelund's *Vittra Skuggbilder*, sid. 98 f.) omnämnes »ett äldre, svartklädt fruntimmer», som skulle varit en »enkefru W., då bosatt i Upsala och bekant med Wallin sedan den tid han var kyrkoherde i Solna». Den mystiska damen omtalas äfven af T. Hagberg (se nedan).

Runnevall ingången och upplöst redan 1806, stämmer ej heller med den brådska, hvarmed J. O. Wallin enligt Nath. Wallins och Wallmarks samstämmiga mening vände sig åt annat håll. Först i augusti 1810 gifte sig nämligen Wallin med Anna Maria Dimander. Vore Nath. Wallins kronologi riktig, skulle giftermålet ingåtts flere år tidigare — han synes vilja sätta äfven det till 1806.

Bland Wallins dikter från åren 1806—1810 finnas ju åtskilliga, som kunna antagas syfta på hans förhållande till Sophie Runnevall. Med det lilla artiga namnsdagspoemet Till Lina jemte en blomsterqvast (i Polymnia 1807) är det ett eget förhållande. Den finnes tryckt redan 1805 i Linköpings Bladet n:o 24 (den 23 mars) med en liten olikhet — rubriken lyder: Jemte några blommor till Julie och ingressen är afpassad därefter. Och samma år i september omtalas den af Hammarsköld (i bref till Claes Livijn) såsom adresserad till en mamsell Sofi Dahlberg, hvarvid den naturligtvis börjar: "Tag dessa små, Sofi, som våga att likna dig..." Slutstrofen har förmodligen visat sig slå an, helst i sin ursprungliga form: blommorna vissna snart vid den skönas barm, men

sälla de — säll den som fore
På samma sätt från verlden af!
O, att jag sjelf en blomma vore
Och bleknade mot samma graf!

Af denna dikts ålder kan således ingen slutsats dragas med afseende på tiden för Wallins första svärmeri för Sophie Runnevall. Förmodligen har dikten ursprungligen varit riktad till samma flicka, som Wallin firar i juni 1805 med ett poem i Linköpings Bladet n:o 47 *(Till Julie).* Detta i Wallins utgifna diktsamlingar och Samlade Witterhetsarbeten ej upptagna stycke återfinnes i hans 1804 till Leopolds granskning öfverlämnade handskrifna versbok "Barnlekar" (nu i Kungl. biblioteket). Den unga damen säges i dikten med sin egen sång ha öfverträffat skalden, som "häpen fäller Lyran neder" och ger segerkransen åt henne.

Bland Wallins Smärre Poemer 1808 synas företrädesvis Till Lina med ett stycke bomullsflor, Maries Hjertekamrar och möjligen Gummans råd kunna åsyfta Sophie. I alla dessa dikter skönjes

emellertid en viss oafgjordhet från föremålets sida. Kanske kan äfven det melodiska, om Topelius erinrande poemet Svärmeri (Hvem är du, o tärna) vara inspireradt af Sophie Runnevall. Det finns där något af det sväfvande lätta och kokett graciösa, men också något af det svärmiskt hängifna, som man gärna vill förbinda med föreställningen om henne, sådan hon skymtar i de förut nämnda berättelserna. — Bland i Wallins Samlade Witterhetsarbeten intagna dikter, som ej förekomma i samlingen 1808, kan poemet Till Laura (af Beskow dateradt till 1808—1809) också tänkas åsyfta Sophie.

Ett annat stycke, som förefaller innehålla bestämda anspelningar på mamsell R., kallas i Wallins Witterhetsförsök 1821 *Romance* och förekommer första gången i tryck i Wallmarks Journal för Litteraturen och Theatern 1810, n:o 71 (den 26 mars), där det blott bär öfverskriften *Ord till en air i Haydns Årstider* (En bygdens tärna sjutton år). Enligt n:o 75 af samma tidning uppfördes nämnda oratorium första gången med fullständig orkester och kör den 14 mars 1810 i Ladugårdslandskyrkan. Detta är väl anledningen, att Wallin just nu publicerar dikten. Men redan 1807 har vid en välgörenhetskonsert i Jakobs kyrka utförts "en air i Haydns Årstider". (Stockholms Posten s. å. n:r 128), som möjligen kan vara den af Wallin åsyftade. (Vid samma tillfälle sjöngs en koral ur Choræus' och Wallins nyss utgifna psalmhäfte.) Då just vid tiden för denna sistnämnda konsert Sophie Runnevall fyllde sjutton år, kunde det ligga nära att antaga, att dikten vore skrifven då och således finge betraktas som vittnesbörd om att Wallins förbindelse med henne inledts vid denna tidpunkt. Ty i dikten omtalas, hur den vackra sjuttonåriga tärnan ger sin hand åt en känslofull och fattig yngling, trots att hon har många förnäma och rika friare omkring sig (mamsell R. var enligt Wallmarks och Nath. Wallins samstämmiga vittnesbörd "mycket firad och kurtiserad", "kringsvärmad af tillbedjare" o. s. v.), och den lycklige fästmannen lofvar redligt att bli en son för hennes mor, som här tycks stödja partiet (hvilket fru R. enligt Wallmark också verkligen gjorde):

Och flickans kind i purpurbrand
Sitt blyga *ja* har sagt,

Och flickans hand i gossens hand
Har modren redan lagt.
Nu sjunger han uti sitt tjäll
Med moder och med brud:
»Den dygdige är rik och säll
Förutan guld och skrud.»

Men just denna strof tyder väl på ett något senare tillkomstdatum, ty 1807 kunde Wallin svårligen tänka på att gifta sig med en flicka, hvilken såsom mamsell R. saknade egentlig förmögenhet. (Att så var, därom vittnar tillfyllest bouppteckningen efter fadern.) Vi ha ju ock i det föregående sett, att han ännu på våren 1807 af Franzén misstänktes för att vilja hemföra Choræus' änka som sin maka. Det synes därför troligt, att dikten tillkommit i samband med hans förbättrade ekonomiska utsikter 1809, och att alltså den definitiva förlofningen skett då. Eklaterad blef den ej, ehuru Wallin hade gifvit flickan ring (Wallmark). "Sjutton år" får då tas något eufemistiskt, liksom "en bygdens tärna" — bägge delarna höra med till den idyllisk-romantiska utmålningen. Äfven eljes svärmar Wallin för "bygdens tärnor", "bygdens döttrar" *(Enslingen, Till Julie)*. Det hör med till den modestie och oskuld, som hans officiella poesi så ifrigt affischerar.

År 1809 året för Wallins förlofning med Sophie Runnevall, kan upplösningen af den enligt referenternas mening tydligen rätt korta förbindelsen ha skett i slutet af sommaren 1809 eller senast i början af juni 1810, om man får tro Nath. Wallins och Fryxells uppgift, att brytningen inträffat under en sommar ute vid Sabbatsberg ("under brunns-sejouren vid S." skrifver den förre, d. v. s. mellan 1 juni—31 augusti). Men skulle brytningen ha skett redan 1809, blir det hart när obegripligt, hur Wallin vid jultiden s. å. kan låta Wallmark, som var bekant, ja t. o. m. synes ha umgåtts med familjen Runnevall,[1] aftrycka de sex intima Charader till Julie, som då läsas i Journal för Litteraturen och Theatern. (N:r 2—6 af dessa charader äro upptagna i Wallins Witterhetsförsök 1821 och i hans Samlade

[1] Därom vittnar den förut omtalade biljetten från fru R. till Wallmark, där hon tackar för »Herskapets obligenta invite».

Witterhetsarbeten.) Ty att dessa småsaker syfta på Sophie Runnevall kan icke lida något tvifvel. Innehållet är nämligen mycket betecknande för förhållandet, sådant Wallmark skildrat det. Enligt hans berättelse har mamsell R. visserligen högaktat och värderat Wallin men ej för honom hyst någon egentlig erotisk böjelse, utan grämt sig öfver att hon mottagit hans ring, då hon ej kunde älska honom så, som han förtjänade bli älskad. Den första af charaderna (Journalen 1809 n:r 64, den 2 december) skall, enligt hvad ett följande nummer meddelar, åsyfta ordet Skönhet. Den lyder så:

Ditt segrande *Hela* förstår jag mig på
Att dyrka långt bättre än klandra:
Ack! vore Du mindre det *Första* ändå!
Nej! vore Du mera det *Andra!*

I Wallins Witterhetsförsök 1821 (och i Samlade Vitterhetsarbeten) är denna alltför närgångna charad utelämnad. Men då den ingår under samma rubrik (Charader till Julie) som de öfriga, kan man vara viss, att äfven den är af Wallin. N:o 2 biktar, att författaren fordom ansåg kärlek blott som lek, till dess han af Julies sköna blick dömdes att bli kär, och n:o 3 förkunnar, att han snart mister allt sitt mod, om hon längre näns pröfva hans tålamod med "behagens enväldsmakt". Lösningen till n:o 4 är Fästmö, och denna charad lyder:

Du renaste, skönaste *Andra* i verlden,
Du skulle dock blifva det *Första* med mig!
Och nu — hvad är högheten, lyckan och flärden?
Jag säger förtjusad mitt *Hela* till Dig.

I n:r 76 af Journalen 1809 (den 23 december) läsas de bägge återstående charaderna. Lösningarna till dem meddelas emellertid ej i något följande nummer. Märkligast är n:o 6, som tydligen syftar på någon sammansättning med jul (kanske julrim e. d.):

Åt åre det bättre skall bli;
Men nu då mitt *Första* är inne,
Mitt hjertliga *Andra* Du finne
Så godt som mitt *Hela*, Julie!

Af denna charad kan väl tryggt slutas, att den blifvit skrifven julen innan det år ingick, då Wallin och Sophie Runnevall hoppades få flytta in i eget hem („Åt åre det bättre skall bli"). Men detta år var efter all sannolikhet 1810, då Wallin tillträdde Solna pastorat. „Han skulle nu mottaga Solna pastorat och prestgård", skrifver Wallmark i sammanhang med redogörelsen för brytningen och den nya förbindelsens ingång.

Vi få väl alltså stanna vid det alternativet, att brytningen skett 1810 och, såvida Nath. Wallin och Fryxell på denna punkt ha rätt, i juni månad. (Att brunnsterminerna vid Sabbatsberg räckte 1 juni—31 augusti visar en i Stockholms Posten 1807 n:r 78 införd annons härom.) Äfven Wallmark förlägger brytningen till Sabbatsberg, men ej till samma lokalitet som Fryxell (fru Runnevalls sommarbostad), utan till Sabbatsbergs värdshus. Emellertid är det väl ej alldeles säkert, att brytningen skett omedelbart innan den nya förbindelsen ingicks. Vissa tecken skulle nog kunna anföras därpå.[1]

Att Wallmarks försök att återknyta förbindelsen misslyckades, skall enligt hans egen berättelse ha berott dels på flickans „alltför romantiska begrepp om kärleken", dels på hennes af modern omtalade barndomstycke för revisor Osængius. Denne man, som af Fryxell nämnes „assessor", blef sedermera hennes make. Men svårligen har Wallmark fullt riktigt återgifvit fru Runnevalls ord, då han säger, att „revisor Osängius och flickan uppvuxit tillsammans och från barndomen hyst kärlek till hvarandra". Ty bemälde revisor, hvars fullständiga namn lydde Anders Philip Osængius, var enligt 1810 års mantalslängder för Jakobs församling född år 1778, medan Sophie Runnevall var född 1790. Han nämnes „Revisoren vid Kongl. Kammar-Rätten, och vid Konglig Directjon öfver Allm. Fattigvården, samt Kammarskrifvare vid Kongl: Nummer Lotterie Directjon" och bodde 1810 i kvarteret Hästeskoen, huset n:r 16.

---

[1] Af Mortensen's arbete *Clas Livijns dramatiska författarskap*, sid. 165 f., vill synas, att Livijn i ett dramatiskt utkast från oktober 1808 haft i tankarna att skämta med Wallins energiska jakt efter ett godt parti. Kronologien tycks dock ej fullt säker, och anspelningarna äro på det hela taget ganska dunkla.

Förmodligen härstammade han från den bekanta småländska prästsläkten Osængius, inom hvilken Annerstads pastorat i Växjö stift länge gick i arf. Han erhöll sedan fältkamrers titel, men assessor blef han aldrig. Däremot fanns, såsom Stockholms Stads Calender 1808 visar, en assessor Anders Gustaf Osængius, som s. å. blef kammarrättsråd. Men det var med Anders Philip Osængius, som Sophie Runnevall omsider gifte sig.

Om tiden efter brytningen berättar Wallmark följande. När Wallin insåg, att skilsmässan var oåterkallelig, sjönk han i en djup melankoli, den hans vänner på allt sätt sökte skingra. I denna sjuka och nästan svärmiska sinnesstämning besökte han ännu oftare än förr vännen Wallmarks hus, där han annars alla söndagsaftnar brukade infinna sig för att först på tisdagen återvända till Karlberg. Vid ett af dessa besök träffade han mamsell Marie Dimander jämte en hennes syster, döttrar till en afliden tobaksfabrikör på Regeringsgatan. Fru Dimander bodde (enligt 1810 års mantalslängd för Jakobs församling) med sina tre döttrar, af hvilka Anna Maria var äldst (tjuguåtta år gammal), i kvarteret Stuten n:r 56—57. Sönerna Anders och Carl innehade faderns affär med firma Anna Dimander & Son. Wallmark bodde (enligt samma mantalslängd) i kvarteret Hästeskoen, n:r 13. Då umgänget enligt Wallmark var mycket lifligt mellan Dimanderska hemmet och hans egen familj, synes det åtminstone ej omöjligt, att Wallin gjort Marie Dimanders bekantskap, innan hans förra förbindelse upplöstes. Wallmark säger blott, att Wallin flere gånger råkade dem i hans familj. Af sammanhanget vill det dock se ut, som om sammanträffandet skett först efter brytningen med Sophie Runnevall.

Marie Dimander såg enligt Wallmarks utsago ej illa ut, var flitig kyrkogångerska, yttrade mycken tillgifvenhet för präster i allmänhet, berömde, äfven i Wallins närvaro, hans predikningar, som hon sade sig aldrig försumma, och bedömde med mycken urskillning andra predikanter hon hört. Wallin, som enligt samme sagesman nu icke begärde bättre än att få fästa sig vid någon, fann mycket behag i denna kloka och stadgade kvinna. Kanske resone-

rade han som sin äldre vän Franzén en gång (Ynglingen och mannen 1794):

Denna luftiga gudinna,
Unge dåre, sök du den!
Jag tar denna goda qvinna,
Denna matmor, denna vän!

Enligt Wallmark skulle han en vacker dag ha sagt till denne: "Vet du, jag tycker om Marie Dimander. Hon synes vara en hustru, sådan en prästfru bör vara. Hon är religiös, anspråkslös, och jag tycker mig finna, att hon gärna vill tala vid mig. Hon är också förmögen, och det kan komma mig till pass i min närvarande belägenhet." (Wallin tänker väl på de utgifter, som voro förenade med tillträdet af kyrkoherdebostället.) Efter att ha förvissat sig om Maries jaord bad han Wallmark bli sin böneman hos fru Dimander, i hvars hus han dessförinnan aldrig varit, och fick hennes bifall. Den 13 juli uttogs lysningen, hvarvid Wallmark och Anders Dimander medföljde Wallin som vittnen (enligt Jakobs församlings lysningsbok). En mystisk biljett bland Wallmarks papper i Kungl. biblioteket syftar troligen på denna händelse:

Var god och var mig följaktig till Hedrén i öfvermorgon Fredag kl. 10 f. m. för att göra hvad du vet, till Söndagen. Om det ej generar dig för mycket så vänta hemma hos Dig, till dess Anders och jag inträffa.
Onsdags morgon Tuus Wn.

Den 12 augusti stod bröllopet. Vigseln förrättades af J. J. Hedrén, vid denna tid kyrkoherde i Jakob och Johannes. Högtidligheten celebrerades med dråpliga verser på melodien: "Jag hälsar dig, fredliga Flagga", aftryckta i Journalen n:o 189 (den 15 aug.):

Din välgång! Lycksalige *Broder!*
I dag se vi bort från de Stoder
　Ditt Snille sig rest i vårt Land!
Ditt lika så lyckliga Hjerta,
Till tröst under Vandringens smärta
　Det största bland Priserna vann.

Hur tjusa ej i dina digter
De Lyckliga Makarnas pligter!
Du hördes af Känslornas Gud:
»Välan! hvad han sjöng skall han äga!»
Svor Guden, och flög för att säga:
Marie, blif min Sångares Brud!

Enligt Nath. Wallin skulle Wallmark ha uppmanat J. O. Wallin att skyndsamt hämnas på sin f. d. fästmö genom att ta en annan. Något liknande berättar ock Bernhard von Beskow. Det uppkomna missförståndet mellan de båda älskande skulle (enligt J. O. W:s egen uppgift till Beskow) ha underblåsts af "en falsk vän", som "förespeglat honom lyckan der den icke fanns". Men det yttrande, Beskow här åberopar, fälldes mer än tjugu år efter de ifrågavarande tilldragelserna, och Wallin betraktade dem kanske då med andra ögon, än när de nyss inträffat. Wallmark säger sig ej ha märkt, att Wallin i början af sitt äktenskap fann sig mindre lycklig. Och Wallin själf talar i bref till ärkebiskop Lindblom ($^{3}/_{10}$ 1811) med en viss skämtsam ömhet om sin "lilla hustru," som blifvit "alldeles kär i ärkebiskopen". Äfven om Marie Dimander var sin make mycket underlägsen i begåfning, är det ej därför sagdt, att Wallin i allmänhet kände sig olycklig med henne. Hon öfverensstämde kanske på det hela taget rätt väl med hans ideal af en kvinna, åtminstone sådant han tecknat det i sin predikan om Qvinnans ädla och stilla kallelse: ren och hjärtlig fromhet, anspråklös och oförställd blygsamhet, vis och huld saktmodighet, öm och grannlaga uppmärksamhet, allt försakande och allt uthärdande kärlek — äfven om det ibland var en smula knappt med visheten. Att främmande personer, t. ex. Malla Montgomery-Silfverstolpe (Memoarer IV: 151), funno henne "ledsam", bör man väl ej fästa allt för stort afseende vid. Wallins eget häftiga och uppbrusande lynne trifdes kanske i längden bäst med en liten beskedlig och eftergifven hustru, som höll honom kär trots allt.

Enligt Nath. Wallin skulle Sophie R. efter brytningen med Wallin ha framsläpat ett dystert lif "2:ne år", då hon emot sin vilja, öfvertalad af modern, räckte sin hand åt "en liten man

(Osengius), som visat hennes mor många tjänster". Fryxell berättar, att mamsell R. vid underrättelsen om Wallins nya förlofning räckte handen åt sin andra friare, herr Osängius. Likväl ingicks faktiskt icke giftermålet mellan dessa båda förrän — *1815.* Detta år läses nämligen i Inrikes Tidningar n:o 129 (den 6 december) följande notis:

Wigde i Stockholm:
FältKamereraren Philip Osängius och Demoiselle Sophia Runewall, wigde den 19 November.

Enligt Fryxells uppgift skall någon tid efter det bägges nya förbindelser ingåtts missförståndet, som föranledt brytningen, ha blifvit uppdagadt och kändt af dem båda. "Fru Osängius' sorg ådrog henne lungsot (eller kräfta?) och inom kort döden." Enligt Nath. Wallin öfverlefde hon sitt bröllop "endast 3:ne månader, då hon förtärd och förblödd fick sluta sitt ensamma lif". Af bouppteckningarna i Förmyndarekammaren för år 1817 framgår emellertid, att "Herr Fältkamereraren Philip Osængii Hustru Fru Sophia Margareta Runnevall, 27 år gammal, barnlös, blifvit död den 7de sistlidne Julii" — alltså 1817. Att hon varit länge sjuk, visar hennes läkares fordran till sterbhuset: 83 Rdr 16 sk., hvilken summa väl för sin tid är ganska stor som läkarhonorar betraktad. Boet gör intryck af att ha varit ganska fint, och den aflidnas smak för elegans i klädsel röjer sig äfven.

Fältkamrer Osængius öfverlefde ej länge sin maka. Den 3 mars 1819 slutade han sina dagar. Uppgiften härom förekommer såväl i bouppteckningen som i dödsboken för 1819 i Ladugårdslands församling. (I samma församlings vigselbok 1815 nämnes han äfven, men hustruns namn finns ej i dödboken 1817.) Dödsfallet notificerades i Inrikes Tidningar den 10 mars. Änkefru Runnevall dog den 11 juli 1826, sextiosex år gammal. Ende arfvinge var sonen Nils Ludvig, som i bouppteckningen tituleras handelsbokhållare.

Den ende, som har något att berätta om fru Osængius utöfver hvad nu här meddelats, är Wallmark. Han har — liksom Nath. Wallin och Fryxell — hört, att hennes äktenskap ej blef lyckligt.

[illegible]

[illegible] Ty han var då — [illegible] han var [illegible] (K. [illegible] Wallin, Dahlgren och Askelöf i [illegible] Karl Warburg, sid. 71). Det var just i början af [illegible]-talet, [illegible] de dystra [illegible] af Wallins hypokondriska [illegible], som Bernhard von Beskow hörde honom "med rörelse tala om denna flicka" och förebrå sig, "att han af missförstånd eller en [illegible] af svartsjuka brutit en förening, som sannolikt skulle gjort hans husliga lycka, och från hvars brådstörtade upplösning han räknade många mörka stunder i sitt lif"[1]. Nath. Wallin berättar i samma stil: "Ännu efter många år, ja i slutet af hans lif pekade han för en förtrogen vän, med dystert öga, på sitt bröst, med dessa ord: 'Här bor och tärer den långa oron öfver henne, som jag förorättat'." Det förefaller mycket troligt, att Wallin just under en starkt nedsatt sinnesstämning dragit fram den gamla förlofningshistorien och då gjort mer af den, än hvad den i verkligheten haft att betyda. Så torde också hans ofta citerade utsaga om tiden efter 1809 böra förstås: "Sedan kom lyckans tid, men glädjens var förbi." Det har ej lyckats mig att få se den efterlämnade själfbiografiska anteckning, där dessa ord blifvit nedskrifna — efterforskningar bland Wallins, v. Beskows och Fryxells papper ha hittills varit förgäfves

[1] Ett märkligt exempel på hur föga äfven Wallin mycket närstående personer haft kännedom om Sophie Runnevalls senare öden ges i professor T. Hagbergs *Litterära Barndomsminnen* (*Från Upländsk Bygd*, Sthlm 1899, sid. 12 f.). Den beslöjade dam, som förgäfves begärde bli insläppt till Wallin, då denne låg på sin dödsbädd i Uppsala ärkebiskopshus, trodde Hagberg (son till Wallins intime vän pastor primarius d:r C. P. Hagberg) ha varit mamsell Runnevall.

— men bland Walliniana (Biographica) i Kungl. biblioteket finns ett annat självbiografiskt utkast, dateradt 8/5 1832, där Wallin under intryck af sin dåvarande depression ger en mycket mörkfärgad teckning af sitt lefnadslopp, tydligen afsedd att tjäna till ledning för dem, som skulle få på sin lott att teckna hans lifsgärning. Man torde ej alltför mycket taga miste, om man supponerar, att äfven den förutnämnda anteckningen förskrifver sig från Wallins äldre dagar. Det öfverensstämmer f. ö. med hela den officiella moral, Wallin och hans samtid hyllade, att ljuft beprisa dalens lugn och i starka färger utmåla oron på höjderna androm till skräck och varnagel. Som alla lifliga och lättrörliga naturer var Wallin tidtals utledsen på hela sin glansfulla representationsverksamhet i hufvudstaden, men "Här är likväl godt att vara", skref han den 8 november 1824 till Järta, och det var nog i allmänhet hans tanke. Den korta sejouren i Västerås gaf honom ej hvad han väntat, och senare funderingar på Sala, Köping och Leksand voro mera tillfälliga hugskott än allvarligt öfverv̈ägda planer.

Mycket egendomligt förefaller det, att Nath. Wallin, som just vid tiden för fru Osængius' död 1817 tjänstgjorde som präst i Stockholm, icke i sin relation tagit hänsyn till hennes verkliga dödsår, utan uppger, att Wallin under intrycket af hennes frånfälle ändrade hela sin diktnings karaktär — "Han steg på Cothurnen: Han sjöng Gustaf III:dje och blef Academist." Därmed visar sig Nath. Wallin antingen ha varit mycket minnesslö, när han skref sitt bref till Fryxell, eller också alldeles okunnig om det verkliga händelseförloppet. Ty redan 1808 sjöng Wallin sin sång öfver Gustaf III, och andra fosterländska dikter, t. ex. Ode till Svenska Nationen, följa från detta och närmast följande år. En af de aderton blef han 1810. Å andra sidan är ännu 1808 hufvudparten af hans då utgifna Smärre Poemer af samma erotisk-idylliska art, som han förut odlat, och under 1809—1810 följa i samma genre: Hymené vid C. P. Hagbergs och Erica Hisings bröllop den 17 juli 1809 (Journ. f. Litt. o. Th. 1809, n:r 9), Till Fru H—g, svar på bjudning till en fête (Journ. f. Litt. o. Th. 1809, n:r 16), Till en vacker Flicka jemte afskriften af ett Poëme, som hon begärt af förf. (Journ. f. Litt. o.

Men han nämner äfven, att hon "blef fjollig" och kom i händerna på magnetisörer.[1]

Hur nu brytningen med Sophie Runnevall i förstone inverkat på Wallin, är ej godt att med visshet få utrönt, så länge ej några direkta vittnesbörd af honom själf eller af honom närstående personer från ifrågavarande tidpunkt föreligga. Vid hans uttalanden i ämnet från 1830-talets början och senare torde ej alltför mycket afseende böra fästas. Ty han var då — särskildt omkring 1832 — starkt hypokondrisk, så att det t. o. m. berättades, att han var svagsint (K. Fredlund: Wallin, Dahlgren och Askelöf i Festskriften till Karl Warburg, sid. 71). Det var just i början af 1830-talet, "under de dystra stunderna af Wallins hypokondriska tillstånd", som Bernhard von Beskow hörde honom "med rörelse tala om denna flicka" och förebrå sig, "att han af missförstånd eller en hänförelse af svartsjuka brutit en förening, som sannolikt skulle gjort hans husliga lycka, och från hvars brådstörtade upplösning han räknade många mörka stunder i sitt lif". Nath. Wallin berättar i samma stil: "Ännu efter många år, ja i slutet af hans lif pekade han för en förtrogen vän, med dystert öga, på sitt bröst, med dessa ord: 'Här bor och tärer den långa oron öfver henne, som jag förorättat'." Det förefaller mycket troligt, att Wallin just under en starkt nedsatt sinnesstämning dragit fram den gamla förlofningshistorien och då gjort mer af den, än hvad den i verkligheten haft att betyda. Så torde också hans ofta citerade utsaga om tiden efter 1809 böra förstås: "Sedan kom lyckans tid, men glädjens var förbi." Det har ej lyckats mig att få se den efterlämnade själfbiografiska anteckning, där dessa ord blifvit nedskrifna — efterforskningar bland Wallins, v. Beskows och Fryxells papper ha hittills varit förgäfves

[1] Ett märkligt exempel på hur föga äfven Wallin mycket närstående personer haft kännedom om Sophie Runnevalls senare öden ges i professor T. Hagberg's *Litterära Barndomsminnen* (*Från Upländsk Bygd,* Sthlm 1899, sid. 12 f.). Den beslöjade dam, som förgäfves begärde bli insläppt till Wallin, då denne låg på sin dödsbädd i Uppsala ärkebiskopshus, trodde Hagberg (son till Wallins intime vän pastor primarius d:r C. P. Hagberg) ha varit mamsell Runnevall.

— men bland Walliniana (Biographica) i Kungl. biblioteket finns ett annat självbiografiskt utkast, dateradt $^{8}/_{5}$ 1832, där Wallin under intryck af sin dåvarande depression ger en mycket mörkfärgad teckning af sitt lefnadslopp, tydligen afsedd att tjäna till ledning för dem, som skulle få på sin lott att teckna hans lifsgärning. Man torde ej alltför mycket taga miste, om man supponerar, att äfven den förutnämnda anteckningen förskrifver sig från Wallins äldre dagar. Det öfverensstämmer f. ö. med hela den officiella moral, Wallin och hans samtid hyllade, att ljuft beprisa dalens lugn och i starka färger utmåla oron på höjderna androm till skräck och varnagel. Som alla lifliga och lättrörliga naturer var Wallin tidtals utledsen på hela sin glansfulla representationsverksamhet i hufvudstaden, men "Här är likväl godt att vara", skref han den 8 november 1824 till Järta, och det var nog i allmänhet hans tanke. Den korta sejouren i Västerås gaf honom ej hvad han väntat, och senare funderingar på Sala, Köping och Leksand voro mera tillfälliga hugskott än allvarligt öfvervägda planer.

Mycket egendomligt förefaller det, att Nath. Wallin, som just vid tiden för fru Osængius' död 1817 tjänstgjorde som präst i Stockholm, icke i sin relation tagit hänsyn till hennes verkliga dödsår, utan uppger, att Wallin under intrycket af hennes frånfälle ändrade hela sin diktnings karaktär — "Han steg på Cothurnen: Han sjöng Gustaf III:dje och blef Academist." Därmed visar sig Nath. Wallin antingen ha varit mycket minnesslö, när han skref sitt bref till Fryxell, eller också alldeles okunnig om det verkliga händelseförloppet. Ty redan 1808 sjöng Wallin sin sång öfver Gustaf III, och andra fosterländska dikter, t. ex. Ode till Svenska Nationen, följa från detta och närmast följande år. En af de aderton blef han 1810. Å andra sidan är ännu 1808 hufvudparten af hans då utgifna Smärre Poemer af samma erotisk-idylliska art, som han förut odlat, och under 1809—1810 följa i samma genre: Hymené vid C. P. Hagbergs och Erica Hisings bröllop den 17 juli 1809 (Journ. f. Litt. o. Th. 1809, n:r 9), Till Fru H—g, svar på bjudning till en fête (Journ. f. Litt. o. Th. 1809, n:r 16), Till en vacker Flicka jemte afskriften af ett Poëme, som hon begärt af förf. (Journ. f. Litt. o.

Th. 1809, n:r 21), de förut nämnda Charader till Julie, Husliga Sällheten, Imitation efter Thomson (Journ. f. Litt. o. Th. 1810, n:r 46) och Ord till en air i Haydns Årstider. Men efter 1810 blir det ondt om världsliga dikter från Wallins hand. Förklaringen därtill kan visserligen till en del ligga i brytningen med Sophie Runnevall, men redan 1808 har han i poemet Till Amalias Författare [Wallmark] i Stockholms Posten n:r 268 bekänt sitt *peccavi* med tanke på sin profandiktnings fåfängliga väsen:

Wälsignad Du, hvars snille lyder
Det ömma bud, som känslan tyder,
Och menskligetens talan bär
Förr'n nyttans tid försvunnnen är.

Wår kärlek och wår afund wärdig
Du är långt mer än wi, rättfärdig,
Som för ett lof, så tomt och kort,
Wår sommarmånad sjunga bort.

De äro fåfänga och weka,
De toner wåra lyror leka;
Den krans wi önskat eller fått
Han är en flyktig barnro blott.

Du har den skönaste och bästa
Att på din blyga tinning fästa;
En krans af ewigare (!) lif
Än både lager och oliv.[1]

Och ännu tidigare — redan 1806 — har han förklarat sig vilja uppsöka “Davids helga harpa“ och lämna den horatianska lyran (Till en Välgörare). Den dikt, som i hans Samlade Witterhetsarbeten bär öfverskriften På en Namnsdag, men hvarom hvarje tidsuppgift saknas, skulle möjligen kunna höra till den tid, då han svärmade för fru Choræus och sammanhänga med utgifvandet af det första psalmhäftet våren 1807. Där heter det:

[1] Om Wallmarks novell Amalia eller De finska Flyktingarna se Ljunggren, *Sv. Vitterh. Häfder*, III: 454.

Men min lyra sina strängar
Länge se'n förlorat har,
Och på fordom gröna ängar
Står blott sista blomman qvar:
Ack, en lutad Sarons lilja,
Som begär ett bättre land!
Hulda, skulle du ej vilja
Taga den utaf min hand?

När Wallin efter 1809—1810 af Geijer (i dennes minnestal öfver W. i Sv. Sjömannasällskapet) karakteriserats som "ett brutet väsende", får detta nog ej tagas i bemärkelsen "en bruten man". (Så Warburg i Illustr. Svensk Litteraturhistoria.) Uttrycket förklaras bäst ur sammanhanget. Geijer skrifver: "Det föregick vid denna tid en brytning i Wallins väsende. Kan hända förblef han, lik så många af oss, under hela sin lefnad i visst afseende ett brutet väsende. Stora, åtminstone skenbara kontraster funnos hos honom — i hans snille, i hans lynne, i hans beteende, i hans yttre och inre, och mellan hans yttre och inre." Sedan Geijer angifvit några af dessa kontraster, fortsätter han: "Att ständigt uppgöra planer för lugnet och aldrig i lifvet nå det, blef hans lott, ehuru dylika förslag oupphörligt sysselsatte honom, isynnerhet sedan han i psalmverket slutat sin lefnads största arbete. Det ombytliga i sådana förslag ådrog honom tadel, under det värdigheterna och mödorna, osökta, hopade sig." Af sammanhanget synes framgå, att Geijer med sitt uttryck "ett brutet väsende" menar ungefär hvad man eljes brukar kalla en komplicerad natur, en människa, som är sammansatt af till synes oförenliga motsatser. Att en sådan brytning mellan t. ex. ärelystnad och längtan till obemärktheten och lugnet, mellan en "prakt-natur", som Geijer säger, och en viss enkel rättframhet, förefanns hos Wallin, är ju påtagligt och undgick minst af allt Geijers för helhet och enfald mycket känsliga sinne. Den *sincerity*, som enligt Carlyle är den stora personlighetens särmärke, var väl knappast Wallins starka sida. Men från och med 1810, då Wallins snabba och glänsande karriär egentligen begynner, måste mera tydligt denna brist på inre säkerhet och samling ha framträdt.

Geijers ord om "brytningen" i Wallins väsen omkring 1809 ha emellertid förmodligen kombinerats med Fryxells skissering af Wallins poetiska och religiösa utveckling, där åren 1808—1809 spela en viktig roll. "Omkring 1808 och 1809 vaknade han till djupare känsla såväl af den kristliga psalmens, som i allmänhet af poësins väsende, och skref i båda hänseenden herrliga stycken", säger F. i fjärde häftet af sina Bidrag till Sveriges Litteratur-Historia. Och i hans flera gånger citerade relation af förlofningshistorien nämnes som ett bevis på, att Wallin själf genast kände brytningen med mamsell Runnevall som sitt lifs olycka, "den tvärhastiga öfvergången från hans första vanligtvis glada dikter under tidskiftet 1803—1809 och till de efter 1809 skrifna, de flesta af allvarligt, stundom svårmodigt innehåll." Fryxell sammanställer alltså förändringen i Wallins skaldskap med förlofningens upplösning. Härvid stöder han sig troligen på Nath. Wallin, som ur Wallins sorg öfver mamsell Runnevalls död förklarar omslaget till en allvarligare tonart i sin namnes diktning: "Wallin uppvaknade förfärligt: Han såg och kände hvad han gjort, hvad han förlorat" o. s. v. Som i det föregående uppvisats, är emellertid Nath. Wallins hela kronologi felaktig. Att J. O. Wallin efter 1809—1810 i stort sedt anslår en allvarligare ton, sammanhänger väl mest med, att han allt djupare engagerar sig i psalmboksarbetet och icke får mycken tid eller lust öfrig för profanpoesien. Skulle det nästan exklusiva sysslandet med psalmdiktningen verkligen berott på en förändrad lifsuppfattning, blir tillkomsten 1815 af ett stycke som Canticum Corybanticum, i sin art så typiskt wallinskt, alldeles oförklarlig.

Öfvergången från en lättare till en mera allvarlig tonart är f. ö. ej *så* "tvärhastig", som Fryxell antar. Bland Wallins horatianska parafraser äro de flesta helt allvarliga, ja förebåda rentaf en del af hans psalmer, och detsamma gäller Klagan (1803), Sången vid Ströms död (s. å.) och den därmed sammanhängande Enkans vaggvisa, Uppfostraren (1805), Till den Okända (1806), Enslingen och Försakelsen (1807) m. fl. Enligt Wiborgs bref till Tegnér den 12 januari 1821 är också Den Besuttne (tryckt första gången i Stockholms Posten 1820) ett af Wallins ungdomsstycken, ehuru ju däraf ej kan bestäm-

mas, om dikten skrifvits före eller efter 1810. Å andra sidan härröra ett så friskt poem som Sjömannen (enligt Bernhard von Beskow skrifvet 1817) och så uppsluppna skämtdikter som Till fältprosten Norberg (1811), Canticum Corybanticum (1815), Årstiderna m. fl. från tiden efter 1810.[1]

Som särskildt betecknande för den allvarliga eller rentaf svårmodiga stämningen i Wallins poesi efter 1809 nämner Fryxell Hemsjukan — "kanske, psalmerna undantagna, det på en gång djupaste och skönaste, som flutit ur Wallins penna, denna gång ur hans djupt sårade hjerta". Förmodligen har Valdemar Vedel vid sin teckning af Wallin (i Svensk Romantik) stödt sig på denna Fryxells utsaga, då han daterar nämnda poem till tiden omkring 1809 ("vistnok fra c. 1809"), en tidsbestämning, som sedan upptagits af Warburg och Steffen. "Hemsjukan" har jag ej lyckats anträffa i tryck förrän 1821 (i Wallins då utgifna Witterhetsförsök). En ingående stilanalys skulle här kunna vara värdefull. Rytmiskt synes Hemsjukan snarast befryndad med Tegnérs Flyttfåglarna (Iduna 1812): oro och trängtan uttrycker redan själfva takten, och de två för Hemsjukan egendomliga korta, med hvarandra rimmande raderna suggerera hela dikten igenom den eviga upprepningens enformighet och tröstlöshet, som skalden vill komma ifrån så fort som möjligt. I afseende på stämningsinnehållet erinrar Hemsjukan särskildt mot slutet om Stjärnsången (1817):

O, huru fången
längtar i stjärnornas sken! —

det är något af samma nyplatonsk-romantiska längtan från jorden i den. I Wallins psalmer möta vi ofta denna grundstämning af främlingskap och världsleda (t. ex. Sv. ps. 45, 113, 128, 476, 483, 484, 488, 500: 1—4). Men både af hans bref och hans offentliga uttalanden vill synas, som hade denna stämning företrädesvis behärskat honom

[1] Kvädet Till fältprosten Norberg måste vara skrifvet 1811, ty då flyttade bemälde prost till Stora Tuna, och det är ju därpå dikten anspelar. Canticum corybanticum daterar Nath. Wallin felaktigt till 1808 (»1808 års riksdag»), men ett bref från J. O. Wallin till Lindblom (30 okt. 1815) visar riktigheten af dateringen i W:s Saml. Witterhetsarbeten.

mot slutet af 1810-talet. Den enda antydan, som i poemet självt ges om tiden för dess författande, skulle väl vara raderna om de vise och kungarna, "som svuro, i trötthetens timmar, den eviga frid":

De talte så fordom, de tala så än,
De svuro, och svära detsamma igen.
Men idligt sig vänder det rullande klot,
Och gyllene tiden
Och eviga friden
Få där intet fäste för halkande fot.

Skulle det vara för djärft att antaga, att Wallin här tänker på de försäkringar om evig frid, som efter Napoleons fall afgåfvos af den heliga alliansens furstar? Att Wallin liksom Geijer först imponerats af deras program, synes troligt af vissa uttalanden, men den följande politiska utvecklingen bragte dem snart på andra tankar. Och Wallins i företalet till 1816 års psalmboksförslag och i det ryktbara bibelsällskapstalet s. å. uttryckta förhoppningar, att den vaknade religiositeten skulle "förbättra världen från grunden" föranledde redan i mars 1817 Tegnér att i bref till Hagberg utbrista:

»Tror han då verkligen, att tidens sår ej ligga djupare, än att de så där lösligen *borttvättas,* vore det äfven med vigvatten? Tror han, att de fromma minerna i tidens banditansikte betyda något annat än hyckel? Tror han, att den moderna gudaktigheten är annat än den omvända sidan at narrkåpan, sedan fritänkeriet blifvit utslitet? — — — Tidens orm byter ofta om skinn» o. s. v.

Detta bref har Wallin fått läsa (Hagberg till Tegnér den 21 mars 1817), och impulsiv och känslig, som han var, kan han ha tagit starkt intryck däraf. Är det ej som ett återljud af Tegnérs ord, då det heter i Hemsjukan:

Jag sett, hur det tillgått på jordens ring;
Men nytt under solen jag sett ingenting,
I hundrade former är allt likadant
Sin yta det fejar,
Men troget sig drejar
Kring samma sin axel, som det varit vandt.

När Wallin under intrycket af ihållande sjuklighet i slutet af 1817 och olikartade bekymmer tänkt tillbaka på sitt lifs erfarenhet, kan han väl ha känt sig gripen af den världströtthet, som Hemsjukan tolkar i mäktig biblisk stil med patriarken Jakob och Predikaren som mönster:

Ej många de äro, mitt eländes år;
Min tid, på långt når, ej till fädernas når:
Dock hafver jag skådat mig mätt häruppå.
Det blir som det varit:
Är hvad jag förfarit,
Och summan af allt hvad jag lärt mig förstå.

Öfverhufvud verkar dikten hvarken framsprungen ur någon kärlekssorg eller ur grämelse öfver personlig skuld eller enskild oförrätt. Det är mera en offentlig mans bikt, som mycket verkat och trädt i vidsträckt beröring med människor, men af allt blifvit desillusionerad.[1]

I rent språkligt hänseende frappera vissa arkaismer, t. ex. jorden "drager svepningens skrud", "mång ståtliga ord", "jordenes ring", "världenes ö", hvilka Wallin näppeligen skulle användt i profanpoesi under tiden närmast efter 1809. Ännu 1812 har han (i sitt Betänkande rörande Nya Psalmboken) bestämdt afvisat hvarje tanke på att i nya psalmer tillåta föråldrade ord och böjningsformer — "det är detsamma som att göra nya antiker: de bedraga ej kännaren, men röja charlatanen". Och ännu då han 1816 i ett bref till Åström förklarar sig ej längre stötas af inversioner som "Fader kär", tillägger han uttryckligen, att dylika friheter dock blott kunna tillåtas i "andelig poesi". Det torde vara Geijers och nyromantikernas föredöme, som här så småningom förmått Wallin att öfverge sin tidigare ståndpunkt i fråga om arkaismers användning.

---

[1] Märk, att den i Hemsjukan uttryckta, för Hellas och Tegnér karakteristiska uppfattningen af tillvaron som ett kretslopp och historien som en blott upprepning af redan förut inträffade händelser eljes ej är Wallins. Se t. ex. Sv. ps. 32: 5 och 117: 1 o. f., där just tanken på nya insatser i världsutvecklingen framträder. Dessa bägge psalmer förekomma först i 1816 års förslag och åsyfta samma världshändelser, som Wallin i Bibelsällskapstalet 1816 och i företalet till det samma år utgifna psalmboksförslaget hänsyftar på som glädjande tidstecken.

Af hvad som nu blifvit anfördt angående Hemsjukans form och innehåll torde dess värde som källa för Wallins stämning 1809—1810 böra dragas i tvifvelsmål, tilldess bättre skäl för dess datering till nämnda tidpunkt kunna förebringas.

Öfverhufvud erbjuder undersökningen af Wallins litterära utveckling mellan 1808, då hans Smärre poemer utkommo, och 1821, då han utsände sina Witterhetsförsök, stora svårigheter på grund af bristande uppgifter i kronologiskt hänseende. Hans utveckling som psalmist kan man i allmänhet följa på ganska nära håll, tack vare de slag i slag utgifna psalmhäftena, men hans profana skaldskap företer en del dunkla punkter. En sådan dunkel punkt har varit frågan om det inflytande den brutna förlofningen haft på hans diktning. Såvidt man af tillgängligt material kan döma, synes detta inflytande ha blifvit mycket öfverskattadt. Af kända dikter från Wallins hand synes ingen direkt sammanhänga med brytningen, och i egentlig mening samtida källor ge ej heller, så långt jag kunnat finna, några säkra vittnesbörd om en vare sig litterär eller religiös kris under påverkan af den.

Wallins litterära utveckling förutsätter knappast några djupare upplefvelser: alltifrån början är han framför allt retor och uppodlar genom trägen flit och imiterande af olika mönster sin formella begåfning till allt högre fulländning. I religiöst hänseende behåller han i allt väsentligt den typ, som redan framträder i hans första psalmbearbetningar. Att närmare ådagalägga detta tarfvar emellertid en mera omfattande och djupgående undersökning af hans verk som psalmist och predikant, än man hittills offrat detta ämne.

En nyfunnen Tegnérdikt.

Af

Olle Holmberg.

I tidningen Svenska Biet för den 27 december 1841 ingår följande osignerade dikt:

Nattvandraren.

Bland ljus och mörker aftonmolnen flykta,
Hoplagda sorgbref med sin svarta kant,
Och sjelfva himlen dragit in sin lykta,
Han blifvit, som vi andra, obskurant.

Här famlar jag i dunklet. Hundens stjerna
I södern står, så bister och så blank;
Men hon vägleder ej, — och en lanterna
Behöfde jag, om äfven blott med dank.

Nu ser jag fästets tusen lampor glimma
Och halfdag gjutes på min skumma stig;
Men, för en enda stor och samlad strimma,
Små stjernor spridas, som förvilla mig.

Har Eos väl, i portlidret vid polen,
Kört fast och tappat gyllne tygelns rem?
Hvad lider natten, väktare? Skall solen
Ej snart gå upp, att jag må hitta hem?

Dock intet svar och intet ljus. — De stunda,
Jag vet det, många faror och besvär;
Men jag vill vandra tryggt, rätt fram — och blunda:
All väg bär hemåt, som till grafven bär.

Dikten påminner i anda och uttryckssätt omedelbart om Tegnér, och en noggrannare undersökning torde visa, att han med all sannolikhet är författaren.

Redan yttre omständigheter ge detta antagande ett stöd.

Så vidt man vet, medarbetade Tegnér efter år 1840 icke i någon annan tidning än Svenska Biet. I hvarje fall tryckte han där några af sina värdefullare dikter från de senare åren. Under tidningens korta lifstid, 1839—1844, mottog den af Tegnér följande dikter till tryckning: Återkomsten till min Hembygd (d. $^{25}/_{1}$ 1841), Alexander vid Hydaspes (d. $^{20}/_{8}$ 1841), Resignationen (d. $^{9}/_{12}$ 1841), Till Franzén. Tillegnan af Idyllen Kronbruden (d. $^{9}/_{6}$ 1842), Ragnarok (d. $^{11}/_{6}$ 1842), Pantheismen (d. $^{1}/_{11}$ 1843). Dessutom trycktes där Skålar i Preste-Ståndet den 27 Maj 1840 (d. $^{27}/_{5}$ och $^{30}/_{5}$ 1840).

I betraktande af skaldens ytterst sparsamma produktion under dessa år, är detta ingen obetydlig samling, och om hans sträfvan att understödja tidningen tycks vittna, att han också framletade gamla dikter sådana som Resignationen och Alexander vid Hydaspes för publicering. Till denna kategori hör också Återkomsten till min Hembygd, som egendomligt nog förefaller att ha skickats från Slesvig. Hvad som tryckts, är de fyra första stroferna af Jubelfestupplagans Återkomsten till hembygden, i en version från skaldens tidigare år, hvars text dock i dessa strofer i det närmaste öfverensstämmer med Jubelfestupplagans.

Tegnér hade också speciella skäl att medarbeta i Svenska Biet. Under dessa år, då intresset för fosterlandets inre utveckling och harmen öfver de nya rösterna i politiken fångade en så väsentlig del af hans andliga kraft, var tidningen Svenska Biet de konservativas hufvudorgan. Som sin väsentliga politiska uppgift tycks den ha fattat polemiken med Aftonbladet, och den skötte fäktningen med en påpasslighet och skärpa, som knappast torde ha gifvit motståndarens efter.

Åt de litterära företeelserna ägnade tidningen stort utrymme, och många af tidens mest kända författare, Franzén, Atterbom, Palmblad, Grafström, Böttiger, Beskow och andra understödde den. Särskildt tycks Beskow ha ifrat för Biets framgång och af allt att

döma, gick Tegnérs förbindelse med tidningen genom Beskow. Han hade del i dess tillkomst, och han lägger ofta Tegnér på hjärtat att bidraga att "underhålla ett organ, medelst hvilket hederligt folk kan tala till allmänheten och äfven i nödens stund förfäkta samhällsskickets vigtigaste angelägenheter".[1] Tegnér följde uppmaningarna, och i samma bref af d. 16 aug. 1841, hvarur detta är citat, kunde Beskow tacka honom för mottagandet af två poem till tidningen. Det ena var den till Karl Johan riktade dikt, hvarmed Tegnér ämnat dedicera konungen den tillärnade upplagan af sina samlade dikter, det andra tycks ha varit Resignationen. Den förra af dessa dikter blef, som bekant, aldrig tryckt, bl. a. därför att Karl Johan själf föga önskade det.

Beskows nästa bref, af d. 29 okt. 1841, har omedelbart intresse vid behandlingen af ämnet för denna uppsats. Det börjar: "Tack för bref och korrektur. Enligt din föreskrift skall jag hålla på presenten[2] till in i November. *Ytterligare tack för din godhet, att lofva äfven en prydnad för December månad!* Det skall skaffa oss många afnämare åt året. Den andre December skall ett profnummer på sju tusen ex. (d. v. s. medföljande alla stora tidningar i riket) utgå. För den skulle då December-artikeln påräknas. Om du åter sjelf *t. v. anser det tillämnade December-bidraget möjligen blifva af mindre omfång eller poetisk skönhet* — ty "Resignationen" är väl något af det skönaste man kan läsa — så vore det väl klokast, att spara den redan sända sången till det stora profnumret, som går öfver hela Sverige och intaga det mindre bidraget för November. Härom afvaktar jag din föreskrift, och skall emellertid gömma den godbit, jag redan har i handom, för att åtminstone vara säker på ett klassiskt stycke uti inbjudnings-numret till nästa års prenumeration".[3]

Af de här kursiverade raderna framgår, att Tegnér (möjligen i ett bref af d. 23 aug. 1841, delvis tryckt i Jubelfestuppl. eller också i något senare, otryckt) utlofvat en *mindre* dikt till Svenska Biet,

[1] *Ur Esaias Tegnérs papper*, sid. 440.
[2] Tydligen *Resignationen*.
[3] *Ur Esaias Tegnérs papper*, sid. 441.

att tryckas i december 1841. Vidare tyder uttrycket "t. v. anser" på att dikten ännu icke var skrifven, i hvarje fall icke fullbordad. Däremot torde den ha varit planlagd, i annat fall kunde Tegnér knappast ha gifvit de upplysningar om den, som han tydligen gjort. Om detta löfte infriades, och Beskows energi, som af allt att döma inte var obetydlig (märk t. ex. de ansträngningar han gjorde för att få några ställen i Tegnérs sång till Svenska akademien ändrade), hade troligen icke tillåtit någon försummelse härutinnan, så måste dikten ha varit Nattvandraren. Dedikationen af Kronbruden, som trycktes först i midten af det följande året, var det tydligen icke som åsyftades, och af osignerade dikter under mellantiden kan endast Nattvandraren komma i fråga.

Det är dock egendomligt och kanske förbryllande, att dikten tryckts osignerad. Af Beskows citerade bref framgår oförtydbart, att det också var Tegnérs stora *namn* man ville ha i sina spalter, vännerna till stöd och rabulismen till moralisk förkrosselse. Det anmärkningsvärda förhållandet, att namnet saknas under denna dikt, som intogs just i prenumerationstiden, kan möjligen bero helt enkelt därpå, att det bortfallit vid tryckningen och möjligen därpå, att Tegnérs självkritik önskat dikten anonym. Med den sjunkande diktarkraften under skaldens senaste år hade icke den förr ständigt vakna självkritiken slumrat in. Den gjorde det tydligen under sjukdomen, också i de friska mellanperioderna, då Tegnér planlade tryckningen äfven af sina obetydligaste tillfällighetsvers, men den återkom med hälsan. Med föga af hvad han på 40-talet skrifvit tycks han ha varit nöjd, och manuskripten till de enskilda dikterna från denna tid äro nästan alltid många. Af Kronbruden, Återkomsten till Hembygden, Onar och Kalliope o. a. har han åtminstone haft fyra handskrifter hvar, och ingen af dessa offentliggjordes. Strängast visade han krafven på sig själf, då han just vid denna tid beslöt att uppge den plan om utgifvandet af sina samlade dikter, som han länge hyst och till hvilken han gjort vidlyftiga förarbeten. I det nämnda brefvet till Beskow af d. 23 aug. 1841 uttalar han för första gången sannolikheten af att afsikten skulle inhiberas. Det är då heller icke oförklarligt, om han icke för en större all-

mänhet velat vidkännas denna lilla dikt. Det hade kanske inneburit en underskattning, om han af estetiska skäl velat frånsäga sig faderskapet, men för den, som en gång utslungat och ännu icke var helt främmande för parollen: "en evig längtan är ej sången, den är en evig seger blott", kunde det finnas andra grunder. Att dessa icke räckt till för dikter sådana som Nyåret och Mjeltsjukan är mycket naturligt, men under dessa år ansåg Tegnér sig kanske tvungen att genom noggrann självkontroll hindra spridningen af de på sina håll ofta upprepade ryktena om "den sjuke skalden".

I hvarje fall står det hittills fast, att Tegnér under hösten 1841 utlofvat och planlagt en dikt till något decembernummer af Svenska Biet s. å Vidare är det tydligt, att om löftet infriades, så skedde detta med Nattvandraren (därför att ingen annan dikt kan misstänkas vara den sökta), som alltså vore författad af Tegnér och författad under de sista månaderna af år 1841. Vill man närmare bestämma tiden för diktens fullbordande, så måste denna sättas rätt sent, december eller slutet af november, dels därför att Tegnér annars icke torde ha haft något emot att tillmötesgå Beskows begäran om att få dikten redan i november, dels därför att Hundstjärnan, Sirius, som omnämnes i r. 5, knappast kan ha synts förr än i slutet af november. Raden ifråga behöfver ju dock icke med nödvändighet fattas bokstafligt.

De resultat, man kan draga ur den offentliggjorda delen af Beskows och Tegnérs inbördes korrespondens, torde kunna fullständigas vid en eventuell framtida och mera omfattande utgifning af denna. Som de nu föreligga, ge de i hvarje fall ett säkert stöd åt den estetiska impression, som omedelbart hänför dikten till Tegnér. Man har dock att i möjligaste mån bringa också denna på formler, att ange dess betingelser och dess gripbara fakta. En sådan argumentering kan icke bli bindande för alla, den förmår endast vända sig till dem, som äro förtrogna med Tegnérs stämningar och uttryckssätt.

Att Nattvandraren, om den är skrifven af Tegnér, är författad i slutet af år 1841, är nyss konstateradt. Man har då närmast skyl-

digheten att fastställa dess likhet med de dikter af Tegner, som veterligen äro skrifna vid denna tidpunkt. Man kan med någon visshet påstå detta endast om en, Återkomsten till hembygden.

En datering på ett manuskript af denna dikt anger, att den ursprungligen härrör från 1804 eller september 1802. Den senare dateringen är med blyerts öfverskrifven den förra, 1804. Riktigheten af denna anteckning kan icke bevisas, och skaldens minne kan ha svikit honom i detta fall som bevisligen i många liknande. I hvarje fall finns dikten i en handskrift från skaldens tidigare år, som af stilen att döma torde härröra från 1815 eller åren närmast förut. Dikten har här nio strofer, meddelade i professor E. Wrangels bok om Tegnérska släktminnen och ungdomsbilder. En subtil analys skulle kanske vilja visa, att denna niostrofiga dikt icke hänger riktigt samman och ge skäl för skaldens påstående, att någon del af dikten funnits redan år 1802. För härvarande syfte är det nog att nämna, att endast de fyra första af Jubelfestupplagans fjorton strofer i någotsånär igenkännlig form återfinnas i denna tidigare version, alltså just de, som i början af år 1841 trycktes i Svenska Biet. Dessa fyra strofer ha emellertid ingenting att göra med det för dikten i dess helhet specifika, och utan att känna texthistorien märker man lätt, att de icke äro skrifna samtidigt med de andra.

När äro de öfriga tolf stroferna (två äro utelämnade i Jubelfestupplagan) skrifna? Af de fyra handskrifterna från senare år äro tre, däribland den uppenbarligen tidigaste, daterade 1841. En är daterad November 1840 under texten (senare öfverstruket) och under titeln 1802. Dateringen 1840 är troligen oriktig och senare tillsatt genom minnesfel. En fullständigt liknande och antagligen samtidigt utförd afskrift af Pantheismen bär samma datum, säkert med ännu mindre rätt, därför att Pantheismen af rent psykologiska skäl bör vara skrifven efter "Återkomsten". Orsaken till den felaktiga dateringen af Återkomsten till hembygden är antagligen den, att Tegnér under sjukdomstiden i Slesvig, i november 1840, utfört någon afskrift och retuschering af ungdomsdikten, som han troligen jämte en mängd andra manuskript medfört utrikes. Det är åtminstone sannolikt, att denna retuscherade dikt var den, som i januari 1841

infördes i Svenska Biet. På feldatering i ofvannämnda fall tyder också det förhållandet, att den så daterade dikten bär en titel, som troligen är senare tillkommen än diktens i Svenska Biet. Den senare heter nämligen, liksom manuskriptet från tidigare år, *Återkomsten till min Hembygd.* Också det tidigaste af manuskripten från 1841 bär denna titel. Det manuskript, som daterats November 1840, heter däremot *Återkomst till Hembygden,* alltså en öfvergång till den sista formuleringen *Återkomsten till Hembygden.* Man antar dessutom knappast om en skald af Tegnérs rang och också i poesien sanningskära natur, att han skrifvit en dikt så detaljerad som denna utan direkt verklighetsunderlag. Ett sådant erbjöd sig för honom, då han i slutet af augusti 1841 besökte sin hembygd. Den 15 augusti ankom han till Karlstad,[1] och brefvet till Beskow af den 23 augusti är skrifvet från Rämen. Utvidgningen och omändringen af den första Återkomsten torde alltså vara företagen eller åtminstone planlagd under denna vistelse på Rämen, alltså ungefär samtidigt som eller något tidigare än Nattvandraren antagits vara skrifven.

Det öfverensstämmer härmed, att ingen af Tegnérs dikter visar större likhet med Nattvandraren än denna.

Den stämning, som genomgår Återkomsten till hembygden, kan man närmast bestämma som en djup villrådighet. Den visar sig också däri, att skalden byggt upp dikten på ett fragment med helt annat innehåll än det han sedan ville uttrycka. Däraf de oupplösliga kontroverser i dikten, som tydligast visa sig vid en jämförelse mellan t. ex. stroferna 3 och 6 af Jubelfestupplagans text.

Sådan dikten nu föreligger, har den emellertid sitt egentliga intresse från och med strof 5. Det är en ny lifssyn, som här vill tränga sig fram, den i hvilken dikten förlorar sin plats och *diktaren* därmed de rottrådar, som binda honom vid tillvaron. Världen har mist sin glans och lifvet den vackra illusionen. Solnedgångarnas

[1] *Svenska Biet* för d. 23 aug. har härom klippt följande notis: *Carlstad den 18.* Nationens älskade och beundrade skald samt hans födelsebyggds stolthet, Herr Biskopen och Kommendören Tegnér, som på 13 år ej besökt Wermland, ankom hit till Carlstad förliden Söndag och vistas här ännu samt gästar hos Hr Biskop Agardh. Hr Biskop Tegnér åtföljes af sin Fru och en Dotter. Alla glädja sig här åt hans återvundna helsa.

praktvisioner bli optiska fenomen, himlens nattliga silfversaga blir en stjärnkarta,[1] kärleken blir naturdrift, och dryaderna fly ur träden.[2] För den, som i den grad som Tegnér varit genomdränkt af platonism, endast mera poetiskt betonad än Platons, för den som i så många af tillvarons fenomen sett sköna idéers återglans, blir denna nyktra empiriska syn med nödvändighet tom och torr. Den ryckte undan en jordgrund att stå på och ledde in i en värld, där skalden måste känna sig som främling. Smärtan öfver fallet och inspirationens flykt tar sig sitt egentliga uttryck i denna dikt, den teoretiska omsvängning, af hvilken stämningsförändringen motsvaras, hade vid flera tillfällen visat sig. Redan då Tegnér 1840 på klingande meter sjöng prosan sitt lof, förebådade han stämningen, och då han senare i olika bref skarpare än förut uttalade sitt förakt för diktens onyttiga flärd och ville vända sig till studiet af filologi eller naturvetenskap, behärskades han af den åskådning, han i Återkomsten till hembygden ryggar tillbaka för. Han var också vid denna tid gripen af melankoli och mjältsjuka, och hans konstitution var klen. Han tycktes ha svårt att finna sig tillrätta efter hemkomsten från Slesvig, han uppkastar plan efter plan, men fullföljer ingen, de dikter han skrifver ändrar han och ändrar, men är ändå icke nöjd. Han tycks däremot icke ha tänkt på döden under tiden närmast efter 1840, snarare på år af arbete och okända mödor (jfr Nattvandraren, r. 17—18). Det var icke förtviflan han behärskades af, det var oro och trötthet.

Det är samma stämningar, som brädda dikten Nattvandraren, oron och tröttheten, mera djupa och medvetna än i Återkomsten, men också med en strimma fastare mod i resignationen. Den obetydliga differensen kan bero på att stämningen fördjupats under den eller

---

[1] I en version finnes denna strof:

Ännu som förr Selene sorgsen ilar
en dagens enka, hvitklädd i sitt skir.
Den sköna sagan, tryckt med silfverstilar
är nu en karta, Gud vet hvad hon blir.

[2] Stämningen och beskrifningen i några strofer af Återkomsten till hembygden äro f. ö. nära släkt med åtskilligt i Schillers *Die Götter Griechenlands*. Jfr t. ex. strof 3 i denna dikt.

de allt dystrare höstmånader, som enligt antagandet förlupit mellan dikternas affattande. Också Nattvandrarens författare "famlar i dunklet" (r. 5) och söker bland massor af små ljus den strimma, han kan följa (r. 11—12). Han söker förgäfves "hitta hem" (r. 16), liksom skalden i Återkomsten känt sig hemlös i hembygden. Eos har kört fast och tappat sin gyllne tygel i Nattvandraren (r. 13—14), solnedgången har förlorat sina färger och mytologien sin innebörd i Återkomsten (stroferna 5 och 13).

Rytmen i bägge dikterna är densamma och tonen samma jämna, lugna och resonerande, som är typisk för Tegnérs alstring under de senare åren. I ett bref till Brinkman från början af 1843 uttalar Tegnér sin obekantskap med inspirationen som någon slags särskild själsförmögenhet, en yra eller något öfvernaturligt. "Väl har jag erfarenhet af en högre liflighet och verksamhet i alla själsförmögenheter, fantasi, associationsgåfva, förstånd o. s. v. — men icke kan jag påminna mig, att detta tillstånd ej alltid varit förenadt med klart medvetande".[1] Det är dock obestridligt, att om inspirationen som yra eller rus någonsin framträdt i dikt, så är det hos den skald, som skrifvit Prestvigningen, Skaldens morgonpsalm och Sång till solen. Det citerade brefvet i sitt bestämda afböjande af all inspiration har större samband med Tegnérs senare diktning, där anslaget nästan aldrig väcker uppseende och där versernas ström flyter jämn och bred för att endast här och där stiga till de brusande höjder den var mäktig. Där finns ibland lakuner och döda punkter, som man knappast någonsin skall finna under den period, hvars ståtligaste resultat samlats i diktsamlingen af 1828. Hans diktning fick samtidigt drag af en kärf och åskådlig realism, som då han i en version af Återkomsten talar om den flod, som "stoppar — i säck sin pipa nu med bruten klang". I alldeles samma stil är uttrycket i Nattvandraren om lanternan med dank (r. 7—8), och det senare har också en svag antydan af den burleska munterhet, som Tegnér kunde tillåta sig också i de allvarligaste dikter.

[1] Hela denna afdelning i Tegnérs bref (*Jubelfestuppl.*, bd VI, sid. 371—372) utgör en återklang af Sokrates' tal om inspirationen i Platons dialog Ion. Det grekiska ord Tegnér använder för att beteckna inspirationen, den konstnärliga yran, μανία, är hämtadt från en annan af Platons dialoger, Faidros, där det fått bl. a. denna betydelse.

Rytmen i Återkomsten och Nattvandraren återfinnes i de likaledes under dessa år skrifna dikterna Pantheismen och Till Karl Johan. Pantheismens ytterst intima samband med Återkomsten kan icke förbises, och en strof som följande skulle kunna stå både i denna och i Nattvandraren:

Se ut hur alla mina lunder gulna
och alla blommor i min dal dö hän,
och mörka tankar vandra under kulna
höstskyar och inunder nakna trän.

De första stroferna af Pantheismen utgöra en omskrifning af Återkomsten, men sedan löses konflikten från denna dikt i harmoni och hopp. Pantheismen bör alltså vara skrifven senare, kanske någon af höstarna 1842 och 1843. Det senare år troligt dels därför att den publicerades i november 1843, dels på grund af dess samband med dikterna vid Vexiö gymnasii jubelfest 1843. Dateringen på ett manuskript, November 1840, kan häntyda på en planläggning af dikten eller någon af dess delar.

Det återstår att gå Nattvandrarens text in på lifvet för att undersöka dess samband med Tegnérs stämningar och uttryckssätt i allmänhet.

Nattstämningen är för Tegnér intimt förbunden med känslor af melankoli och dysterhet. Nyåret och Mjeltsjukan äro nattvisioner liksom Ynglingens sotsäng och Afskedet i Frithiof, och äfven Stjernsången biktar sitt vemod för natten. Det sammanhänger härmed, att Tegnérs mest strålande tro och förhoppning diktade solhymner. — Stjernsången har också bilden af den "tröttade vandrarn", som också i många andra dikter symboliserar oro och rastlöshet.

De direkta öfverensstämmelserna i fraseologien mellan Nattvandraren och Tegnérs diktning i allmänhet äro icke stora, hvilket också vore onaturligt för en så kort dikt. Detta hindrar icke, att flere uttryck på ett odefinierbart sätt afslöja sig som otvetydigt tegnérska.

Ett sådant är uttrycket himlens lykta i r. 3, som också i dikten inför den för Tegnér så utomordentligt typiska tonen af öfverlägsenhet gentemot sig själf och det djupast kända, af skämt i sorgen och kritiskt löje i smärtan, af afsmaken för att beklaga sig och lusten att i öden och vidrigheter häfda sin innersta naturs oberoende. Det var knappast skepsis detta och knappast själfironi à la Heine — på Tegnérs själfaktning kan man i längden icke misstaga sig; det var snarare en önskan att aldrig bli helt gripen, att stå öfver också det, som sände en järnklo djupast in i själen. Tegneriderna kunde härma mycket och i många tonarter, men aldrig konsten att på en gång vara faun och Apollo. Endast de största kunna stå kvar på jorden och nå upp till skyn. Icke heller den skylande tonen i denna dikt kan förtaga intrycket af den djupa disharmoni, ur hvilken den sprungit fram, eller dölja kampen bakom slutstrofens manliga allvar.

R. 4 bör gifvetvis syfta på Tegnérs öfvergång till konservatismen, som han för en gångs skull ansåg sig kunna ta légert.

Uttrycket "Hundens stjerna" i r. 5 torde vara det minst tegnérska i dikten. Den sortens bestämningar voro honom främmande, men det grekiska språkbruket, från hvilket namnet hämtats, kan i detta fall ha inspirerat honom. Kanske vill man dessutom se i uttrycket ett prof på den nya realism hos Tegnér, som redan behandlats.

Det tegnérska i uttrycket om lanternan och danken (r. 7—8) har nyss påvisats.

R. 9: fästets tusen lampor är ju ett i poesi vanligt uttryck. För fullständighetens skull bör nämnas, att Tegnér i dikten I Kronobergs ruiner om månen har "quällens matta lampa".

R. 13—14 om Eos har behandlats.

R. 15: Det bibliska "Hvad lider natten, väktare?" har Tegnér förut i Mjeltsjukan: "Säg mig, du väktare, hvad natten lider?" Uttrycket har i detalj samma betoning, stämning och innebörd i båda dikterna, helt skild från den, i hvilken det användts t. ex. hos Bellman eller Franzén.

Stämningen i r. 17—18 har nyss visats vara lika med den, i hvilken Tegnér planerade en mängd studier och företag under åren närmast efter hemkomsten från Sleswig.

Dödsföreställningen är icke aktuell, men resignationen samlar sig som i en tung droppe i tanken på vandringens slutmål i r. 20: "All väg bär hemåt, som till grafven bär". Föreställningen är ju allmänt kristlig och kan sträcka sig vidare än så, men för Tegnér, som aldrig tröttnat att i dikter, bref och tal använda liknelsen om människan som ett tidens hittebarn, bestämdt att först hinsides träffa sin fader, hade orden en särskild realitet.

Yttre och inre grunder bestyrka alltså det intryck, som vid läsningen af dikten för tanken på Tegnér. Ett ytterligare skäl att tro honom vara författaren har man i svårigheten att föreställa sig någon annan upphofsman till den. Den speciella stämning af mörkt resignerad bitterhet, som dikten närmast rymmer, afgränsar redan antalet kandidater betydligt. Någon af tegneriderna[1] kan man icke tilltro dikten. Den är för att vara författad af Tegnér tvifvelsutan icke betydande, men den är icke något famlande försök, och den är icke efterklang.

---

[1] Ett anmärkningsvärdt exempel på förväxling af Tegnérs och hans efterföljares poesi kan nämnas. I *Jubelfestupplagan* bd 2, sid. 478 ingår en grafdikt, betitlad N. v. Rosenstein. Samma dikt under titeln Till J. O. Wallin vid N. v. Rosensteins Graf står att läsa i BERNHARD VON BESKOW's *Witterhetsförsök,* 2:a uppl. 1829 samt obetydligt omändrad i 3:e uppl. 1862. Båda dessa upplagor äro utgifna af Beskow själf, och han har tydligen författat dikten. Förväxlingens upphofsman är BÖTTIGER, som funnit dikten i en tidning 1824 och i sin minnesteckning af Rosenstein (*Svenska akademiens handlingar*, del 52, 1877) anförde den såsom Tegnérs. På denna grund intogs dikten i Jubelfestupplagan; i föregående Tegérupplagor saknas den.

Teaternotiser i Tessinska bref.

1724—1737.

Meddelade af

Sigrid Leijonhufvud.

Karl Gustaf Tessins promemoria af 1738,[1] där han påpekar det förhållandet, att han i sexton år "på ämbetets wägnar hafft at göra med alla Comoediante Troupper, som här i staden under den tiden warit", har anlitats som en viktig källa för vår teaterhistoria af forskarna på området från och med Dahlgren. Äfven de spridda uppgifter, som förekomma i de tryckta utdragen ur hans stora dagbok, ha naturligtvis tillvaratagits. Men de intressanta inblickar i teaterförhållanden för dagen, som gifvas i hans omfångsrika brefväxling med sin fru,[2] torde i lika hög grad förtjäna att beaktas.

Professor Karl Warburg har för andra upplagan af Illustrerad svensk litteraturhistoria redan användt brefven af 1724—25[3] samt i Teaterhistoriska samfundets årsskrift för 1913[4] in extenso aftryckt här nedan refererade notiser ur dem. Det har dock för sammanhangets skull synts mig lämpligt att för den följande framställningen begagna äfven de första årgångarna af brefväxlingen.

I ett af de tidigaste brefven, af den 29 april 1724, meddelar Tessin sin blifvande maka, Ulla Sparre, de första nyheterna om balettmästaren Landés franska teatertrupp, som vid den tiden upp-

[1] Tryckt i *Samlaren*, årg. 4 (1883), s. 180—85.

[2] De första årgångarna i Börstorps arkiv, de senare i Eriksbergs af ägarne välvilligt ställda till förfogande.

[3] D. 2, s. 201.

[4] S. 69—70.

trädde i Stockholm. Det går dåligt för honom. "La Comedie est fort deserte, et les Comediens forment la vraye Cour du Roy Petaud". Landé talar om att fara sin väg ibland till Ryssland, ibland till Danmark, men Tessin tror ej han har stora utsikter att lyckas. "De la maniere dont il s'y est pris pour assembler cette Trouppe, il me paroit plus propre a lever des vivandieres pour une Armée, qu'a faire tout autre métier".

Att Landés trupp, som fick benämningen "l'Académie royale de musique", ej var uteslutande ett operasällskap,[1] framgår af hvad Tessin har att meddela i sitt bref af 12 maj. Sedan han berättat, att Phaëthon samma dag skall uppföras — en intressant notis, då man ej haft någon uppgift om att Quinaults och Lullys populära opera här blifvit gifven[2] — tillägger han: "samedy prochain l'Opera part; Nous gardons la Comedie, qui aura l'infortuné Landé pour chef. La Dimanche, la Aubert, la Varin, Meusure(!), Thierry, Remond, la Des Echalliers, Gallouday &c s'en vont a Coppenhaguen, et si croit on encore que le reste mourra de faim".

Här uppräknade aktörer och aktriser utgjorde ungefär en tredjedel af Landés sujetter enligt passansökningarna i öfverståthållareämbetets arkiv och kunna med ledning af dem identifieras med undantag af "La Des Echalliers".[3]

Resan måste ha blifvit uppskjuten, ty den 22 maj talar Tessin om en afskedsrecett för Museure samma dag, då operan Roland skulle ges för sista gången. Quinaults opera har sålunda uppförts i Stockholm mer än ett halft sekel tidigare än man hittills vetat af och med Lullys musik.

Sedan operaartisterna lämnat Landés trupp, tycktes den ha haft ännu mindre framgång än dessförinnan. Den 9 juni beklagar Tessin de stackars komedianterna, som icke ha några åskådare. "Hier entre autres qu'ils representerent le Cid[4] & les(!) naufrage de

---

[1] Jämför Dahlgren, *Anteckningar om Stockholms theatrar*, s. 24.

[2] Warburg anser, att det möjligen är Boursaults komedi med samma namn som åsyftas; då Tessin i samma andedrag talar om operaartisternas afresa, är det dock all sannolikhet för att han menar operan.

[3] Se Silfverstolpe, *Svenska teaterns äldsta öden*, s. 69, not.

[4] Corneilles tragedi.

Crispin,[1] le jeu ne valoit pas les chandelles". Och då representationerna efter uppehåll under sommaren den 20 september återupptogos, låter det ej bättre; komedianterna läsa fortfarande illa sitt Fader vår, ty de ha säkerligen ej sitt dagliga bröd, förklarar Tessin i ett bref af den 20 april 1725.

Landé gjorde nu ett försök att reformera sin trupp. Själf tyckes han ha varit uppskattad som skådespelare; "Landé fit dans la Foire galante[2] le rôle d'Arlequin avec asséz d'aplaudissement a ce que l'on dit", skrifver Tessin den 21 september 1724 om föregående dags föreställning. Under sommaren 1725 skaffade han förstärkning för den nya spelsäsong, som han ämnade börja den 15 augusti. "La recreüe d'acteurs et d'actrices est dêja partie de Bruxelles", skrifver Tessin den 23 juli. De hade dock ej hunnit fram, då första representationen gafs.[3]

Den 1 september arrangerades med anledning af hertiginnans af Mecklenburg besök vid svenska hofvet en festföreställning, hvarvid "La Comtesse d'Orgueil"[4] och "Arlequin Baron Suisse"[5] uppfördes. Till hertiginnans ära, men till obehag för parterren brunno vid detta tillfälle två gånger nio fler talgljus än vanligt. Tessin beklagar sig[6] öfver Landés despotiska sätt att behandla sina abonnenter, då alla den dagen måste betala, men tillägger, att ganska många ändå infunnit sig af nyfikenhet. Dessa ord ge vid handen, att abonnemang förekom redan nu, ej först 1739 som Dahlgren antagit.[7]

* * *

Nästa gång den Tessinska brefväxlingen har att bjuda några teaternotiser, ha de franska komedianterna aflösts af tyska.

Det är ej i Tessins smak. Den 15 oktober 1731 berättar han, att han

---

[1] Enligt WARBURG en enaktskomedi af La Font från 1710.
[2] Enligt WARBURG troligen ett stycke af Dancourt eller Le Grand.
[3] Enligt bref af Tessin d. 27 augusti.
[4] Komedi af Thomas Corneille.
[5] »Canevas italien en un acte». (PARFAIT, *Dict. des théatres de Paris*. T. 1. 1756.)
[6] I bref af ³/₉.
[7] A. a. s. 36, not.

dagen förut med sin syster och hennes barn varit på tyska komedien, där "le comte d'Essex"[1] gafs mycket dåligt. Därpå tillägger han: "Cepandant ces gueux ont beaucoup du monde, au lieu que des Comediens françois risqueroient leur boyeaux, marque du gout fin qui regne dans ces pays".

Den 26 oktober skulle "Adam och Eva"[2] uppföras. Tessin skämtar om att det var till ära för hans nyss till staden anlända svägerska Eva Bielke.

Den nya högtyska trupp, som 1733 anlände till Stockholm och som bl. a. hade Holbergstycken på sin repertoar,[3] synes mera ha intresserat Tessin. Då "Kannestöparen" den 12 oktober skulle spelas, ämnade han sig dit i sällskap med en af sina svägerskor och fyra andra unga damer.

Att truppen på sin musikaliska repertoar hade något så värdefullt som ett verk af Händel, framgår af ett bref från grefvinnan Tessin den 20 januari 1734. Tessin själf var då nedrest till Östergötland. "On repette aujourdhuy la Pastoralle d'Acis et Galathée, que je vais voir", skrifver hon. "Cette musique a un applaudissement general; je ne l'ai point encore entendue, car on l'a joué pour la premiere fois le jour que je suis allé a Boo". Af föregående bref framgår, att brefskrifverskan syftar på den 12 januari, som således skulle varit dagen för premiären.

De högtyska komedianterna tyckas ha lämnat Sverige redan 1734,[4] och de Tessinska brefven ha inga uppgifter att meddela om något nytt utländskt teatersällskap förr än på våren 1737. "Ce matin une comedienne allemande s'est trouvée a mon petit lever, et m'a demandé la permission de jouer des pieces françoises", skrifver Tessin den 16 maj. "La chose est trop ridicule pour la refuser, aussy Luy en ay-je expedié la Patente".

Denna tyska skådespelerska var måhända Elisabet Spiegelberg,

[1] Troligen Thomas Corneilles tragedi med detta namn.

[2] Helt visst samma stycke, som annonseras genom affischen hos SILFVERSTOLPE, a. a., s. 71—72. (Jfr J. PALUDAN i *Samlaren* 1890, s. 83.)

[3] DAHLGREN, a. a., s. 28.

[4] Jfr DAHLGREN, a. a., s. 28, not.

född Denner, som 1735 med sin trupp gästade Norrköping.[1] I så fall skulle det af Tessin gifna brefvet knappast ha kommit till användning för något uppträdande i Stockholm, ty redan den 6 juni samma år begär och erhåller komediantskan Elisabet Spiegelberg af magistraten i Göteborg tillstånd att där uppföra komedier.[2] Faktum är, att den Tessinska brefföljden, som fortgår t. o. m. den 4 juli, ej innehåller något vidare om den skådespelerska, som fått patentet; och hennes försvinnande står förmodligen i sammanhang med att Bollhusteatern vid denna tid upplåts åt en annan trupp af ojämförligt större betydelse för svensk teaterhistoria.

* *
*

Grefvinnan Tessins bref till sin man från nyåret 1734 ge ett lefvande intryck af den "smak för skådespel", som enligt G. J. Ehrensvärd[3] utmärkte tiden. Det vill säga, ännu tycks det blott vara fråga om sällskapsspektakel på franska, ej på svenska. Riksrådet DelaGardie, prononceradt franskvänlig, var utan tvifvel intresserad för dessa ungdomens teatraliska öfningar, som enligt Ehrensvärd ådrogo deltagarna spenamnet "Gref DelaGardies komedianter".[3]

"J'ai eté a une repetition qu'on a fait à l'hotel de Torstenson ou est le petit Theatre", skrifver grefvinnan den 5 januari 1734; "on peut dire qu'il est fort petit. Mais tu te moqueras de moy quand je t'asseure que M:lle Grisheim[4] a joué mieux son rôhle que Brit Sophie DelaGardie[5] quoy que l'autre jouoit aussi fort joliment. Ils ont tous faits(!) assés bien hormis l'ainé des messieurs Barck[6] qui a la prononciation fort mauvaise.

J'ai fait mon possible pour scavoir le jour de la vraye comedie pour te le mander mais le jour n'en est point fixé d'autant plus

---

[1] W. Berg, *Anteckningar om Göteborgs äldre teatrar* 1. 1896, s. 21.
[2] W. Berg, a. a., s. 20.
[3] G. J. Ehrensvärd, *Dagboksanteckningar* . . . Utg. af E. Montan. D. 1, s. 209.
[4] Troligen hoffröken Ernestine v. Griesheim, g. 1752, m. frih. G. v. Palmfelt.
[5] Riksrådet DelaGardies äldsta dotter.
[6] Lifdrabanten, sedermera öfversten, Carl Gustaf B.

que la C:tesse Ann Margret[1] est malade, et qu'il faut attendre sa guerrison, puisqu'on joue dans son Hotel. On parle fort d'un Bal masqué qu'on y donnera quelques jours aprés la comedie".

Af brefvet framgår, att "gref DelaGardies komedianter" hade sin scen i Torstenssonska huset, numera Arffurstens palats vid Gustaf Adolfs torg, som således gjort sig förtjänt att ihågkommas i vår sceniska konsts annaler tidigare, om än på ett vida anspråkslösare sätt än det tempel åt sånggudinnorna, som längre fram skulle resa sig midt emot vid torget. Torstenssons gamla palats, som vid denna tid ägdes af riksrådet grefve T. G. Bielke — det kallas också i ett senare bref gref Bielkes hus — hade några år förut hemsökts af en eldsvåda, som tyckes ha gjort det mindre lämpligt till bostad. I våningen två trappor upp hade enligt en annons i Posttidningen föregående vår förevisats en "handqvarns maskin",[2] och möjligen var det samma sal, som nu upplåtits till ett mindre prosaiskt ändamål.

I ett följande bref af den 9 januari omtalar grefvinnan Tessin, att komedien "Les folies amoureuses"[3] ej skall uppföras förr än ett par dagar efter drottningens födelsedag, som inföll den 23 januari. Den 16 ämnar hon sig på generalrepetition tillsammans med två väninnor, men som hennes sista bref för den gången är dateradt den 20, har hon ej kunnat meddela något om själfva representationen. Tessin var resfärdig den 22 och hann möjligen tillbaka till Stockholm i tid att öfvervara föreställningen, som tydligen betraktades som ett evenemang.

Till samma pjes, som då uppfördes i Torstenssonska huset, skulle mer än ett halft sekel senare knyta sig ett tragiskt minne, förknippadt med palatset tvärs öfver torget. Det var den, som Gustaf III såg en marskväll på Bollhusteatern, strax innan han for till operamaskeraden, där Anckarström väntade med sin laddade pistol.

Schröderheim tillskrifver i sitt tal af 1791 A. J. von Höpken äran att ha tagit initiativet till den enskilda teater, ur hvilken

---

[1] Oxenstierna, g. m. riksrådet T. G. Bielke.
[2] F. U. Wrangel, *Stockholmiana*, 2, 1903, s. 9, 26.
[3] Af Regnard.

svenska skådeplatsen växte fram.[1] Höpken återkom från sina utrikes resor först i oktober 1734,[2] och de anförda brefutdragen visa, att han då måste hafva funnit smaken för skådespel redan väckt inom Stockholms högre sällskapskretsar. Om hans och Olthoffs teater i Lefebureska huset vid Stora Nygatan, där äfven svenska stycken uppfördes, har tyvärr brefväxlingen intet att meddela. Från hösten 1735 till hösten 1736 vistades Tessin och hans fru utomlands; ett par bref strax efter hemkomsten innehålla inga teaternotiser, och det är först från våren 1737, som en längre brefföljd ånyo föreligger.

Att Höpkens håg för teaterföreställningar redan tidigt blifvit väckt, framgår emellertid af ett bref från Tessin, dateradt Boo 13 augusti 1725. Han berättar där om en fest, som statssekretaren Höpken, far till Anders Johan, ställt till för Arvid Horn och hans grefvinna ute på sin Värmdögård Fågelbro. Därvid uppförde hans fyra söner åtskilliga komediscener, inöfvade af Landé, som själf var därute med sin maskinist, "le sieur Casse Col", som Tessin skämtsamt kallar honom, och några andra "sujets tres malheureux d'un tres malheureux chef".

Ger den Tessinska brefväxlingen ingen inblick i de sceniska öfningarna i Lefebureska huset, så kastar den däremot nytt ljus öfver den svenska truppens första uppträdande på Bollhuset. Uppgifterna i Tessins promemoria af 8 dec. 1738 beriktigas och kompletteras genom hans med självfva tilldragelserna samtida bref.

"När nu förledit år", heter det i promemorian, "några unge Skrifware och Studenter sjelfwe upsatte och uppå Hans May:ts ... namnsdag spelade ett stycke af Tobiæ Historiæ, want det samma ... endast effter det war på Swenska, ett så allmänt wälbehag, at de icke allenast måste spela det 3 à 4 gånger, altid uti en ganska stor myckenhet och trängsel af åskådare, utan desse Unge Personer blewo ock ... på alt sätt öfwertalte, at med flere Swenske Skådespels upförande, än widare fortfara ... Åtskilligt folk af Condition lofwade fournera dem med wackre och ärbare piécer ... Sal. Öfwer

[1] *K. Vitt. Hist. o. Ant. Ac:s handlingar,* D. 6, s. 178.
[2] *A. J. v. Höpkens skrifter,* utg. af C. Silfverstolpe, Bd 1, s. 7.

Ståthållaren Grefwe Michel Törnflycht skaffade dem deruppå Hans Kongl. May:ts nådigste tilstånd at fortfara med deras föreställningar på Kongl. Theatren".[1]

Tillståndet gafs genom en resolution af den 17 juni;[2] den föreställning, som var första upphofvet därtill, kan således ej hafva ägt rum på Fredriksdagen, den 18 juli. Uppgiften om namnsdagen måste bero på felskrifning eller minnesfel, och all sannolikhet talar för, att det var för att fira kung Fredriks födelsedag, den 17 april (gamla stilen), som Tobiæ comoedia gafs. Den af Flodmark meddelade affischen[3] skulle i så fall mycket väl kunna gälla den första representationen af stycket.

Med utgångspunkt från en första svensk föreställning å Bollhusteatern den 18 april, låta de brefutdrag, som här nedan skola meddelas, väl förklara sig. Tessin kom till staden den 2 maj. Han har intet att meddela om de föreställningar, som redan gått af stapeln, men hans stora nyhet är det förestående uppförandet af Gyllenborgs redan år 1721 tryckta komedi En bättrad villhierna. Att den gifvits så tidigt har hittills ej varit kändt. Dahlgren sätter första uppförandet af detta stycke till den 11 februari 1745.

"N'admirés vous pas la galanterie de nos nouveaux Comediens Svedois, qui donneront le 23. May, remarqués bien cette datte, cette epoque si heureuse pour moy, qui donneront, dis-je, le 23 May[4] la Comedie: En bättrad willhiärna", skrifver Tessin från Stockholm den 12 maj 1737. "Nous y verrons Fröken Juliana wid en danck, nous y verrons des mauvais Acteurs, des vieux chapiaux (!) a vendre, des Comtesses, des Baronnes et des Grisettes. Mon coeur et mes voeux chommeront bien autrement cette Fete".

Själfva representationen skildrar Tessin i ett bref af den 26 maj. Att det verkligen var Bollhusteatern, som truppen disponerade,

[1] A. a. s. 183—84.

[2] Silfverstolpe, a. a. s. 73. Af sammanhanget framgår, att årtalet »1739» måste vara tryckfel för 1737.

[3] J. Flodmark, *K. svenska skådeplatsen*. 1887, s. 5—6. Föreställningen annonseras till »18 april eller dagen efter wår allernådigste konungs hugneliga födelsedag».

[4] Grefvinnan Tessins födelsedag.

framgår af att han från sitt fönster[1] kunde iakttaga de åskådare, som anlände. Hans berättelse meddelas här oafkortad; äfven hvad som hör till skandalkrönikan för dagen fullständigar situationsbilden.

Stockholm ce 26 May 1737.

J'avoue a ma honte, mon aimable Ulla, que je me svis pressé de finir ma Lettre du 23. pour m'aller poster a ma fenetre, et guetter les Spectateurs de la Comedie. Les aspects etoient malins. Il n'y avoit encore personne a quattre heures et un quart, que la baladine Chichina Fiken vint rompre la glace, nichée dans un fiacre et ayant Jacques son Gigisbeo a pied a la portiere. Ses filles resterent au logis, peutetre par la regle du monde renversé, peutetre aussy par un soin particulier de la Providence qui a voulu leur sauver l'exemple. C'etoit donc un tete a tete dans une des loges du fond, qui selon les apparences seroit devenu fort agreable, si le Diable, ennemy mortel de la bonne harmonie, n'avoit ameiné Madame la Comtesse de Spens, et sa bellesoeur Ann' Sophie[2] précisement dans la loge attenente. Ce contretems a tout dérouté, et l'amour a cedé sa place a l'importune politesse et a une aparente honeteté indifferente, qui se sont soutenues, avec mille peines jusqu'a la fin de la Piece.

Pour ma part j'avois pris huit billets dans la pensée de regaler ma bellesoeur de Sack, que je trouvois frisée moutonnée et habillée pour la Cour; je luy dis pouille sur l'impertinente idée de se fourrer dans le grand monde, au moment que je me preparois a Luy donner une petitte fete détachée. Eva Oreillette[3] avoit la fievre, et sa Soeur en pleuroit, de sorte que je fus obligé de garder mes huit billets avec le fade honneur qui me restoit d'avoir payé mal a propos 16 Carolins pour ma place.[4]

Le concours n'etoit pas grand, peut etre par esprit de party contre l'Autheur, mais les Comediens s'aquitterent beaucoup mieux que je n'osois esperer; par malheur la piece est longue et languissante, et ne finit qu'a dix heures. Je n'etois pas assez niais pour y rester, et me sauvois dés le

[1] I nuvarande öfverståthållarehuset.

[2] Hofmarskalken C. G. Spens' fru och syster.

[3] Tessins smeknamn för J. G. Sacks och Eva Bielkes andra dotter, vid denna tid 13 år.

[4] Tessin hade utan tvifvel tagit en loge å första raden. Den innehöll 8 platser och betingade redan 1705 ett pris af 16 karoliner. (Flodmark, *Bollhusen och Lejonkulan*, 1897. S. 35.)

Second Acte. On l'a encore rejouée hier per l'ultima volta, avec menace de former une Trouppe reglée pour l'automne.

Les Acteurs avoient d'un coup de filet pris deux filles, l'une, comme n'ayant ni tournure ni caquet a eté relachée, et on a gardé l'autre, qui vrayment n'est pas tant chiffon. Elle a des talens exquis, une effronterie gracieuse, un habit relavé, des pieds tournés, et un port au dessus d'une Commedienne Allemande, et beaucoup au dessous d'une Françoise. C'est la meilleure de vos amies, ma Chere Ulla, et vous n'en connoissés point d'autre. Elle s'apelle Beata Strass[1] et a autrefois eté a la Josepha;[2] je devrois la haïr par ce seul titre, mais cela ne m'est pas venu, puisqu'elle a trop de naturel pour le Theatre, et a fort bien fait pour son debut».

"Il y a deux jours qu'on a rejoué la Comedie En Bättrad Willhiärna, et on dit fort artistement", skrifver Tessin den 9 juni.

»Langlois est Generalissime de cette Trouppe, tant Cothurnes que Cotillons. Ils porteront désormais la pompeuse ethiquette de Comediens du Roy. Palmfeldt, le Pere aux Vestales, travaille a une piece, Argus travaille a une autre, et la Generale Tegenschöld travaille a une troisieme. Les representations commenceront au 1r d'Octobre. Mad^lle de la G* sera Conseiller honoraire et aura les Entrées libres dans la premiere Loge a la gauche et Moster Marlena[3] dans celle a la droitte. On a trouvé deux filles, outre la Strass, qui est la Le Couvreux (!)[4] de la bande.

Il est bon que vous sachiés, qu'entre la Josepha et la Comedie, elle a servie chez la Rindsmaul, qui s'est estomaquée de la voir Saltimbanque, et a envoyé a sa Tante un compliment injurieux sur l'avancement de sa Niepçe. Cette Tante, qui entend a river le clou, a fait repondre, qu'elle croyoit la Comedie aussy honorable que la maison de Madame la Comtesse, et qu'a tout prendre il valoit mieux divertir le Public en public qu'en particulier. Trouvés vous cette mouche bien apliquée?»

Om fröken DelaGardie verkligen intresserat sig för den nya truppen eller om det blott är ett skämtsamt infall af Tessin att tilldela henne rollen af smakråd må lämnas därhän. Fanns in-

[1] Någon uppgift om en skådespelerska med detta namn förekommer hvarken hos Dahlgren, Silfverstolpe eller Flodmark.

[2] Drottning Ulrika Eleonoras tyska hoffröken Josepha von Pflug, 1733 g. m. kammarherren C. Franc.

[3] Grefvinnan Magdalena Lewenhaupt, g. m. öfverståthållaren Mikael Törnflycht.

[4] Adrienne Le Couvreur, ryktbar aktris vid Comédie française, d. 1730.

tresset, så tycks det ha svalnat innan hösten, ty i sin berättelse om representationen af den 4 oktober anmärker grefvinnan Tessin uttryckligen, att den ej bevistades af någon medlem af DelaGardieska huset. Langlois, en af Landés skådespelare, som stannat i Sverige, förordnades till direktör den 17 juni.[1] Att Palmfelt vid denna tid för den svenska teatern öfversatte Molière och Dalin skref Den afundsjuke vet man, men generalskan Tegenschölds[2] bidrag till repertoaren är ej kändt. Möjligen får man tillskrifva henne någon öfversättning.

Brefföljden upphör med den 4 juli, men en ny tager vid med den 6 oktober, således kort efter invigningen af Kongl. svenska skådeplatsen. Tessin har då lämnat staden för en jaktresa, och det är hans grefvinnas tur att meddela nyheterna därifrån.

Det är föreställningen den 4 oktober, som hon i sitt första bref omtalar; af titelbladet till Olthoffs öfversättning af Legrands Plutus (tryckt 1740) vet man, att det var denna komedi, som då gafs, och möjligt är att det, som Rüdling[3] uppger, var själfva invigningsaftonen. Det förefaller dock egendomligt, att Tessin ej skulle brytt sig om att stanna i staden öfver den. Eftersom prologen framfördes, måste det emellertid ha varit om ej den första, så en af de allra första föreställningarna.

"Le jour de ton depart je fus a la comedie, accompagnée de Magdelon Posse et de sa soeur", skrifver grefvinnan Tessin den 6. "L'on nous pria de venir de bonne heure, ainsy jugés que nous fumes assés sottes pour y aller dés les 4 heures et demie, et la piece n'a comencé qu'a 6 heures. Il y avoit assés de monde, mais touttes les loges n'étoient point remplies et de la maison de Delagardie pas une ame. Mademoiselle T[aube] ny etoit point mais tous ces(!) parents jusqu'a ta fauorite Josepha y etoit. Mademoi-

[1] Se Silfverstolpe, a. a., s. 74.

[2] Maria Lagerstedt, änka sedan 1735. Tessin upprepar i ett bref af 27 juni sitt påstående, att hon skrifver en pjäs.

[3] *Thet i Flor stående Stockholm*, suppl., s. 542. Jfr dock Flodmark, *K. svenska skådeplatsen*, s. 7.

selle Liuen[1] etoit dans ma loge, auec les deux filles de la gouvernante[2] et nous eume le bonheur de posseder, pendant toutte la soirée Sack et Horleman dans la meme loge. Chichina Fiken etoit dans une loge attenante auec l'amoureux Jacques, Sigrid Bonde[3] et la petitte Ulrica Sparre. On fut au reste fort content de la piece. On jouera la meme chose aujourd'huy, mais je crois sans le Prologue."

Ännu en upplysning om svenska teaterns tidigaste repertoar lämnar grefvinnan Tessin i ett odateradt bref, skrifvet kort därpå, en lördag, helt visst den 8 oktober.[4] Hon ber där sin man laga, att han är tillbaka i staden i god tid följande tisdag, så att han ej går miste om den vackraste komedi i världen, som då skall ges för första gången, nämligen "Crispin médecin".[5] "Raillerie a part", tillägger hon, "on dit que cela est asséz joly". Själf hade hon lofvat att följa en väninna dit.

Om Tessin hann tillbaka till premiären af Doktor Crispin, så gick han en månad senare, då han rest ned till Östergötland, miste om en Holbergskomedi. Det var "Den Vaegelsindede", öfversatt af M. Lagerström under titeln "Madame Aprilväder".[6] Enligt hvad grefvinnan Tessin på förhand hört, var förlusten dock ej stor.

"Les comediens jouent toujours malgré la Brouillerie d'Olthoff et de Langlois qui sont encore assez rudement ensemble", skrifver hon den 10 november. "Horleman et Mr Drake[7] a ce qu'on pretend seront pris pour mediateurs. On jouera Mardy une nouvelle piece intitulée *Madame aprill wäder,* elle doit etre traduitte du Danois. On dit d'ailleurs que c'est quelque chose d'asséz plat."

Några dagar senare, den 15 november, låter det som om svenska

[1] Hoffröken Henrika Liewen, gift 1748 med öfverintendenten C. Hårleman.

[2] Hofmästarinnan H. E. Strömfelt, f. Wrangel. Hennes båda döttrar voro tolf och tretton år.

[3] Hoffröken, g. 1739 m. landshöfd. gr. J. Cronhielm.

[4] Det är nämligen skrifvet kl. 11 på kvällen för att skickas med en kurir, som skulle återvända till Fånö, och det är svar på ett bref af 8/10 1737.

[5] Komedi af Hauteroche, enl. DAHLGREN gifven 1 gg. i öfvers. 10/1 1769.

[6] D:o 24/4 1770.

[7] Underståthållare i Sthlm, sedermera president i kommersekollegium.

teaterns tillvaro redan nu varit allvarligt hotad genom tilltagande oenighet mellan Langlois och truppens beskyddare. Langlois' sätt att sköta sitt direktörskap ledde som bekant i slutet af följande år till att han fick afsked och för en tid sattes i häkte.[1]

»L'anglois et Mr Olthoff sont brouillés de facon que la comedie cessera tout a fait. Olthof dit qu'il est fatigué d'estre si souvent chicané et qu'ainsy il retire les comedies, les pièces traduittes et toutte la part qu'il a pu avoir à la comedie. Höpken fait de meme, et on croit point L'anglois asses en fond pour entreprendre luy meme de tenir la comedie, quoy que protegé du Grand Gouverneur. Enfin c'est dommage q[u]'un plaisir qui assurement etoit si inocent ne se soutienne point . . .»

Brefföljden slutar ett par dagar senare och har intet att meddela om hur den första oenigheten bilades. Man vet emellertid, att representationerna fortgingo under den följande vintern.[2] Grefvinnan Tessins svägerskor, som hon i det nyss anförda brefvet mycket beklagar för att de varit hindrade att bivista spektaklen, fingo sålunda godt tillfälle att taga skadan igen.

Det förefaller ej af Tessins bref som om han till en början gjort sig några stora förväntningar om den svenska teatern eller haft synnerligen höga tankar om dess betydelse. Initiativet kom i alla händelser från annat båll. Men det första årets verksamhet och de framsteg, som därunder gjordes, tände hans intresse för saken. Midt under sina maktpåliggande värf som landtmarskalk vid 1738 års riksdag, gaf han sig tid att skrifva den varma vädjan till förmån för "de Swenske Comœdianterne", som blef inledningen till ännu en period af utveckling och framåtgående för dem. Och härigenom har hans namn, ett af de mest lysande i vår svenska kulturs häfder, inskrifvits äfven på det blad, som handlar om den svenska teatern.

---

[1] Silfverstolpe, a. a., s. 76.
[2] Silfverstolpe, a. a., s. 75; Flodmark, a. a., s. 20.

Ulla Winblad i Norrköping.

Ur Norrköpings stadsarkivs rättegångshandlingar rörande Ulla Winblad och hennes första man.

Af

Arthur Nordén.

Genom Axel Björkmans, Juringius', Schöldströms, Lundins och andras forskningar är bellmansdiktens bacchiska tempelprästinna med vetenskaplig närgångenhet konfronterad med sin borgerliga urbild i den senare frihetstidens stockholmsmiljö och noggrant biograferad. Någon äreräddning ha ju dessa forskningar ej kommit att bli, och det bidrag till dem, som nedanstående rader utgöra, går väl ej i den riktningen, ehuruväl de bringa i dagen det skede i hennes lif, som dock tydligen har varit den relativa anständighetens och själfupprättelsens, nämligen de 9 år, hon som sjötullsvisitören Eric Nordströms hustru bodde i Norrköping. Ännu i Björkmans "Bellmansforskning" är detta skede fullständigt obekant; först genom rektor Axel Ahlströms aldrig tryckta föredrag i göteborgssällskapet "Gnistan" för ett 15-tal år sedan har det blifvit utnyttjat för den bellmanska personforskningen samt omnämnes af Warburg i den nya upplagan af Ill. Svensk Litteraturhistoria. Däremot finnes mig veterligt ingenting af det synnerligen rikhaltiga materialet publiceradt, något som dock med hänsyn till dess intresse såsom biografiskt fullständigande och måhända beriktigande och såsom bellmanska interiörer ur 1770-talets norrköpingslif vore af värde — och som det följande därför är afsedt att afhjälpa.[1]

---

[1] Förf. har i en manuskriptupplaga samlat det väsentligaste af dessa handlingar (»Bacchi Prästinnas Gifte», Norrköping 1914, 106 sidor, tryckt i 25 ex.).

Som bekant hette Ulla Winblad i verkligheten Maria Christina Kiellström och var född i Stockholm af epileptiska föräldrar den 15 juni 1744. Fadern var handtlangare vid artilleriet och erhöll redan vid 30 års ålder afsked på grund af sjukdomen. Modern dog, när Ulla var 5 år. Föräldraarfvet af sensuell disposition och den ytterliga förkommenhet, hon växte upp i, gjorde naturligtvis den välskapade och lystna fattigfickan till ett lätt byte för likörkamrarnas lockelser, och snart var hon krognymf.

År 1769 uppträder Ulla i dikterna som fästekvinna till sjömannen Eric Nordström, son till trädgårdsmästaren i Bellmans födelsegård och 5 år yngre än Bellman. År 1772 gifte de sig. Bellman behöll paret i sikte, och då året därpå en plats blef ledig vid sjötullen i Norrköping, skref han till sin gynnare öfverdirektör von Stapelmohr det bekanta rimmeriet:

En ringa supplikant ur gruset jag framdrager,
som till min ringa hjälp en ringa tillflykt tager.
Han tror uti sin själ — Gud vet hvem den tillhör —
att han har vunnit allt, när han blir visitör.

Nordström fick platsen, och på hösten 1773 nedflyttade familjen till Norrköping.

Norrköping var vid denna tid en af landsortens idogaste hamn- och industristäder, där dessutom just nu flera tecken till ökad rörlighet började visa sig. År 1769 hade riksdagen varit förlagd dit, och staden hade under de då upprörda politiska förhållandena haft att hysa halftannat tusende af landets främste i börd och intelligens. Detta hade medfört ett vidgande af stadens småborgerliga och provinsiella horisont, och under de första åren af 1770-talet blomstrar ett allt rikare gustavianskt kulturlif upp. Teatern, som synes ha fört en blygsam tillvaro redan under 1760-talet, blir inemot midten af nästa årtionde föremål för allmänt omhuldande och ingår i ett skede af sådan lifaktighet, att Norrköping år 1786 af Gustaf III nämnes som den tredje af landets teaterstäder efter Stockholm och Göteborg. Under 1770-talet kommo också de första societetsnöjena till. Källarmästaren J. U. Egge bildade år 1777 en lifs-

kraftig sällskapsklubb, och året därpå gjordes början med de stora assembléerna på stadshuset, i hvilka äfven gäster från de kringliggande landtgodsen deltogo. På 1770-talet synes också värdshuslifvet i staden ha haft rätt bacchanaliska former, och kämnerrättens protokoll gömma på bullrande scener i Bacchi tecken från denna tid. Krogarna bära nu också namn, som påminna om de bellmanska traktörställenas, "Solen", "Gröna Dufvan", "Freden", "Lintomten", "Gröna Jägarn". I några fall torde man kunna ifrågasätta ett bestämdt samband med Stockholm såsom då Egges krog — och sedermera stadens "bollhus" ända intill slutet af 1790-talet — i hamnen vid en gränd ner till Skeppsbron kallas "Tre Prinsar" (jfr Bellman, Fredmans testamente II: "näringsstället Förgyllda Bagaren i Tre Prinsars gränd vid Skeppsbron"), och måhända ock krogen "Kejsarkronan" (en stockholmskrog med detta namn nämnes hos Bellman t. ex. Carléns uppl., I, 333).

Rörande Ulla Winblads vistelse i den nya hemstaden må efterföljande protokoll själfva tala. De visa, att ryktet om hennes föregående följde henne hit och några månader efter ankomsten bringar henne i krakel, som slutar inför kämnerrättens skrank. Det bestämda parti, som kämnerrättens ordförande ett par gånger tog för henne, behöfver ej betyda, att han enskildt öfvertygat sig om hennes oförvitlighet, utan kan förklaras af att han var parets första hyresvärd och ej ville ge stöd åt utpekandet af hans gård som ett otuktsnäste. Huru som helst synes hon under sin 9-åriga vistelse i staden ej mer än en enda gång ha gifvit fog för någon anmärkning mot sin moral, något som däremot ej kan sägas om den brutale mannen, som genast blef en af stadens och bygdens värsta slagskämpar. Besökarlönen utgjorde 110 daler smt. Hos alla stadens krögarmadammer och bryggare var han i skuld, och äfven öfriga handlande hade svårt att få ut betalningen af familjen. Det oaktadt hade Ulla ibland piga, och mannen hade hästar — år 1776 —, för hvilkas skötsel han hade en karl i sitt bröd. — En tradition i staden, att Ulla stått bakom disken på det lilla utvärdshuset Röda Stugan nere vid strömmynningen, synes omöjlig att styrka.

Och nu några utdrag ur norrköpingsarkivets rättegångsfolianter.

I. *Norrköpings Kämnersrätt den 15 januari 1774.*

Enligt utverkad stämning påstår stadsbetjänten Lars Jäderholm det sjötullsbesökaren Erik Norström[1] och dess hustru, Ulla Winblad kallad, måtte förbindas honom till genmäle och ansvar stånda för det de honom den 3:e uti innevarande månad på värdshuset hos svärdfejaren Björkstrand slagit och illa handterat, för hvilket plikt och laga upprättelse yrkas, så hvad läkarelön som all annan kostnad angår.

Häremot har Norström och dess hustru å bemälta sin vederpart uttagit viceversastämning med påstående, det han måtte med laga böter anses, för det han ofredat Norströms hustru med slag och skällsord.

Vid dessa målens företagande inställde sig å Jäderholms vägnar efter fullmakt kanslisten vällärde Johan Fr. Brunnstedt och Norström i egen person, hvilken sistnämnde tillstod sig för Jäderholms oskickliga uppförande gifvit honom 2:ne örfilar, men nekar eljest till vidare brottslighet med förmälan, att Jäderholm missfirmat dess hustru med namnet af Ulla Winblad, helst hon heter Maria Christina Kiellström.

Vid vittnesförhöret utsade:

1:mo Björkstrand: att vittnet icke själf förolämpat Norström, men under det den sistnämnde och dess hustru varit hos vittnet har Jäderholm ditkommit i ärende att tala vid korpralen Stiernborg och en dess kamrat, hvilka icke voro hemma. När Jäderholm råkat Norström hafva de vänligen umgåtts samt kallat hvarandra Bröder, men i detsamma och sedan de talt om företrädet af deras stadstjänare- eller besökaretjänster, hafva de fattat i men straxt släppt hvarandra, hvilket vittnet icke kunde märka om det skulle betyda ondt eller godt. Dock vid det Jäderholm på ondska yttrade om Norström och dess hustru: att de äro nog kända både i Stockholm och annorstädes, har hustru Norström fattat honom i håret och slagit i ansiktet, hvarvid Jäderholm tagit af henne mössan och slagit i golfvet; äfven har ock Norström, som svor, tagit i fickan, men vittnet vet icke hvarefter. Och som Björkstrand tyckte, att Jäderholm tarfvade hjälp, så gick vittnet ut att se efter om de förut nämnda korpralerna voro hemma; men vid återkomsten var allt tyst, fast vittnet såg att Jäderholm af de undfångna slagen var blodig samt att nyckeln till kammaren inom salen låg på golfvet. Eljest har Jäderholm icke sökt försvara sig på minsta sätt: kunnandes vittnet icke säga att några okvädinsord fälldes af Jäderholm eller att han var af drycker öfverlastad.

Norström intalade: att han var ditbjuden om middagen af Björkstrands hustru samt att han tog i fickan efter sin snusdosa; men Björkstrand nekade

[1] Namnet Nordström, som af N. själf skrifves med *d*, förekommer i protokollen konsekvent med stafningen Norström.

att Norström och dess hustru varit dit bjudna, utan kommit ändock såsom de tillförene flera gånger plägat.

2:do Grönwall: att vid vittnets ankomst till Björkstrand har Norström kommit från en kammare utspringande och i det han sagt till Jäderholm: »Du skall ej chikanera en tullbetjänt!» slog han och hustrun honom tillika.

Vittnet ärnade då taga fred: men som Norström yttrade: »Tig, eljest skall I få veta annat!» och vittnet tyckte det ej passa att blanda sig i deras träta, lät vittnet bli att föreställa dem om försoning, hvarefter och utan att Jäderholm tog igen både Norström och hustrun flögo på och slogo Jäderholm, hvarjämte hon sparkade honom frampå. Men inga okvädinsord hörde vittnet fällas eller kunde märka, att någon var drucken.

Den 29 mars dömes Nordström att böta tillhopa 38 daler silfvermynt, hans hustru 16 daler silfvermynt och målsägaren för julefridsbrott "samt för det han rifvit mössan af hustru Norström och kastat på golfvet, som Rätten efter Mgblkn 60 kap. 6 § ansedt för en ojäfvigtvis föraktelig åthäfva", till 16 daler silfvermynt.

II. *Kämnerrätten den 22 febr. 1774.*

Stadsfiskalen Dan. Björkman ingaf ett pasqvill, hvilket han berättade i dag bittida funnits anslaget på denna stadens straffpåle och upplästes så lydande:

KUNGÖRELSE:

Mina gunstiga Herrar och Cavallierer här i staden, som åstunden fruntimmersnöje, så kunnen i här hos mig få för billigt pris och försäkrar jag eder om att I skolen på natursens vägnar i högsta måtto blifva förnöjda, hvilket betygas af mig Ulla Winblad och Norström.

Norrköpings horhus d. 21 febr. Anno 1774.

Jag är boende på Pro Patria.[1]

Anhållande Stadsfiskalen, att undersökning härom måtte företagas.

I anledning således häraf och emedan Sjötullsbesökaren Eric Norströms namn blifvit tecknadt under detta pasqvill, så har ock han blifvit uppkallad att häröfver höras och sig inställde, förmälande sig i denna sak icke minsta upplysning kunna meddela, utan ehuru åtgärden härmed endast ankommer på hans smädande, så anser han dock densamma an med största kallsinnighet, helst han icke vet sig förtjänt af någon enda person en slik obehörig vedervilja: och som vid efterfrågan de närvarande Stadsbetjänter förmälte

[1] Rådmannen C. F. Ekermans segelduksfabrik. Rådman Ekerman var kämnerrättens ordförande.

sig om denna sak icke eller äga ringaste kunskap samt således intet ljus i detta ämne stod att ernå: ty kunde ock domstolen härvid intet åtgöra, utan lämnade Norström afträde.

III. Rättegång vid Lösings härads vinterting mot Nordström, som under vinterkörslor mellan Grytsholmen och Händelö udde öfverfallit och slagit en af körkarlarna, som han åkte med.

IV. *Kämnersrätten den 26 mars 1776.*

Barberaren Jacob Kiöler har utverkat stämning uppå sjötullsbesökaren Eric Norström för det han den 19:de hujus öfverfallit käranden med hugg och slag så att däraf både svullnad och åkommor uppkommit. — Men som Norström nekade för all brottslighet, så inkallades de åberopade vittnen, då Norström hvad daglönaren Peter Mauritzson angår anförde det jäf, att emedan Peter varit i dess bröd i så måtto, att han skött Norströms hästar samt att han för Peter betalt hushyra; men Peter under denna sin tjänst sig ej väl förhållit i det att han bortskämt hästarna samt undanhållit för dem hvad han till deras föda om händer fått och hvarför Norström borde honom lagligen tilltala; ty påstår ock svaranden, det Peter i denna sak för jäfaktigt vittne må anses. Peter Mauritzson nekade för dessa tillmälen samt sade sig vara daglönare hos handelsmannen Dettow och att han af Norström endast fått veckolön för det han skött dess hästar.

Den 16 april anmäla parterna, att de förlikts, hvilket domstolen gillar och stadfäster.

V. *Kämnersrätten den 29 mars 1776.*

Uti utverkad stämning påstår sjötullsbesökaren Eric Norström:

det barberaren Jacob Kiöler för utspridt rykte att hafva kunskap hvarest 800 daler kopparmynt stå till reds för den som vill och kan slå ihjäl besökaren Norström måtte med straff anses samt att få sin tidsspillan och rättegångskostnad ersatt med 15 daler smt.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Därefter aflade stadssergeanten Westin och dess hustru vittneseden samt på förmaning samstämmigt vittnade: att Kiöler för dem strax efter nyåret omtalt, huruledes »Ulla», hvarmed han förmente Norström, varit utrest till ett fartyg i skären, hvars besättning skjutit flera rörskott efter honom, med tillägg, att Kiöler hade sig bekant, hvarest 800 dal. k. voro att undfå för den, som knäppte Norström, dock förmälte dessa vittnen, att Kiöler icke af arghet detta omtalt, utan ansågo de berättelsen för pladder, hvartill Kiöler skall vara ganska nog begifven.

Kiöler vidgick att han så berättat för förenämnda vittnen, som utsagdt är, dock efter Brombergs[1] berättelse för Kiöler.

Besökaren Norström berättade att han hört omtalas, det en karl, som blifvit igenkänd för Norströms person, på landet blifvit illa handterad och slagen; och som sådant skall härröra af Kiölers utspridda rykte, hvilket torde äfven hafva svårare följder med sig, så anhåller Norström, att dess vederpart måtte arresteras.

Senare synes målet ha nedlagts.

VI. 19 april 1776. Nordström åtager sig frivilligt att betala 72 daler kopparmynt i läkarlön till regementsfältskären Granander.

VII. *Kämnersrätten den 6 aug. 1776.*

ÖDMJUKT STÄMNINGS MEMORIAL.

Sistlidne den 19:de Julii om eftermiddagen, då jag var stadd uti min ämbets skyldighet med saltmätning i Herr handelsmannen och brukspatronen Ebersteins åbod samt under det jag emellan arbetet på en kort stund var hvilande, blef jag utan ringaste gifven anledning öfverfallen af sjötullsbesökaren Eric Norström med tillvitelse att hafva olofligen borttagit en honom tillhörig båt, som likväl var alldeles ogrundadt, samt därjämte med hugg och slag, tätt och ifrigt sparkande, äfvensom ock han flera gånger under mitt ännu stillaliggande sprang med fötterna uppå mitt bröst, hvaraf bloden genom näsa och mund på mig utgick. Sedan jag ändtligen med möda kunde resa mig upp att undkomma alla sådana våldsamheter, förnyade han med dem åter, kastade mig utför trappan af åboden, där jag omkullföll och hade efter all liknelse icke innehållit att gifva mig min sista bane, därest han omsider af kringstående människor icke hade därifrån med mycken möda blifvit hindrad och afhållen. För att finna det besökaren Norström vid ofvanberörda tillfälle varit af starka drycker öfverlastad, det behöfves icke att hafva varit närvarande: man må ensamt betrakta gärningens beskaffenhet på den mer eller mindre förnuftiga sidan, att nämligen öfverfalla en människa i dess sömn utan ringaste föregånget förolämpande, så skönjes nogsamt personens orediga sinnesställning, i synnerhet tål saken icke längre någon emotsäjelse så fort man nämner det namnet Norström, hvilket redan för längre tid tillbaka uti hela staden och omliggande landsort vunnit en utmärkt kännedom för sådana slags bragder af fylleri och slagsmål, af hvilket sednare dock blott i förbigående jag några få exempel vill upptälja, såsom att Norström vid Lösings Lofl. Häradsrätt varit lagförd och pliktfälld för öfverdåd och såramål uppå vägen mellan Gryts holmar och Norrköping emot

[1] Ett af vittnena, gardessoldat.

allmoge, under det han som vakthafvande tullbetjänt bevistat en lossning i skären därstädes uppå skepparen Knabes fartyg; att Norström äfven uppå samma resa ganska illa slagit Handels-Contoristen Wilde, som bevistade lossningen af dess patrons varor; att Norström ofredat dess förman vaktmästaren Englund i närvaro af besökarna Boman, Carlström och Gillberg under den förres tjänstgörande i vakthuset; att Norström hos källarmästaren Hægerström vid Skeppsbron föröfvat slagsmål emot skepparen Zetterström i närvaro af dess förman Herr kontrollören Wittstock, vaktmästaren Englund och besökaren Carlström, äfvensom att samma Norström för lika slags brott emot fältskären Kiöhler vid denna Högtärade Kämnersrätt icke länge sedan varit tillkärad.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Norrköping den 5 aug. 1776.

Petter Tiälman.

Ur vittnesförhöret:

Sillpackaren Olof Kindgren: att under det Tiellman låg på bron och sof kom Norström från skepparen Dederings skepp och yttrade till Tiellman: »Du rackare och tjuf, som tagit min båt.» I detsamma stod Tiellman upp och svarade, att Norström själf skulle vara tjuf tills han beviste Tiellman en slik gärning. Norström, vid det han sade: »Skall jag vara tjuf?» fattade Tiellman i kragen och satte emot väggen samt sedan han skuffat honom omkull på golfvet trampade han med fötterna sin vederpart på bröstet samt gaf honom tre slag i hufvudet och ett d:o med handen på munnen. Vittnet gick då att hjälpa Tiellman upp samt lossa dess fot, som satt fast i trappan, och då Tiellman blef upprest kiknade han efter andan samt gaf upp blod ur näsa och mun. Norström gick emellertid ond bort samt efter vid pass 4 minuters förlopp återkom lika vred, fattade andra gången i sin vederpart, stötte omkull honom samt hoppande trampade på magen och bröstet, sparkade honom ett par gånger i hufvudet samt tog en påk, med hvilken han sade sig skola slå honom, hvilket dock ej verkställdes. Därefter taltes parterna vid i gången af åbodgården utan att synas onda; men vittnet kan icke säga på Herr v. häradshöfdingens tillfrågan, om Norström vid detta tillfälle var full eller nykter, helst vittnet icke känner dess lynne.

Norström intalade: att han alla dagar är full och det af bekymmer att väl kunna uträtta Kongl. Maj:ts och Kronans göromål. (!)

Ur Nordströms skriftliga svaromål:

Uti slutpåståendet anförer mätaren Tiellman alla dess vittnen hafva intygat, att han varit i tjänstgöring då uppå den 19:de förledna Julii trätan och slagsmålet oss emellan hände, men som alla vittnen intygat, att

han på bryggan njutit sin vederkvickelse och sömn, då jag kom och efterfrågade den förlorade Kronans båt, så lärer i den delen samtliga vittnesmålen blifva ostadiga och vacklande, så vida som det är omöjligt att sofva och förrätta mätaresysslan på en gång utan att det sker i sömnen, drömmande.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Som jag i det ringaste icke tviflar, att målets hufvudsakliga beskaffenhet efter lag och billighet blifver bevakad, så hoppas och anhåller jag äfven vördsammast, att denna dess obilligt påstådda reconvention gunsträttvisligen måtte så determineras inom billighetens skrankor, att Tiellmans vedergällning ej öfver all förtjänst må upphöjas, i det jag varder bragt på yttersta undergång.

Nordström dömes att böta 79 daler smt samt i kostnader o. d· erlägga 50 daler smt.

VIII. 15 juli 1777. Stämmes Nordström för 1 riksdaler obetalda krogskulder.

IX. 25 juli 1777. Ny stämning för oguldna krogskulder, 1 RB 25 sk. 3 runst.

X. 22 aug. 1777. Återigen stämning från en ny krögare för obetalda 2 daler 16 sk. specie.

XI. *Kämnersrätten den 9 sept. 1777.*

Ordföranden Herr Rådmannen Ekerman tillkännagaf, att stadsvaktmästaren Stenberg anmält, det perukmakareåldermannen Jonas Clase genom vederbörlig handräckning fått sjötullsbesökaren Eric Norström arresterad för det han torsdagsnatten den 4:de i denna månad uti dryckenskap svurit, ofredat sin hustru samt varit oregerlig: så har Herr Rådmannen utfärdat kallelse till detta måls undersökande; hvarefter stadsfiskalen Dan. Björkman å Norström i denna sak utverkat stämning, hvilken upplästes, af följande lydelse:

Hos mig hafver perukmakareåldermannen mäster Clase tillkännagifvit, att han varit nödsakad att å sjötullsbesökaren Eric Norström begära arrest för dess ogudaktiga och oregerliga lefnad, bestående utaf fylleri, slagsmål och svordom. Och som härvid sig yppat, att Norström skall föra ett lika beskaffadt olagligt och lastbart lefverne så i som utom hus och i dess syssla, så är å ämbetets vägnar hos Herr Rådmannen och Præses min ödmjuka anhållan om laga stämning till denna stads Lofl. Kämnersrätt uppå denne Norström härför samt att en laga undersökning härom måtte blifva anställd. Till hvilken ända jag ödmjukeligen anhåller, att jämte åldermannen Clases och Norströms hustrus inkallande följande personer (tillsammans 17) måtte blifva instämda etc.

Vid upprop inställde sig parter och vittnen, hvarvid ålderman Clase utsade: att som han med Norström för egen del är förlikt, så har han ock icke allenast medgifvit Norströms lösgifvande ur häkte utan ock nu afstår ifrån allt påstående emot honom; dock på domstolens tillsägelse att det vore något brott, som han ej kunde förlika och således borde uppgifva fullständig upplysning om, afgaf mäster Clase om förloppet af denna sak följande berättelse: att emedan Norström, som gästar hos Clase,[1] flera gånger tillförene hemkommit och fört elak sammanlefnad med hustrun, ej mindre än i öfrigt varit oregerlig och bullersam: ty har ock Clase, ehuru därå tillförene vid denna domstol ej skett lagligt åtal, likväl förbehållit sig samt fått tillstånd af Herr Justitie Borgmästaren i händelse Norström skulle i sitt elaka uppförande fortfara, frihet att honom få häkta, hvilket ock stadsvaktmästaren Stenberg berättade sig fått vederbörlig befallning om, då så skulle erfordras. Tilläggandes Clase, att sedan Norström den omrörda natten hemkommit kl. 11, har Clase, som redan lagt sig, hört Norströms hustru skrika, hvilken sprungit utför trapporna samt på Clases tillåtelse blifvit i dess kök insläppt, hvarefter Norström med mycket svärjande påstått, det hustrun skulle följa honom upp i deras rum, men då hon vägrat, har han alarmerat på gården, hvarunder vakt blifvit efterskickad, som Norström till arresten uppförde.

Norström erkände denna berättelse samt vidgick sig varit full, svurit och ofredat hustrun så att mäster Clase haft fog till dess arresterande och hvarå Norström icke eller gör något åtal.

Norströms hustru Maria Christina Kiellström intalade: att då mannen är nykter har hon icke att klaga på honom, men då han blir drucken, är han ganska svår och elak, hvilket elaka uppförande han ock emot henne den omtalta torsdagsnatten utöfvade. Men som hon efteråt förmärkt, att hon tagit mera skrämsel till sig än som behöfts och Norström nu lofvat fredsammare härefteråt sig uppföra, så har hon ock intet mera att anföra utan allt påstående emot sin man för hvad hittills skett låter falla.

Stadsfiskalen påstod därefter, att dess åberopade och tillstädeskomna vittnen måtte inkallas och afhöras, men då Ordföranden föreställde, det vittnens afhörande synes nu vara, sedan stämningsmålet är vidkändt, mindre nödigt, förklarade stadsfiskalen sig ifrån sitt yrkande därom i stämningen icke kunna afvika.

Vid enskild öfverläggning gifva de två kämnerna stadsfiskalen rätt, men ordföranden Ekerman — Nordströms förra husvärd —

åter yttrade: att som lagen i 17:de kap. 36 § Rättegångsbalken förordnar, det känd sak är så god som vittnad, när den som tillkäras och till laga

[1] Åldermannen Clases gård låg alldeles bredvid Corps de Gardet.

ålder kommen och ej vanvettig är, frivilligt vidgår saken för rätta och ej därtill pint, skrämd eller svikeligen förledd är, hvilka sistnämnda omständigheter i detta mål ej inträffa med Norström: alltså finner Herr Ordföranden onödigt med vittnens afhörande, då stämningsmålet erkändt blifvit, göra saken vidlöftigare än den, i anseende till redan vunna upplysningar, befinnes.

Då kämnernas mening segrar föreställde Herr Ordföranden till redighets ernående i målet och på det sådant som till saken icke rätteligen hörer ej må inblandas och frågas: att samma vittnen endast böra utsäga allt hvad sig tilldragit rörande Norström och dess hustru ofta förmälta torsdagsnatt, men ej sådant som tillförene kunnat händt utom hus, i synnerhet som Nordström därföre till en del redan torde pliktat, helst hvarken stadsfiskalen eller någon annan, som kunnat vara förfördelad, därå på färsk gärning klagat.

Efter parternas återförekallande anhöll Nordström, att mäster Clases gesäller, tjänstepiga och lärogossar ej måtte få vittna, emedan de äro Clases tjänstehjon samt lärogossarna minderåriga.

Vid efterfrågan huru gamla lärogossarna Carl och Lorens äro, sade de sig vara vid 15 års ålder, men ännu icke begått den H. Nattvarden, hvarför ock, då dessutom tillräckliga vittnen äro att tillgå, dem lämnades afträde.

1:mo perukmakaregesällen Dahlgren och

2:do Dito Dahlberg instämde däruti att Norström den omnämnda natten var drucken och svor samt att hustrun kom ned, bad om hjälp samt klagade att mannen ville slå henne, tilläggandes Dahlgren att han flera gånger hört Norström föra oljud, men icke har vittnet sett honom slå sin hustru, som mera af räddhåga intagen nedkommit och beklagat sig. Men vittnet Dahlberg, som nyss kommit till mäster Clase, yttrade sig endast en gång förut hört Norström föra ett slikt oljud.

3:tio Änkan Greta Moberg: att hon, som var tillstädes hos Norströms hustru vid mannens hemkomst, såg honom vara drucken, och emedan hustrun tände upp ljus, hvilket Norström ej ville, hotade han slå henne, och då han hötte, sprang hustru N. sedan hon satt ljuset i köket, ned på vittnets tillstyrkande till Clases rum. Men icke såg vittnet honom vara i begrepp, mindre verkställa någon våldsgärning emot hustrun. För 14 dagar sedan har ock vittnet sett, att Norström en morgon kl. 5 vid sin hemkomst varit drucken och fått sin hustru i hufvudet rystad samt slagit henne en örfil, hvarefter likväl ingen åkomma synts, utan att vittnet kan säga henne till ett sådant förfarande hafva gifvit minsta anledning.

5:to: Clases tjänstepiga Caijsa Grudin; att hon vaknat af hustru Norströms skrik och begäran att få slippa in i köket emedan hon sade mannen

vilja göra af med henne. Sedan vittnet med tillstånd af sin husbonde släppt in Norströms hustru, har Norström kommit ner drucken samt svurit att vilja slå sönder fönster och dörrar därest hustrun ej komme upp i hans rum. Eljest har vittnet flera resor tillförene hört en slik lefnad dem emellan, men icke så hårdt som nu.

6:to: Pigan Anna Maija Hindricsdotter, som tillförene tjänt hos Norström, berättade: att han många gånger hemkommit drucken, oregerlig samt slagit hustrun örfilar, då hon på dess tal gifvit svar. En gång har han ock under det hon låg på sängen stött henne i pannan med käppknappen så att blånad därefter synts och ehuru han understundom sagt sig skola göra af med henne samt en gång haft en knif i handen, som han tagit från bordet, så har dock vittnet till ett slikt våld icke sett tillstymmelse. Norström har ock en gång hotat slå vittnet för något i huset blifvit gjordt, som icke varit honom i lag, men hans uppsåt kunde ej blifva verkställdt efter vittnet tagit tillflykt till värdfolket.

10:o: besökaren Gillberg vittnade: att han åtskilliga gånger sett Norström drucken och hört honom svärja, äfven ock har dess hustru beklagat sig öfver dess hårda medfart, men för öfrigt har vittnet sig i saken icke något bekant.

Nordström bötfälles för svordom och fylleri till 15 daler smt, men frikännes för våldet mot hustrun, "emedan hustrun förlåtit mannen sin brottslighet". Dessutom varnas makarna vid 25 daler smts vite att lefva kristeligen som äkta makar ägnar och anstår.

XII. 16 sept. 1777. Förlikning i ett mål om obetalda butikskulder.

XIII. 6 febr. 1778. Stämmes Nordström af ett par bönder för det han låtit ett par säckar vallmar förkomma, som han jämte ett parti brännvin beslagtagit. Han dömes skyldig.

XIV. 6 mars 1778. Åtalas Nordström för att utan anledning ha med blottadt hvasst eggjärn, hirschfängare eller sabel huggit v. järnvågsuppsyningsmannen Jonas Holmström i ansiktet å rådstugukällaren en natt. Nordström åter nekar sig hafva på minsta sätt förolämpat Holmström, hvilken han förmenar i dryckenskap fallit omkull och stött sig i ansiktet, utan beklagar Nordström sig af förberörde sin vederpart hafva blifvit oskyldigt öfverfallen. Nordström kan tillfullo styrka sin oskuld och frikännes.

XV. 20 mars 1778. Dömes Nordström skyldig att betala 1 daler 32 sk. specie för borgade varor.

XVI. *Kämnersrätten den 26 mars 1778.*

Uti utverkad stämning förmäler sjötullsbesökaren Eric Norström huruledes uppsyningsmannen vid Järnvågen härstädes Jonas Holmström den 25:e i denna månad honom utan gifven anledning neder vid Skeppsbron både utom och uti vakthuset under svordom med hugg och slag samt okvädinsords tilläggande förolämpat: påståendes härför laga plikt och upprättelse.

Ur vittnesförhöret:

Sjötullsbesökaren Lars Lundgren: att sedan Norström sagt sig icke kunna erkänna Holmström för förman utan bedt honom icke hålla käppen för näsan på sig, under det Norström satt på bänken utanför vaktstugan och annoterade något sig till minnes, har Holmström kallat honom canaille, rackare och hundsvott och jämte det Holmström böjde sin käpp emot knät, yttrat: »Om jag hade en käpp, som höll, skulle jag piska dig», och i detsamma slog han Norström i hufvudet med samma käpp 3 slag så att blod utkom och käppen gick sönder. Norström gick väl undan i vakthuset, men Holmström efterföljde honom, fattade i och skuffade honom emot fönstret så att rutorna gingo sönder samt därefter stötte Norström omkull på golfvet och med händerna slog honom 3 à 4 slag i hufvudet. Norström gick sedermera och då han kom upp från golfvet bakom bordet för att undvika vidare stryk, men Holmström ofredade honom och därefter kastade Holmström käppstumparna i sjön samt gick bort och köpte en hasselkäpp i stället, med hvilken han dock vid återkomsten icke slog Norström.

Öfriga vittnen, en mätare, en skeppare och tre matroser, intyga enhälligt detsamma.

Detta mål fortsatte i fyra år, till dess Nordström för längesedan var död och Holmström afvikit från orten. Något resultat synes det ej ha ledt till.

XVII. I sjötullsrättens protokoll för den 22—25 aug. 1777 finnas några handlingar, enligt hvilka Nordström i tullhuset anklagat tullförvaltaren Leopoldt[1] och landttullinspektor Bodman för smuggling. Den senare anhåller dessutom "att Nordström, som allmänt känd för en tygellös och orolig människa samt uppstudsig betjänt, måtte genast ifrån besökaresysslan afstängas men förbjudas att sig innan målets företagande utur staden begifva". Nordström gör emellertid en mycket ödmjuk afbön och förlåtes.

[1] Som bekant skaldens fader.

Den 16 maj 1778 anmäler Holmström Nordström för "hårdnackenhet, sturskhet och efterlåtenhet i tjänstgöringen". Sjötullsrätten svarar, att

»det befinnes klarligen, att Holmström varit obefogad i sin klagan och dess uppförande mindre anständigt, då han med häftighet velat förneka Norström sträcka sin tillsyn och uppmärksamhet så vida möjligen ske kunnat».

XVIII. 9 juli 1779. Nordström har af gelbgjutare Uddman öfverraskats i en altererad positure tillsammans med dennes hustru och anmäles. Till ett vittne har han omtalat, att hustru U. velat att han skulle hålla af henne. "Men Norström sade tillika, att han därtill, som orden föllo, ej hade mage, efter hon var både gammal och ful." Rätten frikänner honom, hufvudsakligen på grund af hans obesväradt fintliga försvar.

XIX. 9 maj 1780. Dömes Nordström att betala handelsman Ritzell 2 daler 29 skill. 2 runstycken.

XX. 4 juli 1780. Nordström dömes att betala krogskulder för 23 skill. 11 runst.

XXI. År 1780 blef Nordström en förgrundsfigur i en af de mest omfattande processer, som dittills ägt rum i samhället. Det gällde ett åtal mot en af stadens bemärktaste män, brukspatron Christian Eberstein, som anklagades för att i samförstånd med tullmyndigheterna ha smusslat ned 150 skeppund stångjärn eller 1,067 stänger i ett fartyg utan att erlägga tullmedel för dem. Processen pågick inför sjötullsrätten under nära nog alla rättegångsdagar under åren 1780 och 1781, och inlagornas antal och omfång äro högst betydliga. Nordström, som från början var den attackerande, synes ha begagnats som kärandesidans bulvan. Rättshandlingarna gömma på åtskilliga drastiska afslöjanden, i hvilka Nordström spelar en viktig roll.

XXII. Stämning på Nordström för obetalda krogskulder.

XXIII. S:t Olai församlings dödsbok för år 1781. Den 27 juni: död af fläckfeber i arresten, sjötullsbesökaren Eric Nordström, 36 år.

XXIV. 3 aug. 1781. Stämning på aflidna besökaren Eric Nordströms änka för obetalda skulder.

XXV. En skriftlig vittnesinlaga till kämnersrätten af Maria

Christina Norström i en process mot en· hustru Hiller, som påstås "flera gånger uti fylleri och dryckenskap" ha öfverfallit Ulla "med mycken ovett" och kallat paret Nordström "ragatefölje". I denna inlaga blottas interiörer ur Nordströms privatlif, som ej lämpa sig för återgifvande.

* * *

Sedan det barnlösa äktenskapet genom mannens död upplösts, återflyttade Ulla 1782 till Stockholm och synes därmed så småningom åter ha glidit utför i moraliskt afseende. Socialt synes hon däremot ha hållit sig tämligen uppe. Hon gifte sig t. o. m. år 1786 för andra gången — med extra hallrättsbetjänten Erik Lindståhl. Äfven detta äktenskap var barnlöst och blef ej lyckligt. Ulla synes ha hållit näringsställe, men påtalades af myndigheterna för oloflig utskänkning på olaga tid samt för misstänkt vandel tillsammans med andra dåliga kvinnor. Offentliggjorda protokoll från Stockholmsrätterna visa nya vidrigheter, hon hade att utstå. När hon dog år 1798, voro emellertid makarna ägare till en egendom på söder, som de för 1,000 Rdr tillhandlat sig.

Några Lidnerbref.

Af

Eugène Lewenhaupt.

Efterföljande bref från Bengt Lidner, till hvilkas offentliggörande deras ägare, bankkamrer F. Carlsson i Uppsala, välvilligt lämnat tillåtelse, sprida ej något nytt ljus öfver skaldens lefnadsöden, utan äro endast ytterligare bevis på hans upprepade försök att genom smicker förskaffa sig hjälp i sin betryckta ekonomiska ställning, samt bära förnyadt vittne om hans lifliga fantasi äfven rörande honom själf. Så t. ex. uppgifver han äfven här sin ålder oriktigt, för att ej nämna den osannfärdiga uppgiften om, att en del af hans arbeten voro öfversatta på trenne språk.

En egendomlig tillfällighet gör, att Lidner nedskrifver orden "et ord till Regenten och jag har Kongl. Secreterare fullmagt" d. 8 aug. 1792, samma dag som en sådan fullmakt för honom utfärdades. I "Conseil Protocoll för Inrikes Civile Ärenden 1792 d. 8 aug." lyder nämligen § 7: "Upsättes fullmagt för Secreteraren Bengt Lidner på Kongl. Secreterare namn, heder och värdighet." I Registraturet för s. d. finnes:

»Öppet Bref för Bengt Lidner på Kongl. Secreterare namn och värdighet.

Wi Gustaf Adolf etc. Giöre vetterligt att som Wi med nådigt nöje inhämtat, huru Wår troundersåte, Secreteraren Oss älskelige Bengt Lidner giort sig till Wår nådiga åtanka wärdig och förtjent: Och Wi fördenskull warit benägne att deraf lemna honom något vedermäle; Altså wele Wi härmed och i kraft af detta Wårt öpna Bref nådeligen hafva tillagt honom

Bengt Lidner Kongl. Secreterare namn heder och värdighet. Till yttermera visso etc.

Under min etc.

Carl.»

(Orig. i Riksarkivet.)

Det i brefvet af d. 10 sept. omnämnda "svaga försöket," som skulle uppläsas för Hertigen-Regenten är tydligen den i sept. skrifna dikten "Gustaf III förlåter och dör".

Högvälborne Herr Baron och President.

Min Skydds Ängel har sagt mig, det Herr Baron och Presidenten skal göra min lycka. Snillets Gud vil det; och dess Gunstling kan ej vägra.

Hur gjerna, med hvad känslor, for jag ej til Drottningholm, för att hafva den äran, at ödmjukast upvagta Herr Baron och Presidenten — Törhända Hertigen äfven unnade mig en nådig blick — — — men — Slotts Cancellie Betjenter göra altid connaisance med rimmare. De ulfvarne tycka mer om kläder, än vers, (jag hade min skriflåda rågad) derföre togo de det förra.

Mine Arbeten, som nu ånyo tilökte utgifvas i trenne Tomer helgas Konungen, Hertigen och Herr Baron. En del af dem är öfversatt på trenne språk — och har det behagat mine ovänner, at genom Mantals skrifvare förklara mig för en lösdrifvare — Skam för Nation! En Engelsk man, som i London sett min opera *Medea* upföras, fick höra alt detta — Han visade mig många välgjerningar, och svor, at det ej kunde hänt i England. — Jag råkade honom händelsevis på Engelske källarn. —

Men jag radoterar, fast blott 33 år. — Sedan Herr Baron och Presidenten gifvit mig et så nådigt svar; så har jag fått hopp och djerfhet. — Et ord til Regenten och jag har kongl. Secreterare fullmagt och om mögligt vor tilökt den pension, som genom Excellencen Gref Gyllenstolpes ädelmod vår Monark mig för et par månader sedan [mig] tillagt 100 Rdr.

Jag är gift med en fröken Hastfer, hon har skänkt mig en ny Herdinna i Norden. Alt detta bör beveka Herr Baron och Presidenten til medlidande — Jag frågade vist icke efter caracther, om icke det vore för min dumma Götheborgska slägt skull, af hvilken jag kan vinna.

Tillåt mig, Herr Baron och President, nyttja Skriftens språk: *Saligare är gifva, än taga*, och då Herr Baron och Presidenten gör min lycka; gör

jag äfven Herr Barons — ty hvilken är större, än den, at kunna säga till sig sjelf: Du har gjort godt.

Med djupaste vördnad framhärdar
Högvälborne Herr Barons och Presidentens
Allerödmjukaste Tjenare
Bengt Lidner.

St. d. 8 aug. 1792.

Stockholm den 10 september 1792.

Ja! Min Nådige Herre, det är följden, at ur stoftet dra up poeter: generande på genenerande, rim på rim och skammen til tack, svarar Herr Baron och Presidenten — Nej! nej! har jag vers i mit hufvud, har jag hierta i mit bröst; och sedan min dotter lärt sig nämna Gud; skal hon lära framstapla: *Herr Baron Reuterholm, min faders välgjörare.* Hur mycket är jag ej Herr Baron och Presidenten skyldig.

Törhända följande svaga försök torde en gång för Hans kongl. Höghet Regenten blifva upläst. — At åtminstone visa viljan af en underdånig tacksamhet, är at sjunga Hans odödelige Broders storvärk.

Hvilken afgrund — — vara sjuk, då af begär jag brinner, at munteligen ha den äran säga Herr Baron och Presidenten, det minnet af Dess välgjerningar skal i en annan verld följa mig.

Genom sjukdom och bedragande Boktryckare, är jag innom trenne veckor husvil. Min hälsa tiltager, och mina financer sjukna — Mone jag ej duger til något? Om icke til annat, at lik en viss kongl. Secreterare sitta i Tull Direction, njuta lön — och tiga.

Hvilket långt bref, som uptagit Herr Barons och Presidentens för fäderneslandet så dyrbara tid, men unna mig än et ögnablick för, at få säga med hvad djup vördnad och de ömmaste känslor, jag har den äran framhärda

Högvälborne Herr Barons och Presidentens
Allerödmjukaste Tjenare
Bengt Lidner.

Nu, på en Bot och Bättrings dag
O, min Mesenas! jag Dig hälsar.
Jag lefver efter Fastans lag
Och mig Acrell från döden frälsar.

Min lefnad, tre och tretti år
För detta klot mig afsky gifvit,
Men nu jag rang och pängar får;
Och börjar åter älska lifvet!

Dock nej! . . . . hur jag förnedrar mig!
Jag lefva vil, at få ärfara
Den frögd, at Sverje nyttig vara —
Och det är tacksamhet mot Dig.

Allerödmjukast
Lidner.

Stockholm d. 13 oktober 1792.

Om ›Sju vise mästare› på fornsvenska.

Af

Erik Noreen.

Rörande originalet till den fornsvenska "Sju vise mästare" ha olika åsikter gjorts gällande (se Geete, Fornsvensk bibliografi, s. 129). Man synes mig emellertid knappast tillräckligt ha tagit hänsyn till den omständigheten, att vi ha att göra med tre högst betydligt afvikande affattningar. Representera dessa tre olika öfversättningar eller äro de olika redaktioner af en och samma öfversättning? I Svensk literaturhistoria I (1890), s. 192 talar Schück om "en af de trenne öfversättningarna", men i Schück-Warburg, Illustrerad svensk litteraturhistoria I (1896), s. 109, andra upplagan (1911) s. 241, säger han, att "den svenska öfversättningen föreligger i ej mindre än tre olika redaktioner".

De tre redaktionerna ha af utgifvaren, Klemming, kallats A, B och C. A (Prosadikter från Sveriges medeltid, Stlm 1887—89, s. 113—172), ur Cod. Holm. D 4 från 1430—50, är den omfångsrikaste och är så godt som fullständigt bevarad (endast själfva början och två små partier inuti saknas); B (ib. s. 175—218), ur Cod. Holm. A 49 från midten af 1400-talet, är fullständigt bevarad; C (ib. s. 221—245), ur Cod. Askabyensis från 1492, består endast af början. Med hänsyn till innehållet skilja sig alla versionerna ganska starkt från hvarandra. Som prof må tjäna den kortaste af sagosamlingens alla berättelser:

A (Prosad. s. 117 f.): Här i stadhin war en borghare som hafdhe en fagher trägardh. oc margh godh trä i honum Mit i trägardhin stodh en my-

kith högh gran. oc borgharen lät all tidh graffwa om henne röter oc gödha them swa at hon wäxste alzstingx högh. oc henna grena widha. Ok aff henna root wäxte op en litin gran. aff hwilke borgharen gladdis mykith Ther i mällan foor han wtländis mz sinom köpenskap oc dwaldes länge borto. oc tha han kom heem tha fan han the litle granena nidher bögdha. oc awiitte trägardz mästaren ther fore Hwilkin som swa swaradhe The storo granena grena böghia nidher the litle Borgharen bödh honum thz grenana aff the storo granene skullo nidher huggas at thz litla trääbh finge at wäxa Hwilkith ok swa wardh giort Tha borgharen kom annath sin i trägardhin. tha sa han at the litla granen war op wäxen ower the storo. oc sagdhe swa til trägardz mästaren Jak seer thz thässa vnga granen haffwer swa mykith op wäxt thz hon fortagher the storo at wäxa Fore thy wil iak thz the stora granen skal nidher huggas. oc the litla stande i sinom grödha. Hwilkith oc swa giordhis.

B. (ib. s. 180 f.): HÄr j stadhenom war en rikyr man ok han haffde en yrtagaardh mz manghom godhom yrtom ok trä Ther j blandh stodh en gran stor Wm hona lät han gräffwa ok godha iord bära, Aff henne wägxte en litin gren wäl äpter hans wilia Wm sidher ffor han bort mz sin köpenskat oc war länghe bortho Tha han hem kom Tha sa han at the litla grenen falnadhe Oc sporde hwi, honom swaradis En quister yterst j the storo granenne fordarwadhe hono, han lat then aff hugga tha wägxte hin litla aff hinna storo rothin wm sidhe tha falnadhe a the storo en deel, tha spordhe han at hwi, Honom swaradis aff thenna litla skugga fordarwas hon, Tha lot han hona nidher huggha.

C. (ib. s. 231 f.): thz war en mäkta rik herra j rom han hade en aldra skönasta trägaardh öwer alla andra trägaarda j huilkom trägaard stodh eth aldra ärligasta och dygdeligasta träå som kalladis biua och thz war ganska huit och ärlighan pryth mz mangom grenom täs träs frukt war godh för alskona sot och siukdom aaf samma träs roth opran en tälingh, entidh händhe sigh saa ath herren gik in j trägaarden och wart warse then tälingen, badh han trägaardz mästaren hafua granna aath wakt ath han maatthe waxa han sade gerna thz wilia göra Naagon tima ther äpter kom herren j trägaarden och fik see ath then tälingen ekke wäxte som han wille sporde han trägaardzmästaren til huadh thy wlte:· Han suarade ath stora träsens grena skylte tälingen för solenas sken herren bödh honom aafhugga täs träs grena saa ath solen maatthe komma aath tem nyuäxta tälingän huilkit han och saa giorde aafhuggandis alla grenana och trädh stodh släth wtan grena laangan tidh, ther äpter kom aater herren j träägaarden och wart warse ath then tälingen war thaa egh mera waxter än för och sporde aath gaardzmästaren huad thy wulte han suarade och sade at träsens högd thz wolte thaa läth han aaf hugga trädh och menthe ath thz wnga trädh skulle bliua bätra än thz gambla och bliuo saa baaden fördaruadh och the fatighe och

siuke förbannado sedan allom them ther raadh til gaauo ath thz trädh warth fördarnadh.

Som synes äro olikheterna mellan alla tre redaktionerna afsevärda. Men under det att skiljaktigheterna mellan A och B hufvudsakligen äro af formell art (bestående dels i B:s större sammanträngdhet, dels i olika ordval, t. ex. A *trägardh* ~ B *yrtagaardh,* eller andra smärre olikheter, t. ex. A *tha fan han the litle granena nidher bögdha* ~ B *tha sa han at the litla grenen falnadhe,* o. s. v.), så företer C gentemot de bägge andra viktiga afvikelser äfven af saklig art, t. ex.: ingenting nämnes om ägarens affärsresor; trädet är ej en gran utan en »*biua*» (hvarpå en beskrifning af detta ges); som afslutning tillägges, att träden »*bliuo saa baaden fordarnadh*» och att de gamla och sjuka förbannade anstiftarna häraf. — På samma sätt i de andra historierna: i berättelsen om sonen som afhögg sin faders hufvud säger C, att han kastade hufvudet »*bort j eth hängedy*» (gungfly), under det att A har *graff,* resp. *hemelshws* (hemlighus), B *graff,* resp. *träksbrun* (handskriften har *traks-*); i berättelsen om mannen, som hade en talande fågel, är det i A och B en *skata,* i C en *skrika*; i berättelsen om jakthunden (A *bärsa rakke,* B *myohunder,* C *fogälhund*), som räddade barnet, skiljer sig också C med sin uttänjda framställning starkt från A och B. — I andra fall stå alla tre redaktionerna mot hvarandra. Jag vill särskildt framhålla de olika benämningarna för (vild-)galt i historien om pojken och vildsvinet: A *walbasse* (s. 122 f., 5 ggr),[1] B *runi* (s. 183 f., 4 ggr),[2] C *wilsuyn* (s. 237).

Man synes af dessa förhållanden kunna dra den slutsatsen, att C är en fullt självständig öfversättning, säkerligen från ett annat original än A:s och B:s. Däremot är det väl ovisst, om B är en på svensk botten företagen förkortad omarbetning af A eller — kanske snarare — en självständig öfversättning af ett original, som då i alla händelser stått A:s mycket nära.

---

[1] Ordet saknas i SÖDERWALLS ordbok; *valbassi* finns i Snorre-Eddan bland »galta heiti».

[2] Ordet förekommer ej hos SÖDERWALL, men är vanligt i lagarna i betydelsen 'galt'

Frågan om "Sju vise mästares" original måste således uppdelas i minst två, rörande A:s och rörande C:s original. De åsikter som (enligt Geete, a. a. s. 129) framställts äro följande: 1) P. O. Bäckström, Svenska folkböcker I (1845), s. 6, antar ett franskt original; han yttrar sig närmast om A. 2) Klemming, a. a. s. 358, antar — väl likaledes närmast för A — ett lågtyskt original. 3) Geete uppger (a. st.), att "enl. Schück har den sv. övers. gjorts från latinet". Något sådant uttalande af Schück har jag icke lyckats återfinna.[1] Antagandet är ju emellertid i och för sig mycket rimligt, n. b. för så vidt det gäller A. Beträffande C torde man däremot ha rätt att antaga ett lågtyskt original. Det viktigaste skälet är följande: När kejsarinnan vill förföra kejsarens son, omtalas detta på följande sätt: "och mz them ordommen omfämnade hon then herren och sade, käre diocleciane gör nw mz mik huad thu wil, *vnde nym van mynes stolte liues*" (s. 229). Det ligger ju närmast till hands att anta, att detta lågtyska citat direkt öfvertagits från ett lågtyskt original — antagligen är det väl anständighetsskäl som gjort sig gällande. Liknande uttryck förekomma ss. 240 och 241, här nödtorftigt öfversatta: "aaf tin egin natur ästu ond ath thu tik kunne egh nöya latha aath *myno karsko wngo liue* wtan gaa til andra onda quinnor"; "han har gangit j fraan mik om natta tidh til onda quinnor och egh latidh sigh nöia aat *myna stolta wnga liue*". — Påpekas må äfven det hos Söderwall ej belagda lågtyska lånordet *bole* 'älskare' (ss. 221, 238, 244) = mlt. *bole*, ehuru ett lågtyskt lånord, om ock för öfrigt okändt, vid denna tid icke kan tillmätas någon vikt.

Af "Historia septem sapientum" finnas åtminstone två medeltida lågtyska tryckta upplagor: *Van den soven wysen meisteren*, tryckt under 1400-talet, antagligen i Rostock, samt en upplaga tryckt i Magdeburg 1494 (Jellinghaus, Pauls Grundriss der germanischen Philologie[2] II, 415 med not 13).

---

[1] I den osignerade artikeln »Sju vise mästare» i Nordisk familjebok, 1 uppl. (1890), uppges att en »latinsk upplaga, 'Historia septem sapientum' l. 'Historia de calumnia novercali' ligger till grund för den svenska».

Hvem har skrifvit Bröllopps Beswärs IhogKommelsze?

Af

Johan Nordström.

När Lorenzo Hammarsköld i sin upplaga af Stiernhielms Vitterhetsarbeten 1818 äfven upptog den sedermera allmänt så högt skattade dikten Bröllopps Beswärs IhogKommelsze, som härigenom, så vidt man vet, för första gången befordrades till trycket, tviflade han icke ett ögonblick på, att han hade framför sig ett poem af den svenska skaldekonstens fader. Dels kunde han härvidlag åberopa sig på de af honom kända handskrifternas vittnesbörd, hvilka ange Stiernhielm som författaren, dels kunde han också stödja sig på uppgifter i andra hand[1] och slutligen fann han väl i dikten själf det bästa beviset på dess äkthet. Denna har sedan icke heller blifvit bestridd i de litteraturhistoriska framställningarna, äfven om man på sina håll haft blicken öppen för diktens poetiska brister.

[1] Första gången jag träffat på ett omnämnande af Br. Besw. är i *Acta Litt. Sveciæ* 1721 (p. 191): »Is (Stiernhielm) non modo in fictione excelluit, verum etiam quid in numeris adstricta oratione ferret indoles linguæ patriæ ostendit, sua singulis syllabis quantitate assignata, cuius specimen Hercules Bivius sæpissime typus excusus et Recordatio Molestiarum Coniugalium (Bröllops Beswärs Ihugkommelse) nondum quod scimus impressa, utrumque carmine heroico venustissimo.» Från denna passus härstamma de öfriga uppgifter vi ha från 1700-talet. Så meddelar Lidén i sin *Historiola Litteraria Poetarum Suecanorum* 1764, s. 27, angående Stiernhielm, att »inter plura vero inedita adhuc servantur Recordatio Molestiarum Coniugalium et Discursus Astropoeticus Mixtus et Comicus, quæ hilare ac ludibundum auctoris ingenium testantur» och i sitt långrandiga, i Thomas' stil hållna äreminne öfver skalden, 1776, yttrar Sam. Gagnerus, att »Ibland Stiernhielms satyriske och särdeles glada skrifter räknas ännu des Recordatio Molestiarum Coniugalium eller Br. Beswärs Ihugk.», båda dessa förf. med hänvisning till ofvannämnda uppgift i Acta Litt., hvars upphofsman sannolikt är E. Benzelius d. y.

Redan Hammarsköld anmärker, trots sin beundran för öfrigt, att framställningen här och där är "nog så tautologisk och monoton"[1] och ungefär detsamma menar också Atterbom.[2] En annan synpunkt anlägger Lénström,[3] som finner, att beskrifningen ofta sjunker "från liflighet och sann idealitet till en crass materialism, hvilket sällan är fallet med Hercules". Wieselgren och Malmström uttala sig icke.

Dylika och andra omständigheter utgjorde för dessa författare dock intet incitament till att noggrannare undersöka, huru det verkligen förhåller sig med Stiernhielms författarskap till Bröllopps Beswärs IhogKommelsze och i vårt litteraturhistoriska hufvudverk, Schück och Warburgs Svenska Litteraturhistoria, går dikten ännu under Stiernhielms namn, ehuru med en viss reservation.[4]

Emellertid har för icke länge sedan Hjalmar Lindroth i sin monografi öfver Stiernhielms Hercules[5] förklarat sig äga vissa skäl att icke räkna Bröllopps Beswärs IhogKommelsze bland skaldens dikter och han upplyser äfven, att professor Esaias Tegnér före honom kommit till samma uppfattning. Ingen af dem har emellertid ännu offentliggjort resultaten af sina undersökningar.

Föreliggande afhandling, som tillkommit oberoende af de båda ofvannämnda vetenskapsmännen, åsyftar också lösningen af problemet Bröllopps Beswärs IhogKommelsze, ehuru jag ingalunda gör mig någon illusion af att ha öfvervunnit alla de svårigheter, hvarmed en undersökning af detta slag har att arbeta. Jag ordnar min framställning så, att jag först anför mina skäl mot Stiernhielms författarskap och sedan tar i tu med den invecklade frågan, *när* dikten skrefs och af *hvem* den skrefs för att slutligen meddela en nyfunnen handskrift af Bröllopps Beswär jämte tvenne andra i samband med min bevisföring stående bröllopsdikter.

---

[1] *Sv. Vitterheten* 2 uppl.

[2] *Sv. Siare o. Skalder* II: 66: »Ehuru det (Br. Besw.) kunnat vara kortare, är det ett muntert, underhållande och äfven som tidsbild interessant stycke.»

[3] *Sv. Poesiens Historia* I, 170.

[4] 2 uppl. I, 423, not: »Intet yttre skäl finnes för Stiernhielms författarskap. Men på inre skäl har dikten af alla litteraturhistoriker tillskrifvits honom, och i själfva verket synes det omöjligt att gissa på någon annan känd författare.»

[5] S. 21.

I.

1. Till en början vill jag fästa uppmärksamheten på, huru ytterst få och osäkra uppgifter vi ha rörande Stiernhielms författarskap till Br. Besw.

Så vidt jag kunnat finna, ha vi från 1600-talet endast handskrifternas vittnesbörd. Dessas ålder är ganska vansklig att närmare fixera, men af allt att döma torde man med en viss säkerhet kunna sätta två af dem, den i U. U. B:s Allmänna handskriftssamling med signum V 5, och den i Nordinska samlingen med signum 1125, icke förut bekant för textkritiken, till något af 1600-talets två sista decennier. I begge går dikten under Stiernhielms namn, hvilket också är fallet med den något yngre handskriften i Palmskiöldska samlingen och den afsevärdt yngre Linköpingshandskriften.[1]

För öfrigt har jag från detta århundrade icke kunnat spåra upp något som helst omnämnande af Br. Besw., en omständighet, som ju är rätt anmärkningsvärd, när det gäller en så lång och betydande dikt, som man med säkerhet skulle vetat vara af Stiernhielm, låt vara att den än icke tillhörde en af den tidens litterära finsmakare så särdeles högt skattad genre. Schefferus omnämner den icke i Suecia Literata, som dock innehåller en utförlig förteckning på Stiernhielms dikter, hvarjämte det kan anmärkas såsom än mer påfallande, att Wennæsius, hvilken som bekant efter Schefferus' död utgaf hans arbete och själf var bröllopsdiktare och således sannolikt kännare på området, då icke kompletterade uppgifterna. Utan resultat har jag vidare genomgått Heysigs bibliografiska arbeten, Scripta Sveogothorum, Bibliotheca Suecana och Observationes in Schefferi Sueciam Literatam (alla i Palmskiöldska samlingen). Tidens grammatiker och poetiker lämna inga upplysningar och ströftåg på måfå i de olika handskriftsamlingarna ha icke lämnat någon lön för mödan.

[1] Sedan detta parti af uppsatsen redan var tryckt, fäste fil. kand. N. Ahnlund vänligen min uppmärksamhet på ytterligare en, icke förut känd, afskrift i U. B. under signum E. 126 l., hophäftad med en samling historiska aktstycken. Den tycks vara något äldre än den Palmskiöldska handskriften och anger också Stiernhielm som författare.

Som jag redan i det föregående nämnt omtalas Br. Besw. veterligen första gången i Acta Litteraria Sveciæ 1721 och därifrån tyckas de öfriga uppgifterna under 1700-talet härleda sig. Utan något ytterligare utbyte har jag dessutom genomgått åtskilliga i U. U. B. befintliga brefsamlingar — Benzeliernas, Lidéns, Gagnerus, Sam. Älfs, Nordins och andra — vidare några i Westinska samlingen (sign. 603) befintliga förteckningar öfver några enskilda biblioteks handskrifter — bl. a. Bibliotheca Rålambianas' och grefve C. G. Bielkes' på Sahlstad (sedan Skokloster) — ytterligare en anonymförteckning i samma signum, o. s. v. — allt utan resultat. De delar af E. Benzelii d. y. Annotationes ad Sueciam Litteratam, som finnas på U. U. B. (W. 602 b),[1] upplysa heller intet om Br. Besw., ehuru andra nyheter meddelas om Stiernhielm. Von der Hardt, Stiernman, Celsius, Gahm Persson och andra bibliografer tiga. I sitt biografiska lexikon nämner Gezelius icke bland Stiernhielms dikter Br. Besw., men hänvisar dock till Gagnerus' äreminne. Och i sitt Minne af skalden i Sv. Ak. Handl. d. 4 har Nordin icke ett ord om dikten.

Så blef då dikten tryckt af Hammarsköld, hufvudsakligen efter Linköpingshandskriften, och fatalt nog aftryckte han samtidigt en i samma handskrift befintlig längre hexameterdikt under titeln Tidens seder, som också där bar Stiernhielms namn, ehuru den i självfva verket är af Dalin. Och sedan den tiden innehar Br. Besw. sin representativa plats i svensk litteratur.

Af denna historik framgår således, att det vid 1600-talets slut fanns en tradition, att Stiernhielm var författaren. Men detta behöfver icke betyda mera, än att man t. ex. tillskref Haquin Spegel den i många afskrifter under hans namn spridda dikten Horologium Regium, hvilken bevisligen icke var af honom. Och den omständigheten, att tidens främste bokkännare och bibliofiler ingenstädes omnämna Br. Besw., tyder samtidigt på, att dikten den tiden hvarken var särdeles känd eller särdeles berömd.

Vore nu Stiernhielm verkligen författaren, så är det ju mycket

[1] Originalet i Linköpings stiftsbibliotek tycks f. n., enligt benägen uppgift därifrån, vara bortkommet.

besynnerligt, att en så lång och betydande dikt af en skald, som redan af sin samtid betraktades som den svenska skaldekonstens fader, icke veterligen blef tryckt[1] hvarken särskildt eller i Musæ suetizantes 1668, där de öfriga poemen voro intagna, ty att Stiernhielm skulle författat Br. Besw. efter 1668, således vid öfver 70 års ålder, anser jag ganska osannolikt. Emellertid lämnar jag än så länge frågan om diktens affattningstid åt sidan. —

I sin egenskap af Stiernhielms intimaste vän var ju Samuel Columbus gifvetvis samtidens främste Stiernhielmskännare. Man skulle således vänta sig att någonstädes i Columbi skrifter finna Br. Besw. omnämndt på något sätt, som fallet är t. ex. med Hercules, som både i Måålroo och En svensk Ordeskötsel flera gånger kommer på tal — detta i synnerhet som en dikt af Br. Besw:s slag säkerligen borde varit förenad med ett visst anekdotiskt intresse för Måålroos författare. Men ingalunda.

Likaledes påträffar man då och då hos Columbus reminiscenser från Hercules och öfriga säkra Stiernhielmsdikter, men så vidt jag kunnat finna, går det icke att uppdrifva någon, som med bestämdhet återgår på Br. Besw. Så t. ex., ehuru det där ju legat närmare tillhands att hämta inspiration ur Br. Besw. än ur Hercules, är det dock från den senare dikten, som en del vändningar i hans bröllopsdikt "Tiresie ... dom och ... utslag" ha sitt ursprung, o. s. v. Ehuru detta visserligen blott är ett argumentum e silentio mot Stiernhielms författarskap, anser jag det icke desto mindre ganska talande.

Och dylika argumenta e silentio finnas i mängd. I den myckenhet bröllopsdikter från 1650- och 1660-talen, både i U. U. B. och K. B., som jag i föreliggande syfte genomgått, är, på några få, f. ö. skenbara, undantag när, hvilka jag sedan kommer till, frånvaron af intryck från Br. Besw. lika påfallande som den rika förekomsten af dylika från Hercules frapperar. Och hade verkligen samtiden haft klart för sig, att Stiernhielm hade skrifvit en stor bröllopsdikt, som hette Bröllopps Beswärs IhogKommelsze, så kan man vara tämligen förvissad om, att den hade blifvit tryckt af en eller annan

[1] Man erinre sig, att den obscena gåtan om en Viol di Gamba aftrycktes i de äldre Stiernhielmsupplagorna.

företagsam boktryckare eller att den åtminstone blifvit spridd i talrika afskrifter och ofta ordagrannt efterbildad, med den kännedom man har om den tidens poeters ogenerade uppfattning af litterär äganderätt.

2. Jag lämnar nu dessa yttre mot Stiernhielms författarskap talande omständigheter för att öfvergå till de bevis man kan hämta ur dikten själf.

Först och främst vill jag då kraftigt framhålla, att man, enligt min mening, betydligt öfverskattat diktens Stiernhielmska kynne, hvilket väl till stor del haft sin grund dels i hexameterformen, dels i de synnerligen talrika Herculesreminiscenserna, och vill nu genom en jämförelse från olika synpunkter mellan Hercules och öfriga säkra dikter å ena sidan och Br. Besw. å den andra försöka uppvisa, att vi här ha framför oss tvenne i mångt och mycket synnerligen olikartade skaldeindividualiteter.

Stiernhielms mustigt realistiska skildringskonst har med rätta blifvit högt prisad. Men man behöfver icke länge jämföra, förrän man finner, hur underlägsen i kraft, schwungfullhet och fantasi, denna skildringskonst är i Br. Besw., där icke direkt Herculesimitation föreligger, som t. ex. vid teckningen af bröllopsruset och dess verkningar:

Br. Besw.:

När nu maten är all, tomfaten samblas i buren
Swingas här om med Kannor och glas sampt stolta pocaler
In till dager är liuus, så nu som morgon och ändock
Hwad will wara ther af när en är drucken och annan,
En löper här och leer med leek och liuflige putzer
En till Jungfruna går fast stålter, dantzar och studzar
En sitter hängiande wåp, half sofwande, giespande, tunglynt
En med trotzige påck giör mången i stugorne misslynt
En gier upp andan och alt, och Bacchi soppa betalar
En sitter här och gråter, en annan på skinkorne ropar
En will rökia tobak, en annan up hoppar i taket
En af Kiärleeken är uptänd till wijsor och älskog
Sitter, lallar och trallar i wrå; En ropar och skrijker
En spelar Kort, en sitter i bänck, både Kraklar och Krubbar etc.

Denna förträffliga scen är gifven med Hercules 230 ff. som förebild.

Här är buller / och här är gny / här sorlas / och ållas.
Här mon Barkenmeyer herümmere gahn / med de diupe /
Half-mans höge Bocaler; och Herre-drycks-hållande Bolkar.
Artollerii bringes an / kriit-huite Brabandiske pijpor;
Jämte det allerskönste Verginske Taback / som i staden
Fins; här är Eld / här är Lunta / gif Fyr; lät-gnistra / lät rökia
Såsom i Nobis krog nu de sittia bland Eld / uthi Dimban.
Ruus går om här / han manar / och trugar / han hörter och yrker.
In-til des at strijden är all. Af the modige Kämpar
Raglar här en; en staplar / en stupar / och falla the hoop-wijs.
Wälter här en i bänck så ränner en hufwud i wäggen:
Een ger op andan / och alt; en somnar / och kijfwar en annan;
Annor gråter / och leer den tridie; en sitter och qwäder.
En pläger älskog / och bannas en annan om alle siu Tusend.
Summan är det: När alle getapt / och spelet är ute;
Prijsen han är då din; dig heembärs seger och åhra
Drick til dager är lius och sömnen rinner i ögon.

Hur ypperliga äro icke båda dessa skildringar[1] — men behöfver man länge tveka för att afgöra, hvilken af dem som mest förråder mästarens säkra hand och skarpa blick!

Vi skola ta ett annat exempel. Både i Then fångne Cupido och i Br. Besw. beskrifves kärlekens makt och hur Cupidos pil

[1] I förbigående vill jag påpeka, hur nära i ton och anda dryckesskildringen i Hercules ansluter sig till vissa af tidens studentfacetier, t. ex. den berömda *Lustitudo Studentica* (tryckt bl. a. i samlingen *Facetiæ Facetiarum*, Pathopolis 1645) med dess orgiastiska och yra skildring af ett urkraftigt dryckeslag. Jag tar ett exempel:

Lust. Stud.: Ha falala falala Spelmanni spellite dantzum
Ha falala falala, ha falala falala
More palatino bibimus, ne gutta supersit
Unde suam posset musca levare sitim

Något af samma vilda uppsluppenhet träffa vi i de Stiernhielmska hexametrarna:

När nu blåses alarm / och dundras i Trummor / och Pukor;
Lösn är gifwin / Holà; Rundà-rundà-dadinella;
— — — — — —
Här gäller an / Halft / heelt; Sätz an / in floribus, hals auf:
Korl-morl-puff; in ein Schluck / one tuck / one schmuck / one bart-wisch.
More Palatino, Tree-på ra / ne gutta supersit.

tvingar själfva gudarna till älskog. Om man läser de ifrågavarande partierna efter hvarandra, måste man nödvändigt frapperas af den brist på lif och åskådlighet, som känneteckna verserna i Br. Besw., jämförda med dem i Then fångne Cupido, så fulla af must och kraft.

Br. Besw.:

Summan är det all ting bestrider Lilla Cupido
— — — — — — — — — — — — — — — —
Neptunus, Vulcanus och hin gråå hyskiote Pluto
Måste der an om wårena blijd uthi blomstrande marken.
— — — — — — — — — — — — — — — —
War icke Phoebus lärd på Speel, på Verser och örter
Blef dock tänder af Eld till den Högfärdige Daphne
Lopp uthi Skog uthi Träsk, som Hiorten willder i brunsten
Paris finer och skiöön sampt Acis liuflig af anlet
Älskade skiön Helenam; men denna jungfru Galatheam,
Dock wille ock den een ögde beest Polyphemus in antro
Giärna der an, Kröp ut och låg på backen i Solen
Stundom med sin sång och dickt wille Jungfruna blidka
Stundom med sitt skryt och språk, som många nu giöra
Stundom med hoot och trug, åt wänaste Friare Acis
War han än stor och lång, honom twingade lilla Cupido.

Låt oss nu härmed jämföra, hur det heter i Then fångne Cupido (3:e inträdet, som i hufvudsak är af Stiernhielm och icke tillhör det franska originalet):

Alt thet å Jordenne boor, och alt hwadh i Lufften och Hafwet
Kräller och kryper, och har sin swang, och simmande; måste
Tilbedia wår Mayestet. Wår Spijras macht öfwer alla
Wyrckliga sigh breder uth. ja Himmel och Helwete måste
Lyd' och luta för oss. Then mächtige Himbla-Regenten
Iupiter, i thess Hand groor Liungeeld, dunder och åskia,
När min Son sticker an sitt Bloss, och böriar at höta;
Tå måst *Iupiter* hämma sin Eeld, sitt Dunder och Åskia.
När som han alware seer, lägger han sin Scepter och Crona
Min Son å foot; och gör sig blijdan i Älskog, och ödmiuk.
än *Neptun* then hyssjote, salt-siö-skumig' i Skägget,
Aldrig är han så wild bland storm och rasande böllior
Aldrig är han så wred; när *Amor* täcks wincka medh öga.
Måst han sänckia sin arm med sin tre-tandige Gaffel:
Skumen wringer han ur sitt Skägg och saltet uhr Håren,

Läpparna lämpar i lagh; Sijn blijde *Salacia* kysser.
Lychtas så wreden at han *Salacia* somnar i famnen.
Triton och all hans Hiord, hans feenade-fiellote Boskap,
Delfin tumlande Märswijn, glittrande, slipprige Siählar;
Jämte the hwälfwande bergh; the skubbige skilpote Hwaler;
Alle befinne de Mins Sons Eld i the grundlöse Diupen.
Alle så brinna the mitt uthi Watnet och Kölden, aff Älskogh.
Än then faaslige Mörksens Printz, then oböylige *Pluto;*
Hwilkens Hierta så hårdt som flinta stod inte te winna,
Förr' än du *Cupidon* togst Bogan i Handen och späute,
Tu ladst an; tu sichtad' och skötst: tijn gyllende Schächta
Drabbade så sitt måål, at hin Grymme begynte gå wackla:
Rast had' han ingen, och ingen roo, förr' än han kom i Liuset.
Ther foor han af och til uthi Marken, i Heedar, och Ängier,
Til thess at han fann boot; then sköne *Proserpina* måste
Moot sin wilia bli' brud. ther halp hwart bön eller ursecht.
Sådan en artig Skytt är Amor, — etc.

Detta är ju en fullkomligt plastiskt skildrad gudavärld — ett öfverlägset mästerstycke framför raderna i Br. Besw. genom sin visuella kraft, sin frodiga fantasi, sitt präktiga, målande språk.

Denna jämförelse, som lätt kan kompletteras med många andra exempel, pekar således tydligt på en helt annan skald som författare till Br. Besw. än Stiernhielm.

I de dikter, som med säkerhet äro af Stiernhielm, frapperar frånvaron af konkreta naturskildringar. För människolifvets brokighet och mångfald hade Herculesskalden utpräglade sinne och skarp blick, men i förmågan af detaljerad naturbeskrifning står han långt efter många af sina samtida. Särskildt tänker jag då på Wiwallius, som väl i det afseendet står främst bland 1600-talspoeterna. Jag vill bara som exempel ta ett par strofer ur hans dikt "En tor och kall wåhr gör sommaren kort":

Låt dantza å radh / Folck stoora och små /
Låt feerla Sommarens Färlor.
På blomster och Bladh / låt tilra och stå /
The wååta Himmelska Pärlor /
Låt qwittra / låt tittra /
Steglitsor små
Hoos granna Swänska Sädsärlor.

Giff glädie och tröst / låt Lärkian ey döö /
Låt lefwa Sommarens Swala.
Hugswala hwart bröst på Sweriges öö
Som nu mon sorgeligt taala
Giff sommar / giff Blommer /
Giff gott grönt Höö /
Låt Gööken roopa och gaala.

Mot Gryningen bleek / mot dagningen blidh
När natt och dagh sigh åthskillia
Låt höras mång leek / om Sommarens tid.
Diur dantza / spela och gilja /
I Strömer / ey glömmer
Mong Lax / mong Ijd
Mong Fisk tå hafwa sin wilia.

Visserligen är ju nu denna underbart vackra dikt nästan enastående i 1600-talslyriken genom sin förening af vaken iakttagelse, poetisk gestaltningsförmåga och finaste naturkänsla. Columbus, Runius och Frese kunna dock åstadkomma rätt förträffliga saker i genren, men i allmänhet äro tidens naturskildringar litterära och schablonmässiga. Icke minst Stiernhielms. Frånsedt en liten sirensång i Parnassus triumphans, hållen i en för Stiernhielm ovanligt vek tonart, finns hos honom, så vidt jag kan se, blott en enda mera utförlig naturbeskrifning, nämligen i Hercules, där Fru Lusta beskrifver sin väg i följande ordalag:

Wägen är jämn / och bred / bland Roser och liufliga Lillior /
Makliga rinner han hän / genom ängiar / och fuchtige dälder /
Skogen är lustig / och Qwistarne full af qwittrande Foglar.
Alsköns fruchtbare Trä / Pomerantzer / och Candiske drufwor /
Alstädes / här och där wid wägen å Bäckarne finnas /
Månge små meenlöse diur / man seer där spelande springa /
Källor och lefwande Watn / fördeelt uti månge små Bäckiar /
Ruska så sachtliga fram / genom blanke små glittrande steenar /
Den swale Westwind surrar ibland / och raskar i löfwen /
Spridand' een liufwelig lucht / af blomor och hälsesam' örter /
Susar i sachtan dön / uti skuggan / och lockar i sömnen.
Alt är täckt hwad här ögat seer / och fötterna träda /
Kom / kom Hercule, kom; utan högre betänckiande / fölg mig.

Denna skildring rör sig ju med nästan idel konventionella vändningar, ger ett arkadiskt landskap utan individuell karaktär. Alldeles kontrasterande häremot är inledningen till Br. Besw., hvars författare visar sig ha en botanikers och zoologs öfvade blick på växter och djur:

Nu seer man *Narcissorna* blå, sampt späda *violer*
Bryta sig opp moot Sniöön, moot den Lijfgifwande Solen
Primula veris är här, *Tulipaner* af hundrade färgor

— — — — — — — — — — — — — — — —

Nu befinnes igiän *Philomela* wijd Elfwen i Stallet
Och talar om sin nöd med stumplande qwijdande Tunga
Nu ser man skogzdufworna blå Semiramis ammor
Stararna flyga ihoop, Bofinkar, Sparfwar och Änder
Näcktergalarne små, Steglitzor, Hämplingar och amsler
Siunga och qwittra med art mångtusende klingande stemmor
Nu hörs liudande Klang af Rördrom uthi Moratzer
Storckarne komma nu fram, lång-Näbbot Kaklande willgiäs
Nu synes och igiän *Palamedis* wakande Tranor
Para sig hoop, sampt alle de diuur som wistas i Skogen
Hiortar och Hind, sampt Elgar och Rådiuur, renar och Harar
Springa nu med stor lust uthi de gröön Knoppade Lunder etc.

Något motstycke till detta finner man, som sagdt, icke i någon af de säkert Stiernhielmska dikterna. Och som man med rätt torde kunna anse, att en skalds sätt att uppfatta och beskrifva naturen är af konstitutiv betydelse vid klarläggandet af hans säregenhet som diktare, bör denna omständighet tillmätas stor vikt som bevis mot Stiernhielms författarskap af Br. Besw.

Vidare vill jag påpeka ett utomordentligt typiskt Stiernhielmskt drag, som icke återfinnes hos Bröllopps Beswärs skald. Det är nämligen den specifikt Stiernhielmska mytologien med dess blandning af antika, fornnordiska och nyuppfunna gudomligheter och allegoriska personer. Som bekant möta vi sida vid sida med de klassiska gudanamnen äfven Fröja och Astrild, Fröjas son, vidare Fru Dygds vördnadsvärda och Fru Lustas förföriska gestalt o. s. v. Särskildt i bröllopsdikter gjorde sig ju Astrild bra och i Br. Besw. hade ju funnits plats för både honom och de öfriga — men i stället finna

vi endast antika gudanamn och Lilla Cupido spelar första fiolen. Detta, jämte den förut påpekade skillnaden i förmåga att poetiskt gestalta denna gudavärld, betraktar jag som ett icke oviktigt argument.

3. Då jag i det följande skall lämna en mera ingående analys af språket i Br. Besw., vill jag här, för sammanhangets skull, blott påpeka några mera i ögonen fallande språkliga differenser.[1]

Först må då framhållas, att de säkra Stiernhielmsdikterna tydligt vittna om skaldens uppsvenska härkomst genom många dialektala karakteristika, för Hercules' vidkommande framhäfda i Lindroths monografi. Br. Besw. har däremot ett tämligen färglöst och neutralt koinäspråk, som låter förmoda ett helt annat ursprung, hvilket jag längre fram skall försöka bestämma på grundval af det material, en komparativ granskning af de olika handskrifterna kan ge.[2]

Hvad ordböjningen beträffar, så är den både hos Stiernhielm och Br. Besw:s författare arkaiserande. Hos den senare beror det väl på det närmande till bibelspråket, som, jämte naturligtvis inflytandet från den Stiernhielmska stilen, alltsomoftast frapperar, hos den förre på den medvetet arkaiserande tendens, som var så typisk för senrenässansens språkliga sträfvanden. I hvarje fall kan man dock göra den iakttagelsen, att Stiernhielms arkaismer äro flera och mera påfallande, hvilket de säkert också voro för de samtida. Exempelvis kan anmärkas, att i Br. Besw. saknas gamla dat. plur. på *-om* (med ett par undantag: allom och androm), under det

[1] Man får dock vara medveten om att svårigheterna här äro synnerligen stora, särskildt hvad ljudläran beträffar, med den kännedom vi ha om tidens ortografiska godtycke. Liksom vi å ena sidan icke veta, om stafningen i Musæ suetizantes är Stiernhielms eller boktryckarens, kunna vi ju å den andra icke med någon säkerhet afgöra, huruvida handskrifterna af Br. Besw. bevara de fonetiska egendomligheterna i originalt skick ens i de fall, där de öfverensstämma sinsemellan. I afseende på böjningsformer och ordförråd stå vi däremot naturligen på säkrare mark.

[2] Man observere t. ex., att Stiernhielms många particip och adjektiv på *-in*, sådana som *gifwin*, *drifwin*, *slijtin*, *skrifwin*, *owulin*, *lystin*, tyckas vara alldeles främmande för Br. Besw., en omständighet, som endast den, pekar på tvenne skilda dialektgrupper. Se härom t. ex. Hesselman, *Sveamålen*, s. 65.

att det i Hercules är ganska godt om dylika former, hvarvid, som Lindroth fint anmärker, det är påfallande, att Stiernhielm använder just dessa former med förkärlek i versslut för att låta den sista trokén klinga ut i värdig tyngd, som t. ex. Herc. 323, där det talas om Fröja och hennes son, hur de

— Swijka med ånger och ymka /
Hälsa / med mod / och blod / godz / penningar / heder och åhran /
Stiäla de sinom wärd / och drifwan å lykton ur husom

Beträffande verbalböjningen finnas åtskilliga differenser, af hvilka jag som den viktigaste noterar den omständigheten, att under det den gamla ändelsen *-st* i 2 pers. sing. i preterito-presentia och preterita i de Stiernhielmska dikterna är ytterst vanlig *(wilst, äst, wast, tarfst, weetst, meentst(!), ladst, fikst)* den icke alls förekommer i Br. Besw.

Säkrare och beviskraftigare äro de iakttagelser man kan göra angående ordval och ordförråd.[1]

Till de allra viktigaste af dessa räknar jag utan tvekan den omständigheten, att under det de säkert Stiernhielmska dikterna vimla af talrika lånord, upptagna ur fornspråket och uppsvenska dialekter, just detta så utomordentligt typiska drag alldeles saknas i Br. Besw. [möjligen med ett eller annat undantag som *åtbörd* (Br. Besw. v. 410), som går tillbaka på Stiernhielms *åtburd* (isl. atburþr)] och endast är ett af de i Hercules till inemot ett 80-tal uppgående gamla ord, hvilka stå upptagna i den "Uttydning", som Stiernhielm bifogat sin dikt. En möjlig invändning mot detta viktiga argument mot Stiernhielms författarskap, att Hercules är en mera lärd dikt och af ett allvarligare innehåll och att skalden därför kunnat ha större skäl att där tillgripa dessa ålderdomliga ord, denna möjliga invändning faller, när man betänker, att äfven de öfriga Stiernhielmska dikterna, i större eller mindre utsträckning, uppvisa det nyssnämnda draget. Publikhänsyn med afseende på svårförståelighet kan ej ha varit orsak till olikheten, ifall nu Stiernhielm skulle ha skrifvit Br. Besw., ty den publik, för hvilken t. ex. "Den fångne Cupido" var afsedd, var helt säkert ej mera skickad att förstå

[1] Jfr härom äfven längre fram.

dessa "gamble och sälsynt brukade Ord" än gästerna vid det glada bröllop, för hvilket Br. Besw. skrefs.[1]

Ytterligare några anmärkningar kunna tillfogas i detta sammanhang.

I Hercules använder Stiernhielm interrogativet *ho,* som då ännu ej hade någon särdeles högtidlig prägel.[2] Br. Besw. har däremot undantagslöst *hwem* (v. 165, 321, 322).

Lindroth[3] anmärker den talrika förekomsten af adverb på *-liga* i Hercules, sådana som *artliga, billiga, gemenliga, lättliga* o. s. v., af hvilka han antecknat 16. Den normala formen på *-ligen* finns ej representerad, däremot 4 gånger en form på *-lig.* Rent motsatt är förhållandet i Br. Besw. Af typen *-liga* har jag blott funnit 4 exempel, af typen *-lig* åtminstone 10 och af typen *-ligen* minst 6.

I de säkra Stiernhielmsdikterna förekommer negationen *inte(t)* synnerligen ofta. Dess frekvens i Hercules är påfallande stor, åtminstone 17 *inte(t)* mot c:a 6 *ey* och 11 *icke. Inte(t)* saknas totalt i Br. Besw.,[4] *ey* förekommer c:a 26 gånger och *icke* 13. Någon stilskillnad lär härvidlag icke kunna urgeras. Just i smådrag som dessa, hvilka falla inom stilens mera omedvetna områden och icke äro tillräckligt framträdande för att gärna göras till föremål för imitation, torde man ofta kunna finna kriterier på skillnaden mellan mästarens språk och epigonens.

Ett annat dylikt drag, som jag antecknat, är den talrika förekomsten (ung. 10 gånger) af *fast* (i betydelsen "mycket") i Br. Besw., t. ex. v. 39

Menniskian är nu oc till Lust fast mera benägen

— ett drag, som saknas i Hercules och öfriga säkra dikter och således vore rätt svårförklarligt, om Stiernhielm skulle skrifvit Br. Besw.

Åtskilliga andra genomgående olikheter i ordvalet har jag antecknat, men det må vara nog med de redan anförda. De peka tillräckligt tydligt på tvenne skilda författare.

---

[1] Jfr äfven skaldens klart uttalade teoretiska ståndpunkt i Företal till Swea och Götha-Mäles Fatabur.

[2] LINDROTH, *Hercules* s. 201.

[3] A. a. s. 200.

[4] Dock ett par undantag i hs. N. På grund af hss:s olikheter äro de anförda siffrorna naturligtvis icke absolut exakta.

Innan jag öfvergår till mina metriska argument, vill jag här sammanföra några andra spridda språkliga iakttagelser.

Först ett par observationer af syntaktisk och stilistisk natur. I Br. Besw. placeras ett adjektiv synnerligen ofta efter sitt hufvudord. Där talas om *narcisserna blå, näcktergalarne små, wårena blijd, Konsterna många, Konungar alla, Brudskatt stor, Gångaren grå, Grytorne mång* o. s. v. I Hercules finner man icke något exempel härpå.

Denna dikt uppvisar på några ställen inverterad ordföljd i hufvudsats utan inledande adverb, något som utan tvifvel sammanhänger med ett af senrenässansens diktare synnerligen omhuldadt konstgrepp: chiasm.[1] Märk, huru Stiernhielm bygger upp sina satser i skildringen af ruset, chiastiskt och antitetiskt! Exempelvis:

— en somnar / och kijfwar en annan;
Annor gråter / och leer den tridie; en sitter och qwäder.
En pläger älskog / och bannas en annan om alle siu Tusend.

Här, liksom i många andra afseenden, tycks författaren till Br. Besw. vara mycket mindre initierad i senrenässansens poetiska teknik än Hercules' diktare, eller åtminstone icke visa sin lärdom. I hvilketdera fallet talar ju detta mot Stiernhielm. Se blott det sätt, hvarpå Br. Besw:s skald diktar om det ovannämnda partiet i Hercules, hur han synbarligen saknar all blick för den konstnärliga effekt och den större illusion af lif och rörelse, som här obestridligt framkallats af den chiastiska ordställningen. I stället radar han upp satserna fullkomligt symmetriskt, så att det hela till slut verkar tröttande.

Stiernhielm placerar synnerligen ofta det finita verbet sist i bisatser och i Hercules fäster man sig gifvet vid verser af följande typ:

v. 69. Döden knoszar i kraas alt hwad här kraft har / och heelt är
v. 148. Jämte hwadmer uti Flättiones ymnoge *Bibliothec* fins.
v. 416. Alt hwad prijsligit är / hwad lof och rosande wärdt är.

Dylika karakteristiska versfall äro däremot främmande för Br. Besw.

---

[1] Lindroth, a. a. s. 215.

Jag kan här ej vidare inlåta mig på någon utförlig stilanalytisk jämförelse mellan Br. Besw. och de säkra Stiernhielmska dikterna. Dels vore de resultat, som därigenom stode att vinna, rätt diskutabla, särskildt med hänsyn till de olika genrer som Br. Besw. och Hercules, som ju alltid måste bli det viktigaste jämförelsematerialet, representera, dels anser jag ock det redan anförda och det som vidare i andra afseenden skall anföras tillräckligt för mitt syfte. Det vill jag dock säga, att redan en summarisk undersökning ådagalägger, att den förmåga att behärska de poetiska verkningsmedlen, som Br. Besw. uppvisar, alldeles afgjordt måste anses underlägsen Stiernhielms. Bildspråket är fattigare. Synonymhopningar, allitteration, inrim förekomma visserligen i stor mängd, dock icke i så stor utsträckning som i Hercules, och de sakna i hög grad den djärfhet, fart och flykt, som eljest utmärker Stiernhielm.

4. Jag vill nu anföra några olikheter, som röra metriken.

Swartling och andra före honom anse, af hvad skäl vet jag ej, att Br. Besw. i metriskt afseende öfverträffar Hercules. Detta förstår jag icke. Tvärtom slog det mig vid min första bekantskap med dikten, huru mycket sämre vers den har än Hercules. Först och främst den talrika förekomsten af tvåtaktingar, som ofta ger en klumpig och stötig rytm. Vidare det relativt stora antalet af verser med mer eller mindre än 6 versfötter, som möjligen kan bero på att dikten af en eller annan anledning icke fick sin slutgiltiga form, hvarpå en del omständigheter tyda. Man fäster sig ytterligare vid rätt många och påfallande brott mot satsrytmen. Sådana finnas ju också i Hercules[1], men de äro icke af så svårartad natur som Br. Besw:s, exempelvis:

v. 30. Springa nu med stor lust uti de grönknoppade Lundar
v. 32. Hwad *Neptunus* han har uti de kringlöpande strömar.

Vid en noggrannare undersökning af hexametrarnas struktur i Br. Besw. och i de Stiernhielmska hexameterdikterna visade det sig också mycket riktigt en genomgående skillnad. I noten här

[1] Lindroth, a. a. s. 291.

nedan[1] meddelar jag mitt statistiska resultat. Innebörden däraf framgår tillräckligt klart genom ett par sammanfattningar.

Af de 16 teoretiskt möjliga hexametertyperna är den rikast företrädd hos Stiernhielm, som representeras af Hercules' första vers:

Hercules arla stod upp / en Morgon / i första sin Ungdom,

således en lättflytande, rullande daktylisk rytm, alldeles utmärkt för en bröllopsdikt. Men anmärkningsvärdt nog är antalet af dylika verser i Br. Besw. 2 ½ gånger mindre än i Hercules.

I Br. Besw. åter finna vi följande typ talrikast företrädd:

(v. 20) Nu hörs liudande klang aff Rördrom uti Moratzer,

som således innehåller 3 tvåtaktingar, hvilket ger versen ett helt annat rytmiskt skaplynne än Herculesversen. Denna typ är bortåt 3 gånger vanligare i Br. Besw.

[1] Jag har härvidlag följt Tamms edition. Gifvetvis får man icke göra anspråk på några absolut exakta siffror, särskildt i betraktande af de talrika varianter, som finnas i de öfriga handskrifterna. Någon värdering af de olika texternas metriska autenticitet har jag icke velat inlåta mig på och i hvarje fall skulle den lätta revision af siffrorna, som eventuellt härigenom påfordrades, icke väsentligt inverka på hufvudresultatet.

Jag har naturligtvis endast medtagit fullständiga verser, af hvilka på Hercules komma 515 och på Br. Besw. 518, hvilket senare antal jag rundat af till 515 genom att bortse från de 3 sista hexametrarna — för att få jämförelsematerialet lika stort.

							Br. Besw.	Herc.
1)	— —	— —	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	17	7
2)	— —	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	22	3
3)	— —	— —	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	35	6
4)	— —	— ⏑ ⏑	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	91	34
5)	— ⏑ ⏑	— —	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	54	42
6)	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	9	8
7)	— —	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	60	43
8)	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	23	21
9)	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	39	31
10)	— ⏑ ⏑	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	35	64
11)	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	37	50
12)	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	20	29
13)	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	26	35
14)	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	30	73
15)	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	10	34
16)	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	7	35
							515	515

Med utgångspunkt i de häri skönjbara metriska tendenserna visar det sig snart, att den skillnad, som genom dem markeras, blir än mera uppenbar vid några andra hexametertyper, som hvar för sig beteckna en utveckling af den daktyliska, resp. spondeiska karaktär, hvilken utmärker de tvenne hufvudtyperna.

Så är t. ex. hexametern, bestående af idel daktyler (frånsedt naturligtvis sista versfoten), icke ovanlig hos Stiernhielm:

Herc. v. 58: Tagh tijne gåfwor i acht / medan Åhren / och dagarne lijda.

Denna typ är 5 gånger vanligare i Hercules. Å andra sidan är hexametern med 3 inledande tvåtaktingar af typen

Br. Besw. v. 37. Frij för Korg oc sorg; ty kufwar alt gullet sig under

mer än 7 gånger vanligare i Br. Besw.

Så kunde jag fortsätta och visa upp, hur detta förhållande är alldeles genomgående, naturligtvis icke alltid lika påfallande som i de anförda exemplen, men dock alltjämt utvisande den af mig framhäfda rytmiska grundskillnaden. Författaren till Br. Besw. och Stiernhielm tyckas ha haft alldeles olika öra för hexameterrytmen. Jag har icke haft tillfälle att underkasta förhållandet i allmänhet en vidlyftigare pröfning och se i hvad mån en viss rytm är förhärskande hos den eller den hexameterdiktaren, hvarigenom han skiljer sig från andra, men jag skulle tro, att man i de flesta fall skulle kunna uppvisa ett visst individuellt sätt att höra och skrifva detta på så många rytmiska möjligheter rika versslag. Så vidt jag kan döma, kan den skillnad, jag velat fastslå, icke förklaras under hänvisning till olika stämning och innehåll. Ty dels återfinner man i stort samma karaktäristiska drag i alla Stiernhielms hexametrar, dels vore väl ock den hurtiga daktyliska rytmen minst lika lämplig i en bröllopsdikt. För öfrigt tror jag, att man i moderna stilistiska arbeten är böjd att tillmäta det nära förhållandet mellan rytm och innehåll en något öfverdrifven betydelse.

Ehuru åtskilligt mera vore att tillägga i detta afseende, nöjer jag mig dock med framhållandet af ofvanberörda grundskillnad. På andra versifikatoriska skiljaktigheter vill jag i detta sammanhang

nämna ett exempel. I likhet med många andra renässansdiktare drar sig Stiernhielm icke för *öfverklifningar,* hvarpå endast i Hercules finnas många bevis. Särskildt frapperande äro de fall, där versslutet klyfver ett sammansatt ord, som t. ex.:

Herc. v. 42. Han haar en Krantz å sitt höfd / infletad' i Refwor af humble-
tuppor all om bewefd / bland frisk-dagg-drypande drufvor

och

v. 54. — — Beskoda tin Ungdoms-
blomster / och Åhr; tijn Färga / tin Hy / tijne blysande Kinner.

Detta finner man icke exempel på i Br. Besw.

5. Till dessa preliminära anmärkningar, hvilka närmast åsyfta att vara en utgångspunkt för den följande undersökningen men dock enligt min mening äro af den vikt, att man på dem kan grunda ett bestridande af Stiernhielms författarskap, kunna fogas ytterligare ett par iakttagelser.

Att författare skrifva af sig själfva är icke ovanligt. Därpå har man både gamla och moderna exempel. I och för sig betyder således den omständigheten, att Br. Besw. vimlar af lån från Hercules, icke mycket som bevis mot Stiernhielm, för så vidt man icke har kännedom om dennes vanor f. ö. i detta fall. Men så vidt jag kunnat finna, kan man i hans säkra produktion icke upptäcka några så påfallande reminiscenser från hans egna dikter. Och under sådana förhållanden får ofvannämnda faktum betydelse som ett led i bevisföringen.

Och än en sak! I själfva dikten lämnar författaren en biografisk uppgift om sig själf, hvars sanning man ju icke har någon särskild anledning att betvifla. På tal om allt som de nygifta måste skaffa sig, erkänner han nämligen sin oförmåga att åstadkomma fullständighet i uppräkningen sålunda:

v. 291. Thet för mig som ogiffter är / swårt wore beskrifwa,

hvilket ju ej passar in på Stiernhielm, som gifte sig 1630. Dikten måste, som jag sedan skall visa, vara mycket yngre.

Härmed skulle jag då i det väsentligaste ha skisserat min bevisning mot Stiernhielms författarskap till Br. Besw. Ehuruväl äfven det skulle ha bidragit till densammas styrka, att jag utförligt fram-

lagt de stora bristfälligheter i konstnärligt afseende, som vidlåda Br. Besw. och som jag icke tror Stiernhielm om, har jag dock icke funnit detta nödigt, i synnerhet som de skola bringas på tal i ett annat sammanhang vid den följande undersökningen.

Äfvenledes vill jag nu ej heller uppehålla mig vid den frågan, huruvida de tankar och uppfattningssätt, som möta oss i Br. Besw., äro Stiernhielms. Det må dock framhållas, att man fastmer saknar något där i de allvarliga partierna, som jag icke tror, att Stiernhielm skulle ha underlåtit att komma fram med. Den höga etiska kraften i Dygds tal i Hercules med dess starka framhäfvande af plikt och dygd söker man förgäfves och i stället finner man en religiös betraktelse, som icke har ett spår af Stiernhielms märgfulla och storvulna patos. Den Stiernhielm, som vi känna ur Hercules och från Columbus' anekdoter, kan ej ha skrifvit exempelvis dessa rader:

v. 345. Sådant och annat mer fins thet nu långt wore beskrifwa
Här uti äckta stånd som mannen och hustrune plågar
Och giör suckande pust / utpräszar the heteste tårar.
Ty blifwer och thet stånd / när man then mödo betracktar
Kors-*schola* samt och tålamods pröfwning / som gullet i elden
Och fast mer än guld / ty guldet pröfwas man en gång /
Man och qwinna the pröfwas här i wärlden så länge the lefwa.

En helt annan klang är det i den verklige Stiernhielms ord:

Herc. 405. Dygd står i Manna-mods styrck / sig låter af ingo förfåra;
Motgång / Sorg / Fegd / Watn- och Eldz nöd / Dunder och Döden /
Achtar hon alt för Leek; Hon winner / och segrar i Döden.

— — —

Må det tillåtas mig en kort sammanfattning af hufvudpunkterna i det föregående.

Frånsedt uppgifter i handskrifterna af Br. Besw. ha vi inga yttre bevis för Stiernhielms författarskap. En stor mängd omständigheter tala tvärtom däremot. Dikten trycktes ej under skaldens lifstid och ingen af dem, som i egenskap af bibliografer eller vänner till Stiernhielm hade kunnat väntas omnämna den, göra det.

Stiernhielmstraditionens makt öfver tanke och omdöme har kommit kritiken att öfverskatta Br. Besw:s konstnärliga värde, ehuru den poetiska gestaltningskraft, vi där finna, vid förutsättningslös granskning alldeles afgjordt måste anses vittna om en skaldeindividualitet, långt underlägsen mästarens. Dennes specifika mytologi finnes där icke, liksom å andra sidan Br. Besw:s författare visar sig äga ett natursinne, som Herculesskalden saknar. Mot Stiernhielm tala vidare kraftiga språkliga skäl, hvilka dels tyda på att Br. Besw. framgått ur en helt annan språklig miljö, dels också, jag syftar härvid på ordvalet, ange en stilteoretisk ståndpunkt, som står i skarpaste motsättning till Stiernhielms målmedvetna sträfvande att rikta sitt modersmål genom fornspråkets ord och former. Jag har äfven framhållit andra skillnader af stilistisk och syntaktisk natur. Vidare kan en genomgående rytmisk olikhet uppvisas mellan Br. Besw. och de Stiernhielmska hexameterdikterna. När jag slutligen nämner en mot Stiernhielmsteorin stridande självbiografisk uppgift i dikten, vidare den brist på märgfullhet och kraft, som förmärkes i dess allvarliga delar, när man jämför med Hercules, tror jag mig ha förebragt så talande bevis mot Stiernhielms författarskap, att det ej längre synes mig möjligt att hålla på detsamma. Jag vill hoppas, att denna uppfattning i det följande skall än mera bekräftas.

II.

Ifall nu traditionen om Stiernhielms författarskap till Br. Besw., som jag i det föregående sökt göra troligt, är oriktig, så återstår då uppgiften att söka reda på den verklige författaren — en uppgift både försvarlig ur den historiska rättvisans synpunkt och litteraturhistoriskt och metodiskt intressant.

Vi stå sålunda inför ett problem, som tycks erbjuda dubbla svårigheter och för hvars lösande ingen fast utgångspunkt självklart ger sig. Att gissa på någon af de mera bekanta 1600-talspoeterna som Br. Besw:s skald, synes redan från början omöjligt, och då får man våga det vanskliga företaget att bland den myllrande skaran af numera glömda rimmare leta upp den man, i hvars drag vi

finna något af det vi kunnat vänta hos den borttappade skalden. Svårigheten i detta företag ökas vidare därigenom, att vi icke veta, när Br. Besw. skrefs — ej ens på ett 10-tal år när. Den närmast liggande uppgiften synes mig alltså böra gälla bestämmande af året för diktens tillkomst eller åtminstone ett par gränsår, mellan hvilka den infallit. Ytterst står ju eller faller hvarje hypotes om författarskapet med denna kronologiska bestämning.

Mitt viktigaste undersökningsmaterial har varit de stora samlingar af bröllopsdikter från 1600-talet, som varit mig tillgängliga på Upsala universitetsbibliotek och Kungliga biblioteket i Stockholm.[1] Studiet af dessa gjorde det klart för mig, att Br. Besw. icke, som ofta framhållits, är att anse som en inledare i sin genre, utan tvärtom är en jämförelsevis sen produkt af en föregående utveckling, som i sig liksom sugit upp de allra flesta af bröllopsdikternas många motiv. Detta allmänna intryck bekräftades så småningom på ett mera bestämdt sätt.

1. I "Stormaktstidens diktning" (s. 192) har Castrén som sin mening uttalat, att Br. Besw. måste vara skrifvet före 1662, och Lindroth instämmer häruti. Swartling, som i likhet med Castrén icke hyser några dubier om Stiernhielms författarskap, daterar helt enkelt dikten till tiden efter 1668, enär den, om den skrifvits förr, borde upptagits i Musæ Svetizantes, som ju utkom 1668. Han tog icke notis om Castréns skäl, som var följande:

Från 1662 finnes en bröllopsdikt, skrifven af en viss Johannes Rudhelius och betitlad: *En bepriseligh Bröllops-Fest I hwilken ... Herr Arendt Reuterkrantz sampt ... Jungf. Magdalena Rhenfeldt sigh i ett trohiertelighit äcktenskap förbinda* ... etc. Denna dikt är en efterbildning af Br. Besw. Följaktligen är Br. Besw. äldre.

Vore nu premissen riktig, vore slutsatsen orubblig. Men så lätt är saken icke affärdad, och vid närmare eftersyn fann jag den betydligt mera komplicerad.

Tanken att Rudhelius' dikt kunde stå i förhållandet ante: post

[1] Prof. Schück har med största välvilja ställt till mitt förfogande en af honom uppgjord förteckning öfver K. B:s »Verser till enskilda», som varit mig till stor nytta.

och propter till Br. Besw. har tydligen ej fallit Castrén in, men alldenstund Br. Besw. redan förut, både genom sina Herculesimitationer och en del allmängods, icke tycktes vara ett verk af något utomordentligt originalt geni, tycktes den mig ej så hädisk, och den noggrannare pröfningen bekräftade den. Men att Castrén utan vidare fastslog sin sats, är icke underligt, ty dikten börjar med en rätt tydlig Herculesimitation, bortåt två foliosidor lång, som handlar om Jason och Medea.

Först vill jag nu redogöra för dikten i fråga. Efter den nämnda inledningen, alluderande på brudgummen, öfvergår författaren till några allmänna betraktelser öfver det äkta ståndet, klandrar dem, som håna och begabba det, prisar dess lycka, skildrar frieribestyren och friarens fruktan att råka ut för en Xantippa, ger goda råd: man skall först ta hänsyn till dygden, men om den tillkommande är rik på fägring och denna jordens goda, så desto bättre — 1600-talets icke än föråldrade uppfattning! Vidare skildras, hur friaren blir föremål för noggrann pröfning från jungfruns föräldrars sida, därefter, om han icke befinnes för lätt, bröllopstillredelserna, bröloppet med vigsel, måltid, dans och supande, hvarefter skalden slutar med en lyckönskan till brudparet.

Dikten är behäftad med en viss formell otymplighet men är raskt och lifligt skrifven, och författarens realistiska skildringar stå i ett synnerligen starkt beroende af den Stiernhielmska stilen, hvars egendomligheter han stundom öfverdrifver till skada för framställningen. Min första tanke, när jag läste denna bröllopsdikt, var, att den i självfva verket kan betraktas som självfva embryot till Br. Besw. och att vi i Johannes Rudhelius — en i den svenska litteraturhistorien hittills obekant skald — ha att se dess författare. Och denna mening har jag under de fortsatta undersökningarna icke funnit skäl att frångå.

Osannolikheten af det af Castrén fastslagna inflytandet från Br. Besw. framgår till en början rätt tydligt genom en jämförelse mellan författarens antagna beroende af denna dikt och det påtagliga intrycket från Hercules. I slutet af denna afhandling aftrycker jag Rudhelius' dikt, och i dess inledande parti är det lätt att upptäcka.

att skalden haft Dygdens tal i Hercules för ögonen. Han ansluter sig rätt nära till tankegången däri men nedlåter sig aldrig till rent plagiat, ehuru tidens litterära moral i det fallet som bekant var föga nogräknad, och i synnerhet Hercules ofta var föremål för ogenerade tillgrepp.[1]

De ordagranna lånen från Hercules sträcka sig aldrig till hela versrader utan blott till ett och annat uttryck, som förefaller som en omedveten reminiscens (t. ex. *skugg' utan kropp* v. 51, jfr Hercules v. 452). Ibland kan Rudhelius ta upp en bild från Hercules och för sitt syfte utföra den vidare. Så t. ex., när Stiernhielm (Hercules v. 513) bl. a. om den dygdelöses ålderdom bildligt säger:

Harpan hon är förstämbd; lyder inte; strängiarna snarra,

utföres detta vidare af Rudhelius i Iasons tal:

Adelz nampn utan dygd är skugg' utan kropp bara wäder /
Täckelse hwar under alhana laster de hölias och gömas /
Som en ostält Reegal det illa skårrar och snorrar /
Men när det blifr. stält effter dygdenes liuflige stämmor /
Då gifwer det skönt klang bekommer klingande giänliud.

I själfva verket är likheten påfallande mellan Rudhelius' och författarens till Br. Besw. förhållande till Hercules. I intetdera fallet kan man tala om plagiat, blott om smärre reminiscenser och här och där ett bredare utförande af ett motiv, för Br. Besw:s vidkommande t. ex. skildringen af dryckeslaget.

Om vi nu öfvergå till det parti af Rudhelius' dikt, som behandlar frieriet och bröllopsfestligheterna, kunna vi lätt konstatera, att, ifall det antagna beroendet af Br. Besw. är riktigt, detta så långt ifrån vittnar om den jämförelsevis stora självständigheten i inledningens förhållande till Hercules, att det t. o. m. måste betecknas

---

[1] I Jacob Wollimhaus' begrafningsdikt *Prosopopeia Mortis* kan man t. ex. läsa följande nästan ordagrant ur Hercules afskrifna rader:

Alt iagh molmar i Mull, som här så fagert och kiäckt är
Alt iagh kastar omkull, som här så präcktigt och skiönt är.
Iagh, jagh krossar i kraas alt hwad här älskas och åhras
Alt iagh trampar i Träck, som här fast blenker och prålar
Alt iagh dwalmar i Dwalm, som här all kiärast mon hållas.

som till väsentliga delar plagiat och därtill ett dåligt sådant. Jag meddelar här en öfversikt öfver parallellställena:

Rudh. 204 ff.: Nu fikes i hwar wrå / malz / brygz / bakas / och slacktas /
Siudes / steekes / och kookas i kitlar / grytor / och pannor
Att den flot-stek-osande luckt möter gästerna halfwägz

Br. Besw. 148 ff.: Tå skall Kåcken ha bud / tå skall till Kiöket beredas /
Siudas i ketlar och grytorne mång / samt stekas i pannor
Att den flåttrike lufft som står kring gården / och oset
Långt på wägen förut / kunde möta de kommande giäster.

Rudh. 211: En bär granriset heem / hugg' / lång wägh strör utom porten

Br. Besw. 154: Gran-Ris strödt på gålff / wälluchtande kryder i fönstret

Rudh. 207: Nu sorlas i hwart hol / mäst kocken swärier och bannas

Br. Besw. 156: Tå skall rännas i kiök / och hasta på swäriande kocken.

Rudh. 218: En skölier glaas / en kannor / en kruus / en store Credenser

Br. Besw. 159: Skiölias oc alskiöns glas / samt bägare länte *pocaler*

Rudh. 224 ff.: Bäst nu alla så wåla / så skråla / så huia / så ropa
Hörs långt bort ett sackta don / hliomt hwäsand' i luden(!)
Nu kommer Brudgume ridan' i prackt / och ståtliga prydder
Med sin härlig å alt sätt utstofferade Brudmän
Modige dansade / fräsande hästar / dundrande smäller

Br. Besw. 160 f.: När nu förtråppen är framkommen af hurtige Brudmän
Dundrande med sin skått / Trumpeter höres i Lunden.

Br. Besw. 165: Hwem är ej wälldiger då / hwem will icke prunckande rida.

Rudh. 233 ff: Sådana lifliga låt här hålsz män när de nu alla
Kom till byss stig å häst / träd til fult upgifwande wärden
Hälses / handtages / bugas / bockas / rifwes i golfwe
Mäst med mysande / liflige / kitzlige / smystrande systrar
Hiertliga glädia dee sig hwar seer sin wän wara kommen

Br. Besw. 166 ff.: Flux då stiges af häst / både nickas bugas oc handtags /
Hwar då gånger i sitt *quarter*, föregångande werden
Tå tänds Lius / bord dukas i fläng / oc kannorna bäras.
Handtags i hwar oc en wrå / med mysande liuszögde systrar
Hwar då ser sin wänn wara kommen / frögdas af hiertat.

Rudh. 242 ff.: När nu sådant öfwerstått är och cy någe felas
Blåsas af trumpetarn larm prestaven nu kiäcker
Damderar modigt lånsam i gång för fucktige rätter
Som sätz tätt uti radh upå finest dukade borden
Mit upå golfwe nu sig smyga fram paar dieknar i löndom
Som wälsignelse framföra hickand / staplande / darrand.
Gästerne strax behaglige rum af wärdenom nytia.

Här ungskaffare medh ny-slipade hwettiade knifwar
Steekarne / och alt an snider med märckliga snillo
Wackta sigh han högt bör när styckerna delas å hwariom
Hälst åt Jungfruna med stor flit han warliga wälier /
Att honom ick' i qwäll förwägras fampntaag och kysser /

Br. Besw. 171 ff.: När *Trumpeter* ha blåst *alarm* för rykande rätter
Med wälsignelse stå fyra diecnar bredde på gålfwet.
Som föra fram sin bön med *rapande,* staplan och hickan.
Straxt går wärlden här om tillbörliga giästerne sätter.
(: Fast ej alla behaga sitt rum / besynnerlig quinfolck
Som äro mer till sådan *affect* naturligen bögde :)
Så träder Skaffare fram med skarp knif snider i stycke
Lägger här om med flit / dock warliga styckerna wäljer /
At ej sittja må Jungfrun ond / see surt uppå stycket.
Neka så famtag oc hiertelig kiyss / när aftonen kommer.

Rudh. 254 ff.: Nu biuder *Ceres* an margfaliga gåfwor i myckno /
Nu tager hwar til sigh alt hwadh alz Moderen *Tellus*
Framburit har / sampt alhana fostrike *Thetios* skenker /
Der upå *Bacchus* sööt ingiuter liuft wåtewarona sköne
Som både lätt och sött nederinn' i *Philoxenis* halszgroop

Br. Besw. 194 ff.: Alt hwad rart *Neptunus* han har uti strömmar oc hafwet /
Samt den sädes-rike Fru / Fru *Ceres* af äple *Pomona*
Flora med alskiöns gräs / med willbråd snälle *Diana*;
Alt skall hafwas här in / thet *Apetii* tunga begiärer.
Alt hwad Bacchus han har / båd' i Spanske och *Candiske* drufwor
Måste nu präszas i win / oc fylla *Philoxenis* halsgrop.

Rudh. 239 f.: Här tu hiert' i ett bytes / och troo hiertliga bindes
Aff een prästelig Hand / med ouplöslige Ringen

Br. Besw. 476 f.: Att i nu med Prestelig hand tillhoop äro fogat
Samt ouplöselig Ring / ty ther fins alzingen Enda.

Tydligen har man nu här att välja mellan tvenne alternativ: antingen att anse Rudhelius' dikt i detta parti som ett plagiat af Br. Besw. eller att betrakta den senare dikten som en om större poetisk mognad vittnande omarbetning af samma skald. (En tredje möjlighet, att Br. Besw. vore både senare och af en annan författare, kan redan apriori anses osannolik. Till identitetsbevisningen återkommer jag sedan.) För det första alternativet talar Br. Besw:s

poetiska öfverlägsenhet; men mera afgörande skäl vittna till det andras förmån.

Förutom till de redan gjorda jämförelserna med reminiscenserna från Hercules få vi nämligen lägga märke till följande omständigheter.

Först och främst äro de antagna "lånen" i Rudhelius' dikt gjorda från ett enda begränsadt parti i Br. Besw. (med ett undantag, hvarom mera sedan). I öfrigt kan från hela den långa dikten icke ett enda säkert intryck uppvisas. Det förefaller som om Rudhelius således blott känt till Br. Besw. från v. 148 till v. 199! Ehuru han är inne på frieriet och brudgåfvorna, är det intet som talar för, att han känt till Br. Besw:s dråpliga och vidlyftiga traktat härom. Han skildrar lustigheterna efter den stora bröllopsmåltiden, när vinet börjat verka och dansen går, men han, som strax förut skulle skrifvit af stora stycken, har här intet minne af "förebildens" klassiska och uppsluppna hexametrar om ruset och festglädjen! Redan detta talar starkt för den Rudheliuska diktens prioritet.

Vidare — om nu förelåge endast ett groft plagiat — så är det ju ytterst påfallande, att vi äfven här påträffa reminiscenser från Hercules af samma omedvetna art som i det första partiet, insprängda midt bland rader, som f. ö. skulle vara så godt som rena afskrifter ur Br. Besw. Ligger i själfva verket icke häri ett bevis för min mening, visserligen icke tungt och handgripligt, men dock utslagsgifvande på en känslig våg? Af diktens första parti känna vi Rudhelius' relativa självständighet, hans beroende af Hercules är af mera allmän natur och han plagierar icke, ehuru naturligtvis reminiscenser finnas. Han visar en betydlig egen uppfinningsförmåga och fantasi. Dessa psykologiska faktorer böra vi ju sannolikt få räkna med äfven här.

T. o. m. de ställen, som till synes så nära som möjligt ansluta sig till Br. Besw., kunna nämligen vid närmare eftersyn bäst förklaras ur Hercules. Så t. ex., när Rudhelius berättar, hur brudmännen komma och det

Hälses / handtages / bugas / bockas / rifwes i golfwe
Mäst med mysande / liflige / kitzlige / smystrande systrar

åsyftar han utan tvifvel samma blida och blåögda svenska ungmör, som förväntansfullt afvakta brudgummens följe och i Br. Besw. så väl karakteriseras som de "mysande liuszögde systrar", men när han vill beskrifva dem, är det icke versen ur Br. Besw., som står för honom, utan det är konfusa reminiscenser från Hercules, på hvilka hans ordval beror — spridda minnen, som omedvetet tyckas dyka upp, utan större logisk association med hvad han vill säga — hexametrar som

v. 171: Hittzige / *kittzlige* / modige / frodige / kåte Madusor

och

v. 351: Pijgorne lee där i wrån / och drängiarna *smystra* på golfwet.

Trots de många ordagranna likheterna med Br. Besw. i raderna om stöket i bröllopsgården före gästernas ankomst, finner man där dock icke den senare diktens lugnt glada ooh festliga stämning; snarare är det den febrila takten från dryckeslaget i Hercules, som ljudit i författarens öron, och detta visar sig också rent språkligt:

Rudh. v. 214: Här räns ut och in i dörana slamras och ållas
Herc. v. 230: Här är buller / och här är gny / här sorlas och ållas

Jag tangerar här problem af stort litteraturpsykologiskt intresse, i hvilka en i vanlig mening objektivt erkännbar lösning torde vara omöjlig att prestera, ehuru dessa anmärkningar — genom ett ingående studium af dikterna — för mig personligen ha denna karaktär.

Däremot torde ingen — när vi nu bortse från teorien om Stiernhielms författarskap, hvarigenom förr det förhållande, vi nu syssla med, endast föreföll kunna förklaras på ett sätt — kunna neka till, att de Rudheliuska parallellställena te sig som nybörjarförsök bredvid Br. Besw:s ojämförligt elegantare skildringar. Därför tala icke blott den otympligare formen, som i många afseenden ännu vittnar om konstnärlig omognad, utan äfven det i jämförelse med Br. Besw. mindre själfständiga förhållandet till Hercules.

Jag nämnde nyss som ett viktigt argument för den Rudheliuska diktens prioritet, att dess "lån" voro gjorda från ett enda afgränsadt

parti af Br. Besw., och att, ehuru diktens disponering f. ö. gifvit anledning till motsatt förfarande, intet som helst säkert lån från öfriga delar går att upptäcka. Härifrån undantar jag dock det sista parallellstället, som i Br. Besw. tillhör afslutningen men hos Rudhelius förekommer i ett fastare sammanhang som ett led i bröllopsfestligheterna och därför af rent logiska grunder bör vara ursprungligt i En bepriseligh BröllopsFest.[1]

Som ett ytterligare skäl för min mening vill jag också redan här nämna, att då man under 1660-talet påträffar någon dikt i Br. Besw:s stil, så är det oftast denna Rudheliusdikt, som vid en närmare undersökning visar sig ha varit mönstret — och *ej* Br. Besw. Så omtalar t. ex. Wrangel i Carolinska Tidehvarfvets komiska diktning ett poem Speculum Nuptiale eller Bröllops Spegel af en viss O. l. L. N. från år 1667, "märklig såsom icke blott i meter, ehuru mångrimmad, utan ock i stil och anda efterbildande Stiernhielm" (d. v. s. Br. Besw.) och han citerar:

Brukligt är, då någon wän kär inträder i giffte
Bringa på baan, thet som zira kan, Högtijdeligh Prydning,
Krantzar een giör, å the långa stöör, som satz uth om Porten,
Een Feiar taak, een annan förmak.· Tapeter opspennes.
Een pryder Bord o. s. v.

Att detta är inspireradt af En bepriseligh Bröllops Fest (jfr vv. 210—220!) och ej af Br. Besw. torde vara höjdt öfver allt tvifvel. Och längre fram kommer jag till andra dylika fall.

Jag noterar således tills vidare dessa iakttagelser såsom stöd för min mening, att Br. Besw. är yngre än 1662. Någon torde måhända icke finna bevisningen tillräckligt bindande, men lyckligtvis finnas också andra dokument att bygga på, och till dem öfvergår jag nu.

2. Det finns nämligen åtminstone en säker dikt till af Rudhelius, benämnd *Friarelycka* vid Peterson Hedemans och Christina Måns-

[1] Möjligen talar härför den partiella likheten med ett sådant ställe som i dikten Loflig Elskogz Skötzel 1658 af R. Hiesingin:
Thet Hederwärda par / som sig här samman knyta
Och beggie hiertan sin / uthi ett Hierta byta /

dotters bröllop i Stockholm 1665 af *Hejano Luderio,* som tydligen blott är en anagrammatisk omändring af *Johan(n)e Rud(h)elio.*

Detta poem, aftryckt i slutet af denna uppsats, skildrar giljarekonstens många knep, är vidare ett försvar för äktenskapet, hvars olika arter beskrifvas, innehåller slutligen en personlig tillämpning på ifrågavarande bröllop af den i det föregående uttalade meningen om Guds ordnande hand, som icke lämnar de nödställda utan skydd — tydligen en anspelning på brudens fattiga förhållanden — och en lyckönskan. Stiernhielmsberoendet, fortfarande tydligt, är nu mera fritt; Rudhelius' stil har utvecklat sig afsevärdt, och hexametrarna klinga säkrare och kraftigare.

I denna dikt finnas också några påtagliga likheter med Br. Besw. Men liksom i dikten af 1662 kan man märka, huru sporadiska dessa äro och huru svårt det är att hos dem finna något, som tyder på att man får betrakta dem som lån. Tvärtom synes i ett par fall deras prioritet uppenbar därigenom, att de passa utmärkt i sitt sammanhang i Friarelycka, under det att de i Br. Besw. icke förefalla hopgjutna med det föregående och efterföljande. Möjligen beror åter detta på den omständigheten, att Br. Besw. aldrig blef en riktigt fullbordad dikt — därpå tyda icke få luckor i sammanhanget, och de kompositoriska svårigheterna synas alltsomoftast ha vållat författaren svårigheter, när det gällt att ordna till ett helt de många olika motiv, som i föregående dikter behandlats hvart och ett för sig.

När vi nu emellertid i dessa fall dock knappast kunna röra oss med annat än sannolikhetskalkyl, måste vi först i princip erkänna, att om mellan två dikter, i fråga om hvilka vi sakna kronologiska och andra behöfliga uppgifter, obestridliga likheter föreligga, som tydligen förutsätta ett beroende å endera sidan, originaliteten bör tillskrifvas den dikt, i hvilken de berörda likheterna logiskt och poetiskt bäst passa i sitt sammanhang. Må vi alltså ur denna synpunkt pröfva de föreliggande fallen.

I Friarelycka heter det på tal om friare, som icke äro hemma i frieriets psykologi, att det ej är underligt, om de få korgen, ty frierikonsten fordrar sin man, lika väl som hvarje annan konst:

Sådana undrar ey någon uppå thet dhem icke lyckas.
Took wore den som i Storm til Sjös toge Rodret i Handen /
Dock icke Seglarekonst hade lärdt / Compassen ey kände /
Wist' icke Koosan och Leeden i Siön / ey Seglen / och Skepet
Lärdt hade wända moot Wädret ey wäxla / byta / förandra.
Thet bör nogare tagas i acht / och mehra besinnas
Här uti Gilliarekonst / efter hon granlagar än andre.

Denna bild tycks också ha föresväfvat skalden, när han skref Br. Besw., och för vidare utformning fogade han in det i afdelningen om äktenskapets, trots alla vanskligheter, dock stora välsignelser:

v. 433: Sant är det mång man går det i wärldene sällsamt
Oc olyckelig ann / när man sig skulle befrja
Hvem will thärföre platt fördöma det helige ståndet
Mången seglar i grund / then ej ser noga på lufften
Compassen är förryckt norstiernan i målnet är ingiömd
Styret är sönder / oc han som styrer är druken oc öhltok
Will du då platt Seglare-konst / lust / nyttia föracktा?

Detta är en af de svagare bitarna i Br. Besw. och förefaller ganska löst insatt.

Ett annat stycke i Br. Besw., som förefaller synnerligen omotiveradt på sin plats, är det som börjar:

v. 85: Gud will oc när winet är alt / när frögden är ute /

hvilket jag citerar i dess sammanhang:

v. 69: — dock fattades omsider *Eva*
Then med råd oc dåd / med tröst lust hugnelig anlet
Skulle alt som en prydande ros sin maka bekröna.
Fin af härliga färg doc fast mer dygdig af arten
Ty fick Adam utaff Gudz hand sin *Eva* trolofwat
Ther til Brudskatt stor / wälsignelse / arfwingar många /
Samt Guds krafftige bud som det stånd skulle bewara
Att när Asmodæus han är utaf helfwitit låszat
Måste gå bort med spott / oc bunden i öknene skiämmas
Gud will oc när winet är alt / när frögden är ute /
Skiänckja här inn nytt win / upfriska de krafftlöse giäster /
Gud will fattige barn / när Fadren läggies i jorden

Underlig af sin nöd / samt armodsbojorna låsza.
Gud will änckjones ångst / uti lust förbyta och trösta /

Som förekommande i ett bestämdt sammanhang passar det liknande stycket i Friarelycka bättre:

v. 132: Sedan och Gudh för en tijdh bortryckte Fadren ur Huuse /
Lemnande Barnen i Sorgh / och Modren i ensligo trängtan;
Bringar han nu dher i tröst / lust / glädie / frögdige Dagar;
Aff sitt alwise Rådh både straffar / tröstar / och frögdar.

Frånsedt detta mera organiska sammanhang, är det ju också psykologiskt rimligare att tänka sig den generella formuleringen i Br. Besw. framgången ur de på ett konkret fall syftande verserna i Friarelycka.

Ur samma synpunkt blir man också böjd att tillskrifva följande passus i Friarelycka prioriteten i förhållande till några rader i Br. Besw., mellan hvilka ett samband ganska tydligt föreligger. I den förra dikten tillönskas brudparet

v. 153 ff.: At dhe hiertliga nu sine Hiertan foga / så lämpa
Bäggie sin Bröst uti Kärlighcetz länckiar och weklade Knutar
At dhe som Gordij knutade Band olöszlige blifwa;

Att motsvarande ställe i Br. Besw., som lyder:

v. 489 f.: Kieder och armband länkias ihoop / och lämpas i leeder
Så skall kiärleken Ehr uthi leeder lämpas i Ordning.
Och som Pantzar-band et godt ordh påfölia det andra,

mera allmänt och spetsfundigt affattadt som det är, emanerat från de citerade verserna i Friarelycka med deras bestämda bild, synes åtminstone sannolikare än motsatsen.

Förhållandet tycks vara likartadt vid ett par andra smärre relationer, på hvilka jag dock anser det onödigt att här gå in, ty att vi genom de hittills utförda analyserna kommit in på rätt väg finnes lyckligtvis möjlighet att uppvisa — och det på ett afgörande sätt.

3. Vid en viss O. E. Skougsbergs och Brijta Erichzdotters

bröllop i Upsala den 20 juni 1669 uppvaktades brudparet af en hexametrisk "*Ehre-Dicht ... Anstält aff thet hederwärde unga Brudfolcketz W. W. och S. D. H.*" (förmodligen = Wälönskande Wän och Serviteur D. H.). Hvem denne D. H. var bekymrar oss här föga; något intresse i och för sig erbjuder hans omständliga dikt icke, och författaren är en kompilerande versmakare utan spår af originalitet. För vårt syfte måste vi emellertid något uppehålla oss vid hans opus.

Dikten, som finnes i två upplagor i Kungl. bibliotekets samlingar, trycktes äfven 1669 i det i Villa Franca (d. v. s. Upsala) utgifna dikthäftet "Cupidinis och Veneris Kiärleks-Krijgh" under titeln "Giljare-Effwentyr", efter hvars text den citeras i denna uppsats. Wrangel, som i "Carolinska tidehvarfvets komiska diktning" omnämner den, anser den vara en påtaglig efterbildning af Hercules såväl i plan som i detaljbeskrifningarna. Som vi skola se, säger detta omdöme för litet. Giljare-Effwentyr är ett mosaikarbete med inlägg från många håll — bl. a. visserligen också från Hercules.

Detta senare inflytande visar sig i synnerhet i planen och iscensättningen. En ungersven är stadd på friarfärd och är, liksom Hercules, "full af ånger och högsta bekymmer". Så möter han en munk och en munter kavaljer, som var "dristig / kiäckögd aff upsyn" och hade "silfwer-blänkiande Håår / med band *garnerat* i Rooser" och hvars "ögon spelad' omkring / och häftigt brunne af älskog". Munken råder honom af religiösa skäl att icke ingå äktenskap; "Courtisanen" råder honom detsamma, ehuru af helt motsatta orsaker. När nu ynglingen står där "sorgse fuller aff twijkan", kommer fram till honom en gammal vördnadsvärd gubbe,

> Klädd uthi fijn swart drächt / slät / rätt / med fotsijda Kappa /
> Frommer i upsyn / i gång war stadigh / höfljg i seder.

Denne prisar äktenskapet och uppmanar honom att välja sig en dygdig och from maka, hvarvid han ger en hel del goda råd. — Kompositionen är således Hercules', och citaten visa tydligt äfven

det nära språkliga beroendet, hvilket dock väsentligen är koncentreradt vid fogarna mellan de olika partierna.

Men det mesta är öst ur andra källor. Icke minst brandskattad är Rudhelius' En bepriseligh Bröllops-Fest. Anmärkningsvärdt är då, att fastän i Br. Besw. mängden af med denna dikt gemensamma uppslag och motiv oftast får en fylligare och bättre behandling, vår författare icke synes ha varit bekant med detta poem, utan i regel följer Rudhelius, hvilket jag vill bestyrka med exempel:

Rudh. v. 129 ff.: Skam är här och emot det munkana wila föracktta
Äckta Stånd / under den *Prætext* de uthi sine böner
Alfwara tanckar anwända må / lika som dee förhindras
Från sann Gudzfruchtan som i Äcktenskap äro stadde
Men hwadh wårda wij det som sorlas af barfoote tookar /
Hwilke wäl heliga syns uthi utwärtes lefwern' och åtbrud /
Som en Ängel i helighcet sijn umgänge förrätta /
Men håll' hemliga huusz uthi suusz med skiökior och hooror /
Häller ränn' uthi brunst med femtio frillor och slunor
Än wila til en Maka bebindas med åhr' uthi trooheet /

Gilj.-E.: Munken then ther står så from / skijnhelig och Gudlig /
Åhr en skrymtare / Skrifftenes stympare åhreförgäten;
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Så med honom åhr fatt; fast han rakad barfota kommer /
Andechtig / krokug står / tyckz Engla-leffwerne föra
Lell under fåhrapelss itt Ulffwahierta fördolt bär;
Leffwer i wällust stoor / föröffwer ill-groffwa synder /
Håller hemliga Huus med slunor och argesta Horor
Heller / än som han wil en Qwinna ächta och åhra.
(Jfr härmed Br. Besw. v. 84 ff.)

Rudh. v. 152 ff.: Då rädz man *Xantippen* leed / *Semiramidis* argheet
Ligger en uthi hugh då skakar han långe peruken
Han toge wäl en rijk wor' ey hon blefwe hans härre
Körd honom så utom dör med til wägz föliande soopstång /
Fattigdom är twert moot elak gäster i nybygde kåtor.
Gilj.-E.: Qwinfolken äro / märk: Xantippæ systrar och Circis.
Och lijka hwem tu får / har fehl och skaffar tig oroo.
Taar tu en rijk / beredh tig dräng och folketrådh wara;

Rijkedom swinner bort / ja och Guld / men trollet är qvara
Fattig; Fattigdom åhr ond giäst i nybygda kåtor.
(Jfr skildringen af den onda hustrun i Br. Besw.)
Rudh. v. 160 ff.: Här måst man betänck att hogen sin ifrån alt annat
Wänd och här bara ädela dygden noga beskoda
Hon ensam wäl tig uthan ann alt lätteli nöjer
Dock om annat gott der hoos är bör och inte föracktas.
Gilj.-E.: Sedan skal tu ey med ögon frija allena
See effter uthwärtes deyliga form / förgängliga skapnat /
Ansee Rijkedom stoor / hög Slächt och ståtliga lägnheet.
Doch (det Dygden åhr hos) bör detta icke förachtas:
(Jfr Br. Besw. v. 402 ff.)
Rudh. v. 175 ff.: Dyrka den Damen med liuflige sööt-sokr-smickrande ordsätt /
Offra bå pärlor / och gull / siden / sammet / och ädlesta stenar
När hon borta är gå i långe melancholiske tankar /
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
När du har Jungfrunes ja Föräldrana måste tu bidia
Då spöres om din *Humeur*, de granli tit sinne förfråga /
Handtering / egor / och sådant slikt nu noga betracktes
Uträknas inkomst din utgift / spendasier / gälden
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — men där så hände du gillas /
Då bliret annat utaf / din pung nu stinder och sprängder
Tyner så makliga tåf fast få inwånare blifwa /
Ia giutz alsaman ut du måst åkalla broor *debet,*
Den dig tröstar söttliga nu / men suurnar å ändan /
Hwart det alt tager wäg iag ogift weet ey at nämna /
Gilj.-E.: Om tu trogneste wänn wil heeta / och gullgosse lilla
Ty strax offras skal guld / pärlor / sijden och sammet /
Ther af tin pung full-stind / först gången temliga smalnar.
Sehn Föräldrarnas ja medh knäbucht måste tu sökia /
Dyrcka bå Fahr och Mohr medh ödmiukt smickrande ord-sätt
The om tin *Humeur,* tin härkomst / lefwerne / fortgång /
Närningzmedel och kall / inkomst / spendazier, giälden /
Sampt hwad dylika mehr / af androm granliga fråga.
Händeret at tu ja bekommer / snarliga redh tigh
Strax tin Pungerem uplösa / köpa til Bröllops
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Tänk hur' han tyner utaff / som förr war sprängder och stinner
Tänk at ingen igen åhr af inwånare månge
Therföre måste stå bij tin Broor then trogneste *Debet*

Honom tu åkalla skal / och om hielp nu troliga bidia
Han wäl söter är först / men bitter-suur tig å lychton.
— — — — — : alt sådant måste nu kiöpas,
Och så mycket mehr / thet iagh ogift weth icke nämpna.
(Jfr Br. Besw. v. 88 ff. och v. 428 ff.)

Af andra, smärre reminiscenser att döma synes författaren till Gilj.-E. känt till äfven åtskilliga andras bröllopsdikter såsom Rudhelius' Friarelycka 1665, vidare "GifftermåhlsGlaam widh ... Her Engelbrecht Arfwidson Gothers / etc. och Barbara Jacobs Dotters ... Bröllopzfäst ... Wästeråhs 16. Sept. 1662 ... aff den Listige *Cupidine,* Skalcken", som äfven för öfrigt har sitt stora intresse, icke minst genom likheterna med ett grekiskt hymenaion — den förut nämnda "Loflig Elskogz Skötzel" af R. Hiesingin 1658, i intet afseende betydande; jag omnämner detta endast för fullständighetens skull och för att visa vår författares många litterära relationer.

Af det hittills anförda framgår det således, att Gilj.-E. uppvisar många skenbara likheter med Br. Besw., hvilka dock i själfva verket genom de anförda parallellerna visa sig härstamma från Rudhelius' En bepriseligh Bröllops Fest. Häraf framgår vidare osannolikheten af att författaren känt Br. Besw. och äfven å andra sidan den än större osannolikheten af att han, med sin beläsenhet i genren, icke skulle ha känt till denna dikt, om den före 1669 författats af Stiernhielm.

Men vi gå vidare, ty än finnas stora partier i Gilj.-E., hvilka ej fått den ursprungsförklaring, som våra nyss gjorda erfarenheter om dess originalitet tycks motivera. Vi finna då ytterligare en del med Br. Besw. gemensamma uppslag, hvilka ej kunna återföras på någon af de förut omtalade dikterna, och slutligen stöta vi på en passus, som med ens gör klart, att här ett samband med Br. Besw. i alla fall måste föreligga:

Gilj.-E.: Bröllopet är nu stadt / alt wäl och prächtliga angått /
Under titt egit Bord tine fötter måste nu sättias.
Troo thet faller swårt: osäyliga mång toma korgar
Finnas i Echtastånd / stoort wisthuus Huushålle åskar
To tu i wärkliga tienst skal strax taga Dräng / Pijga / Poike /

Kiöpa bohagz tygh / alt sådant tarfwas och kräfwes:
Gård och huusgerådh / Bord / bänker / sängiar och stolar /
Kannor / pannor / Stoop / Slef, yxor kräklor och häklor /
Tunnor / byttor / Tråg / Fath / Kiätlar / skedar och flaskor /
Kistor / kiärnor / Kaar / Såår / Ämbar / bunckar och skrapor /
Häst / koo / soo / grijs / stoo / giäss / hönss / Ängh / Åker och hagar /
Sylar / prylar / grytor / och meer som nyboola tryter /
Säng och linneklär fult up behöfwes i hwart rum;
Silfwer skal både Bord och skiänken härliga pryda.
Hyend' och bolster wahr på bänckiar och stolarne; Flammesk /
Alhanda Conterfey, tapeter / twijster å wäggen:
Kanskee och Himmel i taak: alt sådant måste nu kiöpas /
Och så mycket mehr / thet iagh ogift weth icke nämpna.

Br. Besw. v. 270 ff.: Alt skall man tå kiöpa ther inn / oc läggia i förråd /
Harf / Bild / räfza oc Åld / samt kiäror / wiggar oc yxor /
Skåflar / hakor oc båhr / såg / fijlar / tänger oc hambrar /
Skieppor oc sår / spann / såll / krus / kettlar / byttor oc ämbrar /
Grytor oc Eldfat / påttor oc Refjärn / pannor oc Halster /
Faat af sten / tenn / trä / både smör-slan saltzer oc saltkar /
Talrickar oc af Teen / samt Trä / samt hundrade brickor.
Ther till dukar af dräll / Bord-Himblar / Flamske *tapeter*,
Dynor / Hyend / Sparlak / Bordkläd / *servieter* oc handkläd
Bänckjar / Stolar / oc Bord / dör-låsar / klinckor oc Aspar /
Tappar / swickor / oc tratt / öhlfat samt Tunnor oc Bunkar /
Brödkårg Skippor oc såll / sicht / Hemqwarn / wannor oc skiäcktor
Samt hwad mera där hos Husens nödtorfftighet borde /
Thet för mig som ogiffter är swårt wore beskrifwa.

Hvad likheten mellan citatens sista rader angår, är den för Gilj.-E:s vidkommande, som jag visat förut, att hänvisa till En bepriseligh Bröllops Fest. Idén med den långa uppräkningen af bohag låg ju dock onekligen närmast till hands att jämföra med Br. Besw:s, i synnerhet som dessa båda uppräkningar äro enastående inom de bröllopsdikter, med hvilka en sammanställning rimligtvis kan ske. Antar man nu Br. Besw:s prioritet, stöter man på den osannolikheten, att författaren till Gilj.-E., som ju bevisligen icke varit rädd för uppenbarliga stölder, då icke öst mera af sin visdom ur Br. Besw.

I hufvudsak fick detta problem sin lösning, när jag slutligen fann, att högst afsevärda partier i Gilj.-E. äro en ytterst obetydlig omstufning af långa stycken i Jac. Chronanders Belesnack från 1649. Jag meddelar några prof:

Bel. s. 107:[1] Wee then eensamma; ty om han stielper
Är ingen tilredz, som honom hielper.
Twenne byggia wäl tilsamman och boo,
Men een lefwer i ängzlan och oroo.

Gilj.-E.: Wee then eensamma; ty om han faller /
Hielpes han intet up: bättre twå än en monde vara.

Bel. s. 125 Troo fritt, gott är haa hustru i hwar gård
Ey behöffdes tå sorgkläder skära,
När the tin hustru til jorden bära,
Ty när een dör haar tu tiugu igen,
Och uthan bröllopz kostnad hwar och een.

Gilj.-E.: Ther tu i hwarie gård har Hustru geer och thenne nytta /
At / om nåndera dör / inga sorgkläder tu då behöfwer;

Bel. s. 108: Tu taalte om en godh hustru och from,
Tu finner ey een, rees hädan til Rom,
Alla ystas i ett kaar man förstår,
Doch wärre och wärre så långt thet nhår.
Hatar man henne strax hon tå gråter,
Älskar man henne högfärdas hon åter,
Straffar man henne förgifft hon tå spyr
— — — — — — — — — — — — — — — — —
Ja then hustru tager skal förmoda
Twå daghar som äro honom godha,
Then första när såsom bröllopet ståår,
Then andra när som hustrun lägz på båår.

Gilj.-E.: — — — — — — The all' i ett kaar äro ysta
— — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — Och rätzliga sant åhr /
Som en gammal sa',(!) när Hustrun älskas och åhras
Högfärdig hon strax blijr / will kiäckt och nätt wara klädder /
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Händeret at hon blijr aff tig något tuchtat och näffster
Bara förgifft hon spyr —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

[1] Citaten äro efter Hansellis uppl.

— flere daghar godh än twå du näppliga finner;
Een när Bröllope står / ten andra när Hustrun begrafwes.

Så finna vi den ena oförtydbara likheten efter den andra och träffa slutligen också på förebilden till den nyss berörda bohagsuppräkningen, som har följande med Gilj.-E. nära öfverensstämmande lydelse:

Bel. s. 131: Echtenskapet haar mång' tomma korger,
Stundom hafwer tu kött och intet brödh
Pungen är tom, tu måste lijda nödh.
Dock skall tu köpa alla hussaker,
Gård, bord, bänker, sänger, häst och skraper
Yxer, ketlar, sleeff, skeedar, trogh, pannor,
Tönnor, flaskor, byttor, faat och kannor,
Fönster, grytor, häckler, kräckler, kister,
Kärnor, gåås, koo, soo och hwad som brister;
Tu måste och köpa en sponewagn,
Men kan doch skee, ther med görs intet gagn.
Pijga, dräng skall tu i tienst anamma,
Köpa tig wagga och skaffa amma, etc.

Det lider intet som helst tvifvel, att stället i Gilj.-E. härstammar härifrån: öfverensstämmelsen går ju ofta in i själfva detaljerna, ehuru man kanske måste göra författaren den rättvisan att anse några af de uppräknade sakerna ditsatta ur hans egen fatabur. Det afslutande tillägget: "Och så mycket mehr / thet iagh ogift weth icke nämpna" är en ordagrann reminiscens från En bepriseligh Bröllops Fest: "— du måst åkalla broor *debet,* Den dig tröstar söttliga nu / men suurnar å ändan / Hwarb det alt tager wäg iag ogift weet ey at nämna", hvilket än mer bevisas därutaf, att början till det sista citatet återfinnes strax förut i Gilj.-E. "Therföre måste stå bij tin Broor then trogneste *Debet,* Honom tu åkalla skal / och om hielp nu troliga bidia / Han wäl söter är först / men bitter-suur tig å lychton".

Samma kombination af bohagsuppräkning och ofvannämnda tilllägg återfinna vi nu i Br. Besw. Att Gilj.-E. här är förebilden måste sålunda vara höjdt öfver allt tvifvel. Härigenom ha vi nu

ändtligen kommit till afgjord visshet om att författaren till Br. Besw. känt till Gilj.-E., och vidare ha vi fått bekräftelse på riktigheten i våra föregående tidsgränsframflyttningar. Br. Besw. måste sålunda vara skrifvet efter den 20 juni 1669.

Denna slutsats styrkes dessutom af följande omständigheter. För det första kan det icke genom några bevisande reminiscenser fastställas, att Belesnack varit bekant för författaren till Br. Besw. Och vidare är det tydligt, att Giljare-Effwentyr i mycket inspirerat denna utmärkta dikt, hvilket, förutom af det redan anförda, framgår af följande omständigheter.

Så vidt jag kan finna, måste nämligen dispositionen i Giljare-Effwentyr betraktas som förebild till det parti af Br. Besw., som sträcker sig ungefär från v. 225 till v. 465. Härför talar dels att motivöfverensstämmelserna med Giljare-Effwentyr koncentrera sig på detta parti, dels äfven andra skäl.

Den ifrågavarande delen af Br. Besw. vidtar omedelbart efter skildringen af bröllopshögtidligheterna och det storartade kalaset med den alltför rikliga välfägnaden. Nu börjar lifvets allvar. Men onekligen frapperar Br. Besw:s teckning däraf, ty nu uppräknas idel mödor och besvärligheter. Fattigdomen trycker de nygifta, allt möjligt husgeråd måste anskaffas på kredit, hustrun visar sig vara en ragata, som svärjer i tusende former; så ökas familjen, och barnen vålla idel bekymmer; osämjan mellan man och hustru ökas, och äktenskapet är en "Kors-schola och tålamodspröfning" o. s. v. Man förvånas något öfver denna svartmålning efter det under lysande auspicier ingångna äktenskapet och läser vidare och möter nu ett parti, som vederlägger den föregående skildringen och egendomligt nog, därvid brytande mot den öfriga objektiviteten, talar i andra person och börjar så här:

Men hålt här / stat stilla / betänck / betrackta med alfwar
Oc se grannelig till beskåda mer gådt än thet ondt är
Hwar will tu wäl finna ett stånd / som alt är i wällust?

Gå vi till Giljare-Effwentyr, ha vi genast orsaken klar. Som jag nämnde, bestod denna dikt af 3 personers tal till den

i giftastankar sig befinnande unge mannen. Den epikureiske kavaljerens tal mot äktenskapet är disponeradt på alldeles samma sätt som skildringen af äktenskapets besvärligheter i Br. Besw., och det är ifrån det, som den citerade uppräkningen härstammar. Men man märker hos förf. till Br. Besw. en sträfvan att frigöra sig från den från Hercules upptagna tekniken i Giljare-Effwentyr. Emellertid genomföres icke detta konsekvent, utan vid öfvergången till de skäl, som tala för äktenskapet, följer författaren ofrivilligt den vördnadsvärda gubbens tal i Giljare-Effwentyr icke blott i den allmänna tankegången utan äfven i sitt bibehållande af andra person.

Men äfven andra omständigheter tala för beroendet af Giljare-Effwentyr, bl. a. en, som därjämte ytterligare styrker min mening om Br. Besw:s ofullbordade tillstånd. Det är nämligen en detalj där, tydligen upptagen från Gilj.-E., som ej alls går ihop med sammanhanget, hvilket den däremot gör i Gilj.-E. Den börjar: "Men gemenligen de som frja med ögat och handen", och jag citerar den i sitt samband med det föregående:

Then (hustru) är ej god som alt hwad Mannen lyster oc ärnar
Med sin tokote Näswise Munn wahnährar oc mästrar/
Sällan fins oc den art, som detta bedrifwer.
Men gemenligen the som frja med ögat och handen
Effter fägring oc ungdoms-färg/ samt guld-skrin oc ägor
Oc utaff olika stånd/ till wärd'/ samt lyckan oc åldren.

Meningslösheten i detta sammanhang är uppenbar. I Gilj.-E. däremot passa motsvarande rader mycket bra:

När du skall taga dig hustru — heter det där —

Skal tu först för alt kyskt/ Gudfruchtigt leffwerne föra
Samt till Frijerij begynna med alfwarsam Böner
Och om Maka from hoos Herren troligt anhålla.
Godz aff Förfäder ärffz: from Hustru kommer aff Herran
Äntlig måste tu haa ther til Föräldrarnas weetskap/
Slächt och wänners mogne rådh å sidorne bägge
Sedan skal tu ey med ögon frija allena
See effter uthwärtes deyliga form/ förgängliga skapnat etc.

4. Tidigare än till 1669 kunna vi sålunda ej datera Bröllopps Beswär men ej heller senare, ty decenniet 1670—1680 kan uppvisa en hel mängd bröllopsdikter, som tydligen äro inspirerade däraf. Och redan apriori är det ju sannolikt, att dikten skrefs under Stiernhielms lifstid, hvilket gör traditionen om hans författarskap förklarligare.

Redan förut har af Wrangel[1] påpekats Lucidors tydliga beroende af Br. Besw. i hans bekanta dikt *Gilliare Kuaal* till frih. Conrad Gyllenstiärnas och fröken Chr. Ulfsparres bröllop 18 november 1669. Särskildt är likheten påtaglig vid skildringen af friarens bekymmer:

Att haga jungfrun wäl, måst' han ha giljekläder:
Hårlufwa, bäfwerhatt, därpå en brokig fiäder,
Som han på hufwet bär och ligger tidt på strå;
Se'n à-la-mode-band, couleur de feu, ponceau.
Samt andra färger mer, rynkskiortor, lingarärmar
Af cambrayduk, cotton och hwad hwar elj'st med härmar.
Allt utländskt lapperi. Är icke det stor sorg,
När som en fattig pilt ej sådant får på borg
Och likwäl prunka will? —

Och när han sedan bl. a. ger följande förhållningsorder till friaren:

Then iungfruns ynst vil ha, han laga väl med pigan
Och muta henne bra, så bär hon breven fram,

härstammar detta tvifvelsutan från motsvarande passus i Br. Besw.:

Ej mot folckene karg / gif pigorna / drängiarna mutor /
När Tu minst tror uppå kan thet i längdene båtha,

hvilket ställe i Br. Besw. jämte flera andra därmed sammanhängande jag i nästa afdelning får tillfälle att belysa i afseende på dess ursprung.[2]

---

[1] *Carolinska tidehvarfvets kom. diktning* s. 92.

[2] I flera af Lucidors senare dikter är också bekantskapen med Br. Besw. märkbar. Så t. ex. har han i bröllopskvädet till Giliusson 1672 en skildring af bröllopsfestligheterna med detaljer i Br. Besw:s stil. Bl. a. säger han:

Här kund Apicius kråsmäte nogsamt nå,

hvilket tydligen är Br. Besw:s

Br. Besw. torde således ha skrifvits mellan juni och november 1669. Riktigheten af den senare tidsgränsen styrkes ytterligare genom de Br. Besw:s reminiscenser man kan uppvisa i många bröllopsdikter från hvart och ett af de närmast följande åren, af hvilka jag nämner några:

Echtenskaps-Sång vid Päder Iacobsons och Jungfr. Brita Daniels Dotters bröllop 21 juni 1670 af Jacobus Boethius, som utgöres af ett samtal mellan en ond och en god hustru, hvarvid den senare ger den förra en serie förmaningar, som leda tanken till Br. Besw., t. ex.:

Laga man altidh att hemma må wackert och renliga tilstå

och

Ytterst most' du doch dhet Philonica nu grannelig achta
Att icke trättor och Splijt om quellen i Sängen föröfwas.

Bröllops-Heder vid Olof Teelmans och Brita Holmdorphs bröllop 1671 af B. Hellingh, där det bl. a. heter

Bäst ha de råd studza upkiöp åt hustrun båd' krokot och brokot
(Jfr Br. Besw. v. 141.)

Och andra detaljer i Br. Besw:s stil:

Hästarna skole tå skoos / ia rychtas lagas och ansas:
Wara skall ey någon brist / så att allt blifwer studzat och putzat.
Matmoder skal tå åhr låta / Pigorna twetta och bykia /
Kafla / mangla / göra så slätt at thet glensar som silfret, etc.

Astrildz Pijle-wärckan vid E. Jöranszons bröllop 1672 af Mag. Sivvertz, med inledning i Br. Besw:s stil:

Seen Phoebus gyllend-klar sin strålar liuf' och blijda
Har maklig skutit up / etc.

Alt skall hafwas här in / thet Apetii tunga begiärer.

Andra exempel på nämnda förhallande äro dikterna till Brandberg och Zelin.

Här kan också påpekas, att Lucidor uppvisar mycket gemensamt med åtskilliga af de i denna uppsats omtalade bröllopsdiktarna, icke minst med Rudhelius och signaturen D. H.

Giljare Tågh vid O. Hillers och Marg. Fontelias bröllop 1673, hvari friaren uppmanas att till jungfrun

— medh höflige tucht / uthsäye sin tanckar
Bidie först Gudh om maka en from / som henne kan råda /
Skåde sigh så granneligh om / betäncke sigh noga /
Gånge så til Föräldrarnas rådh / Förwandternas jaak-ord / etc.

Kortwill och Alfwar vid Berelius och Marg. Stigzelias bröllop 1674 af L. Stigzelius, där "Lilla Cupidos" allmakt skildras:

Lijten och stoor / sampt fattig och rijk / ja Gammal och Unger /
Ware sig Qwinn' eller Man de most honom falla till föga, etc.

Äfven på andra områden än den rena bröllopsdiktens kan man vid nämnda tidpunkt spåra intryck från Br. Besw. Jag vill här endast i förbigående ge ett exempel härpå.

I Lindschölds balett Den Stoora Genius, uppförd den 24 november 1669, förekommer i fjärde "öpningens" tredje inträde ett samtal mellan Le Dieu Consus och La Raison, som i mycket tycks gå tillbaka till Br. Besw. Bl. a. heter det:

L'Amour gör offta Raison, thet Raison aldrig war,
Missbrukar hennes nampn, med lutter flättia far,
När han sådanne personer wil sammanföga,
Som äro intet lijka låga, lijka höga,
Af stånd, förmån och wärde, och andra gåfwor fleer,
Som kärleken intet altijdh så noga anseer.
(Jfr Br. Besw. v. 402—407.)

Vi ha nu kommit så långt i vår undersökning, att vi bestämt den ungefärliga tidpunkt, då Br. Besw. skrefs. Därjämte ha vi erhållit åtskilliga bidrag till diktens historia; vi ha sett, hur motiv ha sammanflutit från skilda håll ur en förut existerande och ganska rik bröllopsdiktning, som med Br. Besw. når sin högsta höjd. Men ännu ha vi ej löst vår uppgift till slut.

III.

Utan att ingå på någon utförligare bevisning uttalade jag i det föregående som min mening, att vi i Johannes Rudhelius, författaren till En bepriselig BröllopsFest och Friarelycka, ha att se Br. Besw:s skald. För denna min åsikt vill jag i detta kapitel framlägga skälen.

Tyvärr saknas härvidlag alla de anknytningspunkter, som kunde erbjudit sig, om vi haft ett större antal biografiska notiser om Rudhelius. Men sådana har det varit mig omöjligt att erhålla, och endast ett par nakna uppgifter stå oss till buds. Vår författare är tydligen den Johannes Magni Rudhelius, som finnes införd i Upsala Universitets Album Studiosorum för 1658. 1662 och 1665 höra vi af honom genom de båda nämnda bröllopsdikterna, och 1668 uppträder han som författare till en akademisk disputation Orbis Imperiorum (præs. Skunck), med erkännande sedan omnämnd i Svecia Literata. I denna disputation kallar han sig Sudermannus, hvilket är den enda notis vi ha om hans födelsebygd. Han saknas emellertid i Södermanlands Nations Matrikel, möjligen af den anledning, att nationstvånget vid denna tid ännu ej existerade. En rätt intressant omständighet är vidare, att Olaus Rudbeck, som i Orbis Imperiorum skrifver några berömmande och erkännsamma ord om verket och författaren, där kallar honom "affinis meus". Om den verkliga innebörden i detta har jag dock ej lyckats vinna någon klarhet. En Canutus Posse har i den nämnda disputationen en i beundrande ordalag hållen hyllning till Rudhelius i egenskap af hans forne informator, och en Jonas L. Ahrnelius afslutar dissertationen med en latinsk hyllning.

Efterforskningar i herdaminnena, i allehanda biografica, i sörmländska kyrkböcker (hvarvid särskildt hänsyn tagits till Rudhelius' eventuella härstamning från någon ort med "rud" i sitt namn), i riksarkivets längder på tjänstemän o. s. v. ha icke ledt till något resultat. Efter 1668 är Rudhelius försvunnen, och hans namn finns icke ens — som man ju kunnat vänta — infördt i något Album magi-

strorum. Har han dött något af de närmaste åren? Eller har han tillbragt sin tid som informator eller sekreterare i någon adlig familj och aldrig erhållit något statens ämbete — något som dock vore märkvärdigt i anseende till hans betydliga lärdomsförtjänster? Liksom i fråga om så många andra 1600-talspoeter skall måhända vår kunskap om Rudhelius' lefnadsöden alltid förblifva fragmentarisk.

Den bild af skalden, som de båda bröllopsdikterna ge, är möjligen icke så representativ. Kanske skref han också andra och bättre dikter, som icke kommit till vår kännedom. Men måhända skall det dock lyckas oss att i Br. Besw. återfinna samma bild, ehuru med äldre och mognare drag.

Vid en undersökning som denna gäller det helt naturligt att i första rummet konstatera — så vidt det låter sig göras — den rent språkliga identiteten, som den grundval, hvarpå man sedan i allt trängre cirklar kan närma sig det individuella. Denna identitet vill jag nu söka fastställa med utgångspunkt dels från sörmlänningen Rudhelius' språk i de kända bröllopsdikterna och vanligt dåspråk, dels från den nutida sörmländskan, sådan den grammatiskt blifvit framställd i Torsten Ericssons ypperliga afhandling i Svenska Landsmålen och lexikaliskt i Gustaf Ericssons ordbok i Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria och i ännu otryckta samlingar.

Br. Besw. är naturligtvis afsedt att vara skrifvet på riksspråk, men knappt någon af den tidens författare undgick att i sina skrifter förråda sin dialekt. Bäst lyckades detta sörmlänningarna, på grund af att deras språkområde blef skådeplatsen för en brytning mellan uppsvenskt och götiskt mål, som i viss mån förlänade det en tämligen neutral karaktär.

Vid första påseendet är också Br. Besw. ur dialektal synpunkt ytterst färglöst, och på sitt sätt bestyrker också detta dess sörmländska ursprung. Men vid ett närmare komparativt studium af de kända handskrifterna framträda dock åtskilliga med sörmländskan öfverensstämmande dialektdrag, hvilka, om man sammanställer dem, möjligen tyda på ett original, som varit mindre riksspråkligt korrekt än någon af de senare afskrifterna. Invänder man, att dessa dialektdrag varit afskrifvarnas, kommer man ändå knappast ifrån sakför-

hållandet, ty äfven om man medger möjligheten, huru osannolikt det än låter, af att alla fem afskrifvarna varit sörmlänningar, så skulle dock äfven den omständigheten tyda på författarens sörmländska ursprung. Vidare är det också af stor betydelse, att handskrifterna, som jag i inledningen till min edition af Br. Besw. visar, utgå från af hvarandra relativt oberoende original. Detta är naturligtvis af stor vikt vid bedömandet af de följande dialektprofven. Värderandet i öfrigt af deras fakticitet är gifvetvis ytterst vanskligt, bl. a. af den anledningen, att man icke alls själffallet därvidlag kan utgå från de olika handskrifternas större eller mindre tillförlitlighet i andra afseenden.

För öfverskådlighetens skull grupperar jag mina iakttagelser i: ljudlära, formlära och ordförråd, och följer därvid i regel Torsten Ericssons afhandling.[1]

A. **Ljudlära.**

I. *Accent.*

Ericsson anför åtskilliga för Södermanland egendomliga accentförhållanden.

1. Slutbetonade ordfogningar, t. ex. ett stort bérg, tunga láss. På en liknande accentuering tyda följande verser i Br. Besw.

v. 157. Straxt i Kiällaren in /*nya Táppar* i Tunnorna sättes
v. 205. (C, E,[2]) När så maten är åll, *toma fáten* samblas i buren

vers i början af E (som saknas i öfr. hss.): Nu ses Tereum också wid diupa Morás *torra kärren.*

2. Särskildt i Södertörn har antecknats hufvudtryck beläget längre tillbaka än i rspr.

a) dels i några främmande ord, t. ex. káppel, drábant, skándal En liknande tendens märkes också hos Rudhelius och i Br. Besw.

Rudh. Br. F. v. 231: *Pistolen* dubbelt starkare ladz å det när han loszas
Br. Besw. v. 437: *Cómpassen* är förryckt når stiernan i målnet är ingiömd.

Detta har dock iakttagits äfven i uppländska mål.[3]

---

[1] *Sv. Landsm.* 1913, h. 121.

[2] De stora bokstäfverna A, B, C, E, N beteckna de olika handskrifterna, hvarom utförligare i min inledning till textuppl. af Br. Besw.

[3] Jfr t. ex. Grip, *Skuttungemålets Ljudlära*, Sv. Landsm. 1901.

b) dels i några ord med prefixet *för-:* t. ex. fórhåller sig, fórvånad.

Rudh. Fr. L. v. 100: Anten aff *förnähm* Heeder och Slächt / eller sielfegne Dygder
ib. v. 121: Ty all sådana *förnähma* wärck sigh i Himmelen grunda.
Br. Besw. v. 270: Alt skall man tå kiöpa ther inn / oc läggia i *förråd.*

För öfrigt kan det anmärkas, att man öfverhufvud icke i Br. Besw. kan upptäcka några drag af bestämdt uppsvensk accentuering, hvilket man däremot tämligen säkert kan göra hos Stiernhielm t. ex.

Herc. v. 9: Som een Drijfwa *sniö- / hwijt*, medh Rosenfärgade Kinner[1]

Till förmån för sdml. gentemot uppl., som i många fall erbjuder stora och förvillande likheter, tala i alla fall exempel som

Br. Besw. v. 236: Maten i Giästerna / Fodret i Hästarna / *wédkasten upbränd* /
ib. v. 200: Will icke det fullnog både Brud oc *Brúdgumme* kosta?

Jag räknar härvid icke på möjligheten af att det första exemplet uttalats med akutbetonad antepenultima, hvilket är särskildt anmärkningsvärdt för sdml. Så *kan* det ha varit, men det förblir i alla händelser oafgjordt. I alla fall är hufvudaccentens läge icke uppsvensk; tvärtom är uttalet *brudgúmme* synnerligen karakteristiskt för bl. a. uppländskan.[2]

II. *Vokalernas kvalitet.*

1. Med utbredning i synnerhet i nordliga Sdml. och i Sdt. har *a* öfvergått till *ä* framför *r* "tjockt" l + *kons.*

Br. Besw. uppvisar ett exempel härpå: v. 267 (A) *tärfwas* = tarfvas, v. 26 (C) *älstra* = alstra.

En liknande öfvergång är vanlig äfven i Uppland, dock icke i Åsunda, Simtuna, Torstuna, Hagunda, Lagunda och Trögd m. fl. härader i södra delen af detta landskap.[3]

[1] Jfr dock härom Fr. Sandwall, *Accentuering af komposita i 1600-talets svenska,* s. 57, Språk och Stil 1913.

[2] Jfr härom t. ex. Hesselman, *Sveamålen,* s. 45.

[3] E. Kruse, *De lefvande folkmålen,* s. 538 i publikationen *Upland,* utg. af Hum. Vet. Samf. i Upps. Jfr äfven den mycket upplysande språkkartan, som där är bifogad.

2. Ett öppnare uttal af *e* har konstaterats i Sdml., framför allt i norra och östra delarna af landskapet, hvarpå Ericsson nämner åtskilliga exempel.

Härmed kan jämföras Br. Besw. v. 59: *läckt* (N, A), *lätt* (B) = *lekt* (C) lekman, fsv. lēkter.

Vidare varianten *förträtt* i Br. Besw. (E) v. 353, förtret, fsv. fortrēt och slutligen Br. Besw. v. 162 *flätade* (jungfrur), hvarmed må jämföras Herc. v. 42 *infletad*, som representerar ett uppsvenskt uttal.[1]

3. Ett fenomen, som karakteriserar särskildt vissa nordliga, östliga och västliga trakter af Sdml., speciellt Vingåker och Sorunda, är delabialisering af *y* till *i*, t. ex. micke, illa (= hylla) o. a.

Rudh. Br. F. v. 148: *lättlint* (Humeur), lättlynt
Br. Besw. v. 98: *godtijckio*
ib. v. 211: *tunglijnt*
ib. v. 264 (C): *runstige*, rundstycke.

För Upplandsmålen är detta drag icke anmärkt som något karakteristikum.

4. I Sdml. växlar *ä* med *å* och *a* i åtskilliga fall. Så heter *när* äfven *når* och *nar*, *värmas* äfven *varmas*, *järnhäll* äfven *järnhall.*

Denna egendomlighet förklarar på ett mycket naturligt sätt en eljest dunkel läsart i Br. Besw.

v. 437 (A): Compassen är förryckt *när* stiernan i målnet är ingiömd,

där *när* skall vara *når* = *norr*(stjärnan)!

Andra exempel äro v. 5 (C) *upwarmar* (öfr. hss. upwärmar) och v. 318 (N) *skåtthall,* (C) *skåthåll,* (A) *skåthell* (= skotthäll, flat sten, som kastas). Likaledes öfverensstämmande med sörmländskt språkbruk är v. 229 (B) *frägar* = frågar.

5. Särskildt i nordöstra Sdml. motsvaras *ö* i ställning intill *r* och "tjockt l" af öppen å-vokal, t. ex. fårr, fårst, tårs, brållop o. s. v.

[1] Jfr härom Hesselman, *Sveamålen*, s. 19, samme förf. *Språk och Stil* 1905 om utvecklingen af samnordiskt e, vidare Koch, *Sv. Ljudhistoria* I, 1, s. 129. — Ett ytterligare exempel är Br. Besw. v. 53 (E) *bäst* = best. Uppsvenskarna Stiernhielm och Columbus ha resp. *bestar* (Herc. v. 372) och *Beestar* (Bibl. v.)

Exemplen härpå från Br. Besw. äro talrika. Så t. ex. v. 114 (C) *foljern,* v. 263 *torsten,* v. 371 *tår* (A), *Toor* (B), *Tor* (N), v. 377 (B) *tårs*, v. 321 (C) *fordrifwa,* v. 416 (N) *for,* v. 457 (C) *forsumma*, v. 457 (N) *forakta,* v. 252 (A, N) *försårgd,* v. 137 (N) *Brolloppet.*

Rudhelius Br. F. v. 114 t. ex. *folgd'* (följde).

Dessa exempel torde heller icke vara främmande för uppländskan[1] — dock, så vidt jag kan finna, med undantag för *Brolloppet.*

III. *Konsonanternas kvalitet.*

1. För *b* har sdml. i en del fall *p*, t. ex. *putell, pastyr* (bestyr). Från Br. Besw. har jag antecknat: v. 91 *puklorna* och v. 482 (B) *Pastant* (bastant).

2. Hvad beträffar d-ljudet är assimilation af *nd* till *nn* ett drag, som skiljer Sdml. i söder och väster från dess nordliga och östliga delar. Hos Rudhelius och i Br. Besw. förekommer i regel icke assimilation. Det heter således i Br. Besw. t. ex. v. 301 *trind,* hos Rudhelius, Br. F. v. 109 *bunden,* v. 294 *åstundar,* Fr. L. v. 4 *kund'*, etc. Rosenhane däremot, från det inre af Södermanland, har t. ex. *trinna* (fingrar), *blunna, blinner*, *binna.*[2]

I Uppland assimileras åtminstone västerut *nd* i slutljud och äfven österut på sina håll, t. ex. Vätö.[3]

I öfverensstämmelse med en del fall i nordliga och östra Sdml. af *d* utan motsvarighet i riksspråket (delvis af hyperistisk natur) anför jag från Br. Besw. v. 285 *huushåld,* v. 394 *gyllende,* Rudhelius Br. F. v. 178 *gienhåld,* v. 195 *stinder,* Rudhelius Fr. L. v. 78 *huuszhåld*, Spegels gloss. har *hushåll.* I Uppland är *ld* väl öfverallt assimileradt.[4]

---

[1] Kruse, a. a. s. 542.

[2] I detta sammanhang kan äfven nämnas motsättningen mellan Stiernhielms *Hinner, Kinner* (Herc. vv. 168, resp. 9, 65) och Br. Besw.:s *Hind* och *Kinder* (vv. 24, 146, resp. 248).

[3] Kruse, a. a. s. 539; Grip, a. a. s. 132; Schagerström, *Vätömålet*; Hesselman, *Sveamålen* s. 9.

[4] Hesselman, a. a. s. 9.

3. I Södertörn är ännu *g* + *j* bevaradt i ord som byggia, läggia, väggiar o. s. v., liksom fallet är i södra uppländskan.

Br. Besw. har t. ex. v. 80 *läggies* (v. 132 *läggias*) och Rudhelius Fr. L. v. 154 *Büggie.* Spegel har *begge.*

Analogt är förhållandet med förekomsten af *ng* + *i* och *k* + *i.*

Br. Besw. har så t. ex. v. 89 *skiänckia,* v. 114 *kyrkiorne* (Spegel *kyrka*), v. 215 *rökia,* v. 407 *betänkias,* v. 211 *hängiande,* o. s. v., Rudhelius Br. F. v. 34 *förskräckia,* v. 217 *bänkiar,* Fr. L. v. 65 *länkiar* o. a.[1]

Vidare är *k* anmärkt för *g* i *nog* i äldre Sdml. Detta uttal åsyftar utan tvifvel läsarten Br. Besw. v. 189 (E) *noch,* hvilket tycks saknas i uppländskan.

Formen *siögar* i Br. Besw. v. 33 är äfven antecknad från Sörmland.

4. Särskildt i Sorunda, men äfven på andra håll i Sdml., har s. k. ostadigt h anmärkts som vanligt. t. ex. hatt (att), hunnra (undra), hörinner (örhinnor) o. s. v.

Flera exempel härpå finnas i Br. Besw.: v. 279 *Aspar,* haspar, v. 412 (C) *hörat,* örat, v. 417 (C) *andskar,* handskar. v. 76 (N) *här,* är, v. 405 (C) *håller,* eller.

Detta fenomen är bekant från ett tämligen stort område i östra Uppland, men saknas i norra, västa och södra delarna af landskapet.

5. I st. f. *k* höres i Sdml. stundom *g* i en del ord: gusin, frugust, nugge etc.

Parallellföreteelser i Br. Besw. äro v. 264 (C) *runstige,* runstycke, v. 159 (C) *Pogaler,* pokaler. Det kan anmärkas, att Stiernhielm har *Pocaler* (Herc.). — Så vidt jag kunnat finna, är detta okändt i uppländskan.

6. Som ett hufvudsakligen för Södertörn utmärkande drag uppträder "tjockt" *l* i "fast" förbindelse med följande *s* i bl. a. ordet *bolster.* — Tvifvelsutan afses detta uttal med skrifningen *buster* i

[1] Dessa drag torde vid denna tid ha varit främmande för det götiska språkområdet.

Br. Besw. v. 234 (E). För vokalen jämför fsv. bulstær! Företeelsen finns äfven i uppländskan.[1]

Supradentalt bildningssätt af *l* undvikes i Sdml., och spår af denna tendens har man säkert att se i former som Br. Besw. v. 476 (B, C) *Prestelig* och Rudhelius Br. F. v. 7 *riddelig*, v. 240 *prästelig* och v. 46 *nideläggia* m. fl. Detta drag är gemensamt med uppländskan.[2]

7. Icke blott gammalt radikalt *mb* kvarstår i Södertörn utan t. o. m. oursprungligt *b* anträffas.

Härpå många exempel i Br. Besw.: *sömbnen, samblas, ungdombs, löndomb, femb, hambrar, bordhimblar, ramblar* o. a. Rudhelius Br. F. har t. ex. *bekymbrat, förnämblige* och Fr. L. *somblige, uttömbdt.*

I detta liksom i andra fall är det naturligtvis svårt att afgöra, huruvida här föreligger en ortografisk egendomlighet utan motsvarighet i uttalet. På 1600-talet var nog detta *b* redan ansedt som dialektalt, i fall det uttalades.[3] Spegel t. ex. har *hemlig.* — Uppländskan bevarar endast det radikala *b.*[4]

8. Substantiv på *-an* ha i princip *n*-bortfall i Sdml.

Förmodligen ha vi exempel härpå i Br. Besw. i ett par fall. I v. 173 (N) heter det: — "under rapande, staplan och *hicka* (var. till de öfr. handskrifternas *hickan*) och i v. 420 (C): "*Skämta* bör och vara med —", hvarmed tydligen afses *skämtan* (detta subst. fanns i sdml; bl. a. har jag antecknat det från Rosenhane).

Äfven i äldre uppländska torde dock denna ljudlag varit i kraft.[5]

Ett sporadiskt exempel på ett annat bortfall af *-n* i sdml. i fall som *vang*, vagn, är Br. Besw. v. 360 (C) *löng,* lögn. Dylikt bortfall förekommer också i Uppland.[6] — I v. 289 (E) förekommer *si* för *sin:* "Med *si* hwijtblöta kropp", hvilket är vanligt i sdml. men såvidt mig är bekant okändt i uppl.

[1] Se t. ex. GRIP, a. a. s. 139.
[2] KRUSE, a. a. s. 543.
[3] Jfr t. ex. HELLQUIST, *Studier i 1600-talets svenska*, s. 112.
[4] KRUSE, a. a. s. 541.
[5] KRUSE, a. a. s. 541.
[6] GRIP, a. a. s. 145.

9. Ericsson omnämner en del ord i sdml. med *t* utan motsvarighet i riksspråket, t. ex. hålt, straxt.

Br. Besw. v. 107, 358 *straxt,* v. 378 *hålt.*

I äldre personers minne finns ännu i Södertörn ett uttal *k* + *j* i st. f. *tj,* t. ex. kjudra för tjudra.

Ett exempel härpå är bevaradt i Br. Besw. v. 247 (E) *kiufwarne.*

10. Af ord som vrist, vrå, vrak har i Sdml. antecknats former med *b* för *v,* brist etc.

Ett liknande fall i Br. Besw. är v. 311 (C) *bråla,* variant till vråla.

Sporadiska exempel härpå har dock antecknats äfven från Uppland och andra håll.[1]

B. Formlära.

I. Afvikande genus i öfverensstämmelse med sdml. har Br. Besw. v. 445, 446 (C) *titzlor(na),* tistlarna. Gustaf Ericssons ordlista *tislä,* f., tistel.

Denna afvikelse är, så vidt jag vet, icke iakttagen i Uppland.

II. Sörmländskan föredrar i allmänhet de svaga formerna framför de starka af ord som brudgum, sav, allvar. Det heter således helst: brudgumme, save, allvare o. s. v.[2]

Så har Br. Besw. v. 200 *brudgumme* och Rudhelius har *fetsawa* och *alware.*

Ett drag, som i synnerhet karakteriserar Södertörn och östra, i någon ringa mån äfven norra Sdml. är svaga maskuliner på *-a* i st. f. -e: haga, backa etc.

Br. Besw. har v. 227 *hagan,* v. 453 (B) och 456 *stolpa,* v. 518 *hågan.* Rudhelius Br. F. har v. 92, 111 *drakan,* v. 32 *skallan.*

Uppländskan visar äfven detta förhållande.

[1] Hesselman, *Sveamålen,* s. 32.

[2] Motsatta förhållandet gäller i några fall i Sdml. vid ett sådant fall som for, fåra. Rudhelius har Br. F. v. 31 *forar.*

III. I öfverensstämmelse med sdml. har Br. Besw. *-er* för *-or* i obest. plur., t. ex. v. 61 (E) *sticker,* v. 186 (E) *kräfweter* och många andra i E. Rudhelius har t. ex. *hydder, ziffrerne.* — Plur. *gurkur* i Br. Besw. v. 187 (E) är äfvenledes sörmländsk.

Likaledes sörmländskt är *-ana* för *-arna* i Br. Besw. v. 232 (B) *Kambrana,* v. 231 (N) *troppane.* Rudhelius har *oxana, munkana, tanckana* o. a. Särskildt vanlig är denna ändelse i vissa delar af Södertörn och östligaste Södermanland.

Dessa nu anförda ändelser äro äfven uppländska. Men ett fall, som alldeles afgjordt tycks peka på Södertörn, är att finna i följande vers i Br. Besw. v. 234 (N).

Sängiarna rugget af halm, borta bolstren, *förlåte,* lakan.

Detta *förlåte* är utan tvifvel afsedt att vara pluralis till *förlåt,* hvilket ju tycks framgå genom samordningen med pluralerna *bolstren* och *lakan.* Sannolikt föreligger således icke skriffel för *förlåten,* ehuru handskrifterna A, B och E ha den läsarten, och detta styrkes än mer därigenom, att handskriften N tycks vara den mest omsorgsfulla af alla kända. Utan här föreligger tydligen en genuin Södertörnspluralis på *-i* (med försvagning till *e* efter vissa analogier från riksspråket). I Södertörn heter nämligen best. plur. af t. ex. präst *prästri,* af get *gettri,* af kvast *kosti* o. s. v. — En härmed jämförlig singularform är det i Rudhelius' Br. F. förekommande *giftobalke:*

v. 150: När en nu står å språng att *giftobalke* beträda.

En annan best. plur. af i sdml. och äfven i uppl.[1] vanlig typ är *talrika* i v. 397 (N):

Slamrar och ramlar i wrå, att faten och *talrika* runka.

IV. I sdml. är *-er* en mycket vanlig adjektivändelse. Så är äfven förhållandet i Br. Besw., t. ex. v. 421 *torrer,* v. 192 *mätter,*

[1] Kruse, a. a. s. 545.

v. 263 *elaker*. Jämför Rudhelius' *döder, korter, hisliger, käcker, köner*, etc.! — Denna ändelse är vanlig också i uppländskan.[1]

V. Hvad pronomina angår kan det förtjäna att anmärkas, att *man* i Br. Besw. v. 405 liksom ock hos Rudhelius heter *en*, hvilket fallet vanligen är i sdml. — Detta är troligen mindre utbredt i uppländskan (så heter *man* t. ex. i Vätömålet *han*).

Vidare är det icke ovanligt att i norra Södermanland i de äldres språk få höra *hvar* i st. f. *hvad*, t. ex. i en visa: '*var* fordom hon ägde'. I Br. Besw. v. 372 (C) återfinna vi detta drag: 'Hielp Gud *war* för gläde der är i sådane huushåld!'

VI. Bland afvikelser från riksspråket i presensböjningen nämner Ericsson exempel som *varmar, skönjar* o. a.

Br. Besw. har vv. 5 (C) och 43 (B) *upwarmar*, m. fl.

Därjämte har sdml. många former på *-er* för väntadt -ar, t. ex. vänter, hitter.

Bland jämförliga från Br. Besw. märkas v. 365 (C) *föröker* och v. 392 *stånder*, m. fl. Rudhelius har i Br. F. t. ex. v. 213 *utwiser*.

Ericsson uppräknar vidare några karakteristiska imperativer: *hålt, ståt*, (långt å), *gå(c)k*. Alla dessa återfinnas i Br. Besw. i v. 378 *hålt*, ib. *stat* (i B stafvadt *staat*), v. 429 *gak*.

VII. Adverbbildningar på *-o* äro mycket vanliga i sdml.

Från Br. Besw. har jag antecknat: v. 138 *i Reedo* och v. 234 (C) *borto*. Rudhelius har t. ex. i *enszligo* (Fr. L. v. 1).

IX. Hvad ordbildningen beträffar vill jag blott anföra ett par fall.

I sdml. är *-er* rätt vanligt som personsuffix, i typen *en toker*. Jämför härmed Br. Besw. v. 284 *giffter* och v. 367 (A o. B) *en nidiger*. Rudhelius Br. F. v. 174 har *miuker*.

-are i samma funktion är äfven vanligt, t. ex. *en klösare* 'en

[1] Kruse, a. a. s. 549.

duktig te arbeta'. I Br. Besw. finnas många exempel. Jag nämner v. 204 *Penninge snappare* och v. 202 *skiämmare.*

Bland egendomliga sdml. sammansättningstyper nämner Ericsson bl. a. diks-ren, säsfält. Jämför Br. Besw. v. 195 *Sädz-Rijke.*

C. **Ordförråd.**

behaga v. 175, tycka om, Er.[1] *behagä,* göra till behag, tycka om, älska. Spegels gloss. blott i användningen 'placere'. — Rosenhane använder ordet i bet. 'älska' i sonett 41.

bored v. 282 (C). Af Rietz antecknadt från Småland i bet. bohag. Er. upptar *rede* = 'körredskap och del däraf' och ordet *små-re(d)* = 'småsaker' förekommer äfven.

bredde v. 172 har vid tolkningen vållat svårigheter (se Tamms och Noreens glossar!) Det är dock ingenting annat än det sdml. *te bredde(s),* som äfven uppträder utan "*te*" och betyder 'i bredd'[2] 'Med wälsignelse stå fyra diecnar (var. sluntar) *bredde* på golfwet' betyder alltså helt enkelt '— — i bredd på golfvet'.

damma v. 339 är äfven ett ord, som varit föremål för olika tolkningsförsök. Det förekommer i följande sammanhang:

Pungen är öde och tom, *crediten* i Staden år uthe
Måste då Fahr och Mohr i rad Rickzdalerna damma
Skicka så fort ther ut fyld Pung, fläsk, Kläder och annat.

Jag tänker mig nu, att uttrycket 'i r. R. damma' bör fattas parentetiskt och att 'damma' bör tolkas i öfvensstämmelse med det hos Er. upptagna uttrycket 'damma sta (l. i väg)' = springa sin väg, hvadan vi få följande mening:

'Måste då far och mor — den ena riksdalern efter den andra (d. v. s. 'i rad') springer l. far sin kos —' etc.

flux v. 166 finns hos Er.

fläng v. 168 äfvenledes.

---

[1] = Gustaf Ericssons *Ordlista* i *Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria.*

[2] Torsten Ericsson, a. a. s. 178.

främad v. 355 (C), var. till *främmand.* Er. *främma(d)t,* främmande. Heter i uppländskan (Vätömålet) *främmande.*

fyllnad, i uttr. *till fyllnad* v. 193, till fyllest (som C har) är tydligen det af T. Ericsson[1] såsom ett för sdml. karakteristiskt uttryckssätt antecknade *te fyllnan* 'till fyllest' med exempel från Södertörn: 'inte så dä vart te fyllnan inte'.

hampspinkor v. '18 (C), i E *hampspincker* (öfr. hss. *Hämplickor* l. *Hämplingar*) utgår väl från sdml. *hamp-spik,* upptaget hos Er. i betydelsen: 1) bofink, 2) hvarjehanda småfågel. Formen *-spink* får hemul genom 'Variarum rerum vocabula', som troligen är af sörmländskt ursprung, hvari upptas 'rödh*spinck,* grön*spinck*'.

igen v. 329 i betydelsen 'kvar' ('Fader / moder stå ther igen med gråtande kinder') är af T. Ericsson antecknadt bland sdml. ord med från rspr. afvikande betydelse.

Från uppländskan, åtminstone Vätömålet, är denna betydelse mig icke bekant.

illa v. 363, mycket. Er. *illä,* mycket, särdeles, ovanligt. Rietz anför denna bet. från Närke.

liunsögde v. 169 = Er. '*Ljusögdr,* öfverraskad, vanl. angenämt'.

manna v. 102 (N), gifta sig. Er. *mannä.* — Så vidt mig är bekant, icke belagdt utan reflexiv från annat håll.

nödiga v. 325 (C *nödigt*), ogärna. Denna bet. ytterst vanlig i Sdml.

pluttrar v. 295 (E). Er. '*plotträ,* mumla, tala smått för sig själf, läsa tyst, isht. trollformler'.

plöser v. 356 (C). Er. '*plösä* l. *plusä,* hänga läpp, se arg eller missnöjd ut'.

Finnes äfven hos Spegel (= fylla sig) och hos Rietz (= fylla, fråssa, slösa Sm. Vg.).

rallar v. 217 (E) i uttrycket *lallar och rallar.* Er. '*rallä*' (bet. bl. a.) 'gå som man vore fallfärdig, med vacklande steg, ostadigt, om druckna eller svaga och sjuka personer'.

ramlar v. 295, 397, väsnas (el. dyl.), är vanligt i Sdml.

redo, (vara) *i redo* v. 138 är ett specifikt sörmländskt uttryck. Se T. Ericsson a. a. s. 178!

[1] A. a. s. 181.

rut och strut v. 99. Finns hos Runius i bet. 'rubb och stubb'. Lucidor har *rutha,* lefva i fylleri (upptaget i Spegels gloss.); Rietz har från Småland och Östergötland upptecknat *'lefva i rut och strut'*, d. v. s. slösaktigt. Er. upptar slutligen för Sdml. *rutuger* i sammansättning *'rutugr och strutugr',* d. v. s. brokigt utstyrd, högfärdig, hvarmed vårt ställe kanske lämpligast kan sammanställas.

skatzig v. 202, af Tamm och Noreen ansedt oklart till sin betydelse. Kan möjligen associeras med sdml. *'skattä,* minska, snatta, stjäla', ehuru bildningen förblir dunkel. Betydelsen är kanske alltså 'tjufaktig' eller dylikt.

skiäckta, v. 281, möjligen anmärkningsvärdt som den af Rietz för Sdml., Närke och Östergötland antecknade formen; i Småland heter det *skjäffta*, och uppsvensken Columbus talar i En sw. Orde-skötsel[1] om *'skäffta lin'*,

skiämare v. 202, tydligen en substantivbildning på i sdml. vanligt sätt af *skämmä,* förgöra, vanhedra (Er.).

slan i v. 275 *smörslan* hör kanske ihop med *'slann,* trissa på ändan af en stång' (Er.), hvarom närmare se Hesselmans utredning.[2]

sluntar, v. 172 (N, C), var. till *dieknar:* Spegels glossarium anger bet. 'gemeen dräng'. Rietz 'dagdrifvare, ungdräng, yngling af mindre goda seder, obetydlig person'. I Sdml. betyder *slunter* 'halfvuxen yngling' (Er.), utan angifven förklenande betydelse; passar således bra som synonym till *dieknar.*

slängiar v. 371, ovett (Er.).

sniskare v. 203 (N), var. till *snikare* (dock sannolikt riktigare än denna läsart, på grund af rimmet med föregående *fiskare*), hör troligtvis ihop med sdml. *'snaska,* speja, spionera för att få reda på småsaker' (Er.) och *'snaskare,* polisbetjänt i stad' (Er.).

snytte v. 333 (C) i uttrycket 'snytte taskan' i sdml. *'snytä,* knipa, komma åt, bekomma' (Er.).

---

[1] Hesselmans uppl. s. 44.

[2] *Språk och Stil* 1910, s. 288. En annan mening har senare af Götlind framställts i samma tidskrift 1914 h. 1. Jfr ett inlägg af mig ib. h. 5 1914.

snårckan v. 353. Verbet *snårka* i bet. vredgas, ondgöras är af Rietz antecknadt från Östergötland, Sdml. och Närke.

ståndar v. 392, står, är sdml. (Er.).

teer sig i hoop v. 61: Er.: *te sej,* dra sig till, sätta sig till, hylla sig till.[1]

trind v. 301, hafvande (Er.).

tör v. 368, 377 (C), vågar. Er.: *törä:* drista, våga.

ållorna v. 262 (B, E) var. för *lårarna.* Jfr Rietz *malt-ålla,* anfördt endast från Götaland. Er. har *tork-ålla.*

Härmed har jag kommit till slutet af min undersökning rörande Rudbelius' och författarens till Br. Besw. ursprung från samma dialektområde. Jag behöfver väl icke betona svårigheten af att i alla punkter anskaffa noggranna detaljuppgifter.[2] Därtill är kännedomen om de moderna dialekterna, trots de sista årtiondenas storartade arbete, ännu för ofullständig och vår kunskap om 1600-talets dialektala förhållanden gifvetvis ännu mer, ehuru väl ingen anledning finnes att betvifla, att de centrala dialekter, med hvilka vi här sysselsatt oss, i hufvudsak bevarat samma karakteristiska drag. Det gäller vidare att ha för ögonen vid materialets bedömande, att det är fråga om en dikt, afsedd att vara skrifven på riksspråk och i nära litterär anslutning till den Stiernhielmska skolan, som väsentligen bestod af uppsvenskar — en omständighet, som äfven kan ha haft sin rent lingvistiska betydelse. Härtill kommer, att vi genom obefintligheten af orginalhandskriften ha svårt att språkligt tränga författaren riktigt in på lifvet — ett förhållande, som dock afsevärdt upphjälpes genom de icke få afskrifterna och deras stora dialektala samstämmighet.

Trots dylika och andra svårigheter är dock undersökningens resultat — synes det mig — ganska klart. För det första är det tydligt, att vi ha att göra med en författare från de östligare Mälar-

[1] Jfr längre fram s. 63.

[2] Jag har här att framföra min tacksamhet till prof. B. Hesselman, som välvilligt genomläst denna del i korrektur och därvid gifvit mig många värdefulla råd.

trakterna. Nu är språket i de till Södermanland hörande af dessa trakter synnerligen likt de uppländska södra och östra trakternas. Att vår författare dock icke varit därifrån intygas likväl på flera sätt. Dels peka icke likheterna med uppsvenska mål till en och samma trakt utan till flera olika, hvarvid uppstå ömsesidiga motsägelser. Dels saknas också i vårt material många af uppländskans äfven hos tidens riksspråksskribenter framträdande drag (den talrika förekomsten af *ä* för gammalt ĭ, diftongen *ie* för *e*, vissa typiskt uppsvenska ord [jfr t. ex. Stiernhielms koxa, klackar, stiält o. a.]).[1] Däremot samstämma iakttagelserna på ett förvånande följdriktigt sätt med sörmländskan och koncentrera sig alldeles afgjordt till norra och östra delarna af Södermanland, försåvidt icke möjligen de språkegendomligheter, som därför antecknats, under 1600-talet utmärkte äfven andra delar af landskapet Till förmån för riktigheten af vårt resultat talar dessutom obestridligen, att ett och annat götiskt dialektdrag står att upptäcka (t. ex. supinerna *waret* v. 335 (A) och *wunnet* v. 496 (A), adj. och particip på *-en* gentemot det hos Stiernhielm vanliga *-in,* ehuru dock detta senare väl var tämligen vanligt skriftspråk), som är mindre tänkbart i uppländskt färgadt språk, men däremot att vänta i Södermanland — som just var brytningspunkten mellan götiskt och uppsvenskt mål.

Vi anteckna således, att författaren till Br. Besw. — liksom Rudhelius — var sörmlänning och att bådas språk snarast peka på de nordliga eller östliga delarna af Södermanland — snarast Södertörn. Till konstaterandet af denna gemensamma språkliga miljö vill jag i det följande foga andra identitetsbevis — nu närmast några iakttagelser rörande en identisk lokal kultur.

2. Öfver hela Norden rådde nog i stort sedt en tämligen nära öfverensstämmelse i afseende på bröllopssederna, som Troels Lund utförligt skildrat i sitt bekanta arbete. Detta utesluter dock icke, att bröllopen i de olika landskapen skilde sig från hvarandra i en eller annan detalj, hvarigenom de erhöllo sin specifika karaktär. En del af ceremonien kunde i en landsända vara mera framträdande

[1] Jfr härom Hesselman på spridda ställen, t. ex. i *Upland* II, s. 506.

än en annan, liksom man på sina håll kunde ha vissa bruk, som i andra landskap voro okända.

Vi skola nu ett ögonblick undersöka En bepriseligh Bröllops Fest och Br. Besw. ur denna synpunkt. Kanhända skall en jämförelse mellan deras skildringar af bröllopet ytterligare ge oss några bevis i händerna för identifieringen af författarna.

Ett bröllop på 1600-talet gick mycket omständligt till och var förbundet med mångahanda ceremonier. Hvarken Br. Besw. eller Br. F. ha därför kunnat åstadkommma några uttömmande beskrifningar. Med den för båda skalderna utmärkande utförligheten skulle detta blifvit för långt. Båda ha därför endast tagit upp vissa drag. Hvad som därvidlag bestämt dem, var helt sannolikt hågkomsterna från något bestämdt bröllop, ty båda dikterna bära onekligen vittne om autopsi och en trovärdig realistisk skildringsgåfva. Det är härvid icke så litet påfallande, att dessa hågkomster tyckas ha ett gemensamt ursprung. Bägge författarna teckna ett bröllop af alldeles samma typ: det firas i båda fallen på landet och i brudens hem — eljest funnos ju andra alternativ såsom kyrkbröllop och bröllop i brudgummens hem —; med observerande af ungefär samma detaljer berättas om alla de vidlyftiga förberedelserna och stöket inom- och utomhus; sedan detta är färdigt, kommer brudgummens följe ridande under muntra hornsignaler, hvarefter mottagandet, den storartade måltiden och de därefter följande förlustelserna omtalas. Att förklara alla dessa långt gående öfverensstämmelser som blott litterära, synes mig rätt otänkbart. Man må först och främst betänka, att Br. Besw., som är den ojämförligt öfverlägsnare dikten, är senare än Br. F. och att dess författare dock visar sig vara en diktarbegåfning af just den art, som gör antagandet om plagiat från annan författare af diktens lifligaste skildringar synnerligen otroligt. Däremot klarnar sammanhanget, om vi betrakta de båda dikterna som samma författares verk — Br. F. ännu treffvande och omoget, kämpande en hård kamp mot det otuktade språket, Br. Besw. en omarbetning och fördjupning af ungdomsdikten, med minnet af ett bröllop i hembygden ännu lefvande i skaldens fantasi.

Den lokalkulturella identiteten styrkes genom flera smådrag. Så omtalar t. ex. K. P. Leffler,[1] som på annat ställe skildrat bröllopssederna i Uppland,[2] några detaljer, som skilja de sörmländska (särskildt de nordsörmländska) från de förra, hvarvid han bl. a. anför följande: "Vid bröllopsmiddagen skulle en 'höling', d. ä. en 11—12 års gosse, läsa bordsböner, vanligen tre före och tre efter maten, ur gamla katekesen".

Denna detalj förekommer nu både i Br. F. och i Br. Besw. I den förra dikten heter det:

v. 246: Mit upå golfwe nu sig smyga fram paar dieknar i löndom
Som wälsignelse framföra hickand / staplande / darrand

Och i Br. Besw.:

v. 172: Med wälsignelse stå fyra sluntar[3] bredde på golfwet
Som föra fram sin böön med rapande, staplan och hicka.

Till dessa drag af sörmländsk lokalfärg komma ytterligare andra. Så är det af ett alldeles särskildt intresse att se, i hvilken grad de i afseende på utförlighet och trohet utomordentliga skildringar af Södermanland, som gjorts af Gustaf Ericsson,[4] i jämförliga delar öfverensstämma med Br. Besw. Jag fäster mig icke så mycket vid, att själfva tonen och stämningen i framställningen ofta äro så frappant lika, att t. ex. när Ericsson talar om de lyckliga och de olyckliga giftermålen, det är som man hörde återgifna på prosa en del ställen ur Br. Besw. Detta kan ju vara en tillfällighet eller ett tycke, som må stå för min egen räkning — men det skulle ju också kunna vara något gemensamt sörmländskt i bådas gemyt, som förklarar det.

---

[1] *Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria*, utg. af Södermanlands fornminnesförening, h. X, s. 16.

[2] *Ny Illustrerad Tidning*, febr. 1898.

[3] Så Nordinska hs.; de öfriga ha *dieknar*. Att förf. icke användt uttrycket »hölingar» utan de allmännare uttrycken har naturligtvis intet att betyda och är förklarligt exempelvis af metriska skäl.

[4] Speciellt omfattande Åkers o. Östra Rekarnas härad vid tiden för 1830. De ovanligt omfattande samlingarna, tillhöriga Södermanlands fornminnesförening äro f. n. deponerade å U. U. B., där de af Landsmålsundersökningens tjänstemän med största tillmötesgående ställts till mitt förfogande.

I afseende på husgerådssaker och klädedräkt äro öfverensstämmelserna mellan Ericssons utförliga beskrifningar och Br. Besw. så stora, som man kan begära med hänsyn till de 200 år, som ligga mellan bådas tillkomst.

Åtskilliga paralleller i fråga om teckningen af allmogelifvet kunna anföras, hvarvid båda ofta använda samma karakteristiska uttryckssätt. Så t. ex. berättar Ericsson, att "Skvallertimme hölls vanligen från det man icke kunde begagna sig af dagsljuset och tills det blef fullt mörkt, då granne gick till granne, likaså dess folk för att samspråka eller ock samspråkade man hemma eller lade sig att hvila, då det kallades att *lura lysning.*"

En dylik interiör tänker man sig gärna bakom Br. Besw. v. 41 f.:

Gammal och Grå, som sitter i wrå, leer, *lurar* och tijger
När han minst weet utaf står den Guldwingade Pilten
Och lägger an med list, upwärmer Kalleste Gubben —

På ett annat ställe talar Ericsson om förhållandet mellan gossar och flickor: "Ett gammalt ordspråk är: "där åtelen är, dit församla sig ock örnarna" — och — "*Magneten drar* och kroppen krallär efter" — Finns det därföre någon flicka i grannskapet så *ter* man sig dit, den ena med den andra, för att så småningem höra sig före, se sig före och "känna sig före".

Är det icke påfallande, hur nära Br. Besw:s författare liknar en sörmlänning två sekler senare i sättet att uttrycka sig, när han skildrar kärlekens allmakt:

v. 59 ff.: Gammal och Ung, rijk, fattig och skiöön, läckt, lärder och olärd
Starck och Swag, lång, låg, all ting som finnes i wärden
Teer sig i hoop, *Magnet* och Stål, raf, Stickor och halmstrå

I Br. Besw. berättas utförligt om friarens bekymmer med fästmögåfvorna:

v. 89 ff.: Fria med alfwar och skiänckia så bort, Ring, Kiortlar och armband
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —
Hanskar och annat slijkt — — — — — — — — — — —

En vanlig sörmlandsbonde kunde naturligtvis ej skänka sin brud

all den härlighet, som Br. Besw. uppräknat, men dock skulle, enligt Ericsson, "på fästmösmarknaden den simplaste fästman köpa ring, handskar och bok men vid mera förmögna partier skulle en grann sjal och mera dylikt köpas".

När den vanartige sonen i Br. Besw. växer upp, tar han sig alla möjliga olater före och förspiller sin tid genom att "spela tärning, wäggpänning, skåtthall, Klåckare-Kiägla" o. s. v. Med dylika nöjen tillbringar också i Ericssons skildringar den uppväxande ungdomen sin tid. Särskildt omtalar han en del slantspel, hvaraf ett tydligen är det hittills icke förklarade "wäggpänning": "Man söker en slät plats vid en vägg eller ock uppsätter man en brädlapp på marken och vid denna uppritar man en halfcirkel med en alns bas. I midten häraf nedsätter man en pinne. Så utser man och utmärker ett visst afstånd: t. ex. 6 alnar och vid denna afståndspunkt får man hålla ena foten, och hvar och en kastar nu en slant för att komma närmast mittelmärket i halfcirkeln."

Det nu anförda harmonierar uppenbarligen med det resultat, till hvilket vi kommo genom den rent språkliga undersökningen. I detta sammanhang kan ju äfven påpekas, att de i Br. Besw:s inledning nämnda djuren och växterna åtminstone snarare tyda på Södermanland än på ett mera uppsvenskt landskap.

3. Från dessa utanverk, den dialektala och lokalkulturella identiteten, vilja vi nu försöka tränga vårt problem närmare in på lifvet och i den funna gemensamma miljön fixera de individuella dragen. Tyda de dikter, vi ha framför oss, på författare med samma intressen, samma bildning och kunskaper, och finns det något gemensamt karakteristiskt i det sätt, hvarpå dessa dikter återspegla desamma? Svaren på dessa frågor äro uppenbarligen af afgörande betydelse för vår undersökning.

Af Johannes Rudhelius' disputation Orbis imperiorum är det lätt att se, att vi framför oss ha en man af utomordentligt vidsträckt klassisk erudition. Han skrifver ett ståtligt latin och citerar ett otal latinska och grekiska auktorer. Det är därför ej mer än naturligt, att hans dikter bära talrika spår af hans klassiska

beläsenhet. Proveniensen och arten af dessa synes det mig nu vara af vikt att klarlägga, hvarvid vi samtidigt skola undersöka, huruvida Br. Besw. företer liknande drag af inflytande från antik dikt — och tilläfventyrs från samma författare och samma verk. Är detta fallet, ha vi tydligen kommit ett långt steg framåt i vår identitetsbevisning.

Härvidlag skall jag då icke uppehålla mig vid de ställen hos Rudhelius, där hans förtrogenhet med klassikerna tar sig uttryck i vissa typiska och schablonmässiga vändningar, som t. ex. en formel som:

Br. F. v. 75: Icke had' uttalat alt... etc.,

som är en afläggare af i olika variationer förekommande "Vix ea fatus erat" i det latinska epos. Eller när han vid skildringen af Iasons färd troget ansluter sig till vanliga klassiska vändningar, hvarvid man t. ex. jämföre.

Br. F. v. 81 f.: Wind' upspänner seglen / de ränn' genom forszande wågar
Ditt lopet af wädre drefz / och kloke styreman bögdes
o. v. 85 ff.: Omsider ankom i sickt deras högt åstundade Colchis /
Hwart dee läggia til Landz / seglen i glädiena stryka,
Ankaret af sprötet släpes ut / Stammen står i Stranden,

med Vergilii Aeneid III: 268:

Tendunt vela noti: fugimus spumantibus undis
Quā cursum ventusque gubernatorque vocabant

och ib. v. 276:

Hunc petimus fessi et parve succedimus urbi:
Anchora de prorā jacitur; stant litore puppes.

Dylikt, ehuru mindre utprägladt, förekommer äfven i Fr. L. och Br. Besw. Men ett mera konstitutivt, för alla tre dikterna lätt påvisbart och utmärkande drag är det nära beroendet af Ovidius.

Af de många antika behandlingarna af Iasonmotivet är det tydligen berättelsen i Ovidii Metamorfoser VII, som i hufvudsak legat till grund för Rudhelius i inledningen till Br. F. I detta lilla

episka parti, naivt och tafatt skrifvet af en ung student, naturligtvis utan ett spår af den klassiske mästarens form och komposition, är det icke svårt att upptäcka, huru väl vår skald kan sin Ovidius. Man jämföre t. ex., hur troget Rudhelius återger tankegången i Metam. VII: 10 ff.:

Et luctata diu, postquam ratione furorem
Vincere non poterat »frustra, Medea, repugnas:
Nescio quis deus obstat; 'ait' mirumque, nisi hoc est,
Aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.
Nam cur iussa patris nimium mihi dura videntur?
— — — — — — — — — — — — — — —
At nisi opem tulero, taurorum adflabitur igne,
Concurretque suæ segetis tellure creatis
Hostibus, aut avido dabitur fera præda draconi.
— — — — — — — — — — — — — — —
Cur non et specto pereuntem, oculosque videndo
Conscelero? cur non tauros exhortor in illum
Terrigenasque feros insopitumque draconem?
Di meliora velint. quamquam non ista precanda,
Sed facienda mihi. prodamne ego regna parentis.
— — — — — — — — — — — — — — —
Et iam fortis erat, pulsusque recesserat ardor:
Cum videt Aesoniden, extinctaque flamma reluxit.
Erubuere genæ, totoque recanduit ore,
Utque solet ventis alimenta assumere, quæque
Parva sub inducta latuit scintilla favilla,
Crescere et in veteres agitata resurgere vires,
Sic iam lentus amor, iam quem languere putares,
Ut vidit iuvenem, specie præsentis inarsit
— — — — — — — — — — — — — — —
Creditus accepit cantatas protinus herbas,
Edidicitque usum — etc.

I nära anslutning härtill utför Rudhelius sin skildring:

Br. F. v. 93 ff.: Men nu i samma stund *Medea* tå Konungens Dotter
Skodad' Iason, wechtes strax till honom af kärleek /
Tyckt' och det sins fars befalningar wore nu grymma /
Åstundad' högt ifrån *Iasone* wända närwarande fahra /
Bring' och i händer hans utropade wädureskinnet;

Doch hon toorde det ey af wyrdnan til sinom Fadher,
Tänckt i ensligo för sig släppa de Græker i faran.
Men när hon åter *Iason* sågh wäxte slocknade logan /
Och som en gnistra förhåls och dölies i lätta falaskan
Synes aldeles utkolnat / släckt / döder / om intet
Men af blåsande wind wäcks upp / til taar / och förökes /
Röres ju meer och meer / och får sine förrige krafter.
Kärleken altså kleen syntes nu småningo kolna /
Men upblåstes i hennes Bröst af deijlig Iasons
Åskodan / ögnlaat / liuflige taal / beprislige fågring /
Tappre mood / Konungslige blodh och Strideste ungdom.
När *Medea* så war af kärleek hårdliga bunden /
Blandade hon någr' örter ihoop / med hwilka hon tå strax
Döfde oxana twå / och den aldrig sofwande Drakan /

Drakens epitet "den aldrig sofwande" motsvarar det ovidianska *pervigilem* v. 149, och beskrifningen af de tvenne oxarna i v. 27 ff. återgår rätt nära till motsvarande i Metamorfoserna:

Br. F. v. 27 ff.: — twå grymma folkilske koppar-
Oxar / hwilkas Munn idel röök och brinnande loga
Utsputad' at någon toord' ey wåg' och rappade Gullet /
Ögona lades aldrig i sömpn / ey örona hwiltes /
Dee tweklöfwete fötter uprefwe forar i backen /
Hoornen kastade torf up i högt och skallan war swartgrå
Aff sandmullige träck / och war fast faaslig aff anseend /
Såg bar' ill' ut kund' wäl förskräckia krigzguden Oden.

Metam. VII, 104 ff.: Ecce adamanteis vulcanum naribus efflant
Aeripedes tauri, tactæque vaporibus herbæ
Ardent.— — — — — — — — — —
— — — — — tamen illis Aesone natus
Obvius it. vertere truces venientis ad ora
Terribiles vultus præfixaque cornua ferro,
Pulvereumque solum pede pulsavere bisulco.

Närbesläktad är ju också motsvarande passus i Heroiderna XII: 41 ff.

Martis erant tauri plus quam per cornua sævi,
Quorum terribilis spiritus ignis erat,
Aere pedes solidi prætentaque naribus æra,
Nigra per adflatus hæc quoque facta suos: etc.

Trots alla dessa lån från Ovidius kan man dock icke frånkänna den unge skalden en viss självständighet, dels i fråga om självva händelseutvecklingen och kompositionen, dels också däruti, att han i Iasons gestalt inlägger drag af samma storsvenska idealism, som Stiernhielm förlänat Hercules.

Reminiscenser från Metamorfoserna finnas också i Br. Besw:s mytologiska anspelningar i det inledande partiet om vårens och kärlekens allmakt. Så är utan tvifvel förhållandet med raderna:

Br. Besw. v. 14 f. Nu befinnes igiän *Philomela* wijd Elfwen i Stallet
Och talar om sin nöd med stumplande, qwijdande Tunga,

bakom hvilka ligga Metam. VI: 519 ff.

Iamque iter effectum, iamque in sua litora fessis
Puppibus exierant, cum Rex Pandione natam
In stabula alta trahit silvis obscura vetustis,
Atque ibi pallentem trepidamque et cuncta timentem
Etiam cum lacrimis, ubi sit germana, rogantem,
Includit.

Och de tre raderna i Br. Besw. om Phoebus' fruktlösa kärlek till den flyende Daphne är blott ett kort referat af Metamorfosernas liffulla berättelse. Man jämföre

Br. Besw. v. 48 ff.: War icke *Phoebus* lärd på Speel, på *Verser* och örter
Blef dock tänder af Eld till den Högfärdige *Daphne*
Lopp uthi Skog uthi Träsk, som Hiorten willder i brunsten

och Metam. I: 495 ff.

Sic deus in flammas abiit; sic pectore toto
Uritur — — —
»Nympha, precor, Peneii, mane! non insequor hostis:
Nympha, mane! sic agna lupum, sic cerva leonem,
Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ
— — — — — — — — — — — — — — —
Iuppiter est genitor. Per me quod eritque fuitque
Estque patet: per me concordant carmina nervis.
— — — — — — — — — — — — — — —
Inventum medicina meum est, opiferque per orbem

Dicor, et herbarum subiecta potentia nobis.
Ei mihi, quod nullis amor est sanabilis herbis,
Nec prosunt domino, quæ prosunt omnibus, artes!»

Likartadt är förhållandet med Br. Besw. vv. 51—58, som handla om Acis och Galathea och den olycklige rivalen Polyphemus. Äfven detta stycke återgår till Metamorfoserna, af hvars utförliga skildring det dock endast är ett kort sammandrag, egenartadt och lustigt utfördt. Jag anför parallellerna:

Br. Besw. v. 51 ff. *Paris* finer och skiöön sampt *Acis* liuflig af anlet
Älskade skiön *Helenam;* men denna jungfru *Galatheam*,
Dock wille ock den eenögde beest *Polyphemus in antro*
Gierna der an, Kröp ut och låg på backen i Solen
Stundom med sin sång och dickt wille Jungfruna blidka
Stundom med sitt skryt och språk, som många nu giöra
Stundom med hoot och trug, åt wänaste Friare *Acis*
War han än stor och lång, honom twingade lilla *Cupido*

I Metam. XIII: 750 ff. berättar Galathea:

Acis erat Fauno nymphaque Symaethide cretus
Magna quidem patrisque sui matrisque voluptas,
Nostra tamen major, nam me sibi iunxerat uni.
Pulcher et octonis iterum natalibus actis
Signarat dubia teneras lanugine malas.
Hunc ego, me Cyclops nulla cum fine petebat.
— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — Pro, quanta potentia regni
Est, Venus alma, tui! nempe ille inmitis et ipsis
Horrendus silvis et visus ab hospite nullo
Inpune, et magni cum dis contemptor Olympi,
Quid sit amor, sentit, validaque cupidine captus
Uritur, oblitus pecorum antrorumque suorum.
— — — Latitans ego rupe meique
Acidis in gremio residens procul auribus hausi
Talia dicta meis auditaque verba notavi:
»Candidior folio nivei, Galatea, ligustri,
Floridior pratis, longa procerior alno,
— Sed cur Cyclope repulso
Acin amas, præfersque meis amplexibus Acin?

— — — — — — — — — — — — — — —

Sentiet esse mihi tanto pro corpore vires
Viscera viva traham, divulsaque membra per agros,
Perque tuas spargam — sic se tibi misceat! — undas.

Tämligen tydligt återgå också Br. Besw:s första rader till ovidianska minnen. Ingresser af samma art äro ingalunda ovanliga i tidens poesi, men här äro detaljerna så individuellt markerade, att man rätt säkert kan fastställa deras proveniens. Man torde nämligen bäst förklara dem genom att se dem mot bakgrunden af Ovidius' praktfulla kosmiska skildring i Metamorfosernas andra bok. Phoebi vagn med de "eld-sprutande swårt-regerlige drakote Fålar" finnas där i utförlig beskrifning, hvarvid man t. ex. jämföre

Met. II: 153 ff.: Interea volucres Pyrois et Eous et Aethon
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent pedibusque repagula pulsant

och ib. v. 119 betecknas hästarna med epitetet "ignem vomentes". Ur händelseförloppet i Phaëtons ödesdigra färd genom rymderna på solgudens vagn förklaras också uttrycket i Br. Besw. v. 3: "*tårckade* Blåmän", ty på grund af solvagnens för nära jorden gående bana förtorkades allt och

Met. II: 235: Sanguine tunc credunt in corpora summa vocato
Aethiopum populos nigrum traxisse colorem.

Liksom i Br. Besw. så beskrifves ock i Metam. solvagnens svängda bana:

II: 130: Sectus in obliquum est lato curvamine limes,
Zonarumque trium contentus fine polumque
Effugit australem iunctamque aquilonibus Arcton.

Men härmed är icke det gemensamma Ovidiusinflytandet slut. Det skall också uppvisas, att Ars Amatoria — lustans apoteos — varit i minnet hos författaren af Br. Besw. och Rudhelius vid nedskrifvandet af deras dikter. Det gör ett nästan rörande intryck att se deras naiva och renhjärtade öppenhet vid sidan af den antike skaldens lystna raffinemang.

I Friarelycka uttalar sig skalden utförligt om de många vanskligheterna i friarkonsten, som är nödvändigare och svårare än alla andra „Konster och Handwärck“:

Mången nogh hafwer läsit och hördt medh fliteligh upwacht
Alt hwad Naso har i sin Gilliare Konst föredragit /
Wil dhen yppersta Friaren / som kan finnas i Landet /
Synas at wara / men när han Konsten och Klookheten wijsa
Wärkliga skal uthi dhetta Speel / är han olärd och feelar.

Här antydes således mera direkt bekantskap med Ars Amatoria. Dessutom bär hela inledningen till Friarelycka spår af att vara inspirerad af de första verserna i Ovidius' dikt, hvilket framgår af följande paralleller:

Fr. L. v. 13 ff.: Mån at gilliare Konst icke har sin Mästare wisse /
Som sigh lära medh art / och rätt föredraga för andra;
— — — —
Took vore den som i Storm til Siös toge Rodret i Handen /
Doch icke Seglarekonst hade lärdt / Compassen ey kände /
Wist' icke Koosan och Leeden i Siön / ey Seglen / och Skepet
Lärdt hade wända moot Wädret ey wäxla / byta / förandra.
Thet bör nogare tagas i acht / och mehra / besinnas
Här vthi Gilliare Konst / effter hon granlagar än andre
Weetskaper är — — —

Ars Amat. v. 1 ff.: Siquis in hoc artem populo non novit amandi,
Hoc legat et lecto carmine doctus amet!
Arte citæ veloque rates remoque moventur,
Arte leves currus: arte regendus Amor.

Som man ser, är tankegången och bildvalet desamma; i det föregående har omnämnts förekomsten af ett liknande, ehuru mindre utfördt, ställe i Br. Besw.

Ett stycke längre fram i Friarelycka heter det (v. 44 ff.):

Then som å sådana sätt har lärdt och noga beläsit
Hwad til Friare Konst wara bör / men weet icke bruka
Dhet han har fattat i sinn må billigt Tantalo lijknas /

Hwilkom fruckten hängde för öga til Armarne watnet
Stodh / doch kund' icke räckia til Spisen / ey böya til Floden

Samma bild har Ovidius i Ars Amat. II, 603 ff.

Exiguast virtus præstare silentia rebus
At contra gravis est culpa tacenda loqui:
O bene, quod frustra captatis arbore pomis
Garrulus in media Tantalus aret aqua!

I det följande gå ju emellertid Ovidius' och Rudhelius' meningar i sär, i det den senare helt och hållet desavouerar den hedniske kärleksskalden och kommer in på protestantiskt religiösa vägar.

Vända vi oss härefter till Br. Besw., finna vi äfven där intryck från kärlekskonstens mästare — men fortfarande återspeglade på samma trohjärtat hederliga och legitima vis. Så erinra vi oss t. ex. från Br. Besw., huru friaren hårdt ansättes af sin blifvande hustru att köpa in alla möjliga henne behagliga lyxvaror, hvilket emellertid tar hårdt på stackars "Pär Ersons" pung:

Br. Besw. v. 102 ff.: När nu Jungfrun will wara brud, och Manna behagar
Måste man än *resolut* det wärfwade Hierta betala
Tå säger Hon: Min Kiäreste Kom, Kiöp Kläder och annat
Gyllende duk, Tubin, Plys, Sammet Sijden och atlask
— — — —
Sompt gijf penningar straxt, lät sompt till Räkningar föras
— — — —
Så skall du min gunst för sådane gåfwo bekomma
Iag skall taga dig i min fampn, gifwa tusende Kyssar
— — — —
Fattig Pär Erson måste däran låta Brudene råda
Pungen är ey nog diup, dock fins snart *Debet* i bottnen.

Fästmannen i Br. Besw. har icke tillgodogjort sig mästaren Nasos råd till sin adept för att förebygga de ifrågavarande eventualiteterna, men dilemmat är detsamma:

Ars Amat. I, 419 ff. — invenit artem
Femina, qua cupidi carpat amantis opes.
Institor ad dominam veniet discinctus emacem

Expediet merces teque sedenti suas,
Quas illa inspicias, sapere ut videare, rogabit,
Oscula deinde dabit; deinde rogabit, emas.
Hoc fore contentam multos iurabit in annos,
Nunc opus esse sibi, nunc bene dicet emi;
Si non esse domi, quos des, cuasabere nummos,
Littera poscetur, ne didicisse iuvet ... etc.

Bland åtgärder, som böra vidtagas för närmandet till den tillbedda, rekommenderar Ovidius särskildt att muta hennes tjänare:

Ars Amat. I, 351 ff.: Sed prius ancillam captandæ nosse puellæ
Cura sit: accessus molliet illa tuos;
Proxima consiliis dominæ sit ut illa, videto,
Neve parum tacitis conscia fida iocis
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando:
Quod petis, ex facili, si volet illa, feres.

och II, 251 ff. återkommer rådet:

Nec pudor ancillas, ut quæque erit ordine prima,
Nec tibi sit servos demeruisse pudor
— — — —
Fac plebem, mihi crede, tuam: sit semper in illa
Ianitor et thalami qui iacet ante fores.

Det är särskildt anmärkningsvärdt, att Br. Besw:s författare tagit in detta moraliskt något tvifvelaktiga råd bland sina eljest så gudliga eller för öfrigt grannlaga uppmaningar:

Br. Besw. v. 423 f.: Ej mot folckene karg / gif pigorna / drängiarna mutor
När Tu minst tror uppå kan thet i längdene båtha.

Samband mellan såväl Metamorfoserna och Ars Amatoria å ena sidan som Rudhelius' dikter och Br. Besw. å den andra tyckes sålunda ganska tydligt föreligga. Det främmande stoffets reproduktion bär i Br. F. vittne om färskare intryck än i de båda senare dikterna, där den tyder på en senare tid, då i minnet blott kvarstodo vissa karakteristiska detaljer från ungdomsårens läsning af Ovidius.[1] Under det att i Br. F. ett helt litet episkt parti ut-

[1] I detta sammanhang förtjänar att anmärkas, att det ej är bekant, att Ovidius tillhörde Stiernhielms mera omtyckta läsning trots den rätt utförliga kunskap man har om hans klassiska beläsenhet och sympatier.

föres med ledning af ovidianska reminiscenser från Metamorfoserna och ännu ingen bekantskap med Ars Amatoria synes föreligga, blir det egentligen denna dikt, som bildar utgångspunkten för Friarelycka, hvarjämte den blir föremål för en nedgörande kritik med framhållande af allvarliga religiösa synpunkter. Denna ståndpunkt, alltmer fördjupad, bibehålles i Br. Besw., där åter i skildringen af våren och kärleken spridda minnen från den ovidianska mytologien framträda — nu i en nordiskt ljus färgton, som vittnar om den mognade skaldens färdiga individualitet. Det ligger en fullt tillfredsställande konsekvens i den af oss supponerade utvecklingen från Br. F. och Friarelycka till den stora dikten, Br. Besw.

Vissa skäl ha vi också att antaga, att en annan af den antika diktens store, nämligen Verk och Dagars skald, varit bekant för våra dikters författare och att reminiscenser från honom äro att finna i dem.

Genom citat i dissertationen Orbis imperiorum af 1668 veta vi, att Rudhelius kände Hesiodos. Men redan dessförinnan torde man kunna spåra kännedomen om denne, nämligen i bröllopsdikten af 1662. I det föregående ha vi sett, huru Rudhelius vid sin skildring af Iasons historia i många detaljer följt Ovidius. Emellertid finnas däri från den vanliga, från Euripides härstammande, versionen skiljaktiga drag, särskildt den omständigheten, att intet antydes om Medeas senare tragiska öde:

Br. F. v. 112 ff.: Fick då *Iason* strax utan arbeet gulskinet sköna
Der til och blef *Medea* med hans käralskelig maka /
Folgd honom strax öfwer haaff heem til Thessalien / leefde
Åren mång uthi kärleek sampt alsköns liuflige bewist.

Detta kan knappast vara en för skaldens syfte på egen hand gjord godtycklig omgestaltning, utan återgår tydligt till Hesiodos Theogoni — det enda stället i klassisk litteratur, där sagan har den utformningen —, i synnerhet som ett par detaljer rätt nära öfverensstämma. Jag anför Theogoniens version:

Theog. v. 992 ff.: Κούρην δ' Αἰήταο διοτρεφέος βασιλῆος
Αἰσονίδης βουλῇσι θεῶν αἰειγενετάων

ἤγε παρ' Αἰήτεω, τελέσας στονόεντας ἀέθλους,
τοὺς πολλοὺς ἐπέτελλε μέγας βασιλεὺς ὑπερήνωρ,
ὑβριστὴς Πελίης καὶ ἀτάσθαλος, ὀβριμοεργός.
τοὺς τελέσας ἐς Ἰωλκὸν ἀφίκετο, πολλὰ μογήσας,
ὠκείης ἐπὶ νηὸς ἄγων ἑλικώπιδα κούρην
Αἰσονίδης, καί μιν θαλερὴν ποιήσατ' ἄκοιτιν.
καί ῥ' ἥγε δμηθεῖσ' ὑπ' Ἰήσονι ποιμένι λαῶν
Μήδειον τέκε παῖδα — — — — — — —

I Rudhelius' Friarelycka kan däremot knappast något sättas i samband med den grekiske skalden; det skulle i så fall vara benämningen *Pieriske Qwinnor* på muserna, som är ursprungligt hesiodeisk. Man jämföre för öfrigt

Fr. L. v. 139: Här til iagh och nu lycka wil önska med frögdige Sånger
Af dhen Konst / som migh hafwa lärdt dhe Pieriske Qwinnor.

med det ställe i Verk och Dagar, där Hesiodos omnämner den gyllene trefot, han vunnit som sångarpris:

Erga kai Hem. v. 658 f.: Τον μὲν ἐγὼ Μούσῃς Ἑλικωνιάδεσσ' ἀνέθηκα,
Ἔνθά με τὸ πρῶτον λιγυρῆς ἐπέβησαν ἀοιδῆς.

Redan Hammarsköld gjorde den iakttagelsen, att Br. Besw. i mycket påminde om Hesiodos' gamla lärodikt, och vid en jämförelse i största allmänhet af beträffande partier i de båda dikterna är en viss likhet i ton och stämning påfallande. Bondens trista och enformiga lif, helt fylldt af näringsbekymmer under strid med en karg natur, skildras i båda, och i båda finner man samma på en gång misantropiska och dock resigneradt trygga lifsåskådning och samma skarpa blick för naturens lif. Ett antaget beroende, stödt på detta allmänna intryck, bekräftas också ytterligare genom flera detaljöfverensstämmelser — låt vara att en och annan af dessa, som vi längre fram skola se, kan vara resultat af intryck äfven från annat håll.

Liksom i Br. Besw. solens och vårens ankomst beledsagas af Philomela och Progne (Pandions döttrar), trädgårdsarbetets återupptagande, växternas blomning och kärlekens uppvaknande, så skildrar

äfven Hesiodos, huru, när Arkturos börjar lysa på kvällen, därmed bebådande våren, Pandions dotter, svalan, kommer, vinträden ansas och huru med den stigande värmen kärleksbegäret vaknar hos kvinnorna:

Erga kai Hem. v. 564 ff.: Εὖ τ'ἂν δ'ἑξήκοντα μετὰ τροπὰς ἠελίοιο
Χειμέρι ἐκτελέσῃ Ζεὺς ἤματα, δή ῥα τότ' ἀστὴρ
'Αρκτοῦρος — — —
Πρῶτον παμφαίνων ἐπιτέλλεται ἀκροκνέφαιος.
Τόνδε μετ' ὀρθρογόη Πανδιονὶς ὦρτο Χελιδὼν
'Ες φάος ἀνδρώποις, ἔαρος νέον ἱσαμένοιο.
Τὴν φθάμενος, οἴνας περιταμνέμεν·
— — — —
Ἦμος δὲ σκόλυμός τ'ἀνθεῖ, καὶ ἠχέτα τέττιξ
Δενδρέῳ ἐφεζόμενος λιγυρὴν ἐπιχεύετ' ἀοιδὴν
Πυκνὸν ὑπὸ πτερύγων, θέρεος καματώδεος ὥρῃ,
Τῆμος πιόταταί τ'αἶγες, καὶ οἶνος ἄρισος,
Μαχλόταται δὲ γυναῖκες — — — — — —

Som jag visat, äro flera af detaljerna i Br. Besw:s motsvarande och mycket utförligare parti hämtade från Ovidius, men själfva ränningen har en tänkbar förebild här.[1]

Hesiodos klagar öfver att han blifvit född i den femte människoåldern — järnsläktet, af gudarna straffadt med svåra bekymmer och lidanden. Trohet och tacksamhet äro okända dygder; barnen hysa ingen vördnad för sina föräldrar utan smäda dem med hånfulla ord och belöna dem icke för sin uppfostran.

Erga v. 185 ff.: Αἶψα δὲ γηράσκοντας ἀτιμήσουσι τοκῆας.
Μέμψονται δ'ἄρα τοὺς χαλεποῖς βάζοντ' ἐπέεσσι
Σχέτλιοι, οὐδὲ θεῶν ὄπιν εἰδότες· οὐδέ κεν οἵγε
Γηράντεσσι τοκεῦσιν ἀπὸ θρεπτήρια δοῖεν.

Alldeles samma klagan förspörjes öfver den vanartige sonen i Br. Besw., som

[1] Ovidius' *Fasti* IV: 85 ff. erbjuder äfven jämförelsepunkter. Af modern renässansdikt ligger Flemings *Frülings Hochzeitgedicht* närmast till hands att jämföra, men dess konventionellt pastorala stämning är Br. Besw. främmande. Af samma orsak tror jag icke heller på något närmare samband med Andreas Wollimhausz *Herdedicht* vid E. Jöransons bröllop 1667.

Täncker sig up / är trotzig oc ond / fast karg uppå god ord.

— — — —

Sonen är ej så from han wet föräldrarna tacka
Och them gifwa beröm för kåstnad och idkelig omsårg.

Båda dikterna ha ett högt lof för den goda hustrun:

Br. Besw: Hustrun hon är en ähra / oc Mansens ädlaste *crona*
Wäl är then en sådana får / som Gudi behagar / etc.

— och bruka starka ord om den dåliga, som enligt Br. Besw:

— — öser och slöser i pack / både lönlig oc hemlig
— — — —
Kannorna får hon full aff öhl / samt byttor oc annat.
Hwad gifver hon igiän? med lögn hon örona fyller etc.

Hos Hesiodos heter det:

Erga v. 702 ff.: Οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληΐζετ' ἄμεινον
Τῆς ἀγαθῆς· τῆς δ'αὖτε κακῆς οὐ ῥίγιον ἄλλο
Δειπνολόχης· ἥτ' ἄνδρα καὶ ἴφθιμόν περ ἐόντα
Εὕει ἄτερ δαλοῦ, καὶ ὠμῷ γήραϊ δῶκεν.

Bland de plågor, som hota man och kvinna, nämner Br. Besw. särskildt *Furialis Erinnys*[1] (v. 352), hvarvid det kanske icke blott är ett egendomligt sammanträffande, att Hesiodos i Dagarna (v. 803) varnar därför på den femte dagen i månaden:

Πέμπτας δ'ἐξαλέασθαι· ἐπεὶ χαλεπαί τε καὶ αἰναί.
Ἐν πέμπτῃ γάρ φασιν Ἐριννύας ἀμφιπολέυειν

Med säkerheten af dessa hesiodeiska intryck må nu förhålla sig huru som helst; i alla händelser äro de vanligen af mera allmän

[1] Möjligen står dock detta ställe i ett mera direkt samband med en passus i *Sam. Petri Brasck's Mars Germanicus Victus* (Linköping 1649), där i Act. I, sc. 1 Erinnys uppträder med följande monolog:

Min lust hafwer jagh ther bannor wankar,
På sådant står alle mine tankar.
Ther går een man medh hustru sin,
Nu skal jagh pröfwa konsten min,
Ehuru the nu kärlige gå,
Annat sku the strax weeta få
Iag står här stilla och achtar til
Hwadh jagh på stunden göra will

Omedelbart härpå råka en man och en kvinna i det vildaste gräl.

natur och för svaga för att låta sig bestämdt karakteriseras. Mycket talar ju dock till deras förmån, och då de af föregående forskare antydts, har jag ansett det vara på sin plats att här framlägga de likheter till diskussion, som kunna komma i fråga.[1]

4. Vid genomläsningen af de dikter, som äro föremål för vår undersökning, skall säkert ingen undgå att märka den starkt religiösa och moraliserande ton, som genomgår dem. Naturligtvis är detta drag icke något specifikt just för våra dikter — tvärtom träffas det i en stor mängd af bröllopskväden från denna tid — men i de flesta fall verkar religiositeten konventionell, och det var väl ofta blott för att uppfylla allan rättfärdighet, man till sina dikter fogade en religiös afslutning. Sällan träffar man däremot på den verkligt djupa af protestantisk kristendom genomträngda religiositet, på detta egendomliga sätt så skarpt kontrasterande mot inflytandena från antik hednisk dikt, som framträder i Rudhelius' dikter och Br. Besw. Den verkar ej kyrkligt teologisk som en predikan, ej heller är den uppblandad med filosofisk spekulation, som t. ex. hos Stiernhielm, den är enkel och okonstlad, en lifsåskådning, stark genom sin klarögdhet och förtröstan. Dock är i Br. Besw. tonfallet djupare, med ett inslag af resignation, frukten af mannaålderns ökade erfarenhet af lifvet, men redan i Friarelycka af 1665 finns ett stänk däraf, som betecknar utvecklingsresultatet af de tre åren från 1662, då En bepriseligh BröllopsFest, full af ungdomlig optimism, skrefs. I den senaste dikten är skildringen af äktenskapets ingående och de många försåt, som lura vid valet af hustru, gjord på ett naivt förnumstigt sätt i en muntert raljerande ton, som i själfva verket icke döljer ett tvifvel på det äktenskapliga lifvets lycka. Det reflekterande elementet framträder för öfrigt icke så starkt vid sidan af

[1] På den antika beläsenhetens konto lär väl också med stor visshet kunna skrifvas en detalj i Br. Besw., nämligen benämningen »Semiramis ammor» på skogsdufvorna (v. 16), som helt säkert återgår på Diodorus Siculus' berättelse om den beryktade drottningen i Bibliotheca Historica II, 4. I sin dissertation citerar också Rudhelius Diodorus och i Br. F. alluderar uttrycket »Semiramis arghet» på samma antika historikers upplysningar om drottningens äktenskapliga trohet. Denna detalj synes mig vara af desto större vikt för vår identitetsteori, som Diodorus är den ende, som berättar härom, och Semiramis ingalunda tillhörde diktningens — f. ö. så rika — galleri af antika berömdheter.

den liffulla och om vaken uppfattning vittnande teckningen af bröllopsfesten. Ett satiriskt-moraliserande drag gör sig däremot gällande i Friarelycka, som icke blundar för lifvets skuggsidor och beskt vill visa intigheten af mänsklig klokskap, men tillitsfullt hänvisar till Guds ordnande hand, som ställer allt till rätta. Af dessa båda ungdomsdikter kan Br. Besw. fattas som en syntes, där satiren än mer stegrats, ehuru den samtidigt mildrats genom medkänslan, som åren och erfarenheten ge, och där det religiösa innehållet blifvit innerligare, allt under det sinnet för yttre detaljer och den poetiska gestaltningskraften framträda än mer utvecklade än i dikten från 1662.

Konsekvensen i denna antaget individuella utveckling är tydlig nog och går väl ihop med vår identitetsteori. Än mer skulle denna styrkas, ifall vi kunna upptäcka, huruvida dikternas innehåll, ur den synpunkt vi nu anlagt, kan tänkas stå i samband med gemensamma källor, vara frukten af läsning och reflexion öfver samma författares skrifter.

Det ligger rätt nära till hands att antaga, att vi härvidlag ha att uppsöka religiösa författare af utprägladt polemiskt lutheransk läggning. Härpå tyda icke blott försvaret för äktenskapet gentemot munkar och papister utan öfver hufvud den friska och realistiska framställningen.

Något särskildt inflytande från de svenska reformatoriska skriftställarna är, så vidt jag kan se, icke påvisbart. Af Olavus Petri kärfva och hårda språk spåras intet; dennes "En liten undervisning om Echteskap" med sin stränga didaktiska ton slog väl också vid denna tid föga an.[1]

[1] Möjligt är dock, att ett ställe i Tobie Comedia står i direkt samband med Br. Besw. Vi erinra oss, att där (v. 76) äktenskapsfienden Asmodeus omtalas, som »Måste gå bort med spott, och bunden i öknene skiämmas». I Comedian uppträder en ängel och griper Asmodeus:

Tv fule dieffuul / hwad wil tu här /
Thesse äre Gudz wener / och han haffuer them käär.
Äst tu så dristigh / at tu hijt komma törr /
Tu skalt icke få göra / som tu haffuer giordt förr.
Iagh skal tigh binda / släpa och dragha /
Mera ondt göra / skal iagh tigh nu förtagha.
Ty ligg nu bunden / och haff ena onda färd /
Thet är tijn löön / tu äst ey bettre wärd.

Mycket tyder däremot på, att Luthers skrifter påverkat Rudhelius och författaren till Br. Besw., icke minst hans Tischreden, som genom sina inströdda, ofta mustiga, anekdoter, sitt kraftiga språk och sin kärnsunda uppfattning för hvem som helst kan vara en tilldragande och roande läsning.

I det föregående har jag sökt göra gällande, att mycket af Br. Besw:s inledning om kärlekens allmakt är frukten af författarens antika beläsenhet. Frågan är dock, huruvida detta inflytande sträcker sig längre än till delar af det poetiska utförandet. Själfva tanken, i synnerhet om man ser den i samband med de sedermera följande delarna af dikten, har sannolikt födts och utvecklats under intryck af en luthersk tankegång, utvecklad i ett kapitel i Tischreden, hvilket jag citerar:[1]

Im ersten Buch Mosi (1, 27) stehet geschrieben vom Ehestande: Gott schuf ein Männlein und ein Fräulein, und segenet sie. Wie wohl nu dieser Spruch fürnehmlich von dem Menschen ist geredet worden, jedoch soll man ihn auch ziehen auf alle Creaturen in der Welt, als auf die Vogel unter dem Himmel, auf die Fische im Wasser und alle Thier, so auf Erden sind. Da findet man einen Mann und Weib, eine Henne und Sie, die sich zusammen halten und vergatten, sich züchten und mehren. Dasz also Gott uns den Ehestand in allen Creaturen fur die Augen gestellet hat und wir desselbigen Bild und Contrafactur an den Bäumen, am Himmel an den Vogeln, auf Erden an den Thieren und im Meer an den Fischen, ja auch an den Steinen haben sollen. Denn Jedermann bewusst, dasz auch unter den Bäumen Mann und Weib gefunden werden, als Aepfel und Birn, da der Aepfelbaum der Mann ist und der Birnbaum das Weib, und dergleichen Art mehr an den Bäumen gefunden werden; und wenn man sie bei einander pflanzet, da wachsen sie und kommen besser mit einander fort denn sonst. Der Mann streckt seine Zweige alle nach dem Weibe aus, als wollt er sie in Arm nehmen; wiederumb, so richtet das Weib ihre Zweige auch auf zu dem Manne. Also ist der Himmel auch der Mann und die Erde das Weib; denn die Erde wird vom Himmel fruchtbar gemacht durch der Sonnen Hitze, Regen und Wind etc, dasz aus ihr allerlei Kräuter und Früchte wachsen. Darnach so findet man auch den Ehestand abgemalet in den harten Steinen, sonderlich an den Edelsteinen, als an den Corallen, Smaragden und Andern.

[1] Citaten ur Tischreden efter Frankfurt a. M.- u. Erlangen-upplagan. Bd 61. 1834.

En fullständigare öfverensstämmelse med de allmänna synpunkterna i Br. Besw:s inledning kan man ju knappt finna. Liksom den berör också Luthers resonemang kärleken i naturens alla riken, t. o. m. stenarna, och parallelliserar den med kärleken mellan man och kvinna.[1] Bilden med trädet, som sträcker sina grenar som armar mot det andra, torde dessutom gå igen i Br. Besw. v. 459:

Hustrun är och en bärande qwist af söteste drufwor
Och sin Man som en stodh omfamnar uphöyer i lufften

En fortsatt läsning af Luther visar än mer våra dikters nära förhållande till denne. Liksom skalden i Br. Besw. till en början målar ut äktenskapets mindre angenäma sidor, barnens födelse och därmed följande besvär, det ideliga bekymmer, de jämt orsaka sina föräldrar, hvilkas nattro de störa med sitt skrik o. s. v., upptar också Luther detta tema:[2]

Nu sihe tzu, Wenn die kluge hure, die naturliche vernunft (wilcher die heyden gefolgt haben, da sie am klügsten seyn wolten), das eheliche leben ansihet, szo rumpfft sie die naszen und spricht: »Ach, solt ich das Kind wiegen, die windell wasschen, bette machen, stanck riechen, die nacht wachen, seyns schreiens wartten, sein grindt und blattern heylen, dar nach des weybs pflegen, sie erneeren, erbeytten, hie sorgen, da sorgen, hie thun, da thun, dass leyden und diss leyden und was denn mehr unlust und muhe der ehestand lernet Ey solt ich szo gefangen seyn. O du elender, armer man, hastu eyn weyb genommen, pfu, pfu, des jamers und unlusts. Es ist besser, frey bleyben und on sorge eyn ruhig leben gefurt. Ich will eyn Pfaff oder Nonne werden, meyne kinder auch datzu halten.

Was sagt aber der Christlich glawbe hietzu? Er thutt seyn augen auff und sihet alle disze geringe, unlustige, verachte werck ym geyst an und wirtt gewar, das sie alle mit gottlichem wolgefallen als mit dem kostlichsten gollt und edell steyne getzirt sind...

Vi känna igen denna litania från Br. Besw.:

Måste då Far och Mohr sig sjelfwa städze bekymra /
Och mång ledsam natt uthi liuus och mörkrena waka.

— — — — — — — — — — — — — — —

Fadren gångar här ut och in i gården och skiämmes
Stundom har lilla Far ondt / och stundomb piper i ilska.

[1] I Lucidors dikt till Pehrman 1668 kan man äfven finna liknande synpunkter.

[2] Vom ehelichen Leben, s. 295 (Weimarruppl. 10: 2).

Br. Besw., som ju är mycket utförligare, bemöter, som Luther, dessa klagomål:

v. 384 ff.: — — — — detta är ädleste Ståndet
Nödigt och gott af Gudi beskiärt / uthi fara bewarat.
Och med liufligheet all / sampt härliga gåfwor bekrönat.

Än frappantare framträder öfverensstämmelsen i försvaret af äktenskapet i en passus som denna hos Luther.[1]

Dagegen sind nun etliche Klüglinge, die suchen ihre Auszüge, damit sie ja nicht ehelich werden, und zuletzt gar in der Hurerei ersaufen: die geben vor, es geschehe dennoch viel böses im Ehestande, und werde viel drinnen gesündiget etc. Das leugnet niemand nicht, dass es sogar rein ohne Sünde abgehe. Aber wiederum, gieb du mir irgend einen göttlichen Stand, der ohne Sünde sey? Mit der Weise so müsste ich nimmermehr keine Predigt thun, müsste kein Knecht oder Magd dienen, die Obrigkeit müsste das Schwert nicht brauchen. — — — Sprichst du abermals, dass sie dennoch etwan mit einander zürnen, und sündiget also der Ehemann und Ehefrau? Ie, behüte uns Gott, willst du darum den Ehestand verwerfen? Lieber, mache mir hier keinen Auszug mit diesem Stande.

Från Br. Besw. erinra vi oss, huru författaren bl. a. bemöter sin egen svartmålning:

Man hålt här / stat stilla / betänck / betrackta med alfwar
Och see grannelig till beskåda mer gådt än thet ondt är
Hwar will tu wäll finna ett Stånd / som alt är i wällust?

Sedan han därefter prisat den goda hustrun gentemot en, som sin man "wahnährar oc mästrar" etc., säger han:

Sant är det mång man går det i werdenne sälsampt
Och olyckelig nog / när han sig tänker att fria
Hwem will therföre platt fördöma det heliga Ståndet? etc.

Uppenbart är således, att Br. Besw. i flera punkter måste förklaras ur bekantskap med Luthers skrifter. Här har jag dock ej medtagit allt; åtskilligt kunde ännu nämnas.

[1] Erlangen-uppl., Bd 18 (1828); *Hochzeitspredigt über Hebr. 13, 4.*

Så är det t. ex. ett både i Rudhelius' dikter och Br. Besw. genomgående drag, att munkarna såsom äktenskapets föraktare äro utsatta för hårda omdömen:

Br. F. v. 133 ff.: Men hwadh wårda wij det som sorlas af barfoote tookar/
Hwilke wäl heliga syns uthi utwärtes lefwern' och åtburd /
Som en Ängel i heligheet fijn umgänge förrätta /
Men håll' hemliga huusz uthi suusz med skiökior och hooror,
Håller ränn uthi brunst med femtio frillor och slunor
Än wila til en Maka bebindas med åhr' uthi trooheet.

Friare-Lycka v. 63 ff.: Någre tänckia sigh ey at giffta uhti hela sin lijffztijdh/
Men slijka Tanckar och hugh står an Eremiter och Munckar

Br. Besw. v. 84 ff.: Hoorkarlar och Manichéer, än ock lättfärdige Munkar
Lasta och smäda med frija ord och skamlige phraser
Dock få de sin löön som Paulus tydelig lärer

Dylika angrepp voro väl strängt taget obefogade i 1600-talets Sverige, men förklaras bäst genom bekantskapen med Luthers skrifter, som öfverflöda med dylika och än mycket saftigare formulerade invektiv mot munkväsendet. Jag citerar för jämförelse ett par ställen ur Tischreden:

Die höchste Gnade und Gabe Gottes ist ein fromm, freundlich, gottfürchtig und häuslich Gemahl haben, mit der du friedlich lebest. — — —

Desgleichen lasse man die Papisten auch ein gut Jahr haben, wie sie es denn anders nicht haben wollen mit ihrem ehelosen Leben, welche den Ehestand schänden und lästern und gleichwohl Huren haben. — — — Darumb sei das mein Rath, so ich gebe Allen, die da freien wollen: Scherzt nicht, folget und hänget nicht nach euern Lüsten, nach der Brunst. Betet, betet! Denn wer ein fromm Weib bekömpt der krieget eine gute Mitgift. Betet nur, es ist von Nöthen.

— — — Die Bornquelle aller Hurerei und Unzucht im Papstthum ist, dass sie die Ehe, den aller heiligsten Stand, verdammen. — — — Und, wie S. Paulus spricht, sie empfahen den Lohn.

Öfverensstämmelsen går, som man ser, flera gånger in på själfva ordalydelsen. Förutom med det ofvan ur våra bröllopsdikter anförda har det citerade beröringspunkter med andra ställen i desamma, som t. ex. när skalden i Friare-Lycka klandrar dem, som tanklöst ge sig ut på friarstråt, och när i Br. Besw. mannen tillönskas

Brudskatt och mera godt / dock är then dyraste skatten
En Gudfrucktig och from / mildsindt samt dygdig och hurtig
Jungfru then i sitt huus alt wähl kan laga med åhran.

Gång på gång framhåller Luther barnalstringens vikt både för Guds rike och "weltlich Regiment" och detsamma betonas i Br. F.

Att ey tryta må folck som Gud och Cronone tiänar

På ett målande sätt ger också Luther många råd vid valet af hustru, att äktenskapet må utfalla lyckosamt. Så säger han t. ex. i Tischreden:

— — Denn es gehet gemeiniglich also: Wenn ein armer Gesell eine Reiche bekömpt, so will sie Herr sein, und wenn er ihr ein Wort sagt, das ihr nicht gefället, so wirft sie das Maul auf und rückt ihm auf: Du Stümper, hättest mussen ein Bettler sein, wenn ich dich nicht genommen hätte, etc.

Samma eventualitet dras också fram i Br. F. v. 154 f.:

Han toge wäl en rijk wor' ey hon blefwe hans härre
Körd honom så utom dör med til wägz föliande soopstång

Af det nu anförda torde sambandet mellan Luthers skrifter och våra dikters innehåll tillräckligt tydligt framgå. Så allmänt läst som den store reformatorn var, innebär ju detta i och för sig intet märkvärdigt. Dock är Luthers inflytande på stora delar af vår 1600-talsdiktning tämligen förbisedt, ehuru det icke torde ha varit obetydligt.

En annan mycket populär religiös författare var Luthers samtida Johannes Mathesius, både framstående lärd humanist och barnsligt from protestant, Luthers utförlige biograf, som hade något af samma nyktra och praktiska verklighetssinne som mästaren, men begåfvad med mera gemyt än denne. Bland hans skrifter märkas särskildt en samling "Hochzeitspredigten",[1] innehållande fromma utläggningar af bibliska äktenskapshistorier med talrika excurser öfver till samtida förhållanden, dem han skildrar med ofta åskådlig kraft och

[1] Nytryck, utg. af G. Loesche i *Bibliothek Deutscher Schriftsteller aus Böhmen*, Wien 1897.

godmodig satir — ej sällan väl utförligt och pratsamt. Äfven denne kan osökt sättas i samband med våra dikter. Man läse t. ex. följande utläggning vid berättelsen om Abrahams frieri:[1]

Da nun die Jungfraw dem werber zugesaget wirdt / neyget er sich tieff / vnnd danket Gott für die gute antwort / und zeucht Güldene und Silbern kleinodien / vnnd hochzeyt-kleyder herfür / und schencket sie der Braut / im seines jungen Herren namen / zum mahlschatz / wie man noch ringe vnnd ketten in solchen fellen / der Braut gibet / denn Gott lest im ehrlichen schmuck / dem stand zu ehren / auch gefallen / wenn man es nicht ubermacht. So ists ein guter vorrath umb Gold und Silber im hause / denn es gilt Winter und Sommer / vnnd man kan es zu ehren und in der noth auch wider gebrauchen / Vnnd es were noch zu wünschen / wenn je wolhabende leut zu ehren prangen wolten / das sie solches mit Gold und Silber theten / Denn solchs fressen die schaben nicht / Sammet und Seiden kleyder / zumal wenn sie zerstochen / zerhawen und zerschnitzt sein / müssen doch entlich mit schaden Hebraisch lernen / vnnd vil lehrgelt geben / wenn es wolgereth. So wirdt sich vil gelt vnnützlich an / mit gezogenen vnnd geschlagenen Gold vnd geflinderten vnd gestrickten hauben / vnd auszgehawenen vnd verschnürten gepremen / vnd was des zupfens vnd verköderns mehr ist / vnd gehet vil auff macherlon / wenn man hauben / gepreme / vnd borten knippen / klecklen vnd klippen sol / Vnd da man noch Husecken vnd feine lange Jencker / vnd andere ehrliche kleydung trüge / stünd es vil besser in disen landen / denn wo man sich / wie die rauppen verbremet / verschnürt / verhart / vnd alle newe tracht haben will / Vnnd mit der Welschen arbeyt / Türckischer nath / vnnd Spanischen sticken / vnnd Frantzösischen trollen vnnd punden / vnnd allerlei frembden mödeltüchern / vnd zalbüchern / ist vil unraths und unglück vnter die leute kommen / vnnd dise lande sindt seyther nicht reicher worden.

Något längre fram[2] fortsätter han:

Auffgeborget gelt / sich in sammat vnd seyden zu kleyden / vnnd wilpret vnnd süsse wein eins ducken / mit vil pferden der Braut oder gesten entgegen reyten / ring vnd farben auszgeben / gewint ein bösz alter. — — — Ach Gott / ein seyden kleyd speyset ubel / vnd ist ein schwere tracht / wenn mans noch dem kramer schüldig ist / Vnnd ein geborgter Reinischer wein / brennet einen im halsz / als wenn er voller einschlags oder kellerhalsz wer.

Öfverensstämmelsen med Br. Besw:s satir öfver de många dyrbara brudgåfvorna, som öfverstiga mannens tillgångar, är påtaglig

[1] Cit. uppl., s. 61.
[2] S. 72 f.

(Br. Besw. v. 89 ff.), låt vara att enskildheterna äro individuellt valda. Båda klandra de nymodiga dräkterna, där

Somt skiäres rundt och wijdt, att fem sig må ther i gióma
Som giöres armt och trångt att hiertat kommer i klämma etc.

Och liksom Mathesius räknar upp mångahanda utländska lyxvaror, så meddelar också Br. Besw. en rad dylika: Neapoliske strumpor, ostindiske pärlor, "konstige stycker" från Nurenberg och Frankrijke etc. Bägge antyda skuldsättningens obehag:

Br. Besw. v. 124: Pungen är eij nog diup, dock fins snart Debet i bottnen

Allt detta, ehuru mindre utfördt finna vi igen redan i Br. F., där det om friaren, sedan han utvalt sin älskade, säges:

v. 174: Då måste miuker fram alt med diupt bugande kromsprång/
Dyrka den Damen med liuflige sööt-sokr-smickrande ordsätt/
Offra bå pärlor/ och gull/ siden/ sammet/ och ädlesta stenar
— — — — — — — din pung nu stinder och sprängder
Tyner så makliga tåf fast få inwånare blifwa/
Ia giutz alsaman ut du måst åkalla broor debet,
Den dig tröstar söttliga nu/ men suurnar å ändan

Slutorden om det lånade renvinet i det citerade stycket af Mathesius påminna synnerligen starkt om den situation i Br. Besw., då efter anskaffandet af all den utländska grannlåten, pengar fattas i huset och det heter:

v. 263: Och uthi medlertijd/: Ty *Torsten* är elaker Stallbror:/
Tag 3 Runstycke; löp med locklöös Kanna på Krogen,
När thet är alt, så bed honom borga, och will han ey borga
Till wår Granne tu löp, och läna ther ööl eller spijsööl.

Mathesius ger vidare flera råd angående uppförandet vid bröllopshögtidligheterna; glad och munter skall man vara, men dock iaktta höfviskhet. Med en lätt ironi ger han regler för trefnaden och säger bl. a.[1]

[1] S. 146.

Bey grossen frawen ist diese lehr zu treiben / die es mit prangen gar ubermachen / vnnd wollen nicht sitzen / wo sie der wirt oder platzmeister hin verordnet / darnach ists ein Zorns / wenn man nicht eine jede nach irem Adel gesetzt hat.

Hur nära öfverensstämmer detta icke med Br. Besw. liknande reflexion:

v. 174: Straxt går wärden härom, tillbörligen giästerne sätter
Fast eij alla behaga sitt rum, besynnerlig qwinfolck
Som till sådan affect äre mer naturligen bögde.

Mathesius varnar äfven för bråkigt och supigt uppträdande, ofta i ordalag, som närma sig Br. F:s och Br. Besw:s skildring af bröllopsgillet, och utfar likaledes mot gäster, som alltför mycket tära sin värd, så att intet finns kvar i huset, sedan de farit, hvarvid man erinrar sig Br. Besw:s klagovisa öfver samma tema.

På ett annat ställe[1] utlägger Mathesius bibelordet: "Dein weyb wirdt sein wie ein fruchtbarer Weinstock umb dein Hausz herumb / Deine Kinder wie die Ölzweyg umb deinen Tisch her." Det är kanske ej blott en tillfällighet, att denna liknelse går igen både i Friare-Lycka och i Br. Besw. I den förstnämnda diktens afslutning heter det:

Dee ädle Brudefolck nu äre tilsamman knytte
Wäx' uthi kärleek prydd med dygder och gudlige frucktan
Sigh öke siuttio falt som kornet i Jordene / widges
Som en Olive-qwist widh wattubäckerna plantat.

I Br. Besw. liknas hustrun vid ett vinträd och "en bärande qwist af sötaste drufwor" (v. 466).[2]

Vi lämna nu Mathesius, hvars Hochzeitspredigten således visat sig vara af ej ringa betydelse för fixerandet af Br. Besw:s litteraturhistoriska ställning. Innan vi lämna detta kapitel om de re-

[1] S. 237.

[2] Samma bild förekommer också i Mathesius' *Oeconomia:* Eim fruchtbarn Weinstock ist sie gleich / Gibt schatten (jfr Br. Besw.) / ist an früchten reich. Något längre fram uttalas det önskvärda af, att kvinnan »nicht zenckisch ist vnd beschnattert alls. / Die nicht viel steht vnter der thür / nimbt bescheid von allen die gehn für. etc. — Jfr Br. Besw.

ligiösa relationerna, skola vi kasta en blick på ytterligare en i Norden känd auktoritet i äktenskapsfrågan, nämligen den danske reformatorn Niels Hemmingsen, hvars bok "Om Ecteskab"[1] erbjuder många jämförelsepunkter med våra dikter.

Enligt honom är det alldeles förkastligt att på egen hand välja sig hustru. Det är tvärtom Guds sak; han ordnar allt, och mannen har blott att foga sig i hans förordning. "Mange", säger han, "udvælge sig først selv den Person, som dem behager, og siden paa en Kvantsvis bede de Vorherre — ikke at han skal vende det, om det hannem icke behager — men at han vil forfremme deres Begjæring. Dette er intet andet end at gjøre Gud til en Ruffer og tage først fra hannem det, Du vil siden af hannem at skulle gives Dig." Mot detta förfaringssätt riktar sig också Rudhelius i Friare-Lycka (och densamma är också tankegången i Br. Besw., jfr v. 402 ff.) och framhåller det fåfängliga i valet på egen hand:

v. 55 etc.: Mången meenar och wäl sine försatte Rådhslagh i giffte
Wiszliga böria vppå / heelt snält anställa / bereda
Wärcket i lagh / som han aldrabäst både gitter och orkar etc.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sålunda när hwar menar sigh bäst hafwa sökt det sigh anstår /
Bäst hafwa stält förslagen å klookste maneret och sätten /
Han förgriper tå sigh uthi wärcke / befinner och träffar
Olyckan sielf dher han sigh förr lyckan gripa betänckte.
Jungfruer ställa på iämlikt sätt sine Tanckar och omsorgh — —
Fälla sin flycktige hogh uppå den Personen och annan
Til sin Käreste tyckia nu den / nu den andre behaga, etc.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hwad äret som då sådana wärck så mästerligh ordnar /
Ställer å baan / föör ut til sin fulkomliga fulnad?
Thet är ey någon annan än Gudh / etc.

Dygden är kvinnans bästa egenskap; vid sidan af den betyder annat ej så mycket. "Mange see allereneste efter den udvertes Dejlighed; saa er vel Dejlighed en ypperlig Guds Gave og et godt Tegn, at der skal være et godt Hjærte indenfor, om det ikke ellers bliver forvendt af Hovmod, som Djævelen indskyder dejlige Men-

[1] København 1572.

neske. Saa er Dejlighed ikke at forakte, naar Dyder ere derhos, men er ikke Dyder hos Dejlighed, da er hun ikke meget værd."

Alldeles öfverensstämmande härmed är resonemanget i Br. F.

v. 157 ff.: Beröm dejeligheet wärd är om hon uthan brister
Funnes / skam är och tagh en den man ryser at see på
Här måst man betänck att hogen sin ifrån alt annat
Wänd och här bara ädela dygden noga beskoda
Hon ensam wäl tig uthan ann alt lätteli nöjer
Dock om annat gott der hoos är bör och inte föracktas.

Författaren till Br. Besw. klagar öfver de många, som fria blott "effter fägring och ungdoms-färg / samt guld-skrin och ägor", hvilket låter som en genklang af Hemmingsens ord, att ungdomen icke bryr sig om de goda råden utan "mere seer efter Pendinge og Favrhed; følger siden Fromhed hos, da tage det til Takke, men Rigdom og Dejlighed agtes overallt."

Vårt försök att belysa våra dikters inbördes sammanhang genom fixerandet af deras litteraturhistoriska ställning har således ledt till konstaterandet af en slående identitet mellan författarnas bildningsståndpunkt och intressen. Öfver alla tre dikterna hvilar något af humanismens och reformationstidens anda. Med de modernare litterära renässansströmningarna finnes knappast något samband. Närmast skulle man kunna jämföra författarens till Br. Besw. ställning i den svenska litteraturen med Fischarts i Tysklands.

---

4. Sedan vi i det föregående ha funnit ett samband i afseende på innehållet mellan våra bröllopsdikter och vissa gemensamma klassiska och nyare källor och i sammanhang därmed tecknat hufvuddragen af den antaget gemensamma skaldens psykologiska utvecklingsgång, hvarigenom vår identitetsteori ytterligare vunnit i styrka, återstår nu att sammanföra den öfriga bevisning, som kan finnas, i synnerhet under hänsyn till det mera formella i dikterna. Därvidlag gäller det att noga fasthålla i minnet, att dessa ej äro från samma tidpunkt, och att åtminstone En bepriseligh Bröllops Fest och väl äfven FriareLycka äro att betrakta som ungdoms-

dikter, i hvilka både formen vållat större svårigheter och beroendet både stilistiskt och materiellt af främmande intryck måste vara påtagligare. Lika litet som vi i t. ex. Tegnérs ungdomsdikter annat än delvis igenkänna den store skalden, lika litet kunna vi ur Br. F. och FriareLycka få fram den hela bilden af Br. Besw:s författare. Sju års utveckling ligger mellan den förstnämnda och den sistnämnda dikten — utvecklingen från yngling till mognad man, från osjälfständigt till alltmer självständigt skapande. Vår uppgift kan då egentligen icke bli någon annan än den att först och främst påvisa och skärskåda vissa egenskaper hos dikterna under en rimlig utvecklings synpunkt, att söka gripa det individuella och följa dess poetiska evolution. Utrymmet tillåter blott en mera skisserad framställning häraf.

Som vi från det föregående erinra oss, är bröllopsskildringen i Br. Besw. i väsentliga delar så godt som ordagrant upptagen från En bepriseligh BröllopsFest. Nu är det af flera skäl orimligt att anta att Br. Besw:s författare härvidlag skulle ha stulit från en annan författare. Först och främst må man därvid betänka diktens höga kvalitet, vittnande om en skald, tillräckligt fantasirik och begåfvad att själf finna form för sina intryck. Jag vet, att man skall invända, att den tidens begrepp om originalitet voro olika våra och att förfarandet ur den tidens synpunkt icke vore så märkvärdigt. En sådan invändning förlorar dock sin beviskraft, ifall man erinrar sig, att Johannes Rudhelius, känd som författare till ett par tillfällighetsdikter, knappast af en annan framstående diktare kunde anses som ett mönster, som det vore en heder att efterlikna. Vidare har den föregående granskningen af Br. Bes:ws öfriga litterära relationer icke på något sätt gifvit anledning att för detta fall göra ett dylikt antagande. Äfven om här och där ett eller annat uttryck — snarast som en omedveten reminiscens — kommit med från författarens förebilder, i synnerhet då kanske Hercules, förekommer dock ingenstädes i dikten något som tillnärmelsevis kan jämställas med det supponerade plagiatet från Rudhelius. För vår hypotes är det också af vikt att anteckna, att förhållandet mellan Rudhelius bägge dikter liknar Br. F:s förhållande till Br. Besw. bl. a. just i det afseendet, att Friarelycka ordagrant upptager flera uttryck från

Br. F., trots deras olika läggning för öfrigt. (Jfr t. ex. Br. F. v. 289, 297 ff. med Fr. L. v. 73, resp. 147 ff.!) Att dessa dikters författare också är Br. Besw:s synas dessa omständigheter antyda på ett nästan afgörande sätt. Härefter vill jag då öfvergå till några anmärkningar af språklig och (stil)psykologisk natur.

Som ett för alla våra tre dikter gemensamt drag står Herculesberoendet. I annat sammanhang ha vi förut något undersökt arten häraf och funnit, att man ingenstädes kan tala om slavisk imitation. Mest framträdande är dock inflytandet från den Stiernhielmska stilen i Br. F., något mindre däremot i de senare dikterna. I den förstnämnda är Iasonskildringen bemängd med Stiernhielmska tankeelement, särskildt från Hercules' dygdepredikan, och beroendet i fråga om ordval och uttryckssätt är rätt vidsträckt och belöper sig sannolikt till vidpass ett 30-tal fall (t. ex. *å galnu* v. 64, *i hwimsku* v. 65, *ögnlaat* v. 107, *åtbrud*(!) v. 134, *smystrande* v. 236, *snillo* v. 250, *med mått' och hoof* v. 260 o. s. v. Förutom dessa och ett och annat till upptar Rudhelius af Stiernhielms "Gamble och sälsynt brukade Ord" inga alltför främmande och för det lefvande språket alltför okända ord. Stundom bildar han själf på grundvalen af från Hercules lånta ord nya former. Af *yrkia* bildar han så substantivet *yrkare* (v. 6), af *flater* (vanus) *flaatheetenes* (v. 47), af *ijdka idkan* (v. 3) o. d.; analogt med Stiernhielms *tung-lynt* är *lättlint* (v. 148); jämförlig med *alster* (Herc. v. 289) är sammansättningen *sängalster* (v. 146) o. s. v. Häri kan man ju redan spåra en gryende självständighet.

Med afseende på arkaiserande böjningsformer ansluter sig dikten blott delvis till Stiernhielm. Egentligen är det endast ålderdomliga substantivböjningar, som tilldraga sig uppmärksamhet: genitiver som *lätiones, dygdenesz, Wärldenes, flaatheetenes, ädelheetenes, Jungfrunes;* dativ- och ackusativformer som *ähro, wärdenne, cronone, wicktene, wärdenom,* dock växlande med de moderna formerna. Vidare kunna anmärkas några enstaka böjningar som *sins fars* (v. 95) och *til sinom Fadher* (v. 98), *hwariom* (v. 251), med *märckliga* snillo (v. 250), med *allan* bekostnat (v. 40) och en och annan till. För öfrigt saknas mera frappanta arkaismer som t. ex. de Stiernhielmska plur.-dativerna på *-om,* ålderdomliga verbändelser o. s. v.

I större utsträckning än Stiernhielm använder däremot Rudhelius i denna dikt dialektala och icke-skriftspråksmässiga former. Delvis kanske berodde detta på, att dikten var afsedd för ett sörmländskt bröllop. Vi lägga då märke till ord som *sandmullige* träck (v. 33), *gnistra* (= gnista) (v. 101), *pirf-wickota* gossar (v. 146) och många fler; former som *dörana, taggana, wåtewarona, tankana, sängiana, föräldrana* vid sidan af sådana som *steekarne, styckerna, Judarna, wattubäckerna;* här och hvar inströdda verbformer som *ha* (= har) (v. 171), har *laga* (= lagat) (v. 259) jämsides med öfvervägande normala former o. s. v.; adverbiellt använda neutrer af adjektiv på *-ig* med bortfallna slutkonsonanter: *lätteli, granli,* allt efter sörmländskt språkbruk. I kapitlet om Br. Besw:s dialektala ursprung ha en del andra drag framhållits som paralleller till språket i denna dikt. Ytterligare kan nämnas, som syntaktiskt exempel, en ordställning som *moderlig maningar kännes* (v. 62), *i maag hans* (v. 276).

Sammanhängande förmodligen såväl med dialektalt språkbruk som med metriska motiv är förekomsten af en stor mängd genom apokope stympade ordformer, icke blott genom elision vid hiatus utan äfven, som det förefaller, godtyckligt, när en stafvelse eljest var till hinders för versen. Så finner man t. ex. en rad som denna:

v. 34: Såg bar' ill' ut kund' wäl förskräckia krigzguden Oden.

Alltsomoftast påträffas verbformer som *löösz,* (= löser), *skiut* (= skiuter), *hwälf'* (= hvälfver), *hafw'* (= hafwer) o. s. v.

Hexametern synes ha beredt vår författare synnerliga svårigheter. Därom vittnar ju bl. a. det nyss anförda. Hans afsikt har tydligen varit att skrifva sin dikt med iakttagande af antika positionslagar, och ehuru det lyckats honom i de flesta fall att åstadkomma verser, som tillfredsställa den svenska accentens kraf, finner man dock här och hvar prof på motsatta förhållandet, som t. ex. v. 42:

Som af slikan åtrå wore tänd / wärdenne besökia.

Icke desto mindre måste man erkänna, att versifikationen, trots alla knaggligheter, har stora förtjänster. I inledningspartiet får

hexametern ofta ett ståtligt fall, och i den lifliga festskildringen blir rytmen temperamentsfull och liflig, allt under en hård kamp mot ett svårhandterligt språk.

Om vi ur dessa synpunkter undersöka den tre år yngre dikten FriareLycka, märka vi en i viss mån mycket iögonenfallande utveckling. Af allt det muntra och uppsluppna från den föregående dikten finns icke mycket kvar; tonen är allvarlig och behärskad, innehållet moraliserande och religiöst. Minnena från Hercules ha denna gång varit mindre lefvande för skalden och bemödandet att självständigt skrifva ett korrekt språk på fulltoniga hexametrar utan tillgripande af den förra diktens stora poetiska licenser är påfallande nog. Det enda mera tydliga lånet är

v. 49 ff.: Ty fast dhe båd' i Reglor och läszning flöte och summe/
Och fast lärdomen dem öfwer Hiessan och Hufwudet flödde/
Kunna dhe doch medh medel och Konst alzinte förrätta,

hvarmed man jämföre

Herc. v. 439: — — Ney/ *Hercule*, Ney; en sådan är olärd
Fast honom flödde Latin öfwer öronen ned opå skägget.

Ännu ett och annat uttryck är kanske från Stiernhielm; i alla fall är beroendet svagt i jämförelse med den förra dikten. Dock är ju Friare Lycka endast hälften så lång och ämnet erbjöd få beröringspunkter. Några anmärkningsvärda arkaismer finnas knappt; det skulle då vara *idkas* v. 11 och 35 (jfr Stiernhielms uppgift i uttydningen, tillfogad Hercules, och Br. F:s *idkan*) och de för tiden rätt välbekanta dativerna *androm, hwariom* (så ock i Br. F.), *hwilkom* och *allom,* en adjektivböjning, som "med en *orätta* saak" och en form med klang af religiöst språk som *dödzens* (v. 156).

Lika litet som innehållet gaf anledning till en öfverhöfvan arkaistisk stil, lika litet gaf det också anledning till samma täta användande af de dialektfärgade och talspråkliga former, hvaraf den förra dikten öfverflödade. En ordföljd som *Wälsignelse sin* (v. 138) visar dock kontinuiteten. I allmänhet bär dock språket en konsekvent skriftspråksmässig prägel; man jämföre t. ex. pluralerna

nullerne, Ziffrerne, tiderne med de i fråga om Br. F. anförda. I ojämförligt mindre utsträckning använder författaren också apokoperade ordformer och de få gångerna hufvudsakligen framför vokal. Af hjälpverbens former föredras de längre, t. ex. *hafwer*. Härigenom har versen fått en mera daktylisk men också rätt enformig rytm, som sticker af mot den föregående diktens. Den allvarliga reflexionen har i Fr. L. öfverhanden öfver skaldens fantasi och inspirationen saknas. Språkligt betecknar dock dikten en utveckling till större formell säkerhet, liksom den i versifikatoriskt afseende icke längre står kvar på Br. F:s ståndpunkt utan bygger på svensk accent.[1]

När man från dessa två dikter kommer öfver till Br. Besw., kan man icke undgå att märka, att denna dikt, ur de synpunkter, vi för ögonblicket anlägga, kan anses dels som resultant af tendenser, antydda i den föregående utvecklingen, dels också som fortsättare av vissa riktningar i densamma. Ehuru en afsevärd mängd Herculesreminiscenser finnas, har dock språket i det hela fått en mera självständig prägel. Af Stiernhielms arkaismer är fortfarande ingen ny upptagen; de anmärkningsvärda äro *åtbörd* och *ijd*, jämförliga med Br. F:s *åtbrud* och *idkare* och Fr. L:s *idkas*. Under det man således alltmer kan spåra ett undvikande af ålderdomliga uttryck som *i hwimsku, å galnu, med snillo* (i Br. Besw:s motsvarande parti utbytt mot *med flit*), som Br. F:s unge skald upptog från tidens mest frejdade författare, men som onekligen måste ha haft en något för främmande klang för publiken, märker man ett fortsättande af den ansats till bibliskt-religiöst språk, som vi funno i Fr. L. och som sammanhänger med det religiösa innehållet. Vi finna så böjningar som *dygdenesz* (isop), *änkiones, mansens, Jordene, öknene, Kyrckione, Trone,* (af hiertans) *grunde* etc., och till dessa ansluta sig då också en del gamla ordformer, hvilka med hänsyn till

---

[1] Fr. L. är skrifven »här i Stockholm». Möjligen vistades författaren således vid denna tid i hufvudstaden, hvilket dels kan ha haft betydelse för hans språk, dels ock, hvilket är viktigare, lämnat stoff och anledning till den satir öfver den sig alltmer utbredande lyxen och dryckenskapen, som vi sedan finna i Br. Besw.

betydelse och sammanhang icke direkt tillhöra denna språksfär, som t. ex. *kiökena, skinckone, längdene, lufftene, sängene* etc. Lika litet som de föregående dikterna uppvisar Br. Besw. några arkaistiska verbalformer, och i fråga om pronominalböjning kunna vi icke anteckna några märkvärdigare former än *hwars mans* (v. 505; jfr Br. F:s *sins* fars!) och *allom* och *androm,* hvilka senare vi också funno i de föregående dikterna, liksom vi där också lade märke till en och annan ålderdomlig adjektivböjning, jämförlig med "med *kärliga* bön" (Br. Besw. v. 416) o. d.

Åt de dialektala ingredienserna i Br. Besw. ha vi i det föregående ägnat ett särskildt kapitel under ständig jämförelse med Rudhelius' dikter. Sammanhanget härvidlag är således ganska klart. Som ju är att vänta på grund af Br. Besw:s större bredd äro dialektorden talrikare än i Br. F. Å andra sidan undviker Br. Besw. en del formella och syntaktiska egenheter af hvardaglig och dialektal natur, hvaraf Br. F. hade så många, men hvilka Fr. L. till större delen uteslöt. Man finner således icke längre (af handskrifterna att döma) Br. F:s *dörana, tankana* etc., dock ej heller de stela, enhetliga formerna på *-erne,* som de fåtaliga fallen konsekvent ha i Fr. L., utan omväxlande böjningar med *-a* och *-e*: *narcissorna, dufworna, strängarna, stararna, tunnorna* vid sidan af de dock i antal öfvervägande *lunderne, konsterne, jungfrurne, wekorne* o. s. v. Liksom Fr. L. icke kunde uppvisa några exempel på en så starkt dialektalt verkande ordställning som Br. F:s *i maag hans, moderlig maningar kännes* (utan blott ett par mindre frapperande fall som t. ex. *Wälsignelse sin*), har Br. Besw. häri fullföljt utvecklingstendensen.

Den alltmera framträdande språkliga säkerhet och mognad, med tillfredsställande konsekvens utvecklad, hvarom detta vittnar, gör sig också märkbar genom den ytterligare minskningen af apokoperade ordformer. Den stelhet och enformighet, som delvis härigenom blef följden i Fr. L., öfvervanns genom ett flitigare bruk af en del kortare former, så vanligen *har* för *hafwer* o. s. v. Rytmiskt ansluter sig också Br. Besw. nära till Br. F., hvars centrala parti, skildringen af bröllopet, ju också är stommen till Br. Besw. Öfver-

ensstämmelsen framgår af noten här nedan[1] och är ju så nära, man rimligtvis kan begära. Alldeles särskildt slående är den, om man gör en sammanräkning af jämförelsematerialets tvåtaktingar[2], då det visar sig, att Br. F. har 661 sådana och Br. Besw. 663! Att siffrorna äro så godt som identiska, kan naturligtvis blott vara en tillfällighet, men i likheten kan jag dock icke se annat än ett mycket starkt stöd för vår identitetsteori. Att Fr. L:s metriska struktur icke visar en motsvarande öfverensstämmelse, i det att dess tvåtaktingar proportionsvis endast utgöra c:a $^2/_3$ af de båda andras antal, torde icke ha så mycket att betyda som motargument, enär denna dikt dels tycks beteckna en kritisk punkt i skaldens utveckling, bl. a. karakteriserad af en del medvetna språkliga sträfvanden, hvilka genomfördes på bekostnad af den för honom naturliga rytmen, dels också väl tillkommit bra mycket "invita Minerva".[3]

Vi skola härefter öfvergå till några andra anmärkningar för att om möjligt komma det individuella än närmare in på lifvet. Först kan det då vara af intresse att se, huru Rudhelius' tvenne ung-

[1] Jämförelsematerialet omfattar de 297 skanderbara verserna i Br. F. och lika många ur Br. Besw., tagna från början. F. ö. hänvisas till noten s. 17.

							Br. F.	Br. Besw.
1)	— —	— —	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	11	11
2)	— —	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	17	13
3)	— —	— —	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	25	16
4)	— —	— ⏑ ⏑	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	38	49
5)	— ⏑ ⏑	— —	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	29	31
6)	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	11	5
7)	— —	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	16	27
8)	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	22	16
9)	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	28	24
10)	— ⏑ ⏑	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	21	25
11)	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— —	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	24	24
12)	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	5	13
13)	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	14	12
14)	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	17	18
15)	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— —	— ⏑ ⏑	— ⏑	10	7
16)	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑ ⏑	— ⏑	9	6
							297	297

[2] Jag har då icke medräknat den konstanta tvåtaktingen i sjätte versfoten.

[3] Det är i alla fall märkligt, att skalden i Fr. L. med stort själfmedvetande talar om den konst, »som mig hafwa lärdt de Pieriske Qwinnor».

domsdikter ställa sig till de i det föregående (s. 14 f.) antecknade exemplen på några språkliga och stilistiska skillnader mellan Br. Besw. och Hercules.

Jag anmärkte där, att i Br. Besw. i fråga om fördelningen af adverben på *-liga, -ligen, -lig* de två senare typerna, i motsats till hvad förhållandet är i Hercules, voro de vanligaste (med c:a 6, resp. 10 fall), och att den första representerades blott af 4 exempel. under det Hercules uppvisar 16. I Br. F., där Stiernhielmsberoendet är som störst, är antalet af adverben på *-liga* ännu jämförelsevis stort (c:a 10), men de på *-lig (li)* äro dock lika många, hvarvid det dock i ett och annat fall är svårt att upprätthålla skillnaden med den förra typen på grund af apokope vid hiatus. Liksom Hercules saknar också Br. F. typen på *-ligen*, hvilken däremot är väl representerad i Fr. L. (med 4 ex.) och sedermera i Br. Besw. med c:a 6. I fråga om adverben på *-lig* och *-liga* är kongruensen i Fr. L. icke lika tillfredsställande, där den senare typen har rätt stort öfvertag öfver den förra.

Viktigare och mera påfallande är öfverensstämmelsen i fråga om negationerna. Hvad Hercules beträffar, erinra vi oss, att *inte(t)* var den vanligaste (c:a 17 fall) och *ey* den minst ofta förekommande negationen (c:a 6 ex.), under det att *icke* intar en mellanställning (med 11 ex). Motsvarande siffror i Br. Besw. voro *0* (Nordinska hs. dock *intet* i ett par fall), *26, 13*. Samma fördelning återfinna vi i Rudhelius' dikter. Br. F. har c:a 20 *ey* ,3 *icke* och 1 *inte;* Fr. L. c:a 15 *ey,* 6 *icke* och 0 *inte.* Särskildt de senare siffrorna äro ju synnerligen belysande.

Vidare anmärkte jag på den stora förekomsten af *fast* i betydelsen "mycket" o. d. (c:a 10 fall) i Br. Besw., i motsats till hvad fallet är i Hercules, som ej har ett enda exempel härpå. De Rudheliuska dikterna visa en stigande användning af ordet; Br. F. har 3 fall och Fr. L. ej mindre än 6 på blott 158 vers.

Som ett synnerligt framträdande karakteristikum gentemot Hercules påpekade jag dessutom det förhållandet, att ett adjektiv mycket ofta placeras efter sitt hufvudord i Br. Besw., under det att intet dylikt kan påvisas i Hercules. Br. F. och Fr. L. öfverens-

stämma häri alldeles med Br. Besw. Förutom exempel som *yrkare sin, årena sin* o. d. i Br. F. ha vi där *tungor hundrade, farligheeter stora, oxana två, gulskinet sköna, åren mång, förtärare trefne, omständigheeterna all, Xantippen leed, wåtewarona sköne, handtering all* och i Fr. L. finna vi *Klookheter all, mästare snäll, Mästare wisse, meningar wisse, rijkedom stoor, Ordning godh, Aechtenskap dhetta, Wälsignelse sin* etc. Öfverensstämmelsen är ju slående.

Innan jag öfvergår till några anmärkningar om dikternas förhållande till renässansens poetiska teknik i allmänhet, vill jag i detta sammanhang anföra några fall förutom de nyss nämnda, där ett mer eller mindre utprägladt individuellt ordval synes föreligga, hvarvid jag ock tar upp ett och annat i och för sig mindre märkligt för belysande af någon karakteristisk konstruktion eller påvisandet af någon psykologisk detalj, som för oss kan vara af intresse.

alt. Som fyllnadsord utan egentlig betydelse och möjligen med en biton af folklig dikt förekommer detta ord både i Br. F. och Br. Besw.

Br. F. v. 174: Då måste mjuker fram *alt* med diupt bugande kromsprång.
Br. Besw. v. 71: (Eva) Skulle *alt* som en prydande Roos sin Maka bekröna.

annan. Detta ord ger anledning till omnämnande af ett af de mest framträdande dragen i Br. Besw., nämligen dess ofta synnerligen starka utförlighet. Denna yttrar sig på mångahanda sätt, hvarom ett och annat ytterligare skall meddelas, och alldeles särskildt genom en ymnig användning af olika former af *annan,* ofta i förening med *slik* eller *sådan,* hvarigenom författaren än mer vill komplettera sina samvetsgrant utförda uppräkningar eller i ett ord sammanfatta allt det, som sedan följer. En gång heter det t. ex. så här:

Br. Besw. v. 104 f.: Tå säger Hon: Min Kiäreste Kom, Kiöp Kläder *och annat*
Gyllende duk, Tubin, Plys, sammet Sijden och atlask, etc.

Eller ock träffa vi en passus som denna:

Br. Besw. v. 135 ff.: Sedan och fort skall gås på Kiällaren och *Apothcket*
Spanskt och Reenst, Franskt, Hållanskt, Blankt, Rödt
wijn uthi flaskor
Föres här ut, till Brolloppet in mixturer *och annat*
Som på Kiällaren är för penningar altijd i Reedo
Frontinik, full god Alekant, miöd, Klareste Mumma
Sampt gott Rostocker öl, gått Lybeskt bittert *och annat*

Detta *och annat* kommer igen oupphörligt, så v. 259, 340, 359. I andra ställningar uppträder ordet i t. ex. v. 92, där vi bland ett dussintal uppräknade saker finna "Hanskar *och annat slijkt*", i v. 223, där mångfalden af olaterna vid bröllopsfesten sammanfattas med "*Sådan och annor* låt" och v. 345 träffas ett "*Sådant och annat* mehr" efter den långa klagan öfver äktenskapets många mörka sidor — flera andra exempel att förtiga. Detta utomordentligt typiska drag framträder också på mångahanda sätt i de tidigare dikterna. Så tillönskar Br. F:s författare brudparet:

Br. F. v. 301: Lyckes dem både hiord / och boo / äng / åker *och annat*

och ib. v. 250 talas om, hur skaffaren "Steekarne / *och alt an* snider med märckliga snillo" och andra exempel i samma stil. I Fr. L. finns samma schablon:

Fr. L. v. 97: (Jungfrurna) Fälla sin flycktige hogh uppå den Personen *och annan*

Dylika och andra uttryck, som åsyfta att sammanfatta allt det som skalden trots sin goda vilja icke hinner räkna upp, uttryck som *alt hwad*, *alsköns*, *sampt hwad mehr därhoos, jämte der hoos* o. s. v. finns det godt om i våra dikter. Stundom är det nästan, som om en suck undsluppe skalden, emedan han icke kan åstadkomma den fullständighet, han eftersträfvar. Så inleder han sin långa beskrifning af allt stöket i bröllopsgården i Br. F.:

Hwad som slidlinien göra har upräkna nu långt är

och i Br. Besw. hämtar han andan efter att ha uppräknat ett tjugutal olika läckerheter med ett

— thet alt nu wore långt att beskrifwa.

I samband härmed förtjänar ett annat ovanligt ofta återkommande uttryckssätt att omnämnas, som just hänger ihop med denna utförlighetsmani, nämligen

antingen (anten) -eller, hvarmed dikternas författare älskar att i tid och otid, med en nästan vetenskaplig noggrannhet, uppdela ett förhållande i olika alternativ, till båtnad visserligen för redan men till stort men för det poetiska. I Br. F. består "en goo kalskåll", som gästerna bjudas på, "*Antingen* af Renst wijn / Porneu / Bastard *ell* och mumma", i Fr. L. talar skalden om "Konster och Klookheter all / som *anten* i sielfwe Förnufftet Boo och hafwa sitt Näst / *eller* och medh Händer och arbeet Drifwas", vidare om faran för friaren att träffa "*anten* öfwerman . . . *eller* och Xantippes slemmeste Systrar", eller om jungfrurna, som

Til sin Käreste tyckia nu den / nu den andre behaga /
Som är *anten* aff högt Förstånd / *eller* och förmögen aff egor;
Anten aff förnähm Heeder och Slächt / *eller* sielfegne Dygder.

I Br. Besw. ökas användningen af denna konjunktion ytterligare. Så specificeras t. ex. de olika former af handgemäng, som grälet under festruset kan ge anledning till:

Br. Besw. v. 219 ff.: . . . en annan fordrar i morgon
Antingen hugg af den hårde palas *ellr.* bredeste enbak
Eller och här wijd Faklor i qwäll med Spanske stukater
Kanskie, wäl och till häst med flygande Kulor i hiertat

I v. 246 ha vi "*anten* seent *ell.* aldrig", i v. 292 ff. skildras Per Erssons maka som "*Antingen* . . . Kall . . . *Eller* . . . full . . . *Eller* . . . wred" och v. 327, v. 443 och v. 445 erbjuda andra exempel. — Att binda samman två ord med *både-och* är äfven mycket vanligt i våra dikter, ehuru detta icke tilldrager sig uppmärksamheten i lika hög grad som bruket af *antingen-eller,* som väl i hög grad torde bära en bestämd individuell prägel.

backen. Både i Br. F. och i Br. Besw. betyder detta ord blott "mark" i allmänhet:

Br. F. v. 31: Dee tweklöfwete fötter uprefwe forar i *backen*
Br. Besw. v. 52: (Polyphemus) . . . låg på *backen* i Solen.

befinna. Detta ord betyder både i Fr. L. och Br. Besw. "anträffa".

Fr. L. v. 92 f.: Han förgriper tå sigh uthi wärcke / *befinner* och träffar Olyckan sielf . . .
Br. Besw. v. 14: Nu *befinnes* igiän Philomela wijd Elfwen i Stallet.

besluta. I Fr. L. uppträder ordet med betydelsen "sammanfatta":

Fr. L. v. 33 ff.: Thet bör nogare tagas i acht / och mehra besinnas
Här vthi Gilliare Konst / effter hon granlagar än andre
Weetskaper är / som fliteligh idkas och dagligen öfwas /
Aldenstund här i Konsten och Lyckan lijka regera:
Hwarföre hon och ey kan vthi meningar wisse *beslutas*.

Det vill synas, som man i det "*beslut*", som finns i Br. Besw. v. 508, får inlägga en analog betydelse af "sammanfattning", om man ser ordet i samband med det föregående, där betydelsen af olika slag af kronor symboliskt utlägges, hvarvid författaren gör en sammanfattning af det sagda:

Är och therföre then, som bär sin krona med åhran,
Wärd god lycka och hwars mans prijs, som krona beskåda
Jag will sådana dygd, fullgiärna beprijsa berömma
Och med thetta *beslut* ehr önska så länge måtte wäl gå etc.

I S. A. O. B. anföres "besluta" i denna betydelse med exempel endast från 1500-talet (Nya Test. och O. Petri Krönika).

borsta. Detta verb användes både i Br. F. och Br. Besw. i betydelsen "rifva med sporrarna", hvilket kanske är individuellt.

Br. F. v. 229: Ifvrigt de sylspessige taggana hästsidan *borsta*
Br. Besw. v. 241: Somt är sönder, sängarne fins af Sporarne *borstat*.

fatta i betydelsen "utfundera, hitta på", som af Hellqvist (Arkiv f. nord. fil. XVII) med rätta identifierats i Br. Besw:s v. 98:

Sådant penninge swek jubilerare godtyckio *fattar*,

återfinnes också i Fr. L. v. 8 och 38 i uttrycket "*fattade* Reglor".

fijn. I Br. F. v. 241 säges ringen vara "*fijn* utaf gull" och i Br. Besw. v. 72 kallas Eva "*fijn* af härliga färg". Denna konstruktion med adjektiv + af + substantiv är mycket vanlig i alla tre dikterna, ehuru i och för sig dock icke särskildt ovanlig i 1600-talets svenska.

hwar användes i alla tre dikterna självständigt i bet. "hvar och en", dock vid sidan af detta senare alternativ. Exempel äro: Br. F. vv. 237, 252, 255; Fr. L. vv. 9, 90, Br. Besw. vv. 26, 167, 170, 225.

höflig. Både i Fr. L. och i Br. Besw. använder författaren detta ord i samband med sin uppfattning om kvinnans natur. I den förra dikten talar han om "dhet *höflige* granlaga Folck som nättheten achtar" (v. 21) och i Br. Besw. heter det i fråga om frieriet, v. 420:

Skiämt bör och wara med, dock *höfligt*, jungfrune tiänligt.

Och i Br. F. förekommer ordet om Iasons höviska uppfostran "i margfals *höflige* seder".

liuflig synes vara ett älsklingsord i alla tre dikterna. Br. F. talar om "dygdenes *liuflige* stämmor", Iasons "*liuflige* taal", Medeas "*liuflige* bewist" och så vidare (t. ex. vv. 118, 175, 286); i Fr. L. firas bröllopet "*liufligen*" och bruden tillönskas att, innan året är förbi, "medh en Dotter el Son uthi Waggan *Liufliga* spela"; i Br. Besw. finna vi "*liuflige* stemmor", "*liufligit* lius", "then *liuflige* Sool", "Acis *liuflig* af anlet", "*liuflige* putzer" och många andra exempel.

maneer. Detta ord, antingen ensamt eller i förbindelsen *maneer och sätt*, hör till de ord, som ofta upprepas i Fr. L. och Br. Besw. I den förra dikten ha vi så "wisse *maneer*" (v. 8), "slemste *maneer*" (v. 61), "klookste *maneret och sättet*" (v. 91), *bäste maneer(et)* (v. 125, 127). Br. Besw. har flera exempel: *bäste maneer(et)* (v. 153, 163), *maneer och sätt* (v. 431).

röras. Detta ord förekommer i en, som det vill synas, likartad och egen användning i Br. F. och Br. Besw. I den förra dikten talas i en bild om den slocknade gnistan, som af vinden "wäckz

upp / tilltaar / och förökes / *Röres* ju meer och meer / och får sine förrige krafter". Och i Br. Besw:s ingress säges om "Hwad uthi Siögar och Haf fins, hwad uthi Elfwerne spelar", att det vid vårens ankomst "*Röres* uthi sitt lijf, till lust uptändes af älskog".

snar. Br. F. och Br. Besw. använda båda detta ord (och ej någon af synonymerna *snäll* eller *snabb*): Br. F. v. 11 *snar*flycktige skyar och v. 178 "löper *snart* / som en häst uta gienhåld /"; Br. Besw. v. 517 "the *snart* löpande stiernor".

Till dessa prof på en enhetlighet i ordvalet, som i flera af fallen knappt är förståelig annat än som grundande sig på författarnas identitet, vill jag foga ännu ett, som dessutom har sitt stora intresse, emedan det afgjordt stred mot de teorier, som Stiernhielm och hans trognaste lärjungar i väsentlig mån tillämpade vid sin författarverksamhet, nämligen det förhållandet, att både Rudhelius och Br. Besw:s författare upptagit, som det i flere fall vill synas direkt, lånord från de klassiska språken. Så har Br. F. *Prætext* (v. 130), Fr. L. *tribulera* (v. 89), Br. Besw. *Consocierat* (ej upptaget i S. A. O. B.) (v. 64), jämte en del andra af mera bekant slag. Den nästan konsekvent genuina böjningen af alla klassiska namn, som våra dikter ha, stod ej heller i rätt samklang med teorierna i renässansens poetiker.

Härmed äro vi då inne på den frågan, huru de dikter, hvarmed vi sysselsätta oss, förhålla sig till de samtidigt gängse begreppen om och fordringarna på en modern dikt. Det synes mig emellertid knappt behöfligt, ej heller medger utrymmet det, att i detalj ingå härpå. Hvar och en, som är någorlunda bekant med det mest representativa i 1660- och 1670-talens diktning, märker ändå vid en genomläsning, att våra dikter, Br. Besw. icke undantagen, i stort sedt utmärka sig genom frånvaron af flera af de mest gouterade stileffekterna, låt vara att en del sådana visst icke saknas. Ett synnerligen starkt i alla tre dikterna representeradt drag är t. ex. uppräkning eller hopning af två eller flera i det närmaste likvärdiga uttryck, icke blott i sådana fall, där detta af artistiska skäl kan motiveras, utan ofta tydligen blott för att utfylla versen. Man kan säga, att denna egendomlighet ter sig som rent manér och står

i samband med dikternas förut belysta omständighet. Som exempel nämner jag: Br. F. *laster och brott; beswär / Förtreet / Swet / mödor / och Arbeet /; tarfwer och hoof; utkolnat / släckt / döder / om intet; hölias och gömas; förhåls och dölies; Siudes / steekes / och kookas; Een bäddar säng / en jämnar / en städar / en hyfzar / en lagar /:* Fr. L. *medh Händer och arbeet; Skolar och Classer; koosan och Leeden; Ond ord / Eeder / och bannor; wår flijt / wår möda / wår Omsorg / och Klookheet /; tröst / lust / glädie / frögdige Dagar; diärf / käcker / dristig och köner; Boo och hafwa sitt Näst; skyr / vndflyr / och wämiar; wäxla / byta / förandra; gitter och orkar:* Br. Besw. *skryt och språk; hoot och trug; stickor och halmstrå; Föräldrar och uphof;* med *råd och dåd,* med *tröst, lust, hugneligt anlet; Kannor och glas sampt stolta pocaler; utan mödo och sorg, utan allo bekymmer; bannor och hård förtret, påck, snårckan och afwund; Mera beröm, mer lust, mer frögdige dagar; fijner och skiön; öde och tomt; uptänd, uphiszad; lönlig och hemlig; drucken och öltok; siunga och qwittra; lasta och smäda; kyszer, kitzlar och klappar; twättas, torkas och ansas; hålt här, stat stilla, betänck, betrackta med alfwar Och see grannelig till, beskåda* mer gådt än thet ondt är; o. s. v. Exemplen kunde mångdubblas. I en del fall, särskildt i Br. Besw., har ju härigenom onekligen en viss effekt åstadkommits, men inför ett mycket stort antal exempel står man undrande och spörjande. En jämförelse med liknande fall i Hercules ger till fullo vid handen en genomgående skillnad; Stiernhielm uppnår vanligen en, säkert också åsyftad, psykologisk effekt.

Samma benägenhet till utförlig beskrifning, hvarom det nyss anförda vittnar, framträder också på andra sätt. Så ha vi i Br. F. v. 267 ff. en lång lista på olika danser, och uppräkningarna i Br. Besw. äro för kända, för att närmare behöfva exemplifieras. Ett annat hithörande drag, återgående på det gemensamma Hercules-beroendet, äro de många situationsteckningarna, bestående af ett uppradande af småsatser med *en* (omväxlande *en annan*) till subjekt. Nästan orimligt öfverdrifvet är detta bruk i Br. F. v. 208 ff., där på 11 rader *en* står i subjektställning c:a 30 gånger. Också är detta parti starkt omarbetadt i Br. Besw. (v. 152 ff.) på ett sätt, som tydligt visar konstnärlig utveckling och ökad självständighet

gentemot Herculesinflytandet. (Särskildt fördelaktig är t. ex. strykningen af Br. F:s vv. 219, 220, som ha alltför mycket kvar af förebildens supgillestämning för att passa in i detta parti om de muntra bröllopstillredelserna.) Det är väl sannolikt, att omarbetningen skett delvis äfven därför, att skalden tvenne gånger längre fram i Br. Besw. har bättre användning för denna schablon, nämligen vid dryckesskildringen (v. 207 ff.), som är en betydande utvidgning af Br. F:s motsvarande och på liknande sätt uppbyggda parti (v. 275 ff.), och vid scenen med de om natten besvärliga barnen (v. 311 ff.),

En annan teknisk finess, som Br. Besw:s författare väl närmast upptagit från Stiernhielm, är den täta användningen af alliteration och inrim: *stumpar och stickor; stark och svag, lång, låg; rus och dus; lallar* och *trallar; slamrar och ramlar* o. s. v. i stor mängd. De tidigare dikterna uppvisa i öfverflöd samma drag: Br. F.: *fast faaslig; lifliga låt; snider* med märckliga *snillo; skårrar* och *snorrar; rammel och skrammel och skrän;* tappre *mood*, konungslige *blodh;* Fr. L.: *Konster och Klookheter; blifwer Barn i börian; Danmän och Daddar; hijt och dijt; handel och wandel*, o. s. v.

Ingen af våra dikter kan uppvisa Stiernhielms djärfva epitet, men de visa dock ansatser: Br. F. *sööt-sokr-smickrande; flot-stekosande;* Br. Besw. *blå-Siö-twingande; swårtregerlige; hwit-blöt* o. a.

Ett för Br. F. och Br. Besw. gemensamt drag, som däremot icke återfinnes i mästarens dikt, är den antika mytologiens användning för omskrifningar af allehanda slag, ett drag, som hvad vår skald angår, väl riktigast bör återföras direkt på antika förebilder, med den kännedom vi i det föregående ha skaffat oss angående hans litterära relationer, ehuru det ju i tidens poesi f. ö. spelade en betydande roll. Hvad då först Br. F. beträffar, ha vi en hel rad omskrifningar i följande passus:

Br. F. 255 ff.: Nu biuder *Ceres* an margfaliga gåfwor i myckno /
Nu tager hwar til sigh alt hwadh alz Moderen *Tellus*
Framburit har / sampt alhana fostrike *Thetios* skenker /
Der upå *Bacchus* sööt ingiuter liuft wåtewarona sköne

och det mindre angenäma resultatet af denna sista gudomlighets dyrkan omskrifves i följande kostliga rader:

Br. F. v. 275 ff.: Händeret så at någon mycket har inöst wist icke måttet
Då afla *Bacchus* och *Ceres* i maag hans en undliger kalfwer
Hisliger / ofattad / stor / wanskapeligh ögnlöser ungi
Och medan han otidiger är dy måste han kastas.

I Br. Besw., där skalden icke längre betraktar saken med Br. F:s ungdomliga munterhet och sympati, men nu har blifvit mera moraliserande, affärdas denna detalj med det kortare och prägnantare: "*Bacchi* soppa betalar" (v. 213). Till det först citerade stycket erbjuder Br. Besw. v. 194 ff. en delvis ordagrant lika pendang, och i diktens inledande parti äro exemplen talrika. (Andra ex. vv. 327 och 352).

I båda dikterna har emellertid detta bruk af mytologiska figurer i omskrifvande syfte i detaljerna ofta ett så originellt tycke, att de starkt skilja sig från flertalet renässansdikter, där denna stilegenhet vanligen representerades af i hög grad stereotypa vändningar. Måhända sammanhänger detta därmed, att Br. Besw:s, Br. F:s och Fr. L:s skald f. ö. icke mycket synes vara influerad af den moderna diktningen på kontinenten och dess afläggare här hemma, utan att i öfvervägande grad ha utbildat sig hos de klassiska författarna och i språklig anslutning till äldre svensk bröllopsdikt och Stiernhielm.

Med det nu anförda har jag gifvit det viktigaste af dikternas mera tekniska stilresurser. Ett och annat till af mera perifer natur kan jag här icke taga upp till behandling. Öfverensstämmelserna i det väsentliga äro ju stora nog och framgå utan någon detaljerad analys.[1]

Härefter skola vi kasta en blick på ett par af de områden, där en skald icke är så bunden af tradition och språklig miljö och där det individuella i högre grad kan manifestera sig. Vi vända oss då först till våra dikters bildspråk. Alla kännare af renässansens bildval betona dess schablonmässighet; knappast förr eller senare

[1] I detta sammanhang kan äfven anmärkas, att alla våra tre dikter sakna en i bröllopsdikter ofantligt vanlig detalj, nämligen den (vanligen) obscena gåtan.

har man haft en större allmänning af bilder, som i det oändliga upprepades af tidens författare. Desto mera öfverraskande är det att i våra dikter finna exempel på ett bildval, som måste betecknas som för epoken jämförelsevis originellt. Det är då speciellt från två håll, de bildliga vändningarna hämtas, nämligen från *jordbruket* (spec. trädgårdsskötseln) och från *boskapsskötseln*. På bägge fallen kan exempel hämtas både ur Br. F. och ur Br. Besw., och deras beviskraft för vår identitetsteori ökas än mer därigenom, att de olika ställena ej plagiera hvarandra. Vi anföra först tvenne bilder från det förstnämnda området:

Br. F. 163 ff.: Ty som man i en krans den trägårdzmästare binder
Ey seer thet slagz rooser aleen som dyrbarast hålles
Sätz uthan och blomster som ringare syns utaf anseend
Så blir ey han enhanda men af åtskillige färgor
Gifwandes fägring, störr' och wanskande skenet i skugga
Dylika wijs . . . etc.

En annan bild från samma område är Br. F. v. 298, där det önskas om brudparet, att det

Sigh öke siuttiofalt som kornet i Jordene widges.

Br. Besw. v. 443 ff.: Mången uthi sin gård sår anten i sand eller otijd
Eller och oreen jord, fast sällan watnar och ansar
Antingen få han tistlarne blå, eller safftlösa plantor,
Mång få elaka barn, som tistlar och etriga näszlor etc.

Jämförliga exempel äro v. 322 f., v. 341 och v. 451 ff.

Hämtad från boskapsskötselns område är bilden om "en undliger kalfwer" i Br. F. v. 276 f., nyss citerad i annat sammanhang, och i Br. Besw. v. 313 heter det om en af "Per Erssons" pojkar:

En har kornet i mun, och dijr som Kiden i stallet.

Detta drag sammanhänger utan tvifvel med det natursinne, som särskildt framträder i Br. Besw:s inledning, ehuru inpyrdt med mytologiska element. "Trägårdzmästaren" från Br. F. återfinna vi äfven här:

Trägårdzmästaren har nu stält sine snören i wincklar
Mäter i rutor, och artige *cart*, *labyrinther* och Kringgång

Detta natursinne framträder äfven något i Fr. L. v. 104 f. och i ordvalet ib. v. 4. — Öfverhufvud äro dock dikterna tämligen fattiga på bilder; de nu nämnda äro de viktigaste, och på de få öfriga, som delvis äro af mera konventionell natur, har jag icke tillfälle att gå in, liksom ej heller att anställa en kritisk granskning och klassifiering af de redan påpekade. Trots denna knapphändighet hoppas jag dock, att det inre sambandet mellan våra dikter härigenom för hvar och en skall framstå i ett än klarare ljus.

Ett personligt drag är vidare en gemensam böjelse för symbolik. Så blir i Br. F. "det Phryxiske gullskinnet" en beteckning för brudgummens ära och lycka:

Br. F. v. 125: Sådan' all ähra stoor det Phryxiske gulle betyder

och i Br. Besw:s slutparti ägnas en utförlig utredning åt brudsmyckenas symboliska betydelse.[1]

Härmed ha vi nått slutet af vår undersökning. Från mera all-

[1] I detta samband vill jag framlägga en hypotes om det bröllop, för hvilket Br. Besw. är skrifvet. Frågans ringa vikt må ursäkta dess kanske alltför stora djärfhet.

Som bekant var det i bröllopsdikterna ytterst vanligt att genom ordlekar alludera på någon af kontrahenternas namn. Så alluderar Rudhelius i dikten från 1662 tydligen på brudgummens namn *Reutercrantz* (v. 163), och det synes icke otroligt, att ej också Br. Besw. kan dölja någon dylik allusion. Därför förefaller afslutningens långa utredning om brudens krona ganska misstänkt, och jag förmodar därför, att *Crona* på något sätt ingår i brudens namn. En antydan om hennes adliga stånd kan man ju finna i versen

Crona är urminnes häfd hoos Brudene funnen af ålder

och om man slår upp i Anrep på olika Cron-namn, finner man där bl. a. under adliga ätten Cronström följande notis:

Elisabeth Cronström, f. 1653 † 1718, gift 7 sept. 1669 med Kongl. Rådet Eric Lindeman, sederm. grefve Lindschöld, f. 1634 † 1690.

Detta går ju mycket bra ihop med min datering af Br. Besw. och, hvad mer är, med diktens egna ord. Ty, enl. hvad man vet, var denna Elisabeth Cronström en rik dam, och dikten antyder också i oförtydbara ordalag brudens rikedom. Vidare säges i afslutningsorden, att Cronan *förr* gafs åt krigsmän och stridbare hjältar, hvilket möjligen anspelar på det motsatta förhållandet, att en Cronström nu bortgiftes med en civil ämbetsman.

männa likheter, den dialektala och kulturella, ha vi steg för steg närmat oss den individuella gemensamheten. Vi ha funnit, att dikterna ha gemensamma rötter i den klassiska och reformationslitteraturen, och därvid fingo vi tillfälle att i hufvuddrag följa vår antaget identiska författares psykologiska utvecklingsgång. Därefter ha vi i det mera individuellt språkliga liksom äfven i det stilpsykologiska funnit en sådan mängd väsentliga öfverensstämmelser, ofta af frapperande identitet, att det icke numera kan synas oss för djärft att anse vår identitetsteori bekräftad och hädanefter betrakta Johannes Rudhelius, denne okände man, som författaren till Bröllopps Beswärs IhogKommelsze.

Af gammalt har Br. Besw. ansetts som en humoristisk dikt och en festglädjens dikt, hvilken bildar epok. I det föregående har här antydts en annan uppfattning. Till anda och syftning sammanhänger denna dikt med en äldre tids religiösa och okonstladt realistiska bröllopsvers, som just når sin höjdpunkt i Br. Besw. samtidigt med att andra och mera moderna riktningar inom genren började göra sig allt mera gällande. Det är sant, att Br. Besw. är en festglädjens dikt — men festglädjen är blott en ram omkring en tafla af det allvarligaste innehåll. Jag skulle vara böjd att tro, att Br. Besw., just i blandningen af dessa element, är den kanske mest svenska af 1600-talets alla dikter. Hercules ger oss seklet mer i högtidsdräkt, i ett sublimt ögonblick, Br. Besw. däremot en bild af dess människor i det verkliga livet. Praktbegäret och njutningslystnaden, typiska för storhetstidens segerdruckenhet, konfronteras med bondelifvets trista och ofrånkomliga hvardaglighet med dess kamp och strid mot fattigdom och nöd. Men öfver allt detta höjer sig den förtröstansfulla religiositet, som var styrkan hos stormaktstidens svenskar.

V.

Bihang:

1) Bröllopps Beswärs IhogKommelsze (med inledning).

2) Tvenne bröllopsdikter af Johannes Rudhelius.

I. Af Bröllopps Beswärs IhogKommelsze äro mig följande handskrifter bekanta:

1. *GeorgI Stiernhielms Brölopps-Beswärs Ihugkommelse,* 11 blad liten 4:o (16 × 20,5 cm.) i samlingsband V 5: 1 i U. U. B:s Allm. Handskriftssamling, förut tillhörande Cederhielmska samlingen; enligt Tamm's tydligen riktiga mening från 1600-talets slut; skrifven med jämn, prydlig och lättläst stil på godt, kantförgylldt papper; defekt fr. o. m. denna vers: *Måste thet hän till Jorden igän / alla werldenes lanswäg;* det felande partiet dock på 1700-talet kompletteradt genom en afskrift af annan hand på 2 blad (19,5 × 22 cm.), efter ett original, tillhörigt Samuel Älf, enligt dennes egenhändiga anteckning därå. — Denna hs. kallas i det följande, liksom hos Tamm, för A, komplementet för A +.

2. *Bröllopz Beswärs Ihugkommelse. af G. Stiernhielm,* 12 blad liten 4:o (17 × 21,5 cm.) i Palmskiöldska samlingen å U. U. B. under signum 392; tydligen något yngre än A; stilen drifven men ofta vårdslös; *af G. Stiernhielm* är tillskrifvet senare och af annan hand. — Liksom Tamm kallar jag denna hs. B.

3. *Georg Stiernhielms Bröllopz Beswärs ihugkomelse,* 8 blad folio (21,5 × 33 cm.) i samlingsband signum V 80 å Linköpings Stiftsbibliotek; afsevärdt yngre än B; ledig och lättläst stil. — För denna hs. använder jag den likaledes Tamm'ska beteckningen C.

4. GEORGI STIERNHIELMS' *Bröllopps Beswärs IhogKommelsze,* 10 blad liten 4:o (16 × 20 cm.) i ett samlingsband, signum 1125, i Nordinska samlingen å U. U. B.; af det yttre att döma är denna hs. sannolikt något äldre än de öfriga kända hss.; skrifven

på tjockt papper, här och där kantskuren något för mycket, så att en och annan bokstaf (på ett par ställen hela ord) kommit bort; stilen redig, säker, något trubbig, tydande mera på en lärds än på en yrkesafskrifvares hand; enda hs., som har versraderna numrerade; talrika rättelser och ändringar ungefär samtidigt införda, tydligen af annan hand; hs. afslutas med v. 468, hvarefter står angifvet "*Brölopps Beswäretz* Ende". — Denna hs. kallas i det följande N.

5. *Bröllops beswärs ihug kommelse, uti rim författatt af Hr: Georgio Stiernhielm,* 12 blad liten 4:o (16 × 20,5) i ett samlingsband, signum E 126 l., å U. U. B.; tydligen härrörande från 1600-talets slut; stilen synnerligt klar och drifven; första bladet obetydligt skadadt; under sista versen står: *LaFin,* hvarefter följer en afskrift af Stiernhielms *Hälseprijs* jämte de till denna dikt hörande hexametrarna.

6. *Georg Stiernhielms Bröllops Beswärs ihugkommelse,* 8 blad folio å K. B. i Stockholm; omnämnes blott för fullständighetens skull, då den endast är en dålig afskrift af C.

7. Genom citat känna vi dessutom ännu tvenne hss., nämligen den, som legat till grund för Lidéns citat i Historiola, som har en unik läsart (*pigor* för *piggar* i v. 1), och Samuel Älfs hs., som är originalet till A +. Man kan dessutom på grund af hss:s inbördes relationer sluta sig till, att Br. Besw. existerat i en stor mängd afskrifter.

II. Br. Besw. har förut tryckts af följande editorer och efter följande hss.:

Af Hammarsköld 1818 i Georg Stjernhjelms Vitterhets-Arbeten, hufvudsakligen efter hs. C, dock under jämförelse med B.

Af Hanselli 1871 i Samlade Vitterhetsarbeten af Svenska författare I., väsentligen efter Hammarskölds text, ehuru med nya rättelser efter B.

Af Tamm i Valda Skrifter af G. Stiernhielm (1:a uppl. 1891, 2:a uppl. 1903), sedermera reviderade och ånyo utgifna 1910 af Ad.

Noreen, efter A (med felande verser insatta från B); i de två första upplagorna varianter från B och C angifna, dock blott ett fåtal.

Hammarskölds och Hansellis upplagor vimla af felaktigheter och godtyckliga förbättringar. I fråga om textens noggranna återgifvande tillfredsställa däremot Tamm's och Noreen's editioner moderna kraf, ehuru en och annan felaktighet insmugit sig.[1]

III. Föreliggande upplaga afser att vara ett diplomatiskt noggrant aftryck af hs. N, hvilken genom en mängd goda läsarter och sin korrekthet f. ö. bäst torde lämpa sig som grundläggande text. Hs. aftryckes med ändringar och rättelser, hvarvid de rättade och ändrade ställena upptas i noter i sin ursprungliga form. Därjämte meddelas de flesta varianter ur hss. A, A +, B, C och E, äfven uppenbara felaktigheter, hvilka ju äfven ha sitt intresse för bedömandet af de olika hss. Rena stafningsvarianter anföras vanligen ej (ej heller växlingen t : th : d).[2] — Det i N felande slutpartiet aftryckes efter E, som i stort sedt har bättre text än B.

Versnumreringen t. o. m. v. 468 är hs:s, därefter min. Marginalsiffrorna inom parentes ange sida i hs.

De textkritiska motiv, hvarpå mitt val af grundläggande hs. beror, hoppas jag att snart få utveckla å annat ställe. Här vill jag endast göra några korta anmärkningar angående de olika hss:s inbördes förhållande:

IV. Hss. fördela sig då först i tvenne från hvarandra rätt väl afgränsade grupper, nämligen å ena sidan A och N, å den andra B, E och C. Den förra gruppen saknar nämligen följande verser, som finnas i den senare:

Nu ses i liufligit lius . . . etc. (efter v. 13)

[1] Så är t. ex. v. 389 (efter föreliggande upplagas numrering) öfverhoppad (äfven i den reviderade uppl.), v. 117 *Är* för *Äst* o. s. v.

[2] Ha flera hss. samma variant, meddelas denna i regel efter den först nämnda hs:s stafning. Står en bokstaf inom parentes, menas därmed, att denna bokstaf saknas i den i andra rummet nämnda hs., men att stafningen i öfrigt är lika. Om liten eller stor begynnelsebokstaf är stundom svårt att afgöra.

Nu ser man altid med lust . . . etc.
Flyga och swinga . . . etc. (efter v. 15)
Med sin wanlige konst . . . etc.
Ja Neptunus Vulcan . . . etc.
Måste däran . . . etc. (efter v. 43)
Calmus, Anijs, Aquavit . . . etc. (efter v. 141)

Mycket sannolikt är då också, att A slutat med v. 468, liksom N. Ingendera är direkt afskrift af originalet, hvilket kan anses självfallet bl. a. genom saknaden af ofvannämnda 7 verser, hvilka väl med säkerhet få antas vara ursprungliga. Det är tvärtom tydligt, att mellan originalet och dessa två hss. en mängd mellanled funnits, hvarunder dessa verser blefvo alltmer och mer fördärfvade, så att de slutligen i en grupp hss. uteslötos, i en annan åter behöllos i sitt mer eller mindre korrumperade skick. En annan förklaringsgrund är möjligen den, att dikten förelegat i tvenne originalredaktioner.

Hvad nu A och N f. ö. beträffar, är ingen af dessa hss. direkt afskrift af den andra. I en del fall stå de visserligen hvarandra mycket nära (t. ex. v. 67 *nog* (öfr. mång); v. 140 *annat* (öfr. gammalt); v. 283 *swårt* (öfr. långt); v. 296 *förhud* (fel för förhus, som de öfr. ha); v. 342 *ook* (öfr. öök); sakna *blifwa* l. *wara* i v. 341 (öfr. *wara;* senare inskott i N *blifwa*); ha ett *wäl* i v. 380 (som saknas i öfr. hss.) o. s. v.). Vidare har N en mängd med både A och B gemensamma läsarter (t. ex. ordningen mellan vv. 2 och 3; v. 52 det felaktiga *sin* (hin?); v. 151 *kunde* (öfr. må); alla tre sakna en vers, i C, E inskjuten efter v. 168; v. 182 *kiött* (öfr. kiöck); gemensam är också vers 190 (som saknas i öfr. hss.); v. 197 *hafwas* (öfr. skaffas); v. 401 saknar i alla tre *en af* (som de öfr. hss. ha); v. 419 *arm* (öfr. nisk) o. s. v.). Med B (och sannolikt A, som dock ej sträcker sig ända dit) har N bl. a. den egendomligheten gemensam, att bägge sakna v. 457 (visserligen sedan tillskrifven i N efter annan hs.). N (liksom A) kan emellertid ej vara afskrifven efter B, ty denna hs. är defekt (t. ex. vv. 18, 215, 318); ej heller B efter N (eller A) (som sakna de 7 verserna). Ej heller kan N vara afskrift af A, ty i N finnas dels flera unika läsarter (t. ex. vv. 160, 165, 218, 397),

dels ock från A (och B) afvikande andra läsarter, som finna stöd på annat håll. Gemensamma blott med den senare hs. C äro t. ex. läsarterna v. 122 *ord* (öfr. tahl), v. 195 *och* (äple Pomona) (öfr. *af* ä. P.), v. 428 *icke* (öfr. tig ej). N bör således ha stått någon af C:s förfäder nära, men icke själf vara ursprunget till C:s läsarter, ty C har ju flera verser, som N saknar. I ett par fall ansluter sig N till läsarter i E: v. 281 *handqwarn* (öfr. hemqwarn) och v. 423 *pigor och* (öfr. pigorne). E kan emellertid icke ligga till grund för N; dels har ju E de citerade 7 verserna alldeles fullständiga, och med N:s noggrannhet vore ju deras utelämnande oförklarligt, dels saknar också E v. 322, hvilken finnes i N (och öfr. hss.). Det inses också lätt, att E icke är en afskrift af N. Till grund för N måste således ligga en i hufvudsak med A och B besläktad hs., som dock äfven har vissa drag gemensamma med E och C.

Hvad beträffar det inbördes förhållandet mellan den andra gruppens handskrifter, är det först att märka, att C är mycket yngre än någon af de öfriga och kan således ej själf ligga till grund för hvarken B eller E, hvilkas åldersförhållande däremot det är svårt att med bestämdhet afgöra på grafologiska grunder. Emellertid skilja sig nu C och E från B och öfriga hss. därigenom, att de ha en vers (efter v. 168 i denna uppl.), som B och öfriga hss. sakna, men som utan tvifvel är äkta. Härigenom visas dels C:s och E:s samhörighet, dels ock, att de i detta fall stå originalet närmare än några andra kända hss. Ingen af dem kan därför härstamma från B. Å sin sida kan B ej vara afskrift af E, ty E saknar, genom afskrifvarslarf förmodligen, v. 322, som B och öfr. hss. ha. (Olikheterna äro f. ö. många, t. ex. vv. 60, 127, 130, 202, 204, 269, 291, 405, 470 o. s. v., o. s. v.). Vi ha nyss klargjort B:s relationer till A och N och funnit stora likheter dem emellan (med A delar B flera uppenbara skriffel: t. ex. v. 271 *äld(h)*, där N har det förmodligen riktigare *åld* (öfr. *årder, åhlder*), v. 285 *embetet* (öfr. *embet*, som är riktigare); en likadan förvanskning af v. 419 o. s. v., och både med A och N fel som v. 280 *Tunkar;* v. 437 *när stiernan* (öfr. nordstiernan) o. s. v.) Allt detta tyder på, att B härstammar från en hs., senare än den, från hvilken C och E leda sitt ursprung, en hs.,

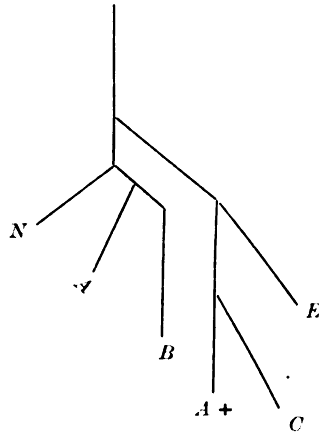
som dessutom stått A och N nära, och således på sätt och vis intagit en mellanställning mellan bägge grupperna.

Hvad angår C och E, stå de i många fall hvarandra synnerligen nära (gemensamma läsarter finnas t. ex. vv. 85, 129, 135, 182, 246, 252, 256, 279, 281, 333, 430, 439 o. a., och båda sakna gemensamt v. 190). C kan dock icke härstamma direkt från E, hvilket visas af de förut omnämnda likheterna med N samt några öfverenstämmelser med B (v. 346, 368). C tycks sålunda återgå till en hs., som förenat läsarter från E, N, B.

Det som i det föregående sagts om läsarter i N gäller hs:s ursprungliga fattning. Sedermera, förmodligen af annan hand, äro ändringar gjorda på många ställen, vanligtvis till fromma för meningen. Hs. har därigenom blifvit i viss mån kritisk (och dess värde blir än större genom den noggrannhet, den alltid visar, bl. a. i fråga om de klassiska namnen, som i öfr. hss. på flera ställen äro förvanskade). Den hs., som legat till grund för dessa rättelser och ändringar, kan icke vara någon af de här nu behandlade. Närmast ansluta sig dock ändringarna till läsarter i C och E. Gemensamma med dessa två äro så t. ex. läsarterna v. 21 *kaklande,* v. 172 *sluntar* och ordningen mellan orden i v. 176, v. 457. Blott med C gemensamma äro däremot t. ex. v. 242 *flått*, v. 272 *klubbor,* v. 289 *uppländ, upphiszad.* Rättelserna i N böra således ha gjorts efter en afskrift, närmast i släkt med E och C, som dock, i olikhet med dessa, bör ha saknat de 7 verserna.

Hs. A + ansluter sig närmast till C (sålunda sakna båda vv. 483, 484), men har stundom riktigare läsarter (t. ex. v. 517 *snart löpande* (C *snart lysande*). De torde därför återgå på ett gemensamt original.

Handskrifternas ungefärliga fördelning framgår genom följande schema:

V. Utom Br. Besw. meddelas här ett aftryck af tvenne bröllopsdikter af Johannes Rudhelius, hvilka finnas i Kungl. bibliotekets samlingar af "Verser till enskilda" i folio.

GEORGI STIERNHIELMS

Bröllopps Beswärs IhogKommelsze.

1 **Phoebus** han har sin wagn[1] med de guldglimmande piggar[2]
3 Wändt sin tygel i Krok, från *Barber*[3] och tårckade Blåmän
2 Sampt eld-sprutande[4] swårt-regerlige drakote[5] Fålar[6]
4 Moot de måttlige[7] Land[8], och sidst[9] till Nordiske[10] Näset
5 Och far nu så makliga[11] fort, upwärmar[12] och aflar[13]
Med sitt liufliga[14] Liuus, sampt allting[15] skådande Strålar
Hwad på jordene[16] fins uthi Lundar[17], Lufften och Hafwet
FLORA bepryder igiän med Roser[18] och artige blommor
Nu seer man *Narcissorna*[19] blå, sampt späda[20] *Violer*
Bryta[21] sig opp moot[22] Sniöön[23], moot den Lijfgifwande[24] Solen
Primula veris är här, *Tulipaner*[25] af hundrade färgor
Trägårdz Mästaren har nu stält[26] sine snören[27] i wincklar
Mäter[28] i rutor, och[29] artige *cart, labyrinther* och Kringgång[30]

[1] Rättadt fr. *wangn.* [2] *pigor* i citatet i LIDÉNS Historiola. [3] A och B BABER. C BARB'RER. Här rättadt fr. BABER. [4] C *eldsputande.* [5] A *drakåte,* E *brokote.* [6] C *foglar.* — I C, E stå v. 2 o. 3 efter denna hs. numrering. [7] E *måttelige.* [8] C *män.* [9] Rättadt fr. *sist.* [10] E *nordiska.* [11] E *måttel.* [12] C *uppwarmar,* E *upwärmer.* [13] Ändradt fr. *axlar,* som A, B o. E läsa. [14] Ändradt fr. *liuflige.* Så A. [15] A *all tings,* B o. E *all tingz.* [16] Rättadt fr. *jordenne.* C *jorden.* [17] Ändradt fr. *Lundarne* (A, B). Saknas i C. E *lunderne.* [18] Rättadt fr. *Rosor* som C o. E ha. [19] Ändradt fr. NARCISSERNA, som A, B o. E ha. [20] E *späde.* [21] C *blyg ta.* [22] A, B, C o. E *bland.* [23] A o. B *sniön,* C *snön,* E *snöön.* [24] C *lifgiörande,* E *liffärgade.* [25] A, B o. E TULPANER. [26] C *sat.* [27] E *sin snöre.* [28] E *Måler.* [29] *rutor och* saknas i C. E *ruter.* [30] I B, C o. E komma nu två ofullst. verser: *Nu seer man liufliga liuus, den swarta — Sampt* TEREUM *wijd diupa Moras fora.* Deras lydelse i C: *nu ser man uti liufligit lius den swarte — Samt* TEREUM *wid diup och moras höres.* E är den enda hs., som här har fullst. verser: *Nu ses i liufligit lius, den swartt* CRAS *ropande Korpen, — Nu ses* TEREUM *också wid, diupa* MORAS *torra kiärren.*

Nu befinnes[1] igiän *PHILOMELA*[2] wijd Elfwen i Stallet[3]
Och talar om sin nöd med stumplande[4] qwijdande Tunga[5]
Nu seer man skogzdufworna[6] blå *SEMIRAMIS*[7] Ammor
Stararna flyga ihoop, Bofinkar[8], Sparfwar och Änder
Näcktergalarne[9] små, Steglitzor[10], Hämplingar,[11] amsler[12]
Siunga och qwittra med art[13] mång tusende klingande[14] stemmor
Nu hörs[15] liudande Klang af Rördrom[16] uthi Moratzer
Storckarne[17] Komma nu fram, lång-Näbbot[18] kaklande[19] willgiäs
Nu synes och igiän *PALAMEDIS* wakande Tranor
Para[20] sig hoop, sampt alle de diuur[21] som wistas i Skogen
[2] Hiortar och Hind, sampt Elgar och[22] Rådiuur, renar[23] och Harar
Springa nu[24] med stor lust uthi de gröön Knoppade Lunder[25]
Hwar tager sin till sig, och willia nu böria sig alstra[26]
Hwad *NEPTUNUS* han har uthi de Kringlöpande Strömmar[27]
Hwad uthi Siögar[28] och Haf fins, hwad uti[29] Elfwerne[30] spelar[31]
I then liuflige[32] Sool, så wäl som[33] liuflige[32] skugga
Och behärskas[34] utaf den blå-Siö-twingande[35] *THETIS*
Röres uthi sitt lijf, till lust uptändes af älskog.
Summan är det all ting bestrijder Lilla[36] *CUPIDO*

[1] Ändradt fr. *befinner*. [2] B PHILOMENA. [3] C o. E. *Stället*. [4] C *staplande*. [5] I B, C och E följa nu tre verser: *Nu seer man wijd biölker uthi thet tysta — flyga och swinga sigh om den fast mångtalige* PROGNEM — *Med sin wanlige konst högst upp sitt näste befäste.* — Något olika i C: *nu ser man swalor wid böljor uti det tysta. — — — Flyga swinga sig om den fast wältalige* PROGNEM, — *med sin wänliga Konst högt upp sit näste befästa.* I E lyda verserna: *Nu ser man altid med lust, wid böljor uti de tysta* (otydligt skrifvet) — *Flyga och swinga sig om, den fast wähltalige* PROGNEM. — *Med sin wanlige konst, högt upp sitt näste befästa.* [6] B *Skogzdufworne*, C *Skogdufworna*, E *skogzdufwerna*. [7] Ändradt fr. SEMIRAMIDIS (A, B, E). C SIMIRAMIDIS. [8] C *bokfinckar*. [9] E *Näcktergalerne* (B -*a*). [10] B *Steglizor*, C *steglisor*, E *steglitzar*. [11] Ändradt fr. *Hämplickor;* så A. B *Hämplikor*, C *hampspinkor*, E *hampspinckar*. [12] Ändradt fr. *och fleere*, som också A har. B här ofullständig. C *amstar*, E *ormslår*. [13] C *ijd*. [14] Ändradt fr. *mång tusende stemmor* (A, B så). Hs. anger äfven varianterna *mång tusende liuflige stemmor* eller *mång tusende tusende stemmor*, hvilken senare läsning C har. E *mångtusende* TONER *och stämor*. [15] C *giort*, E *höres*. [16] A *Rödrom*, C *rördrören* (?). [17] B, E *Storkarna*. [18] E, C *långnäb(b)ote*. [19] Ändradt fr. *skallande*, som A och B ha. [20] E *Para och maka*. [21] E *all diur*. [22] *Elgar och* saknas i C. [23] Ändradt fr. *foglar*, som de andra hss. ha. [24] *nu* saknas i C. [25] A, B, C *Lundar*. [26] C *älstra*. [27] A o. B *strömar*. [28] C *Siöar*. [29] Ändradt fr. *wed*. A, B o. E *wid*. [30] A, B *elfwerna*, C *älfwen*. [31] Ändradt fr. *spela* (A, B). [32] E, C *liufliga*. [33] C *den liufliga*. [34] E *beskiäres*. [35] B *blåå-Siöö twingade*. [36] E *then lilla*.

Men ey[1] diuren alleen, uthan och så diurenes Herre
Menniskian är nu[2] och till Lust fast mera benägen
Så den Rijke, som har med Guld upfylte skatuller
Gånger i dantz hoos de Guldslängiande[3] dyre *Madamer*[4]
Frij för Korg och Sorg; Ty Kufwar alt gullet sig under;[5]
Så,[6] den Fattige smyger och in, dock sällan[7] hoos höga,
Dock söker han sin lijke[8] igiän, sig frögdar i löndomb[9]
Frisker och Ung[10] går med uthi dantz när Strängarna Klinga
Gammal och Grå, som[11] sitter i[12] wrå, leer, lurar[13] och tijger
När han[14] minst weet utaf står den Guldwingade[15] Pilten
Och lägger an med list, upwärmer[16] Kalleste[17] Gubben,[18]
Är han än[19] hög och wijs uthi Konsterne månge[20] bepröfwad[21]
Måste dock här[22] gifwa tapt, Står ey mot Lilla *CUPIDO.*
SALOMON i sin Konst, fast högre än Konungar alle[23]
Wart[24] af Kiärleek füll, hade tusende frillor och Hustror[25]
War icke *PHOEBUS* lärd på[26] Speel, på *Verser* och Örter
[3] Blef dock tänder af[27] Eld till den Högfärdige *DAPHNE*
Lopp uthi Skog uthi Träsk[28], som Hiorten willder[29] i[30] brunsten
PARIS finer[31] och skiöön sampt *ACIS*[32] liuflig[33] af anlet
Älskade[34] skiön *HELENAM;* men denna[35] jungfru *GALATHEAM,*
Dock wille ock[36] den een Ögde beest[37] *POLYPHEMUS*[38] *in antro*
Giärna der an, Kröp ut och låg på[39] backen[40] i Solen
Stundom med sin Sång och[41] dickt[42] wille Jungfruna[43] blidka

---

[1] E *icke.* [2] B, C och E *och nu.* [3] C *gulglätzande,* E *guldglimmande.* [4] E *Madamor.* [5] I st. f. sista satsen har C: *nam cuncta pecunia vincit.* E: — *kufwar sig guldett alt under.* [6] Ändradt fr. *Ja,* som de öfr. hss. ha. [7] E *icke.* [8] E *Söker dock han sin lycka.* [9] De öfr. hss. *löndom.* [10] Den stora bokstafven otydlig. [11] C *han.* [12] C *uti.* [13] C *lärer.* [14] C *man.* [15] Ändradt fr. *Guldglimmande,* som A o. B ha. C *gullwingade,* E *guldtwingande.* [16] B *upwärmar,* C *upwarmer.* [17] E *kallaste.* [18] B, C och E tillägga här två verser: NEPTUNUS VULCANUS *och hin gråå hyskiote* PLUTO — *Måste deran om wårena blijd uthi blomstrande marken.* E något afvikande: *Ja* NEPTUNUS VULCAN, *och hin gråhiszade* PLUTO, — M. d. o. *wårene* etc. [19] Ändradt fr. *ey,* som A o. B. ha. [20] Öfr. hss. *många.* [21] A o. B *bepröfwat.* [22] E *Måste han dock.* [23] Öfr. hss. *alla.* [24] E *Wardt dock.* [25] C, E *hustrur.* [26] E *uppå.* [27] C *i.* [28] C *och marck,* E *och träsk.* [29] C *willar.* [30] Ändradt fr. *af,* som A o. B ha. [31] Rättadt fr. *finner* (så E.). C *liuflig.* [32] Rättadt fr. ACHIS (A, B, C). [33] B *liuflig* ACHIS . . . [34] C *älskande.* [35] Rättadt fr. *sin,* som A o. B ha. E *seen,* C *sedan.* [36] Saknas i B. [37] E *bäst.* [38] C POLYCHAMUS, E POLIPHEMUS. [39] C, E *uppå.* [40] C *baken.* [41] E *med.* [42] C *liud.* [43] A o. B *Jungfrurna,* C *Jungfrun,* E *jungfrune.*

Stundom med sitt[1] skryt och språk[2], som[3] många nu giöra
Stundom med[4] hoot och trug, åt wänaste[5] Friare[6] *ACIS*[7]
War han än stor och lång, honom twingade Lilla *CUPIDO*
Gammal och Ung, rijk fattig, och[8] skiöön, läckt,[9] lärder och olärd
Starck[10] och Swag, lång, låg, all[11] ting[11] som finnes i wärden
Teer[12] sig ihoop, *Magnet* och Ståhl, raf,[13] Stickor[14] och halmstrå
Att man giörligen seer huru Gud den ädle[15] Naturen
Underlig[16] har beredt, beprydt och Kiärleeken itändt
Menniskian och förnämst[17] på try[18] sätt *consocierat*
Hwilcket[19] alt[20] finnes* igiän, när wij fast noga betrackta
Thet stånd[21] som Gud böd wåra Första[22] Föräldrar och uphof
Och gaf them wällsignelsze nog,[23] sampt Dygdenes *Isop*[24]
Iordena[25] till sitt boo, sampt djuren,[26] foglar och Örter
Menniskian alt till tiänst, dock fattades omsijder *EVA*
Then med råd och dåd, med tröst, lust hugneligt[27] Anlet
Skulle alt som en prydande Roos sin Maka bekröna
Fijn af härliga[28] färg, dock fast mer dygdig af arten[29]
Ty fick[30] *ADAM* utaf Gudz hand sin *EVA*[31] trolofwat[32]
Ther till Brudskatt stor, wällsignelsze,[33] Arfwingar[34] månge
[4] Sampt Gudz Krafftige bud[35] som det Stånd skulle bewara
Att när *ASMODEUS* han[36] här[37] utaf Helfwete[38] loszad[39]
Måste gå bort med spott, och bunden i Öknene skiämas,†
Gud will och, när wijnet är alt, när frögden är uthe
Skänkia här in nytt wijn, upfriska de Krafftlöse giäster
Gud will Fattige barn, när Fadren lägges[40] i[41] jorden[42]
Underlig af sin Nöd,[43] sampt[44] Armodz boyorna losza.

---

[1] Saknas i E. [2] C *skräp.* [3] E inskjuter *mehr än.* [4] C inskjuter här *sit.* [5] E *weneste.* [6] C, E *Friaren.* [7] Ändradt fr. ACHIN, som A, B o. C ha. E ACIN. [8] Saknas i A, B, C. Inskott här. [9] B *lätt,* C *lekt,* E *leckt.* [10] C *Stor.* [11] Saknas i E. [12] C *Par.* [13] C *nef.* [14] E *sticker.* [15] C, E *ädla.* [16] C *und'ligen.* [17] B *förnembst.* [18] Ändradt fr. *tree.* C *3.* [19] Ändradt fr. *Hwilcka,* som A, B o. C ha. E *Hwilke.* [20] C *alla,* E *all.* [21] C *stand,* E *ståndet.* [22] E *wåre förste.* [23] B, C o. E *mång.* [24] C *Ihon.* [25] Ändradt fr. *Jorden,* som öfr. hss. ha. [26] Ändradt fr. *all diuur,* som öfr. hss. ha. [27] Ändradt fr. *hugnelig,* som A, B o. C ha. [28] E *härlig.* [29] C *dygdiga af arter.* [30] C *feck.* [31] C *Evam.* [32] C *trolofwad.* [33] C inskjuter här *och.* [34] E *erfningar.* [35] C *ord.* [36] E *som.* [37] Öfriga hss. *är.* [38] A *helfwitit,* B o. C *helfwetet,* E *helwetit.* [39] Rättadt fr. *loszat,* som A, B o. E ha. [40] A *läggies,* E *läggz.* [41] E *uti.* [42] C *grafwen.* [43] E *nåd.* [44] E *från.* * B *finnas.* † Öfr. hss. *-mm-.*

Gud will Änkiones[1] ångst[2] uthi[3] lust förbyta och trösta.
Är ty[4] gott och[5] lofligit[6] stånd,[7] bör prijsas af allom;
Hoorkarlar och *Manichéer*,[8] än[9] ock[10] lättfärdige Munkar
Lasta och smäda[11] med frija[12] ord[13] och skamlige *phraser*[14]
Dock få[15] de[16] sin löön som *PAULUS* tydelig[17] lärer
Wij wäll[18] wete,[19] det är ey synd taga Hustro[20] med äran
Fast det än är[21] beswär uthi[22] desze beswärlige[23] Tijder
Fria med alfwar, och[24] skiänckia så bort, Ring, Kiortlar och Armband
Gångaren[25] Grå, röd Sadel uppå, med Stickade Roser[26]
Betzel med puklorna[27] mång beprijdd,[28] sampt blänkiande[29] Stiärna[30]
Hanskar och annat slijkt,[31] skor, sammetz brämade Tofflor
Myszor[32] och Muff af *Sabel* ther til, *Neapoli*ske Strumpor
Konstige Stycker[33] af utlänsk art, och[34] Ost-*Indi*ske[35] pärlor
Dels uthi *Nurenberg*[36] giordt, och[37] dels uthu[38] Frankrijke[39] Kommet[40]
Armband af Ädlaste guld med[41] *masticerade* löfwärck[42]
Ther till och[43] *Carneol*,[44] *zibet*,[45] raff,[46] fine *Coraller*
Sådant penninge swek *jubilerare* godtijckio[47] fattar[48]
Måste då ut både rut och strut[49] åt jungfrurne[50] skiänkias[51]
[5] Om man will theras Gunst förwärfwa, bekomma, behålla
Ja, man måste gå bättre[52] uppå, Kiöpmännerna rickta,
När nu Jungfrun[53] will wara brud, och Manna[54] behagar[55]

---

[1] C *änkiors*. [2] Rättadt fr. *ångest* (så E). [3] C, E *i*. [4] E tillägger *och*. [5] E *att*. [6] I st. f. *och lofligit* har C *liufligit*. [7] C *stand*. [8] C MANICHALES. [9] C *som*. [10] Ändradt fr. *och*. [11] I st. f. *och smäda* har C o. E *försmäda*. [12] E *frie*. [13] Ändradt fr. *mod*, som A o. B ha. [14] B *Trotzer*. [15] B *fär*. [16] E inskjuter *wähl*. [17] C, E *tydeligen*. [18] A, C o. E *wäl*. [19] Ändradt fr. *weta* (så B, C, E). A *wetta*. [20] B *hustrun*, C *hustruer*, E *hustru*. [21] E ordningen *är än*. [22] C *i*. [23] B, C *desza beswärliga*. [24] Saknas i A, B, E. Inskott här. [25] B *Gängaren*. [26] C, E *rosor*. [27] E *pucklerna*. [28] E *beprydt*. A, B, C *bepryd*. [29] C *blänkāde*, E *blenckande*. [30] E *stenar*. [31] A, E *slickt*. [32] C *Mysza*, E *Myszer*. [33] C, E *stycken*. [34] Saknas i E. [35] C *indiska*. [36] A o. B NÖRENBERG, C NYRENBURG, E NÖRNBERG. [37] Saknas i C. [38] E, C *ut(h)ur*. [39] A o. B *Frankriket*. [40] C, E(?) *kommit*. [41] B *mäd*. [42] (B *lööfwarck*), C RAFICERADE *tornwärck*, E (... *Edelste guld, med*) MASTIGERAD *o löfwärck*(!). [43] C *med*. [44] C CORNEOL. [45] C ZIBETT. [46] C *raf*, E *raaf*. [47] A, B *godtyckjo*. [48] Denna vers lyder i C o. E: *Sådane penninge wärck* JOUVILERARE (E JUBILERARE) *godt tycke skatta* (E *skattar*). [49] C *ut i rut och i strut*, E *uth båd i rut och i strut*. [50] A, B o. E *Jungfrune*, C *Jungfruerne*. [51] C *skiänckia*. [52] A o. B *bätter*. (Obs.! C *måste bettre gå-på*). [53] Rättadt fr. *Jungfrun nu*, som A har. *nu* saknas i B o. C. [54] Ändradt fr. *Mannen*, som A, B o. C ha. E *Manne*. [55] C *behaga*.

Måste man än[1] *resolut* det[2] wärfwade Hierta betala
Tå säger Hon: Min Kiäreste[3] Kom, Kiöp Kläder[4] och annat
Gyllende duk,[5] *Tubin,* Plys,[6] sammet, Sijden och Atlask
Högste *Coleur* Tu Kant[7] bland packar[8] på[9] hyllorna finna
Sompt[10] gijf penningar straxt, lät[11] sompt till Räkningar[12] föras[13]
När[14] tu får ut[15] tin löön skall[16] detta[17] med[18] mera betalas.
Tänck du Kan icke ringare Kiöp hoos andre bekomma
Will[19] tu spara så spar, och[20] blif[21] fixeradt af androm.[22]
Seer icke du huru den som beck,[23] läst, läder och Sylar
Närer[24] uthi sin flottige[25] swett,[26] hela weckorne[27] smuddrig[28]
Går[29] i gran, fransk[30] duk, fint grufft gryn dyra[31] *Tubinet*
Hustrun[32] föllier[33] i Kyrkiorne[34] fram,[35] går[29] gnistar[36] af *atlask*
Jackan är alt[37] af plys,[38] rundt om glas-brämade[39] Knappar[40]
Myszan har hon på studz af dyra *Siberi*ska[41] Sablar[42]
Äst icke du[43] fast[44] bättre[45] än den, flått, läster[46] och hudar[47]
hafwer uthi sin skylt,[48] tu må wäl[49] detta besinna.[50]
Härliga[51] tyg till[52] mig sampt[53] dig, min Far lilla, Kiöpa,
Så skall du min Gunst för sådane gåfwo[54] bekomma
Jag skall taga dig i min[55] fampn,[56] gifwa tusende Kyszar.
När nu sådane mustige ord[57] uthi bodarne[58] wanka[59]

---

[1] Saknas i C. [2] Ändradt fr. *de*, som A o. B ha. [3] C *Kiäraste*. [4] C *Kläde*. [5] C *Gyllenduk*, E *Gyllenduck*. [6] B *Plytz*. [7] C *Kan*. [8] C *packorna*. [9] Ändradt fr. *och*, som A, B o. E ha. Intetdera i C. [10] C *för somt*, E *Samt*(?). [11] A, B o. E *lätt*. [12] A *räckningar*, C *räckningen*, E *räckning*. [13] E *upföras*. [14] E *När som*. [15] Inskott. Saknas i A, B o. E. [16] B *skalt*. [17] C *det*, E *dett*. [18] Öfr. hss. *samt*. [19] C *Wilt* [20] Saknas i C o. E. [21] C *blif rätt* i st. f. *och blif*. [22] C *andra*. [23] B *beek*, C, E *bek*. [24] C *näfwer*, E *Näres*. [25] E *flotiga*. [26] C *trut*. [27] A *weckone*, B *wekane*, C *weckan är*, E *wekone*. [28] C *suddig*, E *smudig*. [29] A *Gär*. [30] B *Skansk*. C *grönskarlakans* för *grann fransk*. E *Scharlakans*. [31] Ändradt fr. *gräs grönt granna*, som också A o. B ha. C *grågrönt tyrsta*. E *groffgrönt dyrast*. [32] B *Hustru*. [33] C *foljern*. [34] A o. B *Kiyrckjone*, C *Kiyrckan*, E *kiyrkian*. [35] B *framgåår* för *fram, går*. C *in*. [36] A, B, E *gnistrar*, C *gnistrand*. [37] Saknas i A o. B. C, E *och*. [38] A o. B *plyts*. [39] A o. C *glas brännande*, E *glas bremmande*. [40] B *knoppar*. [41] Rättadt fr. *dyre* SIBERI*ske* (A, B o. E). [42] I C lyder versen: *Möszan hon är och så af dyra Siberiska* SABLER; i E: *Myszan har hon uthaf, de d. S. S.*. [43] C *ästu tu icke*. [44] Saknas i C. [45] B *bätter*. [46] C *lästar*. [47] C *låder*. [48] B *Skult*, C, E *skiöld*. [49] B *wäll*. [50] C *betänckia*, E *betrackta*. [51] C, E *härligare*. [52] C *för*. [53] C *och*. [54] B *sådana gåfwa*, C *sådana gåfwor*, E *sådane gåfwor*. [55] Saknas i C. [56] A, C *famn*, B, E *fambn*. [57] A, B, E *tahl*. [58] C *boderna*, E *bodere*. [59] A o. B *wan(c)kar*.

Fattig Pär Erson måste[1] där an låta Brudene[2] råda
Pungen är ey nog diup, dock fins snart *Debet* i bottnen,[3]
När nu tyget är här skall resten[4] läggias der[5] jämpte
Knappar af Guld och Silf, små Större,[6] smärre[7] *Spegater*[8]
[6] Helt Gull, halfft med Silf, purt Silf både Knöplat och wäfne[9]
Dubble[10] och eenbare Spetzar, och ther till fina[11] Galoner
Gyllend och[12] Atlask brunt,[13] grått, blått,[14] grönt, *purpur* och isprägt[15]
Silcke och litzorne[16] mång, Tafft, boij, rask,[17] fijneste[18] parkum[19]
Så till Skräddaren där[20] låta[21] skiära på nyaste *mode*
Sampt[22] skiäres[23] rundt och wijdt, att fem[24] sig må ther i[25] giöma[26]
Somt giöres[27] armt och trångt att hiertat Kommer i Klämma[28]
Krusat och[29] lagat,[29] Pappat och Knappat, Krokot och brokot[30]
Sedan och fort[31] skall gås på[32] Kiällaren[33] och *Apotheket*
*Span*skt och Reenst, Franskt, *Hålland*skt, Blankt, Rödt[34] wijn uthi[35] flaskor[36]
Föres här ut, till Brolloppet[37] in *mixturer* och annat
Som på Kiällaren är för penningar altjd i[38] Reedo
Frontiniak,[39] full god[40] *Alekant,*[41] miöd, Klareste *Mumma*[42]
Sampt gott *Rostocher*[43] öl, gått *Lyb*eskt[44] bittert och annat[45]

---

[1] B *måtte.* [2] C *bruden få,* E *brudena.* [3] Versen är ändrad från följande lydelse: *Pungen han är ey nog diup, tung, fins* Debet *i båtn.* I A o. B lyder versen: *Pungen han är ej nog diup ty fins straxt* Debet *i båtn* (B *botn*). C har: *Pungen är ey diup nog då finnes straxt* Debet *i botn.* E: *P. ä. e. nog diup, d. f. s. D. i bottnen.* [4] Ändradt fr. *redzlen,* som A o. B ha. [5] Ändradt fr. *i,* som A, B o. C ha. [6] C *stora,* E *stor.* [7] C *smäcke,* E *snecke.* [8] B:s afskrifvare har fortsatt början af v. 126 med v. 127: *Knappar af Guld halfft med Silff, Purt sielf*(!) etc. [9] Här ha tydligen ändringar gjorts i hs., men de äro bortklippta. C ... *Knöplade, wirckade wäfne;* E *halfft af guld och silf, både knöplade wäfne.* [10] Rättadt fr. *dubbelt.* A, B o. E ha *Dubbel.* [11] Ändradt fr. *fine* (A, B, E). [12] C *Gyllenduk.* [13] Ändradt fr. *band* (A, B, C, E). [14] C, E har ordningen: *blåt, gråt.* [15] A *isprängt,* B *Isbent,* C *Isbet,* E *Isbell.* [16] E *Silkeslitzerne,* C *Silke och listorna.* [17] C *bast.* [18] C *finaste.* [19] Rättadt fr. *parcō*(?) (A). [20] Rättadt fr. *han,* som A, B ha. (Äfven var. *och* anges.) C *här,* E *hän.* [21] E, C *lät(t).* [22] De öfr. hss. *somt.* [23] E *skiärs.* [24] C *Femb.* [25] Ändradt fr. *ther i må,* som A o. B ha. C, E *må sig der i.* [26] C, E *giömma.* [27] C *skiäres,* E *giörs.* [28] B *Klāman.* [29] Inskott. Saknas i A, B o. E. Versens två första *och* saknas i C. [30] E tillägger: *i fäller.* [31] C, E *förat.* [32] C, E *til.* [33] B *kiallren.* [34] E *blanck rödt.* [35] E *i.* [36] E *fulfat.* Hela versen lyder i C: *Spansk och rensk fransk hållandz win bläkrödt uti fylt.* [37] Öfr. hss. *brö(l)lo(p)pet.* [38] Saknas i C. E *ju.* [39] Ändradt fr. Fontiniak, som B har. [40] C, E *fulgodt.* [41] B Alekunt. [42] C, E *momma.* [43] C *rostocks,* E *rådstocker.* [44] E *Lybiskt öhl.* [45] B, C, E *gamalt.*

Och för alt, wällsmakande swänskt Öl, söteste[1] Mölskan[2]
Bränwijn af *Cumine*[3] bränt, och där till[4] friske *Citroner*
*Man*del[5] och dadlar, fijkon och[6] Muskott,[7] Muskote-blomma[8]
Neglicor[9] och *Caneel,* Rijs, Ruszin, peppar och Ingfär[10]
Giödde på Stall, feta Oxar och får, giäs, höns och *Cal*koner
Tiädrar, Orrar och Hjärp,* hiort, hind sampt Rådiuur och harar
Så skall Slacktaren fram, med Klubban, Knijfwen och yxā[11]
Tå[12] skall Kocken ha bud, tå skall till Kiöket[13] beredas[14]
Siudas[15] i Ketlar och Grytorne[16] mång, sampt stekas[17] i pannor.
Att den flåttrijke[18] lufft[19] som står wijd[20] gården och Oset
Långt på[21] wägen förut Kunde[22] möta[23] de Kommande giäster
[7] Tå skole[24] Stufworne[25] stå med flamsk och wäfne *Tapeter*
Klädde på bäste maneer som Qwinfolck Kunna[26] beställa
Gran Rijs strödt på[27] Golf, wällucktande Krydder[28] i Fönstret
Kamrarna[29] samma lund, *qvarteer* wäll[30] lagde[31] och prydde[32]
Tå skall rännas i Kiök, och[33] hasta på swäriande Kocken[34]
Straxt i[35] Kiällaren in nya Tappar[36] i Tunnorna sättes[37]
Kannor och Kruus på[38] Skiänckskifwa[39] stå wäll[40] satte i ordning
Sköllias[41] och allskiöns Glaas, sampt bägare, länte *pocaler.*[42]
När nu[43] förtroppen[44] är framkommen[45] af[46] hurtige Brumänn[47]
Dundrande med sin[48] skått, Trumpeter[49] höres i lunden
Måste då ställas i rad de twättade, flätade[50] Jungfrur[51]

---

[1] B *söttestc.* C, E *sötaste.* [2] B, C, E ha här en vers, som saknas äfven i A: CALMUS, ANIJS, AQUAVIT, WERMUTH, CANELE, GALANYA (E GALANGA) (C . . . CORNELO, GALANGA). [3] C CUMNIA, E CUMIN. [4] *och där til* rättadt fr. *sampt,* som A, B ha. E *sampt af de.* [5] C *Mandlar.* [6] Saknas i C. [7] C *muskot och.* [8] C *blonor*(!). [9] C NELIKOR. [10] B *Ingefähr.* [11] C *yxen.* [12] C *Så.* [13] E *kiöke.* [14] C *beredes.* [15] C *Siudes.* [16] E *kiätlar och gryto.* [17] C *Stekes.* [18] C *flottiska.* [19] C *lucht,* E *luckt.* [20] C *Kiens wid Kring* för *som står wijd.* A, B o. E *kring.* [21] C, E *uppå.* [22] C, E *må.* [23] Under ordet står: *mätta:* FORTE. B *mota.* [24] A o. B *skola,* C *ska,* E *skal.* [25] A, B, C o. E *Stufworna.* [26] C *plöga.* [27] C *uppå.* [28] A o. C *Kryder.* [29] Ändradt fr. *Kammare.* A *Kamrarne,* B *Kammarena,* C *Kammaren.* [30] A, B, C o. E *wäl.* [31] C *lagad,* E *lagatt.* [32] C *prydda.* [33] Ändradt fr. *till att,* som A o. B ha. E *att.* [34] A *Koken.* [35] A, B o. E *ut(h)i.* [36] C *taggar.* [37] A, B, C o. E *sättjas.* [38] Rättadt fr. *uthi.* [39] C *skienkskifwan,* E *skiänckskifwan.* [40] A, C *wäl,* E *wähl.* [41] C, E *Skiöljes.* [42] C *Pogaler.* [43] B *tå.* [44] C *troppen.* [45] C *kommen fram.* [46] C *och.* [47] Eller *Brumännr?* Rättadt fr. *bönder.* A, B, C o. E *brudmän.* [48] E *sine.* [49] A o. B *Trumpeterne,* C o. E *Trumpetaren.* [50] B *flättade.* [51] E *jungfruer.* * Ändradt fr. *Järp.* som öfr. hss. ha.

Pijgorna stå bak[1] om wäll Klädde[2] på bäste[3] maneeret
Fins och[4] mången[5] i bland af[6] Slokarne smuddat[7] och suddra[t][8]
Hwem är ej[9] wäldiger[10] då?[11] hwem will icke[12] prunkande rijda?
Flux då stijges af häst, både nickas,[13] bugas och handtagz[14]
Hwar då gångar[15] i sitt qvarteer, föregångande[16] Wärden
Tå tändz[17] liuus, bord dukas i fläng och Kannorna bäras[18]
Handtag[19] i hwar och[20] en[20] wrå, med mysande liuusögde Systrar
Hwar då seer[21] sin wänn wara Kommen, frögdas af[22] hiertat
När *Trumpeter*[23] ha[24] blåst alarm för rykande rätter
Med wälsignelsze[25] stå fyra sluntar[26] bredde[27] på golfwet
Som föra fram[28] sin böön med rapande,[29] staplan och hicka[30]
Straxt går wärden här om, tillbörligen giästerne sätter
* (:Fast ey[31] alla behaga sitt rum, besynnerlig[32] qwinfolck
Som till sådan *affect* äre mer naturligen bögde:)[33]
Tå[34] träder Skaffare fram med skarp Knijf, snijder i Stycken,[35]
Lägger här om med flijt, dock warligan[36] styckerne[37] wällie[r][38]
Att icke jungfrun sittia må ond,[39] see[40] surt uppå stycket
[8] Neka så famtag och hiertelig Kysz när afftonen[41] Kommer
Thet Kund'[42] och wara nog[43] när Folcket till fijllest ä[44] mätta

---

[1] E *back*. [2] A *kläde*. [3] A, B. C o. E *bästa*. [4] C *doch*. [5] E *någon*. [6] Ändradt fr. *för*, som A, B o. E ha. [7] B *snuddat*, C *smuddad*. [8] A, B o. E *suddat*, C *sud-dad*(?). [9] Ändradt fr. *icke*, som A, B o. E ha. [10] Ändradt fr. *mäcktiger*. [11] C *tå*, placeradt efter *wil* Saknas i E. [12] E *ey*. [13] B *nukas*(?). [14] C *handtas*. [15] Öfr. hss. *gånger*. [16] C, E *föregående*. [17] E *tändes*. [18] C, E *fyllas*. Nu tillkommer i C o. E en vers, som saknas i öfr. hss.: *Brenwin, bröd, Succat god Kalskål i Kammaren bäres*. E: *Brännewijn, bröd, Succad, godh Kållskål i Kamrarna bäres*. [19] A *Handtags*, B *Handtagz*, C, E *Handtages*. [20] Saknas i C o. E. [21] C *ser tå*. [22] C, E *i*. [23] C, E *trumpetaren*. [24] B *hafwa*, C, E *har*. [25] C *wälsigne*. [26] Ändradt fr. DIEKNAR, som A o. B ha. [27] C *beredde*, E *brede*. [28] C *framföra*, E *uthföra*. [29] E *ropande*. [30] A, B o. E *hickan*. C läser: *staplan, rapan och hickan*. [31] C *än*. [32] E *isynnerhet*. [33] Ändradt fr. en med A o. B öfverensstämmande ordning: *Som äre* (A, B, C o. E *äro*) *mer till sådan* AFFECT *naturligen bögde*. [34] A o. B *så*. I C o. E börjar versen resp.: *Skaffaren träder här fram* och *S. t. så f.* [35] A *stycke*. [36] A, B o. E *warliga*, C *wanligen*. [37] A *styckerna*, B *styckena*, C, E *styc-korna*. [38] *r* bortklippt i hs. E *wälgier*. [39] Rättadt fr. *Att ey sittia må jungfruna ond*, som A, B o. E ha (dock de två förra *Jungfrun*, den senare *Jungfruen*), C *at ey Jungfrun må sittia ond*. [40] B *seer*. [41] C *aftones*. [42] C, E *kunde*. [43] E *noch*. [44] Ändradt fr. *är fylleste*, som A o. B ha. C *när folket fyllest äro mätta*, E *när folkett är fyllest mätta*. * En pekande hand här utsatt i marginalen.

Skona så Kiött[1] till fölliande dag och[2] rätterne[3] spara.
Men ther skall föras in alt hwad uthi[4] Kiökena finnes
Tå skall samkas[5] ihoop hwad[6] rart man Kunde bekomma
Kramsfoglar och mång läcker bisk,[7] wällgiödde[8] *Capuner*
Kräfwtor[9] och *Antios*[10] sampt färske och rökade Laxar
Gurkor[11] och alskiöns moos, in syltade *Capris*, *Oliver*
*Liby*ske[12] meetwurst, Rijgiske[13] buttor,[14] rökade skinkor[15]
Mandel och an[16] *Maspan*,[17] *Castanier* Kiöpte på Skeppen
Sampt *pomerantz*, mång Slag[18] *Confect* och friske *Citroner*[19]
Mång slagz[20] bakelsze,[21] thet alt[22] nu woro långt att beskrifw[a]
Alt bör Komma[23] på disken,[24] och[25] fast än magen ä mätter[26]
bör[27] dock ögonen ha sin[28] spijs och födo[29] till fylnad[30]
Alt hwad rart[31] *NEPTUNUS* han har uthi Strömmar oh hafwet
Sampt den Sädz-Rijke[32] fru,[33] Fru *CERES*, och[34] Äpple[35] *POMONA*[36]
FLORA med alskiöns grääs, med willbråd[37] snälle[38] *DIANA*
Alt skall hafwas[39] här in, thet *APETII*[40] tunga begiärer[41]
Alt hwad *BACCHUS* han har båd' i Spanske[42] och *Cand*iske drufw[or]
Måste nu präszas i wijn och[43] fylla *PHILOXENIS* halzgrop
Will icke det fullnog både brud och brudgumme[44] Kosta?
Ty förn[45] man alt[46] detta får hoop[47] skall löpas och Kiöpas
Somt af Krämare,[48] mång mans skiämare,[49] slämare[50] skatzig[51]
Fiskiare,[52] penninga[53] Sniskare,[54] månglare, prånglare många[55]

---

[1] C, E *kiöck*. [2] Ändradt fr. *ther*, som A, B o. E ha. [3] B, C o. E *rätterna*. [4] B, C *i*. [5] C *samlas*, E *samblas*. [6] C *alt*. [7] E, C *läckerbi(j)t* (A *låcker bisk*). [8] A, C, *wäl-*, E *wähl-*. [9] A, B o. C *Kräfwetor*, E *Kräfweter*. [10] C *ansiors*, E *antziors*. [11] E *Gurkur*. [12] A, B o. E *Lybiske*, C *lybesk*. [13] A, E *Rigiske*, B *Riskiske*, C *Rusiske*. [14] A *butror*, B *butrar*, C, E *butter*. [15] E *skincker*. [16] C, E *än*. [17] E *Marcipan*. [18] A *slags*, B *slagz*. [19] Denna vers saknas i C o. E. [20] C *slag*. [21] A, B *backelse*. [22] Saknas i C. [23] A *kömma*. [24] E tillägger *fram*. [25] Saknas i E. [26] Ändradt fr. *fast magen woro mätter*, som A o. B ha. C *fast mangen än woro mätte*, E *fast mång woro mätter*. [27] B *När*, C, E *Böra*. [28] C *sins*. [29] B *föde*, C, E *föda*. [30] C *tilfyllest* (B *till fyllnadt*, E *till fylnatt*). [31] Saknas i C. [32] A *sädesrike*, B *Sädesrijka*, C *Sädiska*, E *sädes rike*. [33] C *Frun*. [34] A, B o. E *af*. [35] A, B, C o. E *äplet*. [36] A, C POMANA, B ROMANA, E POMO. [37] C, E *willebråd*. [38] E *snälla*. [39] C, E *skaffas*. [40] E APPETETIJ. [41] B, E *begiärar*. [42] C *både spansk*. [43] E *att*. [44] C *brudgummen*. [45] C, E *förr än* (B *förunnan = förn man*). [46] Saknas i C, E. [47] C har ordningen: *får det i hoop*. [48] E *Krämmare*. [49] Öfr. hss. *skiämmare*. [50] A, E *slämmare*, C *slemare*. [51] Saknas i C; E *skamlig*. [52] C, E *Fiskare*. [53] A, C o. E *penninge*. [54] Möjligen ändradt fr. *Snickare*. Öfr. hss. *snikare*. [55] Öfr. hss. *många*.

Sampt wijntappare, penninge Snappare, fucktige[1] bröder
När nu[2] maten är all, tomfaten[3] samblas[4] i buren
[9] Swingas[5] här om med Kannor och glas[6] sampt stolta[7] *pocaler*
In till dager[8] är liuus, så[9] nu[9] som morgon och ändock
Hwad will wara ther af när[10] en är drucken och annan,
En löper här och leer med leek och liuflige[11] putzer[12]
En till Jungfruna[13] går fast stålter, dantzar[14] och studzar[15]
En sitter hängiande[16] wåp,[17] half sofwande,[18] giespande,[19] tunglijn[t][20]
En med trotzige påck[21] giör mången i stugorne[22] miszlynt[23]
En gier upp andan[24] och alt, och *BACCHI*[25] soppa betalar
En sitter här och gråter,[26] en annan på skinkorne[27] ropar
En will rökia[28] tobak,[29] en annan[30] up[31] hoppar i[32] taket[33]
En af Kiärleeken är uptänd till wijsor och älskog[34]
Sitter,[35] lallar och trallar[36] i wrå; En ropar och skrijker[37]
En spelar Kort, en sitter i bänck, både Kraklar[38] och Krubbar[39]
En will Knijfwas i qwäll, en annan fodrar[40] i morgo*
Antingen hugg af[41] den[42] hårde[43] *palas*[44] ellr.[45] bredeste[46] enbak[47]
Eller och här wijd Faklor[48] i qwäll, med Spanske[49] *Stukat*[*er*][50]
Kan skiee, wäl[51] och[51] till häst med flygande Kulor[52] i hierta[t][50]
Sådan[53] och annor låt på bröllopp synes[54] och höres
Att man må sig nogsampt här af[55] förskräckia,[56] förundra

---

[1] E *hurtige.* [2] C *Tå.* [3] C *toma* (E *tomma*) *faten.* [4] A, B *samlad*(?). [5] Kustod: *Swinges här*, som ock A, B o. C ha. [6] C *Krus.* [7] E *länte* (rättadt fr. *stälte*). [8] C, E *dagen.* [9] Saknas i C (där versen ändas med tankstreck). [10] A o. B *ther.* [11] C, E *lustige.* [12] C *puszar*, E *putzar.* [13] A, B *Jungfrune*, C *Ingfrun*(!). [14] A, B *i dantzer*, C *i dansen*, E *i dantzar.* [15] C, E *stutzar.* [16] C *hängande.* [17] Denna halfvers lyder i E: *En sig hängläpad satt.* [18] B *swäfwande.* [19] C *gispande*, E *giszpande* (ändradt fr. *geszpande*). [20] Öfr. hss. *-y-*. C *tunglynd.* [21] C *trotzig ord.* [22] A, B *stugone*, C *stugen*, E *stufwerna.* [23] C *miszlynter.* [24] E *anden* [25] C BACHI, E BACCI. [26] E börjar versen: *En sitter här gråter een*, etc. [27] A, B *skin(c)kone*, C *siökorna*, E *skiökiona.* [28] C, E *röka.* [29] C, E *toback.* [30] Öfr. hss. *then andra.* [31] Saknas i B. [32] E, C *til(l).* [33] A *tacket.* [34] I C lyder versen: *En af kierlek är uptänd till wisor siunger af älskog.* [35] C *Sitter och.* [36] A *tralar*, E *rallar.* [37] C, E *skriar* (A *skricker*). [38] C *skacklar*, E *kräcklar.* [39] A, B *kräblar*, C *hacklar*, E *kiäblar.* [40] B, E *fordrar.* [41] C *och.* [42] Saknas i C, E. [43] C *hårdaste*, E *hårda.* [44] E PALBATZ. [45] A *el.*, B *heller*, C, E *eller.* [46] A, C o. E *bredaste.* [47] A, E *enback.* [48] E *fackler.* [49] C *Swenske*, E *franske.* [50] Ändelsen *-er* bortklippt i hs. (men insatt fr. öfr. hss.) Så ock *-t* i *hiertat* i nästa rad. [51] C, E *och wähl.* [52] E *kuler.* [53] B *Sedan.* [54] A *synnes.* [55] B, E *Att man må sig här af nogsam(p)t.* C *At man sig deraf m. n* [56] E *förskräcka.* * Öfr. hss. *morgon.*

Men tå leeken är all, och hwar bör resa af huset
Sökies[1] igen borttappat,[2] gemenl:[3] Knijfwar och hanskar[4]
Betzel[5] är och[6] bortglömt,[7] och[8] hästen sprungen af hagan[9]
En går[10] här och wrålar i wrå med stumpar och stickor[11]
En går[12] halftokot[12] här, söker ey men alt frågar[13] andr[om][14]
Tå skall wärden[15] ha skuld[16] eller och så Folcket[17] i gården
Men då giästerne[18] resa sin Koos uthi Troppane[19] långa
[10] Alt står öde och tomt, öölsafften i Kannorna[20] lufftar[21]
En stohl[22] här, den[23] andra står[24] där, spilt ööl uppå duken[25]
Sängiarna[26] rugget[27] af halm, borta[28] bolstren,[29] förlåte,[30] lakan
Fönsterne[31] sönder i Kras, spydt golf, ja, stygt uthi hwar wrå
Maten i giästerne,[32] Fodret i Hästarna,[33] wedKasten upbränd
Alt ting i[34] Olaga står, och[35] hyllor[36] uppfylte[37] med Tomfaat
Kiällaren är tå torr, och tunnorne[38] reeste på gården
Silfwer och Kiärell,[39] sängiar[40] och alt med största[41] bekymmer
Länte af grannarna, bindes[42] i packarna,[43] Kiöres af huse[44]
Somt är sönder,[45] sängarne[46] fins af Sporarne[47] borstat[48]
Somt med[49] Stöflorne[50] smordt, med flått[51] fast[52] illa[53] besprutat[54]
Och än wärre,[55] det wäll Kan troos, att[56] sluntar[57] ha legat[58]
Sådant finnes[59] igiän, bör twättas, torckas och ansas

[1] B, C o. E *Sökes.* [2] C *borttapt.* [3] A, B *gemenligen*, C *både*, E *gemenlig:.* [4] B, E *handskar.* [5] E *Betzlet.* [6] Saknas i C. [7] Öfr. hss. *bortgiömt.* [8] Saknas i C. [9] C, E *hagen.* [10] A, B *gär*(?). [11] C *stumpor och sticka.* [12] B *gär halfftokat..* [13] B *frägar.* [14] Ändelsen bortklippt; i öfr. hss. *androm.* [15] C *folket.* [16] A, B o. E *skull.* [17] C *werden.* [18] B, C o. E *giästerna.* [19] Eller *Trojpone*? A *tropperne*, B *Trouperna*, C *trapporna*, E *tropparna.* [20] Ändradt fr. *Kambrarna.* A *kambrarne*, B *kambrana*, C *kammarna*, E *Kannorna.* [21] Öfverstruket i hs. men rättelsen bortklippt. C, E *luchtar.* [22] C *Ett stop.* [23] C *det.* [24] Saknas i öfr. hss. och inskjutet här. [25] A, B *ducken.* [26] C *Sängarne*, E *Sängerna.* [27] A möjligen så; B *ruggat*, C *rugglote*, E *ruggat.* [28] C *borto är*, E *borte..* [29] E *bustren.* [30] A, B o. E *förlåten*, C *förlåt och.* [31] A, B *Fönstrena*, C *Fönstret är*, E *Fönstren.* [32] Öfr. hss. *g(i)ästerna.* [33] C *hästerna.* [34] Saknas i C. [35] E *all.* [36] C, E *hyller.* [37] C *uppfylta.* [38] C, E *tunnorna.* [39] A, B o. E *kiärill*, C *Kiärl.* [40] C *sängar*, E *sänger.* [41] B *större.* [42] C *bindas.* [43] C *packor.* [44] C *huset*, öfr. hss. *husen.* [45] E *här sönder i;* öfr. hss. *är sönder i; i* öfverstruket i hs. [46] B, C *sängarna*, E *sängerne.* [47] B, E *sporarna*, C *spårarna.* [48] C *borstad.* [49] C, E *af.* [50] A, B *stöf(f)larna*, E *stöflarne*, C *stöflorna.* [51] Ändradt fr. *af ståfft*, som A o. B ha. E *med stofft.* [52] C *samt.* [53] B *all*(?). [54] B *besprättat*, C *bespåttadt.* [55] E *mehr* [56] A, B o. E *där.* [57] Ändradt fr. *bönder.* A, B *dieknar* (*diäknar*). [58] Versen lyder i C: *Och fast wärre är der som sluntarna tros hafwa legadt.* I E står versen inom klammer. [59] C *fins.*

Sökes igiän både här och ther i Kambrarne[1] bortlänt[2]
Både med Stickor[3] och Liuus, fins anten[4] seent ellr. ald[ri]g
Och, Kan hända,[5] det är wäll sompt[6] med tiufwarne[7] bortrymt.[8]
Skall och[9] omsijder Unghustrun[10] af by med gråtande Kinder
Från sin far och mohr,[11] der hon geck[12] förr uthi[13] go-dar[14]
Aldeles[15] uthan mödo[16] och sorg uthan allo[17] bekymmer,
/: der icke Kiärleken brändt,[18] och wäckt upp sorg uthi hiärtat:/
Gick till bordz[19] och ifrån,[20] försorgd[21] medh[22] Kryddaste[23] Rätter
Måste då gå till sitt, och alt qwarlåta[24] them androm
Tänkia sig om huru hon Kan gård och Grunden[25] betala
Mannen måste tå fram och[26] jämmerlig[27] lyffta[28] på pungen
Tå skall planck till gård, tå[29] Steen till Kiällare[30] Kiöpas
[11] Tå skall Karlen ha maat, och giält[31] när dagen är ändat[32]
Tå skall roug[33] till qwarns,[34] och pijgan ha mat uthi förKlät[35]
Skall hon och mahla med hast, sändt[36] Mölnaren Kakor[37] oh annat.
Mången[38] gånger[39] det och, fast det än[40] händer ey allom
Att det felar i grund, mat både för hustrun och tiänsthioon[41]
Malt[42] uthi lårarne,[43] när först maltet[44] och lårarne[45] Kiöpas[46]
Och uthi medlertijd /: ty *Torsten*[47] är elaker[48] Stallbror[49]:/
Tag 3[50] Runstycke;[51] löp med locklöös Kanna på Krogen,
När thet är alt, så[52] bed honom borga,[53] och[54] will han ey borga

---

[1] A *kamrarne*, B, E *Kamrarna*, C *Kammaren*. [2] C *bortglömt*. [3] Ändradt fr. *Stumpar*, som A, B o. E ha. [4] C, E *antingen*. [5] B *kan hände*, E *kanskie*. [6] B *sant*. [7] B *tiufwarna*, C *tiufworna*, E *kiufwarna*. [8] C *bortfördt*, E *hemfölgtt*. [9] Saknas i E. [10] C: *Om sider skall ung hustru* ... [11] E *fader och moder*. [12] A, B *gick*. Saknas i C o. E. [13] C *i*. [14] A *god-dar*, B *gode*(?) *daar*, C, E *goda dagar*. [15] *gådt* inskjutet i C. [16] C, E *möda*. [17] C *al*. [18] Ändradt fr. *brand*. A, B *brann*, C *tändt* forts. af versen lyder i C o. E: *så hårdt och uppwäckt i hiertat*). [19] C *bord*. [20] Öfr. hss. *från*. [21] A *försårgd*, B, E *försörgd*, C *för sorg*. [22] Rättadt fr. *uthi*. [23] C, E *kryddade*. [24] C, E *qwarlemna*. [25] A, B *grunde*, E *grund*. [26] Saknas i C. E *alt*. [27] B. E *jämtelig*. [28] E *löffta*. [29] C, E *och*. [30] C, E *Kiellaren* (*Kiällaren*). [31] C *gäld*, E *pängar*. [32] C *ändad*. [33] A *rågh*, C, E *råg*. [34] B *qwarnen*, C, E *qwarn*. [35] B. C *förklet*. [36] B, C *sänd*, E *sendt*. [37] C, E *kaka*. [38] Ändradt fr. *Månge*, som A o. B ha. C, E *många*. [39] C *händer*. [40] C *fastän det*. [41] I C lyder versen: *At alt felar i grund både mat husbond och tiensthion*; i E: *Felar i gården mat, ja både för husbohn och tiensthion*. [42] Denna vers saknas i C. [43] B *Ållorna*, E *allerna*. [44] E ordningen: *maltet först*. [45] B (obs.! ej E) *ållorna*. [46] A *Kiöpes*. [47] B, C *torsten*, E *törsten*. [48] C *elak*. [49] C *stalbroder*. [50] A, B *tre*, C *tie* (kan äfven läsas *tin*). [51] A, B *rundstycke*, C *runstige*. [52] Saknas i C o. E. [53] E tillägger *tig*. [54] Saknas i E.

Till wår[1] Granne tu[2] löp,[3] och läna ther[4] Ööl ellr spijsööl
Kläderne[5] fattas, och än[6] hwad mehr i[7] gårdarne[8] tarfwas[9]
Sådan och annor harm, den fattige[10] Nygiffta[11] plågar,
Dock ware[12] Rijk full nog, der fins dock offta bekymmer
Alt skall man[13] tå[14] Kiöpa ther in, och läggia[15] i förråd,
Harf, bild, räfza och Ålder,[16] sampt skäror,[17] wiggar[18] och yxor
Skåflar,[19] Hackor[20] och bålır, Såg, fijlar, Klubbor[21] och hambrar
Skieppor[22] och Sår, spañ, såll, Kruus, Ketlar[23] byttor[24] och ämbar[25]
Grytor[26] och eldfat, påttor[27] och Reefjärn,[28] pannor oh halster
Faat[29] af Steen, Tenn,[30] Trä[31] både smör-ask[32] saltzer oh saltKar[33]
Tallrickar och af teen, sampt Trä,[34] med[35] hundrade brickor
Ther till duKar af dräll, bordhimblar,[36] flamske[37] *tapeter*
[38]Dynor,[39] Hyend[40] Sparlak,[41] bordkläd,[42] *Servieter*[43] och handKläd[44]
Bänkiar,[45] Stolar och bord, dör, lås[46] samt[46] Klinkor[47] och Aspar[48]
Tappar, Swickor[49] och Tratt, Ölfat sampt Tunnor och bunkar[50]
BrödKorg,[51] Skieppor[52] och Såll, Sickt,[53] Handqwarn,[54] wannor[55] och skiäckta[56]
Sampt hwad mera där hoos Husens[57] nödtorfftigheet[58] fordrar[59]

[1] A *wär*(!). [2] C *tå*. [3] C *gack*. [4] C *tig*. [5] B, C o. E *Kläderna*. [6] C *nu*. [7] C *uti*. [8] A, B o. E *gårdenom*, C *gården*. [9] A *tärfwes*. [10] B, C *fattiga*. [11] C, E *nygiffte*. [12] Rättadt fr. *wara*, som A har. I C börjar versen: *Fast han är rik ful nog;* i E: *Och fast han woro rijck full nog.* [13] C *mannen*. [14] Saknas i B o. C. [15] C *lägga*. [16] Ändradt fr. *Åld*. A *Äld*, B *äldh*, C *årder*, E *åhlder*. [17] Ändradt fr. *Kiärror*, som B har. A *kiäror*, C *skiäror*, E *skiärer*. [18] C *nafrar*. [19] C både så och *Skoflor*. [20] A *Hakor*. [21] Ändradt fr. *tänger*, som A, B o. E ha. [22] B *Skeppår*, E *Skiepper*. [23] A *kettlar*, C *Kiettlar*, E *Kietlar*. [24] E *bytter*. [25] A *ämbrar*, E *Embar*. [26] E *Gryter*. — Denna vers saknas i C. [27] E *påtter*. [28] E *refgiern* (B möjl. *Reefgiärn?*) [29] C *Fast*. [30] B, E ordningen: *teen, sten* (*tenn, steen*). [31] C, E *träd*. [32] Ändradt fr. *smör-slam*. Därjämte är äfven alternativt *-fat* anfördt. A, B *smör-slan*, C *smörkar*, E *smörlag*. [33] C *saltfat*. [34] C, E *träd*. [35] Rättadt fr. *sampt*, som A, B o. E ha. [36] E *bord himlar*. [37] B *flamska*. [38] Denna vers är i hs. försedd med ett NB i marginalen och metriskt kommenterad sålunda: *Dynŏr, Hў'ēnd Spar'lāk, bord'kläd* SERVIETER *och handkläd.* [39] B *Dyner* (otydl.), E *Dynar*. [40] C *hyen*. [41] E *Sparlakan*. [42] C *bordkläde*. [43] B, E *Serveter*, C *Servetter*. [44] E *handklä*. [45] C, E *Banckar* (*Benckar*). [46] Ändradt fr. *låsar*. Så A. (B, E *dör låsar*, C *dörlåsar*). [47] E *Klinker*. [48] C, E *haspar*. [49] E *swicker*. [50] Rättadt fr. *Tunkar*, som A har. B *Tunkaur*. [51] C, E *Brödkar*. [52] A, B *Skippor*, C *koppar*, E *skiepper*. [53] E *seckt*. [54] A, B o. C *Hemqwarn*. [55] E *wanner*. [56] A, B *skiäcktor*, C *saltkar*, E *säckar*. [57] C *husets*. [58] C, E *nödtorfftiga*. [59] Ändradt fr. *fodrar*. A, B *borde*, C, E *bord*.

[12] Thet för mig som Ogiffter är[1] swårt[2] wore[3] beskrifwa.
Men när Giffter han[4] har hela dagen med största bekymmer
Och mång häfftigan[5] pust ståt ut båd[6] af embet[7] och huushåld
Wille ther han[8] uthi[9] sängene[10] söt[11] sitt stora bekymmer
Glömma, och ligga[12] uthi[13] roo förstärkia[14] de Krafftlöse[15] lemmar[16]
Kommer då Hustrun i fläng som geck[17] hela dagen i wällust
Med sin[18] hwijt blöta Kropp upptänd,[19] upphiszad[20] till älskog
Lägger sig hoos sin man som låg uthi[21] söteste[22] sömpnen[23]
Med sin Kiöttrijke[24] Kropp, att bräden[25] i sängene[26] Knarka[27]
Antingen är hon Kall[28] om lår som lijket i grafwen
Eller är hon full,[29] stinn,[30] ja[31] siudande, pustande, droppögd[32]
Eller[33] är hon ock[34] wred, och swärier[35] i[36] tusende *former*
Plattrar[37] och ramblar[38] i säng, så länge som[39] halszen han orckar
Mannen[40] täncker han är då waknad[41] i helfwes[42] förHus[43]
Twijflar om han får see med lijfwet[44] den[45] signade dagen
Är hon och[46] wänlig och from, sampt och med mysande[47] munne[48]
Lägger sig hoos sin man, leer, Kyszer,[49] Kitzlar[50] och Klappar
Fattig Pär Erson Han[51] måste der an, han will eller intet[52]
ja[53] när åhret är uthe,[54] och Mohr går trind[55] under armar

[1] Saknas i E. [2] B, C o. E *långt*. [3] B, C o. E *woro* (C *woro långt att*). [4] Saknas i A o. B. [5] C, E *häfftig*. [6] Saknas i C. [7] A, B *embetet*. (I A upprepas denna vers, ehuru sedan öfverstruken, två rader längre ned, hvarvid *embet* står för *embetet* i v. 285). [8] E *hän*. [9] C, E *i*. [10] B *sängane*, C *sängena*. [11] Ändradt fr. *sött*. C *stöt*. [12] A, B *ligg(')*. C, E *liggia*. [13] C, E *i*. [14] C *försträcka*, E *förstärcka*. [15] B, C *krafftlösa*. [16] A *lämmar*. [17] A, B o. E *gick*. [18] E *si*. [19] Ändradt fr. *upphyst*, som A har. B *uphyst*, E *uppyst*. [20] Ändradt fr. *uppuffat*, som A har. B *uppaffat*, E *upofratt*. [21] C *i*. [22] C, E *sötaste*. [23] A, C o. E *sömnen*, B *sömbnen*. [24] E *kiött-hwita*. [25] B *brädden*, C *träden*. [26] B *sängen*. [27] Ändradt fr. *runka*. E *knarrar*. [28] E *kall*. [29] B *säll*. [30] Rättadt fr. *stum*, som A, B o. E *ha*. [31] Inskott. Saknas i öfr. hss. [32] E *dröpögd*. [33] C *Eller och*. [34] Inskjutet. Saknas i A, B o. C. [35] E *swärger*. [36] Saknas i C o. E. [37] Ändradt fr. *Putlar*, som A o. B ha. C *Pattlar*. E *Pluttrar*. [38] A, B *ramlar*, C *skramlar*, E *mumlar*. [39] Saknas i E. [40] C, E *Mannen han*. [41] C *waknade*, E *wacknat*. [42] A *Helfwetis*, B *Helfwetes*, C *Helfwtes*, E *hälfftes*. [43] Rättadt fr. *förhud*, som A har. [44] C *lif*. [45] Saknas i A o. B. [46] Saknas i B. [47] B *myszande*. [48] A, B *munnen*. — I C o. E lyder denna vers något olika: *Eller är hon både wänlig och from med mysande mun* (E *miner*). [49] I E står detta ord efter *Kitzlar*, i C sist i versen. [50] B *Kitzar*, C *Kietzlar*. [51] Inskjutet. Saknas i A, B o. E. [52] Ändradt fr. *icke*, som A, B o. E ha. [53] Ändradt fr. *Och*, som A, B o. E ha. [54] C *om*. [55] C *trint*.

Måste sees om uthi[1] tijd, frisk Stång till gångande[2] wagga
Sampt gott ööl och Maat[3] till giästerne[4] Komma, beredas[5]
Och då[6] tänckia[7] sig om att bruKa friKostiga[8] Faddrar
Sedan och[9] skaffa sig Amma[10] och mehr[11] som torde[12] behöfwas
[13] Och när pilten han[13] har begynt att[14] trefota[15] Krypa
Måste han[16] här och tär[17] see till, för skada bewaran,[18]
Fast än Flickan[19] är hoos, dock offta[20] af[21] sofwande tunglijnt*
Måste då[22] Far och Mohr sig sjelfwa[23] städze[24] bekymra[25]
Och mång ledsam[26] natt uthi liuus och mörkrena waka
En ropar miölck och skied, en skrålar och wrålar[27] i bänken
En Kryper här Kohlswart,[28] Ehn[29] sitter i waggan och lijpar
En har hornet i muñ, och dijr[30] som Kiden[31] i Stallet
En dijr[32] ammans bröst, en gapar och wäntar sig tuggor[33]
Fadren gångar[34] här ut och in i gården och skiämes
Stundom har lilla Far[35] ondt, och stundomb[36] pijper[37] i[38] ilska
När han tå begynnar[39] att gåå bland[40] skalckar och bofwar
Och spela tärning, wäggpänning,[41] skåtthall,[42] Klåckare-Kiägl[a][43]
Dublar och susar[44] ibland med fyra[45] regerande Kungar[46]
Dricker[47] och skriKer i gård som ther woro[48] eld[49] uti[50] hwar wrå
Hwad står då till råda?[51] Hwem skall[52] fördrifwa[53] det onda?
[54]Hwem skall plåcka[55] der ut de lede wanartige[56] Näszlor[57]

---

[1] C, E *i.* [2] C *guggande.* [3] E *malt.* [4] Öfr. hss. *g(i)ästerna.* [5] C *bereda.* [6] Saknas i C. [7] C *täncka.* [8] A, B o. E *frikostige.* [9] Saknas i C. [10] B *anna.* [11] E *mehra.* [12] Ändradt fr. *Kunna,* som A o. B ha. C o. E *kunde.* [13] Saknas i E. [14] I C efter nästa ord. [15] C *trefotad,* E *trefotan.* [16] C, E *man.* [17] I C *här och ther* efter *se till.* [18] C *bewara.* [19] C, E *flikan.* [20] Saknas i C. [21] B *och.* [22] C *doch.* [23] Ändradt fr. *offta,* som A o. B ha (B tillägger här ett *då*). [24] E *stedse.* [25] B *bekymbra.* [26] C *ledosam.* [27] C *brålar.* [28] E *helt swartt.* [29] Rättadt fr. *och.* [30] A, C o. E *dir.* [31] A, B *kieden,* C, E *Kidden.* [32] A *dir* [33] C, E *tuggan.* [34] Öfr. hss. *gånger.* [35] B *lille faar,* C, E *lillefar.* [36] Öfr. hss. *stundom.* [37] C *lipar,* E *pipar.* [38] C, E *af.* [39] Öfr. hss. *begynner.* [40] E *ibland.* [41] C *wärpening.* [42] A *skåthell.* Saknas i B. C *skåthäll,* E *skåthall.* [43] B *Klåckar Kiäggla* (ett *g* möjligen öfverstruket), C *Klåckare, Kieglor.* [44] Ändradt fr. *slöser,* som de öfr. hss. ha. [45] E *4.* [46] E *Kongar.* [47] C *Driker.* [48] C *wore.* [49] Rättadt fr. *wåd eld,* som A, B o. E ha. C *elden.* [50] Rättadt fr. *i,* som öfr. hss. ha. [51] *-a* tydligen senare tillsatt. A o. B *råd* [52] B tillägger ett *då.* [53] C *fordrifwa.* [54] Denna vers saknas i E. [55] Ändradt fr. *locka,* som A o. B ha. [56] C *wanartiga.* [57] C *nätzlor.* * Öfr. hss. *-y-.*

Och så Neglickor[1] in[2] sampt ädele[3] dygdenes *Isop?*
Skall icke[4] faderen[5] det? fast Hustrun offta plä bannas[6]
Then ther nödiga[7] seer, att lilla[8] Fars Ryggtafla[9] blöder.
Är icke och[10] stor Sorg, när[11] Sonen reser af gården
Anten[12] i *MARTIS* Fäldt, eller och *Academiske*[13] piggar
Täncker sig upp, är trotzig och ond, fast Karg uppå god ord[?]*
Fader,[14] Moder[15] stå ther igen med gråtande Kinder
Weta ey hwar[16] theras Son förmå[17] sin lycka föröka.
Sedan gå the[18] in, effter Hundrade Farwäl och Farwäl
Dock med ledigan[19] pung, Ty Sonen smuttade[20] taskan
Att hon seent Kan[21] fyllas igiän uthi sådane tijder.[22]
Och Kan[23] Hända, att[24] när tå[25] Sonen ett helt ellr halft år
Har Knapt warit[26] aff[27] byy,[27] Knapt mist de Stångande[28] piggar
Sampt wanartige,[29] Rutne,[30] och mång Mans gnagande tänder
Gångar[31] i rus och duus bland fucktige[32] bröder och Systrar
Pungen är öde och tom, *crediten* i staden är uthe
Måste då Fahr[33] och Mohr i rad[34] Rickzdalerne[35] damma.[36]
Skicka[37] så fort ther ut[38] fyld Pung, fläsk, Kläder och annat[39]
Hwad will blifwa[40] ther af? Kan hända thet Kan inthet[41] hielpa
Mer än man[42] med hästar och Ook[44] tå[44] plöyer[45] i sanden

[1] A *näglickor,* B, E *näglikor.* — Framför denna rad i marginalen står » liksom längre fram för v. 327, 348—350, 367, 374, 387—390, 440, 461 o. 462. — Framför de tre mellanliggande raderna stå ett », hvilket upprepas framför v. 339, 342, 343, 352—54, 381—82. [2] Saknas i C. [3] Hs. tveksam mellan två läsarter: antingen som ofvan eller i likhet med A, B o. E: . . . *igiän samt dygdenes.* C *ädla.* [4] C *doch.* [5] Ändradt fr. *Fadren,* som öfr. hss. ha. [6] Senare halfversen ändrad fr. lydelse, gemensam med A o. B: *dock offta af Hustrune bannas.* — E *dock offta hustruen bannas.* — C *fast hustrun ofta plär hemnas.* [7] C *nödigt.* [8] Ändradt fr. *lill.* Så A, B. E *lille.* [9] C *rygge tafla.* [10] C *det.* I E är *ock* placeradt före *icke.* [11] B *nar.* [12] B, E *Antingen.* [13] Rättadt fr. ACCADEMISKE. [14] C o. E tillägga *och.* [15] C tillägger *the.* [16] C, E *hwad.* [17] C, E *förmår.* [18] C tillägger *tå.* [19] C *lediger.* [20] C, E *snytte så.* [21] B *kän.* [22] I C lyder denna vers: *At den kan sent fyllas igen i desze beswärliga tider,* i E: *Att han kan sent fyllas igen, i sådan beswärlige tider.* [23] C tillägger *wäl.* [24] Saknas i E. [25] Saknas i C o. E. [26] A, B *waret.* [27] C *borta.* [28] E *stingande.* [29] E *wanartig.* [30] C *ätne,* E NATUR. [31] Öfr. hss. *Gånger.* [32] E *hurtige.* [33] E *fader.* [34] B *råd.* [35] Öfr. hss. *Rixdalerna.* [36] B *domma,* C, E *dämma.* [37] B *Sleppa* (eller *Skeppa?*). C, E *Skieppa.* [38] C *uti.* [39] C, E *ostar.* [40] Inskott. Saknas i A. B, C o. E *wara.* [41] E *icke.* [42] B, C o. E *mannen.* [43] B *öok,* C *öök.* E *ök.* [44] E *will.* [45] E *plöija.* * Blott punkten synlig.

Sonen är ey så from han weet[1] föräldrarna[2] tacka
Och them[3] gifwa beröm för Kostnad[4] och idKelig[5] omsorg
Sådant och annat mehr fins thet[6] nu[7] långt[8] wore[8] beskrifwa
Här uthi ächta Stånd[9] som Mannen och Hustrune[10] plågar[11]
Och giör suckande pust, utpräszar[12] the[13] heteste[14] tårar
Ty blifwer och thet Stånd, när man then mödo[15] betraktar
Kors-*Schola*[16] sampt och[17] tålamodz[18] pröfwning, som gullet[19] i Elden
Och fast mehr än Guld, ty guldet[20] pröfwas[21] man en gång
Man och Qwinna the pröfwas i wärden[22] så länge the lefwa.[23]
Särdeles om ther[24] smyger och[25] in FURIALIS ERIJNNIS[26]
Att med[27] bannor och hård[28] förtret,[29] påck, snårckan och afwund
Går[30] uthi gårdarne[31] Kring,[32] den ene[33] förachtar den andra[34]
der[35] är[36] sorgelig[37] låt, der will iag hälst wara främmand[38]
Hustrun[39] slöser och Öser[40] i pack[41] både lönlig och hemlig[42]
På sine[43] Kiäringar[44] som sig[45] öfwa att[46] föra *noveller*
[14] Lijkqwäll[47] inte nu wet[48] det[49] nu straxt skiedde på gatan
Kannorna får hon fulla[50] med[51] ööl sampt byttor[52] och annat
Hwad gifwer hon igiän? Med lögn[53] hon Öronen[54] fyller[55]
När tå[56] mannen sådana[57] pusz förmärcker af hustrun
Will han tala der om[58] då[59] Kallas han ond öfwer alla
Tijger han ock[60] så månd[61] hans godheet illa förachtas

[1] E *will*. [2] A *föräldrarne*. [3] B *then*. [4] B *kostnat*, E *kostnadt*. [5] B *idelig*. [6] E *som*. [7] Inskott. Saknas i A, B o. E. [8] C *wore långt*, E *woro långt*. [9] C *säng*. [10] C, E *hustrun*. [11] B *plägar*, C *pläga*. [12] C, E *utpreszar*. [13] Saknas i C. [14] C, E *hetaste*. [15] Öfr. hss. *möda*. [16] C *Kors* SCHOLE. [17] Saknas i C o. E. [18] E *tålemods*. [19] B *gulldet*, E *guldett*. [20] C *gullet*. [21] B *pröfwat*, C *pröfwar*. [22] A, B *pröfwas här i wärlden*, E *pröfwas här*. [23] Hela versen lyder i C: *Men man och qwinna pröfwas man här så länge de lefwa*. [24] C *sig*. [25] C *här* (*där*?). [26] A, B ERINNYS, E ERYGNIS. [27] C *mäd*. [28] C *hård ord*, E *hårtt*. [29] E *förträtt*. [30] A *gär*. [31] B *gårdena*, C *gården*, E *gårderne*. [32] Öfr. hss. *till*. [33] A, B o. C *ena*. [34] E *andre*. [35] E *Thett*. [36] C tillägger *en*. [37] E *sorgeligit*. [38] C *främad*. [39] E *Hustruen*(?). [40] C *plöser*. [41] C, E *påck*. [42] C *hemligt och lönligt*. [43] A *sin'*, B *sin*, C *sina*. [44] C *Kierngar*. [45] Saknas i B. [46] B *och*. [47] A *Lickwäl*, B *Lijkwähl*, C *Likwäl*, E *Lickwähl*. [48] Ändradt fr. *af inthet wärdt*, som E har. A, B *aff intet wärd'* (B *wärd*). C *intet nu wet*. [49] C *hwad*. [50] Ändradt fr. *full*. (Så A, B, E). [51] Rättadt fr. *af*, som de öfr. hss. ha. [52] B *byttorna*, E *bytter*. [53] Rättadt fr. *löngn*. C *löng*. [54] A *örona*, C *öron*. [55] *upfyller*. [56] C *nu*. [57] Ändradt fr. *sådane* (A, C). [58] C *på*. [59] Ändradt fr. *så*, som A o. B ha. [60] Ändradt fr. *och*. [61] B, E *mân*.

Stundom är ock,[1] att[2] qwinnan är from, fast dygdig och achtsam
Mannen igien wanartig och Ond som lijtet föröökar[3]
Men mehr tager här[4] ut,[4] och lägger i drycker[5] och *Tobak*
Borta[6] en slösare, hemma en nijding,[7] i nödene fattig
Hustrunn weet icke,[8] hwem hon tör sin mödo[9] beklaga[10]
Måste gå giäst om[11] dagen igiän till sina[12] Föräldrar
Kommer han[13] hem ther[14] står uthi[15] stugorna[16] Kalt och i olag
Tor[17] och[18] finnas ibland[19] både plaggor[20] och mustige[21] slängiar[22]
Hielp Gud? hwad[23] för glädie[24] är[25] uthi sådane huushåld
Ăr och Hustrun from sampt mannen hurtig och achtsam
Måste the[26] doch en[27] gång[27] den ena den andra[28] förlåta[29]
Och då sist[30] den sorg fast plågar och twingar[31] i döden
Ăr icke det[32] stor sorg?, hwem tör[33] sig[34] drista att frija?[35]
Hwem törs[36] gifwa sig[37] an, som är frij[38] ledig af[39] omsorg?
Men hålt här, stat[40] stilla betänck, betrackta med alfwar
Och see grannelig[41] till,[42] beskåda[43] mer gådt än thet ondt är
Hwar will tu wäll[44] finna ett Stånd, som alt är i wällust?[45]
Alt hwad[46] *CYNTHIA* med sin glantz[47] och färga bemålar
Ăr uthi Sorgene[48] stält, är fult med jämmer och arbet
Och wäll[49] sant är det:[50] *Nihil*[51] *omni ex*[52] *parte beatum*
Doch seer man ibland alt,[53] att detta är ädleste[54] Ståndet
[15] Nödigt och gott af Gud[55] beskiärdt,[56] uthi fara[57] bewarat

---

[1] Ändradt fr. *och.* [2] Saknas i A o. B. [3] C, E *föröker.* [4] C *utaf.* [5] C *dricka.* [6] E *Borte.* [7] Ändradt fr. *nijdiger.* A, B *nidiger.* [8] C, E *ey.* [9] B, C *nöd,* A, E *möda.* [10] C har ordningen: *hwem hon sin nöd tör beklaga.* [11] E *hela.* [12] Ändradt fr. *sine* (A, B). [13] B, C o. E *hon.* [14] A, B *thet,* C *det,* placeradt efter *står,* E *tillstår.* [15] E *i.* [16] Ändradt fr. *stugone,* som B har. A *stugona,* E *stuguna.* [17] A *Tår,* B *Toor*(?), C, E *Tör.* [18] C *tå.* [19] C *igen.* [20] C *plagga.* [21] C *mustiga.* [22] B, C *slängar,* E *slengar.* [23] C *war.* [24] C *gläde.* [25] B *år,* C *der är.* [26] A, B *ther.* [27] Saknas i C. [28] C tillägger *omsider.* [29] Ändradt fr. *begrafwa,* som A o. B ha. [30] A *sidst.* [31] B *twingar och plågar.* [32] E *ther.* [33] Ändradt fr. *låter.* A *tår.* [34] C *nu.* [35] Urspr. *befrija,* som A, B o. E ha; *be-* öfverstruket och rättadt till *att.* [36] B *tårs.* C, E *tör.* [37] I E efter *tör.* [38] E tillägger *och.* [39] E *för.* — Denna och de fyra följande vv. äro i E förenade genom ett klammer. [40] B *staat,* E *statt.* [41] C *granneligen,* E *granneliga.* [42] Saknas i C. [43] C *betrachta.* [44] A *wäl.* Saknas i B, C o. E. [45] Denna vers lyder i C: *Ty hwar wilt tu finna thet stånd som alt är wällust.* [46] A, B o. E *som.* [47] E *glanst.* [48] C *sorgen.* [49] A, C *wäl,* B, E *wähl.* [50] A, B o. E *det är.* [51] C *nil.* [52] C *et*(!). [53] Saknas i E. [54] Öfr. hss. *ädlaste.* [55] A, B o. C *Gudi.* [56] Ändradt fr. *beskiärt.* C, E *befalt.* [57] C *faran.*

Och med[1] liufligheet all sampt härliga gåfwor bekrönat
Är en[2] tröst uthi[3] nöd, en bårg uthi[3] sorger och ångest
Hustrun hon är en Åhra,[4] och Mansens[5] ädleste[6] *Crona*
Hustrun är mansens hielp, och en[7] Gudz dyrbare[8] gåfwa
Wäll[9] är then en sådane[10] får som Gudi behagar
Som är sedig och from, frisk, Kärlynt[11], Mannenom trogen
Ståndar[12] ey wed[13] hwar Knut, och den[14] framgångande[15] lastar
Men blifwer i sitt huus, och giör hwad husena tarfwar[16]
Faller och tijden[17] lång, läs Hon i den gyllende[18] BIBEL[19]
Kommer och[20] en[21] med mannenom hem[22] när Mannē[23] är lustig
Seer icke surt på[24] den, häfwer ut sin Ondska på giästen
Slamrar och ramlar i wrå, att faten[25] och talrika[26] runka[27]
Uthan är hurtig och from, och[28] giör[29] hwad Mannen behagar.
Then är ey god,[30] som alt hwad Mannen lyster och ärnar[31]
Med sin tokote,[32] Näswijse[33] mun[34] wanährar och mästrar
Sällan[35] fins[36] och[37] en af[38] den art som[39] detta bedrijfwer.
Men gemenligen the som frija med ögat[40] och hande[n][41]
Effter Fägring och Ungdombs[42] Färg sampt guldskrijn och Ägor
Och utáf[43] olijka Stånd, till wärde,[44] till[45] lyckan och åldre[n][46]
Eller[47] och då en fogas ihoop af falske[48] *CUPIDO*
Uthi sin Ungdombs[49] Åhr, fördåldt,[50] föräldrarna[51] Owist[52]

[1] C tillägger *sin*. [2] Rättadt fr. *med*, som A o. B ha. [3] C, E *i*. [4] C ***Hustrun en åhra åhr***. E äfvenså, men saknar *är*. [5] C, E *mannens*. [6] Öfr. hss. *ädlaste*. [7] Saknas i C. [8] B, E *dyrbara*, C *dyrbaraste*. [9] A, C *Wäl*, B, E *Wähl*. [10] A, B o. E *sådana*, C *sådan*. [11] Ändradt fr. *lättlynt*, som öfr. hss. ha. C tillägger här *och*. [12] Öfr. hss. *Stånder*. [13] Öfr. hss. *wid*. [14] A, B *dem*. [15] C, E *framgående*. [16] C, E *tarfwas*. [17] C tillägger *för*. [18] E *gyllene*, C *heliga*. [19] Denna vers är i hs. framhäfd genom särskild stil; så ej i öfr. hss. [20] Saknas i C. [21] E *hem*. [22] E *en*. [23] C *som han*. [24] C, E *uppå*. [25] B *säten*, C *fat*. [26] A, B o. C *tallrikar*, E *tallriker*. [27] Öfr. hss. *håppa*. [28] Saknas i A, B o. E. [29] Öfr. hss. tillägga *alt*. [30] E *klock*. [31] I C lyder versen: *Then är ey klok, som mannen ey lyder och åhrar*. [32] E *tokota*. [33] E *näswisa*. [34] I C lyder halfversen: *Men med sin tokoga näswisa trut*. [35] B *Sellan*. [36] E *finnes*. [37] Saknas i E. [38] *en af* tillagdt i hs. Saknas i A o. B. [39] I C lyder versens början: *Sällan och fins af den arten som eij*. [40] Ändradt fr. *munden*. [41] C *händer*. — I E äro denna och de följande fem verserna förenade genom ett klammer. [42] A, C o. E *ungdoms*(-). [43] C, E *af*. [44] Ändradt fr. *wärd'*. (Så A, B). [45] Rättadt fr. *sampt*, som A o. B ha. [46] C *áldern*(?). [47] Halfversen börjar i B: *Håller och een fogas*; i C: *Eller och de som fogas*; i E: *Eller och en som fogas*. [48] C *falska*. [49] A, C o. E *ungdoms*. [50] Ändradt fr. *fördålt*. [51] A *föräldrarne*, B *föraldrarna*, E *föräldromen*. [52] Rättadt fr. *owijst*.

När Förståndet är minst göra[1] *det mäst borde betänkias*
Bätre är sökia[2] god[3] råd först[4] hoos[5] sine[6] Kiäre[6] föräldr[ar][7]
Bröder och[8] Systrar, släckt, sampt frände Gynnare[9] wänner[10]
Och[11] gott folck som weet[12] Jungfruns[13] Sinn,[14] seder[15] och åtbörd[16]
[16] Tå[17] Kan man med[18] bättre[19] maneer sig make[20] befria[21]
Med flijt höra med örat,[22] och med förstånd[23] bruka hiernan
Och för alt med hiertelig böön *funderad*[24] i Trone
Sig den ewige[25] Gud af hiertans Grunde[26] befalla.
Sedan tå[27] till Jungfruna[28] gå med tucktige[29] seder
Och med Kiärliga[30] böön for[31] Henne uptäckia[32] sitt upsåt
Skäncker bör[33] och wara med, Guld, pärlor, Strumpor oh hanskar[34]
Wara[35] så wijs[36] han will, så Klook[37] uthi[38] *Scholstugu*[39] *phraser*
Är han nijdig[40] och nisk[41] honom sällan qwinKönet älskar.[42]
Skiämt[43] bör och wara med, dock höfligt,[44] jungfrune[45] tiänligt[46]
Ey för mycket[47] dristig och Köön,[48] ey torrer[49] och[50] trumpen
Icke[51] en[52] hwardagz[53] Giäst, ey solckot[54] i[55] Kläder och[56] Öltok.
Ey mot Folckene[57] Karg, gif pijgor[58] och[58] drängarna[59]· mutor
När tu minst[60] tror uppå[61] Kan det i längdene[62] båta.
Summan är thet; war[63] wänlig[64] och[64] from uthi[65] seder och umgiäng.

— — —

[1] Ändradt fr. *giörs,* som A o. B har. E *giör.* — Denna vers i hs. framhäfd genom särskild stil och med en pekande hand i marg.; så ej i öfr. hss. [2] C *söka.* [3] E *godt.* [4] Saknas i C. [5] Saknas i E. [6] C, E *sina kära.* [7] A, B, E *föräldrar.* [8] Saknas i C o. E. [9] E tilllägger *och.* [10] B *wenner.* [11] Ändradt fr. *Så,* som A, B o. E ha. [12] C *wet af,* E *wet om.* [13] B, E *Jungfrunes.* [14] Ändradt fr. *Sinne,* som A o. B ha. Saknas i C. E *sind.* [15] E *sed.* [16] C, E *arbet.* [17] C *Så.* [18] C *på.* [19] B *bätter.* [20] B, C o. E *maka.* [21] C *förskaffa.* [22] C *hörat.* [23] C *förstånd.* [24] Rättadt fr. FUNDERAT, som C o. E ha. A FUNDERADT, B FUNDERAR. [25] B, C *Ewiga.* [26] E *grund.* [27] Saknas i C. [28] A, B *Jungfrune,* C, E *Jungfrun.* [29] C *artade täckeliga.* [30] C *hiertelig,* E *kiärlig.* [31] Öfr. hss. *för.* [32] B, C o. E *uptäcka.* I E ordningen: *uptäcka för henne.* [33] E *böra.* [34] C: *pärlor och andskar och strumpor.* [35] C, E *Ware.* [36] E *wijsz.* [37] C *lärd.* [38] C *i.* [39] C SCHOL*stuge.* [40] C, E *en niding.* [41] Ändradt fr. *arm,* som A o. B ha. E saknar *och nisk.* [42] Denna halfvers ändrad fr.: *hoos qwinfolck sällan han älskas,* som i A o. B lyder: *hos sällan qwinfolcket* (B *qwinkiönet*) *älskas.* [43] C *Skämta,* E *Skiemta.* [44] A *höfligit.* [45] C *Jungfrurne.* [46] C, E *tienligt.* [47] Saknas i C. [48] A, B *kiön,* C *stum,* E *skiön.* — C tillägger här *och.* [49] C *för torr,* E *torr.* [50] C *eller.* [51] C *Och icke.* [52] Saknas i C. [53] C *hwar dag.* [54] C *solkade,* B *sålkat,* E *solkatt.* [55] Saknas i C. [56] C *ey.* [57] E, C *folket(t).* [58] A, B o. C *pigorna.* [59] A *drängjarna.* [60] I B, C o. E efter *tror.* [61] C *derpå.* [62] E *längden tig.* [63] C *wara.* [64] Saknas i C. [65] C, E *i.*

Så[1] Kan tu få jungfrunes Gunst, och Korgen ey fruchta
Hon skall snart tin böön med mysande munne[2] bejaka
När tu jungfrunes Gunst har fått, betänk icke[3] länge,
Till Föräldrarna[4] gak,[5] bed dem med Kiärlek och alfwar
Att the willia[6] tå tig tin loflige[7] Kiärleek[8] befordra.[9]
Hoo på detta maneer och sätt sig[10] skaffar[10] en[11] hustru[12]
Må försäkra sig att[13] det stånd[14] skall wiszerlig[15] wällgåå,[16]
Sant är det mång[17] man går det i werdenne[18] sälsampt[19]
Och Olyckelig[20] nog,[21] när han[22] sig tänker[23] att[24] fria[24]
Hwem will therföre[25] platt fördöma[26] thet heliga[27] Ståndet?
Mången seglar i grund, som[28] ey seer noga på sichten,[29]
[18] *Compaszen** är förryckt norr[30] Stiernan i målnet är ingömbd[31]
Styret[32] är sönder, och denn[33] som seglar[34] är drucken[35] och öltok[36]
Will du då[37] platt denn[38] seglarekonst,[39] lust,[40] nytta[41] föracta?
Mången i Friare Konst för hambnen[42] Klipporna[43] stöter
Får[44] en hustru som har styft[45] mod,[46] Steen-Flinta i hiertat
Will du derföre platt fördömma[47] thet heliga[48] Ståndet?
Mången uthi sin gård sår anten i sand ellr Otijd[49]
Eller och oreen jord, fast sällan watnar och ansar
Antingen[50] får[51] han tistlarne[52] blå, eller safftlösa[53] plantor,
Mång[54] får elaka barn, som tistlar[55] och etriga[56] näszlor[57]

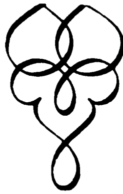
[1] C *Tå.* [2] E *miner.* [3] A, B o. E *tig ej.* [4] A *Föräldrarne.* [5] A, C, E *gack.* [6] C *wille* [7] B, C o. E *lofliga.* [8] C *tanckar,* E *tancka.* [9] A, C *befodra.* [10] C *förskaffar sig.* [11] Saknas i C. [12] Ändradt fr. *jungfruu,* som A o. B ha. [13] C, E *om.* [14] C *ståndet.* [15] E *wiszerligen.* [16] A, C o. E *wälgå,* B *wählgå.* [17] C *mången.* [18] B, C *werlden.* [19] Öfr. hss. *sälsamt.* [20] C *olygt,* E *olyckeligen.* [21] Rättadt fr. *an,* som A o. B ha. — Saknas i E. [22] Rättadt fr. *man,* som A o. B ha. [23] Ändradt fr. *skulle,* som A o. B ha. [24] Rättadt fr. *befria,* som A, B o. E ha. — I E lyder denna halfvers: *när, han har sig skolatt befria.* [25] C *tå så.* [26] C, E *fördömma.* [27] A *helige.* För *thet heliga* har C *derföre det.* [28] Öfr. hss. *then.* [29] Ändradt fr. *lufften,* som A o. B ha. C *sicktet,* som E urspr. också haft, ehuru sedan ändring gjorts. [30] Rättadt fr. *när,* som A o. B ha. C, E *nord.* [31] Öfr. hss. *ing(i)ömd.* [32] C *Stycket.* [33] Ändradt fr. *han,* som A o. B ha. [34] Ändradt fr. *styrer,* som A, B o. E ha. [35] A *druken.* [36] C *ocklok.* [37] Saknas i B; C, E *therföre.* [38] Inskott, som saknas i A, B o. E. [39] B *seglarkonst,* C *Konstens.* [40] Saknas i C. [41] A *nyttia.* [42] C, E *hamnen.* [43] C *i Klipporne.* [44] B *Fär.* [45] Öfr. hss. *högt.* [46] A(?), B *med.* [47] A, B *fördöma.* [48] Ändradt fr. *Härliga,* som A o. B ha [49] I C lyder versen: *Mången har i sin gård antingen sand eller otyd.* [50] Urspr. *Anting.* [51] B *fåå.* [52] C *titzlorna.* [53] A, C *safftlöse.* [54] C *Många.* [55] C *titzlor.* [56] A, B o E *etrige.* [57] E *Neszlar.* * Kustod: *Compasen.*

Och them gifwer[1] ey[1] Kläder, ey mat,[2] ey måtelig[3] aga
Will du derföre platt fördöma[4] det heliga[5] Ståndet?
Solen gångar[6] i Skoug,[7] när hon har lyst hela dagen,
Will du derföre Solenes liuus ey skåda[8] med ögat.
Wijnträt[9] har sin frucKt tig dragit[10] i Källarne[11] infört
Ware sig af *Corinthi*ske[12] bär[13] ell'[14] *Candis*ske drufwor
När det länger[15] ey[16] Kan med fruckt[17] sin[18] Stolpe[19] bekröna
När det länger[15] ey[16] Kan med bladen skyggas[20] för hetan[21]
Måste det hän till jorden igiän, alla wärdenes landzwäg[22]
Om sijder och med slaknande[23] löf sin Stolpa[24] förlåta.
Will[25] du därföre platt winkonst försumma,[26] forakta[27]
Ey[28] mer[29] wijn, ey[30] most[31] *plantera,* smaka, berömma?
Hustrun är och[32] en bärande qwist af söteste[33] drufwor
Och sin Man[34] som[35] en Stod,[36] omfamnar,[37] uphöyer i[38] luffien[38]
När hon[39] ey mer[40] förmå[41] sin Kiäreste[42] Maka betiäna[43]
Måste hon[44] då[45] till jorden[46] igiän alla wärdenes lanzwäg
19] Will[47] du derföre platt fördöma det heliga Ståndet?
Ney, ther[48] är mera[49] beröm,[50] mer lust, mer frögdige[51] dagar
Än the tänkia[52] thet[53] alt som ondt[54] allena beskrifwa.

[1] C *ey gifwer.* [2] C *annat.* [3] Öfr. hss. *måttelig.* [4] Ändradt fr. *försaka,* som öfr. hss. ha. [5] Ändradt fr. *ärliga,* som A o. E ha. B *åhrliga.* [6] Öfr. hss. *gånger.* [7] A *skogh,* C, E *skog.* [8] Ändradt fr. *skoda* (A). [9] C *Win trädet.* [10] C *till lagadt.* [11] Ändradt fr. *Kettlarne,* som A o. B ha. [12] C *Corint*isk. [13] Rättadt fr. *båd',* som A har. B *bådhe.* [14] B, C o. E *eller,* A *el.* [15] A, C o. E *längre.* [16] C o. E har ordningen *ey längre* (liksom äfven i nästa rad). [17] Ändradt fr. *smuckt.* [18] Rättadt fr. *med,* som A o. B ha. [19] Rättadt fr. *Stolpan.* A, B *stålpar,* C, E *stolpar.* [20] A *skiyggia,* B, E *skygga,* C *skiyggias.* [21] A, B o. E *heta.* [22] Ändradt fr. *lanzwäg.* B *lanswåg.* [23] A +, C *slaknade,* B *slakande,* E *slacknade.* [24] A + *stolpe,* C *Stolpar.* [25] Denna vers sedan tillskrifven af samma hand, som gjort öfr. ändringar. Med anledning häraf öfverströks i hs. versnumret 460 vid versen *När hon ey mer* och flyttades en vers tillbaka. Versen saknas i B. [26] C *forsumma och.* [27] Öfr. hss. *förackta.* [28] I C börjar versen: *Och ey win Konst och must.* [29] E *mera.* [30] A + o. E *och.* [31] A +, E *must.* [32] Saknas i E. [33] Öfr. hss. *sötaste.* [34] A + *sinom Manne.* [35] Saknas i A +. [36] Öfr. hss. *stöd(h).* [37] Ändradt fr. *omfattar,* som B, C o. E ha. [38] C *och lyfftar.* [39] A + tillägger *tå;* C *han.* [40] A + o. C *längre,* E *mera.* [41] A + o. C *förmår.* [42] A +, C o. E *käraste,* B *Kiärste.* [43] B, C o. E *betiena.* [44] C *han.* [45] Senare tillskrifvet. Saknas i B. [46] B *jord.* [47] Denna vers saknas i C. [48] C, E *det* (*thet*). [49] A + o. C *mer.* [50] A + har ordningen: *Nej mer beröm thär är.* [51] C *frögde.* [52] A + o. C *tänka.* [53] Ändradt fr. *thet tänkia.* [54] A + *tänka som alt thet onda.*

466 Ty äro the berömmelsze[1] wärd,[2] böra[3] prijsas af allom
467 Som uthi det högst[4] prijslige[5] Stånd sig tänkia[6] begifwa
468 Och med liuflige[7] mod[8] hwar annan[9] till Äckta begiära.[10]

Bröllopps Beswäretz
Ende

[1] B *berommelse*. [2] C *wärdt*. [3] Ändradt fr. *bör*, som B har. [4] A+ o. C *högt*, E *högprisliga*. [5] B *prijsliga*, C *bepriseliga*. [6] A+ o. C *tänka*. [7] A+ *ljufligit*, E *liufliga*. [8] E *ord*. [9] E *andra*. [10] I C lyder versen: *Och liufligit med sig tänckia hwarannan til ähra begära*.

Fortsättning efter hs. E.:

Ty kommer[1] ehr[2] godh[3] lycka till hand,[4] både liuflig[5] och rolig
Sampt en önskelig brudesläckt,[6] och[7] wyrdige[8] fränder.
Brudskatt[9] och mera godt, dock är then dyraste skatten.
En Gudfrucktig och[10] from,[10] mildsindt,[10] samt[11] dygdig och hurtig.
Jungfru then i[12] sitt huus, alt wähl kan laga med ähran.
Att[13] wähl[14] tillstår i[15] kiöck, i kiällaren,[16] gården och uthom.
Ty hafwer Gud och[17] täcktz edra hierta[18] tillhopa beweka[19]
Att i nu med prästerlig[20] hand, till hop[21] är[22] fogatt.[23]
Sampt oupplöslig[24] ring, ther[25] uti[26] fins alls[27] ingen ände.
Så skall kiärleken ehr, wara krafftig och ändas i döden
Bruden är och beprydd, med krono[28] och wenaste[29] pärlor.
Allskiöns finaste guld, *Diamanter* och dyre[30] *Rubiner*.
The ther[31] rent och Gudi behagligit[32] lefwerne[33] teckna.
Guldett[34] är och bastant,[35] i[36] lågan[37] blifwer eij minskatt.
Så skall kiärleken ehr, eij mörckna[38] eij minskas i motgång.[39]
Guld är ock god *Medicin,* kan hielpa de krafftlöse[40] hiertan.
Så skall kiärleken ehr, i[41] swåresta[42] nödene trösta.
När then ene befins, wara sorgfull klämder[43] i hiertatt.
Skall then andra[44] tå[45] straxt, sitt kiärlecks guld[46] låta bläncka.[47]
Smycket är och god märkelse, noch[48] sampt kläder och Ermband.
Kiädjor[49] och halsband[50] länkias[51] i hop, och[52] lempas[53] i låder.[54]

---

[1] A+ o. C tillägga *ock*. [2] A+ o. C *Eder*. [3] Saknas i A+ o. C. [4] A+ *hands*, C *handa*. [5] C *lustig*. [6] A+ *brud, Släckt*; B *Brud, Slächt*; C *Brudslächt*. [7] Saknas i B. C *af*. [8] A+ *ärewördige*, B *Ehrewyrdige*, C *ährwördiga*. [9] A+ *Brudeskatt*. [10] A+ *mildsint och from*. [11] B *sund*. [12] B *uti*. [13] B, C tillägga *alt*. [14] B *wäll*. [15] B, C *ut(h)i*. [16] A+ *källare*, C *kiällare*. [17] Saknas i C. I A+ före *Gud*. [18] Öfr. hss. *hiertan*. [19] A+ *förena*, C *bewaka*. [20] B, C *Prestelig*. [21] A+ o. C *til(l)hopa*. [22] Öfr. hss. *äro*. [23] A+ *fögde*, C *befogad*. [24] Öfr. hss. *ouplöselig*. [25] B *ty*. [26] A+ *i*, B *ther*. [27] A+ o. C *ock*. [28] B CRONO. [29] A+ o. C *renaste*. B *dyraste*. [30] Öfr. hss. *dyra*. [31] A+ tillägger *ett*. [32] A+ *behageligt*, B, C *behageligit*. [33] B *lefwarne*. [34] B, C *Gullet*. [35] B *Pastant*. [36] B *uthi*. [37] C *längdene*. [38] B *mörka*. [39] B *Nattgång*. — Denna vers liksom den följande saknas i A+ o. C. [40] B *tröstlöse*. [41] B *uthi*; saknas i C. [42] Öfr. hss. *swåraste*. [43] A+ *klander*. [44] A+ *Andre*. [45] Saknas i C. [46] C *gull*. [47] B, C *blänkia*. [48] Öfr. hss. *nog*. [49] B *Kieder*, C *Kiedior*. [50] B *armband*. [51] A+ *länkas*, C *länkor*. [52] A+ o. C *samt*. [53] A+ o. B *lampas*, C *länkias*. [54] Öfr. hss. *leder*.

Så skall kiärleken ehr, i[1] låder[2] och[3] lempas[4] i ordning.[5]
Och[6] som pantzerband,[7] ett[7] godt[7] ord följa[8] dett andra.
Krona[9] är[10] uhrminnes[11] häfd, hoos bruderne[12] funnen af ålder.
Ty man förr med roser[13] och ax,[14] plägar brudene[15] kröna.
Ther med ymnighet[16] all, långt lif, god hälsa bekrönes.[17]
Förr gafz[18] kronan[19] uth,[20] åth krigzmän[21] och[22] stridbare[23] hieltar.
The ther[24] före[25] hade wunit[26] i strid, eller[27] ock så belägring
Crona[28] af gräs, ekelöf, pigg krona[29] och murkrona[30] stundom
Dygdene prisas[31] ther af, samt[32] flere till henne bewekas[33]
Riddaren[34] får[35] uti[36] *Spanien*[37] och af[38] konungens händer.
En[39] af[40] perlete[41] band, *SANCTÆ*[42] *IACOBS* dyrbare[43] mysza.[44]
Ängelske riddarens[45] artt,[46] band[46] och gullblänckande[47] perlor
Han[48] hafwer[49] ock med segerfulla[50] hand, uti[51] stridene dämpat[52]
Bäre[53] än wäpnade[54] män[55] the månge[56] begärelses[57] andar.
Som med listiga[58] skott,[59] bestrida wähl[60] offta wår ungdom.[61]
Ar och[62] therföre then, som bär sin krona[63] med ähran,
Wärd god lycka och hwars[64] mans prijs, som krona[65] beskåda[66]

[1] B *uthi.* [2] B *leeder.* [3] Saknas i B. [4] B *lämpas.* [5] I A+ lyder versen: *Så skall Kärleken Ehr både lämpas i leder och Ordning*, i C: *Så skall Kierleken ehr både längias i leder och ordning.* [6] A+ *Att.* [7] A+ *pantzors band ett godt*, B *Pantz är bandet god*, C *pantzarband, et godt.* [8] B *påfölia.* [9] A+ *Kronan*, B CRONA, C *Cronan.* [10] C *för.* [11] C *arminnes(a?).* [12] A+ *Bruden*, B *Brudene*, C *Bruderna.* [13] A+ o. C *rosor*, B *Roosor.* [14] B *äx.* [15] A+ *Brudena*, C *Bruderna.* [16] A+ *ömnoghet*, B, C *ymnoghe(e)t.* [17] A+ o. C *betecknas*, B *betechnas.* [18] B tillägger *och.* [19] C *Cronor.* [20] Förra halfversen lyder i A+: *Förr man kronona gaf.* [21] C *stridzmän.* [22] Saknas i A+ o. B. [23] A+ *stridbara*, B *stridzbare.* [24] A+ *som.* [25] Öfr. hss. *förr.* [26] A+ o. C *wunnit*, B *wunnet.* [27] A+ *el'.* [28] A+ *Krono*, B CRONA. [29] A+ o. C *Dill Crona*, B *Pigg*, CRONA. [30] A+ *murgröna*, C *lager.* [31] A+ o. C *prisa*, B *prijsa.* [32] C *och.* [33] Öfr. hss. *beweka.* [34] C *Riddar.* [35] C *och.* [36] C *i.* [37] C *spannien.* [38] I A+ börjar versen: *Riddaren i Hispanien får af.* [39] B *Een.* [40] C *utaf.* [41] A+ *pärlote*, B *Pärlota*, C *perlote.* [42] A+ o. B *Sanct*, C *samt.* [43] B *dyrbara*, C *dyrbaraste.* [44] A+ *Mössa*, B *Muszer.* [45] A+ *Riddare.* [46] A+ *Art band*, B *art landh*, C *artband.* [47] A+ *Guldblänkande*, B *gullblänkiande*, C *gulblänkande.* [48] B *Hoon*, C *Bruden.* [49] C *har.* [50] A+ *segerfull*, B *segersam*, C *Segrande.* [51] A+ o. C *i.* [52] C *Kämpat.* [53] A+ *mera*; B *Wärr* (*Märr?*) [54] B *wapnade*, C *bewäpnade.* [55] I A+ lyder början af versen: *Mera bewäpnader än.* [56] C *många.* [57] A+ *begärelsers*, C *begärelsens.* [58] A+ o. B *listige*, C *listeliga.* [59] A+ o. C *sätt.* [60] Saknas i A+; B *wäll.* [61] B *ungdomb.* [62] B *ty*; i C före *är.* [63] A+ *krono.* [64] B *hwar.* [65] B *Cronor.* [66] I A+ lyder versen: *Wärd god lycka och pris af alla och hugnelig trefnad*; i C: *Wärd god lycko och war mans pris, samt hugnelig torfnad.*

Jag will sådana[1] dygd, fullgiärna beprijsa[2] berömma.[3]
Och med thetta beslut, ehr önska så[4] länge måtte[5] wäl gå.
Till[6] thes[7] willande[8] hiorten,[9] som örnen i lufftene flyger.
Och uth af hafwet igen,[10] sig giuta[11] de brusande[12] strömmar,[13]
Gud wille[14] ehr med[15] lycka och all wälsignelse kröna.
Och när lifwett är alt, och[16] wandringz tiden är ändatt,[17]
Att wij skynde[18] ther hän till thett höghimmelska bröllop.[19]
Läggia[20] så bort wår[21] wandrande dreckt,[22] gifwa[23] machtena[24] androm
Pängar och pungar,[25] alt låta them the öfrige dela,[26]
Sedan förläna[27] tå[28] eder[29] och osz, ett saligit[30] afskiedh,
All[31] land lysande sol, sampt the snart[32] löpande[32] stiernor
Hwars lopp wij nu måtte[33] medh idh, och räckne[34] på bågan.[35]
Må tå[36] komma ther hän,[37] och sådana[38] glädie[39] beskåda.
Härmed iag thet[40] alt[41] troohierteligen[42] önskande[43] sluter.[44]
Swinger här om[45] med kannor och krus, högtärade buszar[46]
Jungfruer[47] steller[48] ehr an, *Musicanter*[49] brommer[50] med[51] spelen.

LaFin.[52]

[1] A+ *sädane.* [2] C *prisa.* [3] A+ *beröma.* [4] I B ffr *wäl.* [5] A+ o. C *må.* Saknas i B. [6] C *Tils.* [7] C *den.* [8] A+ *springande.* [9] A+ *hjort*, C *hiort.* [10] Saknas i C. [11] A+ *guta*, C *giäta.* [12] C *bönsande.* [13] A+ *strömar.* [14] Öfr. hss. *will.* [15] Resten af versen lyder i A+ o. C: *Wälsignelse All samt lycka Er kröna*, (C *bekröna*) [16] A+ o. C *samt.* [17] A+ o. C *ute.* [18] B *skynda.* [19] B *Borg-skap.* — I A+ lyder versen: *Att wi tå komma må hän till det Himmelske Härskap*; i C: *At i må Komma hän til det himmelska härskap.* [20] A+ *Lägga.* [21] C *Ehr.* [22] A+ *drägt*, B, C *drächt.* [23] A+ *ge*, C *gie.* [24] A+ *matkamrar*, B *matsäcken*, C *matsorgen.* [25] B *Pungar och Penningar.* [26] B *deelar.* Denna vers saknas i A+ o. C. [27] Öfr. hss. *förläne.* [28] C *gud.* [29] A+ *Er*, B, C *Ehr.* [30] B, C *saligt.* [31] B *Att.* [32] B *snarlöpande*, C *snart lysande.* [33] A+ o. C *möta*, B *mäta.* [34] A +, C *räkna.* [35] C *bogen.* [36] A+ *the.* [37] B *hänn.* [38] A+ *sådane*, C *sådant.* [39] C *glade.* [40] C *tå.* [41] C *all.* [42] C *troohiertelig.* [43] C *önskar och.* [44] Versen lyder i A+: *Härmed Alt jag thet trohjertelig önskade slutar.* [45] A+ *an.* [46] Öfr. hss. *g(i)äster.* [47] C *Jungfrur.* [48] A+ *ställen.* [49] C MUSIQVANTER. [50] A+ o. B *brummer.* [51] Öfr. hss. *på.* [52] Härefter kommer i hs. en afskrift af *Hälseprijs.* — I A+ är afskriften afslutad med en egenhändig anteckning af Sam Älf: *Likheten, med det Exempl. i min Boksamling finnes. intygar Sam Älf.* — I B äro de sista orden: *Bröllopz Beswäretz Ende.*

En bepriseligh Bröllops-Fest
I hwilken
Den Edle och Wälborne Herre
Herr. Arendt Reuterkrantz /
Sampt
Edle och Wälborne Jungfru
Jungf. Magdalena Rhenfeldt /

Sigh i ett trohiertelighit äcktenskap förbinda på Hofgården
uthi Muncktorps Församlingh den 12. Octobr. Åhr 1662.
Medh en wältenckt Brudhönskan behedrat
Af deras tienstskyldige *serviteur*

Johanne Rudhelio.

Aureum Vellus Thalassio.

AEson mäcktige Kung / aff dygd bepriseligh Herre /
Född' en Son nampkunig' Iason, hwilken i förston
Nött' ey sin barnskoor uthi fåfängt lätiones idkan:
Som en root är til alt ondt och oskickelig handel /
Hwar utaf alla laster och brott dee födas och ammas
Omsider yrkare sin uthi afgrund störter och stupar;
Men fördref dee blomstrand' dagar i Riddelig arbeet /
Tucktades af sin Fadher i margfals höflige seder /
Ökade Ungdoms årena sin uti dygdenesz öfning
Daglig' å det han sålunda kunde komma til ähro
Sampt odödligit Nampn / som dee snarflycktige skyar
Mått' öfwerswäfw' / och den kretzige Jordenes orter

Fyll' och åår af barnbarns tungor hundrade prisas.
Riddare mäns hög' åstundan / deras yttersta goda /
Hwart hoos dem foort stålsz tankar / sampt swåra bedrifter
Hwarföre dee beswär / Förtreet / Swet / mödor / och Arbeet /
Draga / Lida / tork' undergå most' / och äntelig utstå;
Hwarföre blood / wälfärd / egor / ja käreste Lifwet
Rinner / och går sin koosz / förfars och sättias i sticket.
Dett här *Iason* i hogen rann / hwarför han och mycket
Twehogse war / nu hit nu tit med tankana rände /
Hur' han bäst skule finna på råd at ähra bekomma.
Rätt uti samma stunden *Iason* war så bekymbrat
Kon för öron hans thet gyllene Wädure skinnet /
Utropat widt och långt uti alla Wärdenes oorter.
Detta sat uthi *Colchis* Land hwar Konungen *Aetes*
Lät thet wacktas utaf twå grymma folkilske koppar-
Oxar / hwilkas Munn idel röök och brinnande loga
Utsputad' at någon toord' ey wåg' och rappade Gullet /
Ögona lades aldrig i sömpn / ey örona hwiltes /
Dee tweklöfwete fötter uprefwe forar i backen /
Hoornen kastade torf up i högt och skallan war swartgrå
Aff Sandmullige träck / och war fast faaslig aff anseend /
Såg bar' ill' ut kund' wäl förskräckia krigzguden Oden.
Detta war swårt sig ey derföre gafz *Aesoni*ske hielten /
Men betracktade det ju swårare gärning han antog
Det störr' liusz hans Mandom hoos effterkommande vinna
Skulle begynt' och derföre strax förfärdiga resans
Nödige tarfwer och hoof / bygd' skip nampkunige *Argos*
Skönt och stoort / munterade wäl medh allan bekostnat;
Wääl någr. få d'ypperst' af *Thessalers* ädela ungdom
Som af slikan åtrå wore tänd / wärdenne besökia
Wille / te dem taal *Iason* slike föliande orden.
Kiäcke / Stridbare män / ädle / Manhaftige bröders
Alsaman äre wij quick' af modet och ung utaf åren /
Wille fördenskul piggesta tiden ey nideläggia /
Ell' förnöt' i bara fåfängt flaatheetenes äfwel /

Men all tanckana dit anställ' / och måste wij kunna
Högt nu bekymbrade war' huru wij wår ädela härkomst
Måtte med egen dygd tilägn' oss dywäl i tänck' at
Adelz nampn utan dygd är skugg' utan kropp bara wäder /
Täckelse hwar under alhana laster de hölias och gömas /
Som en ostält Reegal det illa skårrar och snorrar /
Men när det blifr. stält effter dygdenes liuflige stämmor /
Då gifwer det skönt klang bekommer klingande giänliud
Dygden är ädelheetenes rätt' uphoof / är hon borta?
Bort' är och ädelheet / i stället äre då laster.
Dygdelöös Karl lijk är en snarkande Man uti Sömnen /
Hwilken ey brukar sitt skäliga weet / uthan roslar och wädrar
Dyl-

s. 3 (!) Dylika wijsz han och uta skäl bara skryter och snorkor;
Men twärt om när han dygden låter sinnet regera /
Ställer handtering efter moderlig maningar hännes /
Då waknar up hans skäliga Siäl / som för låg i dwala /
Då blir han Menniskio lijk / som för war brunnand' å galnu
Då blir han stadig i sinn / som för war kiland' i hwimsku /
Den här dygden ärfwes ey aff förräder utan
Skaffas igenom sielfegne wärk / och manlige dater.
Wille wij derföre kring-see osz om / förfäckta wår adels
Titlar och Ahner; nu är i mäcktige *Colchide* rycktat
*Phryxi*ske gulskinet / om wij kund' eröfra den skatten /
Efwigt då wore wårt nampn beprisat i wärdenes ändar.
Wägen lång är och swår genom Haaf och klippige wijkar /
Men för manlige dygden är intet omöiligit / hon wäl
Wägen finner / och sig leetar fram.

Icke had' uttalat alt ännu *Thessali*ske Fursten
För än all' afskoor hans taal / och bood' honom hastigt
Skepstiga / läggia frå land / Segel hisza / far foort i sitt upsååt.
Aesonis Son / som en klook och försicktiger Herre /
Brukade deras modige sting / emedan han åstodh /
Hastar så dem til skeps löösz' Ankar skiut ut å diupet /
Wind' upspänner seglen / de ränn'genom forszande wågar

Ditt lopet af wädre drefz / och kloke styreman bögdes
Höll' alt sin koosa fram / men utstode mychet i wägen
Beswär farligheeter stora bland Watn grufsame bölior
Omsider ankom i sickt deras högt åstundade *Colchis*
Hwart dee läggia til Landz / seglen i glädiena stryka /
Ankaret af sprötet släpes ut / Stammen står i Stranden.
Stiga då strax til Konungen *Aetam* fodrade det för
Hwilket de tit wore nu komne / då swarade *Aetes,*
Att de lyckan pröfwa wäl kunn' och winna de samma.
Men han trodd' och wille det oxana dem skule dräpa /
Eller och swälias utaf den mychet ofantlige Drakan.
Men nu i samma stund *Medea* tå Konungens Dotter
Skodad' *Iason,* wecktes strax til honom af kärleek /
Tyckt' och det sins fars befalningar wore nu grymma /
Åstundad' högt från *Iasone* wända närwarande fahra /
Bring' och i händer hans utropade wädure skinnet;
Dock hon toorde det ey af wyrdnan til sinom Fadher,
Tänckt i ensligo för sigh släppa de *Græker* i faran.
Men när hon åter *Iason* sågh wäxte slocknade logan /
Och som en gnistra förhåls och dölies i lätta falaskan /
Synes aldeles utkolnat / släckt / döder / om intet
Men af blåsande wind wäckz upp / til taar / och förökes /
Röres ju meer och meer / och får sine förrige krafter.
Kärleken altså kleen syntes nu småningo kolna /
Men upblåstes i hännes Bröst af deijlig' *Iasons*
Åskodan / ögnlaat / liuflige taal / beprislige fägring /
Tappre mood / Konungslige blodh och strideste ungdom.
När ***Medea*** så war af kärleek hårdliga bunden /
Blandade hon någr' örter i hoop / med hwilka hon tå strax
Döfde oxana twå / och den aldrig sofwande Drakan /
Fick då *Iason* strax utan arbeet gulskinet sköna
Der til och blef *Medea* med hans kärälskelig maka
Folgd honom strax öfwer haaff heem til Thessalien / leefde
Åren mång uthi kärleek sampt alsköns liuflige bewist.

Alt å samlika wijsz har och här wår närware Brudgum
Ädle *Reuter*krans genom utståndn' åtskile mödor /
Båd' under Oders baan / som grönskand' liuflige tijder /
Adlige ätt sin förfäckt med Ridderlige dygder /
Båd' uti frånware land / som in uthi fäderne gränsor
Nått gott ryckte beprisligit nampn i berömlige tienster

Kom-

s. 4 Kommit til det förnämblige kall / som honom af Gudi
Är beskärt / och nu sin störste hedredagh firer
Med den Ädle och wählborne Iungfru Magdalen Rhenfält
Sådan' all ähra stoor det Phryxiske gulle betyder.
Ia stoor heder försan är den som mannen bekommer
När han ståår sin hederzdagh hoos en älskeligh Maka /
Ty Hustrun wara Mans heder Gudz ord märkeli lärer /
Skam är här och emot det munkana wila föracktа
Äckta Stånd / under den *Prætext* de uthi sine böner
Alfwara tanckar anwända må / lika som dee förhindras
Från sann Gudzfruchtan som i Äcktenskap äro stadde
Men hwadh wårda wij det som sorlas af barfoote tookar /
Hwilke wäl heliga syns uthi utwärtes lefwern' och åtbrud /
Som en Ängel i heligheet fijn umgänge förrätta /
Men håll' hemliga huusz uthi suusz med skiökior och hooror /
Häller ränn' uthi brunst med femtio frillor och slunor /
Än wila til en Maka bebindas med ähr' uthi trooheet /
Kyskheeten sådana är den de flinskallote narrar /
Jordens onyttige tyngd / Gudz låns förterare trefne /
The krinflytande tidz förnötar' i lätia och wällust
Angifwa ställa på baan til folkz fördärflige utgång.
Gifta sig derföre må hwar och en när tiden och åren
Jämtte der hoos omständigheeterna all wela foodra
Nu står fritt både Clerk och wärsligh at hionelagh byggia
Sengalster förskaffa sigh nog / pirf-wickota gossar
Börlig af Natur til alsköns lustige funder /
Flickor af en lättlint *Humeur* skön laater och anleet /
Att ey tryta må folck som Gud och Cronone tiänar

När en står nu å språng att giftobalke beträda
Hielp huru han då tanckana hwälf uthi störste bekymber
Då rädz man *Xantippen* leed / *Semiramidis* argheet
Ligger en uthi hugh då skakar han långe peruken
Han toge wäl en rijk wor' ey hon blefwe hans härre
Körd honom så ut om dör med til wägz föliande soopstång /
Fattigdom är twert moot elak gäster i nybygde kåtor
Beröm dejeligheet wärd är om hon uthan brister
Funnes / skam är och tagh en den man ryser at see på.
Här måst man betänck ett hogen sin ifrån alt annat
Wänd och här bara ädela dygden noga beskoda
Hon ensam wäl tig uthan ann alt lätteli nöjer
Dock om annat gott der hoos är bör och inte föracktas.
Ty som man i en krans den trägårdzmästare binder
Ey seer thet slagz rooser aleen som dyrbarast hålles
Sätz uthan och blomster som ringare syns utaf anseend
Så blir ey han enhanda men af åtskillige färgor
Gifwandes fägring störr' och wanskande skenet i skugga
Dylika wijs så och en Jungfru wäl dygden bepryder /
Men om der fägring / förnäm släckt / rikedom til med
Komma / då gifwer hon fast höger anseend af åtskilo glittrand.
När altså ungkaren hit och tit med ögon ha kringränt /
Wält sig den honom tyckes bäst / wackt sig dock i doomen /
Att han *Circen* ey tar *Medeam* sökiand' i blindo.
Då måste mjuker fram alt med diupt bugande kromsprång /
Dyrka den Damen med liuflige sööt-sokr-smickrande ordsätt
Offra bå pärlor / och gull / siden / sammet / och ädlesta stenar
När hon borta är gå i långe melancholiske tankar /
Tiden han talar med henn' löper snart / som en häst uta gienhåld'
Fast han är aldrig så lång tyckz dock för korter at wara.
När du har Jungfrunes ja Föräldrana måste tu bidia
Då spöries om din *Humeur,* de granli tit sinne förfråga /
Handtering / egor / och sådant slickt nu noga betracktes /
Uträknas inkomst din utgift / spendasier / gälden

änt-

s. 5 Äntliga tages i ackt / du måste gå mönsterte genom.
Nu spelas om din päls / dit hiert' uthsättes å Banco /
Tyckz myntet ey wara gott wräkz bort i en korg uta botten /
Fast Rickzdalren är god / men något möglig och nötter /
Rates i denne tull / syns alt förgammal at wara.
Eller om han af Judarna snifsat i wicktene felar /
Bärs han ey up för gilt / bort grym-biörendaler och paimynt
Oft' här felar i sölf / men stor tilsäting af koppar:
Oft här felar i tyngd oft och ey stämpelen doger /
Här är en nog' upsickt / oft ey hwar tiende framgår
Som sig nu binder an / men där så hände du gillas /
Då bliret annat utaf / din pung nu stinder och sprängder
Tyner så makliga tåf fast få inwånare blifwa /
Ia giutz alsaman ut du måst åkalla broor *debet*,
Den dig tröstar söttliga nu / men suurnar å ändan /
Hwart det alt tager wäg iag ogift weet ey at nämna /
Hwad som slidlinien göra har upräkna nu långt är
Förskafz / köpz alhand til gästebos präcktige kieckheet /
Anredes ett och ann til det öfr. flödige ymno /
Utskickz bref / biudz wänner / och släckt / sampt alla bekanta
Nu fikes i hwar wrå / malz / brygz / bakas / och slacktas /
Siudes / steekes / och kookas i kitlar / grytor / och pannor /
Att den flot-stek-osande luckt möter gästerna halfwägz
Nu sorlas i hwart hol / mäst kocken swärier och bannas
Een bär in hweed / en annan gör Eld den tridie blåser /
En twättar bänck / een dör / en fänster / en förhuset rensar
Sand kör en annan te bys / krinkastr. i saalen / och farstug
Een bär granriset heem / hugg' / lång wägh strör utom porten /
Att de kommande gäster ey wilfara / Brudgumens följe
Hafw' Magneten sielf / den wäl norstiernan utwiser.
Een twätar golf / en torkar / en sopar / en felar / en gnider
Een skurar kärl / en skölier / en hwiskar / en skafwer en filar /
Een bäddar säng / en jämnar / en städar / en hyfzar / en lagar /
Een pryder wägg / en taack / en bord / en stolar / en bänkiar /
Een skölier glaas / en kannor / en kruus / en store Credenser

Här räns ut och in i dörana slamras och ållas.
Rammel och skrammel och skrän af rostige gapande halsar
Speet / störar / stänger / slefwar / och udhwasse kaakspadar / yxor
Wänz / och slängz båd' i högd / och i snedden / twär / och i längden
Så en både hörsel / och syyn / foot / hand / arm / näsa må mista
Bäst nu alle så wåla / så skråla / så huia / så ropa
Hörs långt bort ett sackta don / hliomt hwäsand' i luden
Nu kommer Brudgume ridan' i prackt / och ståtliga prydder /
Med sin härlig å alt sätt utstofferade Brudmän
Modige dansade / fräsande hästar / dundrande smäller
Ifvrigt de sylspessige taggana hästsidan borsta /
Att sporkringlan äntlig af rödblodig feetsawa gylles /
Pistolen dubbelt starkare ladz å det när han loszas /
Må både pip' och låås flyg' stalboor i flinten och brickan.
Sådana lifliga låt här hålsz män när de nu alla
Kom till byss stig å häst / träd til fult upgifwande wärden
Hälses / handtages / bugas / bockas / rifwes / i golfwe
Mäst med mysande / liflige / kitzlige / smystrande systrar
Hiertliga glädia dee sig hwar seer sin wän wara kommen
Här å Gudlige wigning når sin åstundade fortgång /
Här tu hiert' i ett bytes / och troo hiertliga bindes
Aff een prästelig Hand / med ouplöslige Ringen
Fijn utaf gull / der i gnistra utlänske dyrbare stenar
När nu sådant öfwer stått är och ey någe felas
Blåsas af trumpetaren larm prestaven nu kiäcker
Damderar modigt lånsam i gång för fucktige rätter
Som sätz tätt uti radh upå finest dukade borden

B Mitt

Mit upå golfwe nu sig smyga fram paar dieknar i löndom
Som wälsignelse framföra hickand / staplande / darrand.
Gästerne strax behaglige rum af wärdenom nytia.
Här ungskaffare medh ny-slipade hwettiade knifwar
Steekarne / och alt an snider med märckliga snillo
Wackta sigh han högt bör när styckerna delas å hwariom
Hälst åt Jungfruna med stor flit han warliga wälier /

Att honom ick' i qwäll förwägras fampntaag och kysser /
Nu biuder *Ceres* an margfaliga gåfwor i myckno /
Nu tager hwar til sigh alt hwadh alz Moderen *Tellus*
Framburit har / sampt alhana fostrike *Thetios* skenker /
Der upå *Bacchus* sööt ingiuter liuft wåtewarona sköne
Som både lätt och sött nederinn' i *Philoxenis* halszgroop
När hwar och en sålund har laga sigh om uti bästa
Mått' och hoof / kört blygheeten bort har stridbare *Bacchus*
Då brukar hwar och en det honom faller i hogen
Och hwad han i tanckana hemliga nyckter ha kringwält
Bäst äro dee som lustiheet öfwa modh åtskilige puszer / :
Båd uthi sittiande skämpt som kortwilt iland' å golfwe
Lustelig nu til dansz af brumande spälemän ställes.
Hwitt mynt å Regal-bäliona kling' och springer i hoopwijsz
Ey flinck up *Sarabanda,* Balett, sampt sköne *Couranter,*
Fugerande Paduaner, Intrader, braf *Macherader,*
Och *Cassandre, Gavodt, Roial, Alamanda, Laciso,*
Gagliard, Spanilett, Frantz / Tysk / Pålz lustige lieder / .
Engelsk Näcktergaal / Tick Tack / där å gode *Proporter*,
Jämpte der hos en braf keisz und brodt ell' öflige daal dansz
Lusteligh låtz til dager å liusz och Solen är uppe
Då lägg' all sin ögon i sömpn och roliga hwijla.
Händeret så at någon mycket har inöst wist icke måttet
Då afla *Bacchus* och *Ceres* imaag hans en undliger kalfwer
Hisliger / ofattad / stor / wanskapeligh ögnlöser ungi
Och medan han otidiger är dy måste han kastas /
När de nu all wakn' up och dörena slåsz upå gafwel
Kottrade sinmelan uthi sängiana med en goo kalskåll
Antingen af Renst wijn / *Porneu* / Bastard ell och mumma
Een ligger här i wrå start snarkande / wädrande / pustand
Een ligger ther på golf har tröszgålen til hufuubolster
En ligger här en ther å bänck en wilse ha farit
Om sin kammar och säng men staplat när kärlige syster
Der han nu sofwer i sött famptagh och liuflige puster
Men dene skalk strax framhafwas måst å högan en stäbba

Sättias å rygg hans korg der i twå fulpyndige steenar
Sampt en kann' spanst wijn til böter utsupa hastigt
Jämpte hwad andra kortwile speelanstelles i bröllop.
Här til iagh önskar dem som detta Brudflolcket ädla
Hedra med sin närwara lust all önskeligh lycka
Ibland hwilk och iagh war' en lustig gäster åstundar /
Men effter sigh thet i hastigheet icke nu lätteligh skickar
Dricker iagh alz eder skåll och gott troohierlelig önskar.
Dee ädle Brudefolck nu äre tilsaman knytte
Wäx' uthi kärleek prydd med dygder och gudlige frucktan
Sigh öke siuttio falt som kornet i Jordene / widges
Som en Olive-qwist widh wattubäckerna plantat /
Lyckes dem både hiord / och boo / äng / åker / och annat
Frögd och foortgång i handtering all och lycheligh utgång
Til des dem har lefwande mätt och timglaset ändas
Må deras timlige frögd förbytz med äfwige hydder
Rättlige sälheetenes klaar Cristal glimmande hallar.

Friare-Lycka

När

Ehrborne / Achtat / och Wälförståndige /

Carl Peterson Hedeman /

Borgare och Handelsman här i Stockholm

Sampt

Ehreborn / Gudhfruchtige / och Dygderike Jungfru /

J. Christina Månsz Dotter /

Sahl. Måns Ericksons / Fordom Borgares
och Förnäm Handelsmans här i Stockholm
käräIskelige Dotter /

Sin Hedersdagh här i Stockholm den 9: Novembr.
Åhr 1665. beginge

Korteligen beskrefwen / och ibland Bröllopzrätterna
framstält aff

Hejano Luderio.

Tryckt i Stockholm / Åhr 1665.

När iagh i enszligo stadd mine Tanckar öfwer i Stillheet
Hwälfwer min hugh omkring / min ögon wänder / oc skodar
Konster och Klookheter all / som anten i siefwe Förnufftet
Boo och hafwa sitt Näst / eller och medh Händer och arbeet
Drifwas: Finner iagh det wara sant / at dhe måste läras /
Förn man billar sig in vti dem någon framgång at hafwa

Och det man vti dem som i alt blifwer Barn i börian.
Mercker och at dhe på wisse maneer medh fattade Reglor
Fattas i Pännor / och komma på tryck / vtdelas åth hwariom /
Spridas i Wärden hijt och dijt / både i längden och bredden /
Tidigt och flitigt i Skolar och Classer aff Lärjungar idkas /
Eller och aff sine Mästare snäll vthi Wärckstader öfwas.
Mån at gilliare Konst icke har sin Mästare wisse /
Som sigh lära medh art / och rätt föredraga för andre;
Doch fast nödigar' är att andre Konster och Handwärck /
Ty til dem kunna brukas andre som öfwade finnas /
Frija så måste man sielff / och ey lit sättia til androm /
Therföre borde hon läras förr än hon wärkliga drifwes.
Mången kommer til kort som här oöfwader träder
Fram vthi friarespeel wil sigh vthi werke bepröfwa
Hoos dhet höflige granlaga Folck som nättheten achtar
Som grof plumpheet i sådana wärk / skyr / vndflyr / och wämiar.
Mången träder här an diärf / käcker / dristig och köner /
Men medh en orätta saak från Jungfrun wiker til rygga;
Annan wil wara klook ställer sigh fast ödmiuk och hörsam
Doch honom Jungfrun ey troor fast han gott lofwar och bugar.
Meenar at han doch dölier en räf vthi sine faggor.
Sådana undrar ey någon vppå thet dhem icke lyckas.
Took vore den som i Storm til Siös toge Rodret i Handen /
Doch icke Seglarekonst hade lärdt / Compassen ey kände /
Wist' icke Koosan och Leeden i Siön / ey Seglen / och Skepet
Lärdt hade wända moot Wädret ey wäxla / byta / förandra.
Thet bör nogare tagas i acht / och mehra besinnas
Här vthi Gilliare Konst / effter hon granlagar än andre
Weetskaper är / som fliteligh idkas och dagligen öfwas /
Aldenstund här i Konsten och Lyckan lijka regera:
Hwarföre hon och ey kan vthi meningar wisse beslutas /
Fast mindr läras medh art vthi Böcker och fattade Reglor.
Mången nogh hafwer läsit och hördt medh fliteligh vpwacht
Alt hwad Naso har i sin Gilliare Konst föredragit /
Wil dhen yppersta Friaren / som kan finnas i Landet /

Synas at wara / men när han Konsten och Klookheten wijsa
Wärkliga skal vthi dhetta Speel / är han olärd och feelar.
Then som å sådana sätt har lärdt och noga beläsit
Hwad til Friare Konst wara bör / men veet icke bruka
Dhet han har fattat i sinn må billigt Tantalo lijknas /
Hwilkom fruchten hängde för Öga til Armarne watnet
Stodh / doch kund' icke räckia til Spisen / ey böya til Floden
Ty fast dhe båd' i Reglor och läszning flöte och summe /
Och fast lärdomen den öfwer Hiessan och Hufwudet flödde /
Kunna dhe doch medh medel och Konst alszinte förrätta.
Somblige här både widt och bredt förslagen i Wärden
Ställa vth / men stadna i Watten och blifwa til intet /
Mången täncker ey widt / den doch förträder al' andre
Mången meenar och wäl sine försatte Rådhslagh i giffte

Wisz-

s. 3 Wiszliga böria vppå / heelt snält anställa / bereda
Wärcket i lagh / som han aldrabäst både gitter och orkar /
Men honom vthgången fierran och långt från vpsåte drager /
Händer och mäst at dhen som klokast och snällast i påfund
Synes / täncker och bäst sine saker i gifftermål vthsee
Wärst träffar an på slemste maneer sigh i giffto begifwer.
Fåfäng dherföre fins hans anwände Klookheet och Omsorgh.
Några tänckia sigh ey at giffta vthi hela sin lijffztijdh /
Men slijka Tanckar och hugh står an Eremiter och Munckar /
Doch dhet går dem ey an dhe blijr giffte wiszast och snarast.
Andre tänckia wäl an sigh at giffta / men upskiuta wilia
Länge til dhesz dhe åldrige blifwa / doch spelas dem contra /
Ty när the minst tänckte dher å dhe blifwa berende
Genom kärleekens kraft uthi hast blifwa Danmän och Daddar
Somblige finnas och aff Natur fast hitzig aff arten
Meena sigh komma förseent / om dhe ey läfla begynna
Förn dhe sielff hafwa Skägg / uthi alle Städer och Byar
Frija / men bära tilbaka på Rygg fulpyndige Korgar /
Måste så långt uth haala til åldrens ytterste Dagar /
Somblige tänckiande til högt kall at uphögde warda

Binda sigh til en slächt förmögen aff anseend och wälde;
Men dhet slår offta felt dem sielf förtreetar och skadar.
Andre på dhet dhe nogh skole hafwa til Huuszhåld upleeta
Een uthaff rijkedom stoor mång tusende Dalar i Ränta;
Men fixera sigh / stoort Capital wäl tänckte bekomma /
Finna så nullerne quar men Ziffrerne borte ur taalet.
Bätter ey är när han någe bekommer och förestår illa
Tärer i drycker / och slöser i speel / bortöser i flättia
Til dhesz uttömbt är alt / han är odogsen leeder för allom /
Fattigdom hoos honom blifwer så quar och armod i Huuset.
Somblige sökia den klook är / en annan den Fattig och from syns /
Men dhe träffa så anten öfwerman / som Herrewäldet
Aegnar och taar / eller och Xantippes slemmeste Systrar /
Som sine män tribulera medh ond Ord / Eeder / och bannor.
Sålunda när hwar menar sigh bäst hafwa sökt det sigh anstår /
Bäst hafwa stält förslagen å klookste maneret och sättet /
Han förgriper tå sigh uthi wärcke / befinner och träffar
Olyckan sielf dher han sigh förr lyckan gripa betänckte.
Jungfruer ställa på iämlikt sätt sine Tanckar och omsorgh
Til mångfallige Platzer och Rum hijt tijt uthi Wärden /
Willia nu bittida / willia nu seent uthi gifftermål ingåå /
Fälla sin flycktige hogh uppå den Personen och annan /
Til sin Käreste tyckia nu den / nu den andre behaga /
Som är anten aff högt Förstånd / eller och förmögen aff egor;
Anten aff förnähm Heeder och Slächt / eller sielfegne Dygder.
Och som månge aff dhem til lust äre mehra begifne /
Weela dhe sigh uthleeta den dem uthi Wijsor och Sagor /
Dansar / och sånger / lustige speel nöyachtige finnas /
Drifwande tijderne bort som Gräszhoppan Sommaren låter
Gåå sin koos / doch somblige Myrans föliare sökia
Sådane / som medh idkesampt arbeet och flijt sine Kläder /
Näring / och Tarfwer i Huusz och boo kunna dagliga bringa.
Andre förslagh dhe wäl hafwa mång uthi friare-waalet
Män när the hafwa nättast tänckt sine saker at ordna /

Faller

s. 4 Faller merendels moot dheras Tanckar / Anslagh / och wilia;
Och fast bätter än the hade tänckt dem lyckas och ändras.
Effter då mäst wår flijt / wår möda / wår Omsorg / och Klookheet
Uthi Gifftmåla wärff slår feelt / syns fåfäng at wara;
Hwad äret som då sådana wärck så mästerligh ordnar /
Ställer å baan / föör ut til sin fnlkomaliga fulnad?
Thet ät ey någon annan än Gudh / och hans bäste förordning.
Han som först hafwer ächtenskap stifftat / och wisliga böriat /
Böriar än hwars och ens frieri fullbordar / och ställer
Hwad en i upsååt haar / den å billige wägar är stadder /
Effterlefwer hans Ordning godh / och rätteste stadgar.
Ty all sådana förnähma wärck sigh i Himmelen grunda /
Fast dhe i Menniskiors Tanckar / och Sinnen födas / och yppas.
Här at draga Exempel fram iagh onödigt achtar /
Effter i närware mål dhet sigh ögonskeenligen wijsar /
Lämpar och på dhet bäste maneer til wårt ärbare Brudfolck.
Hwilke wäl kunna och hafwa hafft åthskillige Rådhslagh
Huru dhe skulle uthi Gifftomål ingå på bäste maneret /
Täncht både hijt och dijt til högheet egor och anseend /
Doch hafwa dhe följt Gudz försyn och bäste regering;
Ty Gudh hafwer i mång Åhr dem låtit lefwa tilhoopa /
At the wäl hafwa sinmelan lärdt förståå sine Sinnen.
Sedan och Gudh för en tijdh bortryckte Fadren ur Huuse /
Lemnande Barnen i Sorg / och Modren i ensligo trängtan;
Bringar han nu dher i tröst / lust / glädie / frögdige Dagar;
Aff sitt alwise Rådh både straffar / tröstar / ooh frögdar.
Ar så alt dherföre Aechtenskap dhetta i Himmelen böriat /
Förn dhe sielff hafwa tänckt dher å sinnen och iakord begifwa:
    Hwar från dhe och Wälsignelse sin wist kunna förwänta
Här til iagh och nu lycka wil önska med frögdige Sånger
Af dhen Konst / som migh hafwa lärdt dhe Pieriske Qwinnor.
At dhenne Bröllopzfäst uthi Lust / uthi drycker / och dansar
Liufligen firas månd / hälst af dhet Sälskap och folckslagh /
Som är i blomstrande åhrene sin mehr å glädie begifwen;
At både Ungkarar och Jungfrur sigh kärliga ställa /

Gillia medh alfwar och flijt / at dhe ey länge må dröija
Förn dhe fölia wårt Brudefolck åth / sigh i giffte begifwa.
Dhe Hederwärde Personer / som nu hoopgifwa sin hiertan /
Lefwe tilhoopa medh Lust uthi långlig fortgång och glädie /
Lyckas dhem uthi Huus och boo uthi Handel och Wandel /
Fruchtsam ware dheras ächta Säng / för än åhret är omhwärft
Må wår unge Brudh medh en Dotter el Son uthi Waggan
Liufliga spela / och sådane fruchter åhrligen bära.
At dhe hiertliga nu sine Hiertan foga / så lämpa
Bäggie sin Bröst uthi Kärligheetz länckiar och weklade Knutar;
At dhe som Gordij knutade Band olöszlige blifwa;
Til dhesz dödzens Swärd dem upristar / afskär / och skilier;
Til dhesz Timen är all / och rinnande Timglaset wändes /
Wändes dhen timlige Lust bort til otimlige Frögder.

Vår äldsta svenska hexameterdikt.

Ett litet bidrag till den svenska versens historia.

Af

Johan Nordström.

Ehuru Stiernhielm egentligen är den förste, som på ett verkligt auktoritativt sätt introducerat hexametern i svensk litteratur, hade dock före honom, hvilket man länge haft sig bekant, ett par obetydliga försök gjorts att skrifva hexameter på vårt språk. Det äldsta kända förekommer i den medeltida öfversättningen af Susos Gudliga Snilles Väckare, där de latinska hexametrarna:

Si quis amat, quod amare juvat feliciter ardet,

och

Gaudia sunt stomachi super omnia gaudia mundi

äro öfversatta med respektive

Huilken som älskar, thz älskande gagnar, han sälika brindher

och

Quidzsens söth fylla gaar ower alla wärldzlika frögdher.

Vidare känner man tvenne leoninska hexametrar af Johannes Bureus från 1611 (i Runa A B C)

Snillheetz börian sann är wist Gudhz alwara fruchtan
Wijs migh sniellan man, then i yngskone ratadhe tuchtan

Det, så vidt jag kan se, äldsta försöket att använda hexameter i en sammanhängande svensk dikt och således utsträcka dess användning utanför dessa sentensartade vändningar är ett litet bröllopskväde i en samling kortare dikter i U. U. B:s Personskrifter i 4°, betitlad "*Nuptiæ clarissimi viri M. Petri Johannæ Agrivillii . . . Sponsi et optimæ Virginis Helenæ Nicolavi, . . . in Wreta-Kloster de-*

centiori apparatu celebratæ, Carmine quodam Ubsalia festinanter transmisso ab amicis et consangvineis bene cupientibus honorantur. — Ubsaliæ anno MDCXXXIV".

Dikten har följande lydelse:

Til Brudhen.

Hexametrum.

EEn vngh Hustru skal sigh ifrån förrälbrana giffua /
Ock i sitt egit huus / hoos sin man stadliga bliffua /
Honom elska och mycki tienst / sampt ock ähro bewijsa /
Ifrån hwssaker medh flijt hans åhoga lijsa /
Som Sara / säia ther hoos / hwad Ehr minn Herre behagar
Och tächt är / iagh uthann hinder welwilliga lagar /
Effter mansens standh ty qwinna gemenligen achtas.
Nu när aff Hustrun såledz alfwarliga trachtas /
Hwset ifrån högden kan wälsignelse bekomma /
Gudz Nampn till ähro / mannen sampt Hwstrone froma.

Pennâ occupatissimâ scriptum
à
Daniele Kylandro
Lincopensi.

Hur obetydlig denna dikt än är, har den dock sitt intresse som tryckt 13 år före det Hercules skrefs och 24 år före den första tryckta upplagan af Hercules utkom. Stiernhielm som hexameter-diktare saknade således icke fullständigt inhemska föregångare, och det är ju icke alldeles osannolikt, att denne Daniel Kylander var den ende. På intet sätt antydes, att hexametern innebär någon nyhet; tvärtom tyckes det ursäktande "penna occupatissima scriptum" innebära, att författaren nedskrifvit sina verser i all hast och utan den möda, som användandet för första gången af ett nytt versmått i ett f. ö. så svårbehandladt språk gifvetvis måste förorsaka.

Tydligen är det de antika metriska principerna, som i hufvudsak följts i denna dikt. Att ett par enstaka verser kunna läsas utan större brott mot ord- och satsaccenten är nog mera en lycklig tillfällighet; en Stiernhielms säkra öra för hvad germansk vers fordrade och som trots de klassiska teorierna gjorde Hercules till en så

rytmiskt förtjänstfull dikt, hade Daniel Kylander visserligen icke. Men det skulle ju dröja ännu många årtionden, innan (med Lagerlöf) accenten som princip för svensk vers blef teoretiskt klart fastställd och ännu mycket längre, innan den kvantiterande versen utan hänsyn till det naturliga uttalets kraf alldeles försvann ur vår diktning.

Anmärkningsvärdt är vidare, att hexametrarna äro rimmade, ett oklassiskt drag, hvari Kylander dock i Bureus' verser hade en förebild, ifall nu dessa voro bekanta. Det är knappast antagligt, att han känt Arreboes rimmade hexametrar i Hexaëmeron, som ju förelåg blott i manuskript ända till 1661. Bekantskap med en del spridda tyska försök (Gessner, Fischart, Eisenbeck) är ju dock tänkbar.

I Carolinska tidehvarfvets komiska diktning anger Wrangel (s. 61) en dikt af Samuel Danielson Westhius från 1659 — "Bröllopz Örtekrantz" — som det första åtminstone genom sin längd betydande försöket till svensk rimmad hexameter. Tills vidare få vi nu öfverflytta detta omdöme på Kylanders dikt.

Enligt Linköpings stifts herdaminne var Daniel Kylander Eloquentiæ Lector och son till den frejdade Linköpingsbiskopen Jonas Kylander, äfvenledes han bekant som versskribent genom ett under studieåren i Wittenberg 1597 författadt "carmen græcum".

Ur gamla anteckningar.

Af

Henrik Schück.

IV.

Ett bidrag till Samuel Columbus biografi.

I december 1665 voro häftiga studentoroligheter i Upsala. Konsistoriet hade låtit trycka och utdela vaktordningen och ett utdrag ur konstitutionerna om studenternas skyldigheter. Detta väckte ond blod och bråk uppstod, så att regeringen nödgades sända trupper till universitetsstaden. Vid ryktet härom ökades förbittringen, och genom ett oförsiktigt tal gjöt rektor, Petrus Rudbeckius, ytterligare olja på elden. En söndagsafton samlade sig därför studenterna och tågade till hans gård, där de sorlade och förde oväsen samt lyftade af gårdsporten och kastade den på isen i ån.

Bland tumultuanterna befann sig ock Samuel Columbus, och om honom berättar en af de anklagade, Abrahamus Walingius: "Om Söndagz affton samma dato som tumultet skedde war iagh medh Johanne Colling hos Eliam Halling, och sedan wij een stundh hade giordt oss lustige, gingo wij tädan och på torget råkade Samuelem Columbum spelandes på sin lutha, tå wij i största tystheeth gingo hemåth; i wägen träffade oss ett Compagnie förklädde, them iagh icke kenna kunde, både för mörkret och elliest att iagh sielf war något rusigh."

Samuel Columbus blef emellertid en bland de värksammare, och då en af de anklagade, Fredericus Bageus, tillfrågades, om någon hållit tal, medan de voro på Rektors gård, svarade han: "Samuelem

Columbum hörde iagh seija: Liberalia ingenia duci volunt, non trahi.“ Och detsamma intygades af Boethius Vistmoenius, som på konsistoriets fråga: “Hwem talte der?“ svarade: “Een lijten kaar talte der några ord, som sägtz warit Samuel Columbus.“

Men vi skola låta honom själf relatera sitt deltagande i oväsendet:

Den 23 Decembris kallade Illustriss. Rector till sigh Doct. Edenium och Dn. Olaum Rudbeck att förhöra Samuelem Columbum som tillstädes kom och friwilligt sigh angaff. Förmantes Columbus att bekienna heela saken, och inthet der i döllia, som torde sedan förnimmas till hans största skadha. Samuel Columbus berättade således. Samma Sundagh tumultet skedde war iagh medh min discipel Georgio Bergman tilsammans på Frantzsosens kellare, sedan wij tädan ginge råkade iagh Colling och Walingium widh Erich Hanssons gårdh, tå folgdes wij åth thijth hem till migh i doct. Jönses gårdh, sedan ginge wij uth igen och mötte widh professorens Schefferi gård dee förklädde till 30 stycke widh kl. 9 hwilke alle ropade Compagnie, och anmodade oss at gå medh, hwilket wij fördenskul, att wij wore drukne och aff hastigh obetäncksamheet giorde, sedan ginge wij upp åth Sysslemansgatun och åth Doct. Edenij gård. (Q. Wore i 3 förklädde? Iagh war inthet förklädd icke heller Colling, men Wallingio skaffwade dee en lappmudd sedan han kom uth.) Sedan upp åth Rentemestare gården, der togo dee uth Slutteren först kom han uth affklädd i skiortan, räth såsom han hade suthet, sedan gick han in igen och klädde på sigh, men wet inthet om han war förklädd när han andre resan uthkom. Derifrån ginge dee nedh åth Academien, der i wägen råkade dee Jöns Thörsson, hwilken dee bådo gå med sigh, men han gick upp till Rentemestarens gårdh och kom sedan inthet uth igen. Aff hela hopen kende han ingen mer än Dominicum Nerbelium, den kende han på måhlet. Ifrån Academien ginge een hoop upp till Oluff Larssons, der kom een drucken uth som inthet kunde gå medh. Sedan ginge der ifrån och nedh åth Academien igen, sedan nidh åth Brunnij och Stigzelij hörn, den wägen gingo dee i ordningh och hade een stoor karl med hwijth skinpälz till anförare, sedan ginge

dee öffuer torget och nidh åth Berlings port, nygatun uthföre nider åth Jägemästarens gårdh och öfwer Munkebron till Rectoris gårdh, hwarest dee strax brutho upp porten och somblige gingo in på gården och sorlade sampt talte illa, dee andre kastade porten uth på isen. Een hörde iagh säga, meena i her haffuer inthet warit Rectores och Studenter förra än i, iagh sade allenast, Liberalia ingenia duci volunt non trahi. Således tumulterade och sorlade dee een $^{1}/_{8}$ timme, sedan toge dee den andre deelen aff porten och buro med sigh nidh till broen och kaste uthföre i åen. Sedan ginge dee der ifrån upp till fierdingstulporten till trögden, der swore dee sigh tilsammans, att ingen den andra röija skulle (Nekar kenna den som hade påken i handen på hwilken dee swore) sedan ginge dee nid genom den andre nye tullporten in i staden igen nidh åth Hedrei gårdh. Der skildes iagh ifrån dem och gick hem. Sedan een dagh eller twå der effter, när wij såge det war illa giordt, och det ångrade oss, nembl. migh och Colling och Abrah. Walingium och wille gerna låta Rectorem wetha ohrsakerne, hwarföre dee hade warit der nidre och sedan att deras Culpa motte affbedias, ty sammanfattade wij uthi Collingens kammar ett breff, der öffwer Benidictus Hasslegreen war med oss tilsammans, uthi breffuet uppdroge wij orsakerne, och loffuade om han wille oss tillgiffua, att wij skolle med all ähra och lydno Rectorem så lenge wij leffwe upwachta, detta breffwet lade Colling i Rectoris bänck. Sedan skreffue wij een Intimation och bodo ath the skulle affstå medh alt tumult, förmodandes att wij förmotte brotten affbidia. Men när wij förnumme att breffwet icke war samma dagh Rectori lefwererat, ginge wij 4 åther tilsammans i Wallingij kammar och skreffue ett breff nestan aff samma innehåldh som det förra. Mädan wij det skrefwe och nu mäst hade ändat, hörde wij än thå att the ginge och tumultuerade, tå gik iagh nidh effter dhet oss hierteligh ondt giorde och badh them allesammans för Gudz skull wenda åther, låtandes dem weeta ath iagh rät nu hade ett annat breff färdigt som kunde lefwereras Rectori om orsakerne till deras orologheet, iagh refererade och ath wij ett breff i lönlighet hade skriffuit, som war interciperat i Rectoris bänck. Der med gick iagh upp att absolvera

breffuet. Mädan det påstod gick Colling uth och badh them bära breffuet till Cursorem; sedan gick han upp och giorde det färdigt. Sedan breffwet war skrifwit, gick Colling medh dem till Cursorem (inthet Hasslegreen). Q. Hwilke wore the som tå församblade woro? Iagh kände ingen aff det sälskapet tilstädes woro meer [än] Dominicum Nerbelium. Iagh gick tå strax hem. Sedan wij ändå förnumme att the alt forth grasserade, oandset Rector hade them publice tilgiffuit, fruchtade wij oss mycket, och kommo åther wij 4 tilsammans och skrefwe Literas deprecatorias på det ödmiukaste wij kunne, sedan ginge Colling och iagh hafwandes een penal medh oss till Cursoris gårdh, och penalen lefwererade breffwet åth Cursori genom fönstreth, der medh ginge wij sin koos. Sist ath Rector skulle see att wij hade ångrat oss, gingo wij för hans port och dher musicerade, förmodandes der med tilgift. Sedan nu Columbus hade tilfyllest berättat saken uthwistes han mädan Consultatio om hans person hafwas skulle, och resolverades ath han måste gå in Carcerem, till des Consistorium får tilskriffua H. E. Rålamb om honom och flere som beslutit war i siste Consistorio, detta sades Columbo, och han loffuade sine duce gå i fengelset till widare uthslagh.

I fängelset fick han stanna ända till mars månad, då tumultuanterna benådades och släpptes lösa.

V.

Ur Runius' anteckningsbok.

I Stockholms Dagblad 1901 nr. 262 offentliggjorde jag följande anteckning om Runius. Notisen är väl föga märklig, men förtjänar dock måhända att bevaras i en facktidskrift, hvarför den här med några mindre uteslutningar meddelas.

Runius biografi har icke varit mycket känd, och den tyckes heller icke hafva varit särdeles innehållsrik eller intressant. Utom några få data ur offentliga handlingar är hela materialet lånadt från hans egna dikter. Genom dessa känna vi ganska noga till hans vänner och bekanta samt kunna af dem också sluta oss till

hans umgängesvanor och hans syn på lifvet — dock kanske icke så alldeles, ty så obesvärad Runius än var att strö visor, bröllops- och begrafningskväden kring sig, är det likväl möjligt, att han icke åt dessa för offentligheten bestämda dikter ville anförtro sitt väsens innersta känslor, och måhända fanns det också i hans själ någon smygvrå, som han drog sig för att blotta. Det är öfver en dylik liten gömsla, som ett hittills ej beaktadt manuskript tilläfventyrs kan kasta något ljus.

På Upsala bibliotek förvaras nämligen en liten af Runius nedskrifven anteckningsbok — snarast en plånbok —, som hittills undgått våra forskares uppmärksamhet, men som dock är af ett visst intresse, mindre för de få personhistoriska upplysningar, som där meddelas om skalden, än därför att dessa anteckningar visa Runius från en annan sida än den, som framträder i dikterna. Den enda biografiska notis, som möjligen förtjänar att antecknas, är den, att Runius 1706 tyckes hafva varit informator för assessorn i Svea hofrätt Magnus Sjernmarks söner Nils och Magnus.

Det mesta af bokens innehåll utgöres af excerpt ur vissa tryckta skrifter, och det enda intresse, dessa äga, är, att de visa, hvad den tidens män intresserade sig för. Utom några rent praktiska notiser — såsom om de utländska myntsorternas värde i Sverige, observationer på termometern och barometern m. m. — möta vi mest anteckningar i teologi och historia. Till den förra gruppen höra en tämligen utförlig biografi öfver Luther och några utdrag ur den yngre Olof Rudbecks arbete om bibelns fiskar, till den senare excerpt ur juris professor Lundius' starkt Rudbeckianska afhandling om 'geternes" lagstiftare Zamolxis, Verelii noter till Hervararsagan, uppgifter om antipoderna, utdrag ur en turkisk krönika och ur utländska tidningar, hvilkas notiser någon gång åtföljas af patriotiska rättelser m. m.

Men den gamla bokens egentliga värde ligger i några rent personliga anteckningar, som Runius där gjort. Alla handla de om syner och drömmar, och de visa således, att denne glade, lättsinnige skämtare innerst hos sig hade något af den mystik, som såsom en röd tråd går igenom hela vår litteratur och som återfinnes icke

blott hos Birgitta, utan ock hos Runius' samtida Swedenborg samt t. o. m. hos så klara andar som Stjernhjelm och Linné.

I och för sig äro dessa syner och drömmar föga märkliga, men såsom ett bidrag till Runius' biografi sakna de ej allt intresse. De röja dock något af den tankevärld, inom hvilken svenskarne rörde sig under den stora ofredens dagar, deras förhoppningar, deras tvifvel och deras sorger, och liksom fordom på Birgittas tid togo sig dessa fortfarande ett uttryck i visionens eller drömmens gestalt.

Anno 1706 in Julio — berättar Runius — drömde jag i Stockholm, att jag såg på himmelen 3 stora guldmedailler eller eldsolar. Den mot högra sidan stod kejsarens bröstbild och vapen på, den mot venstra sidan hade engelska vapnet; midt uti var kungens i Frankrike bröstbild med krona på hufvudet. Rätt som jag såg till, begynte denna kronan att lyftas och i detsamma som jag tyckte jag varit efter mina disciplar Stiernmarckarna till att wisa dem detta, och då jag kom igen var mansbilden borta och i dess ställe satt en qvinna med äpple och kors i handen.

Anno 1707 in Septembri drömde jag här i Reval, att ibland annat, då jag var på en besvärlig resa, skulle jag lära lilla gref Claes Strömberg skrifva under baran himmel, då jag ock skulle rita allehanda sinnebilder för honom. Huru de nu alla sågo ut, minns jag inte, men på sista raden stod en krona ritad med dessa orden: Finis coronat opus.

Samma år den 23 October hade jag denna eftertänkliga dröm. Jag var på en väg och slet mycket ondt, hade till att klifva öfver branta höjder ibland tjock skog. När jag nu en gång begynt klifva upp för ett träd eller hvad det var, der ingen apparence var till att komma fram, råkade jag fatta med venstra handen i en stor fågel, brokot med gula och hvita fjädrar, dock mest gula, hvilken de sade mig skulle vara en and. Och då jag något hårdt höll henne i hufvudet, tycktes mig som hon af räddhåga släppte ett ägg, hvilket, när jag öppnade, låg deruti en sammanrullad papperslapp (sådan till anseende som de kortbladen taskspelarne pläga praktisera in i äggen under tiden). På denna lappen stodo (förutom dessa tvenne namnen Carolus XII och sedan mitt namn, sans comparaison, hvilka

namn stodo något afsides) dessa orden på tyska: Es ist vergebens dass du dich bemühest, du wirst doch das Ende des Krieges nicht oder kaum erleben.

Men kan hända *songes sont mensonges*. Emellertid hänga de inte så illa ihop.

Anno 1708 natten emellan den 7 och 8 julii såg jag per quietem en ovanlig, stor och klar regnbåge, som gick öfver hela himmelen, från söder till norr, midt öfver mitt hufvud eller igenom mitt zenith. Uppå denna regnbåge söder ut stod konungens namn med dubbelt C och krona öfver, hvilken lutade, och var namnet såväl som kronan så svart, att jag i hela verlden intet vet någon ting vara till, som så svart är. Men det, som gaf mig hopp, var det, att ifrån detta svarta namnet spridde sig ett så klart sken, som solens vida öfvergick, och räckte dess strålar och den härliga glansen deraf öfver hela himmelen.

Denna dröm skref jag strax opp, och året derefter tycktes han träffa in, hvad svärta angår, vid Pultava.

Anno 1709 om hösten hade jag detta infallet i sömnen. Jag står på en väg midt emellan tvenne gärdesgårdar, som voro de högsta jag sett. Innanför den ena gärdesgården, som upprätt stod, var en grön äng. Deruti gingo tre stycken oxar, hvilkas like jag till storleken aldrig sett eller kan få se. Den ena af dem hade hjorthorn. Dessa oxar voro feta och röda, stodo och lutade sina hufvuden ihop, och tycktes mig, att jag blef rädd för deras falska min. Rätt som de så stodo, springer den ena af dem till vägs, och så tung som han var, sprang han likväl lätt öfver den höga gärdesgården, så att han inte snuddade vid honom; sedan qvistade han öfver stora vägen några steg ifrån der jag stod och hoppade in i den ängen, som gent emot låg, hvilken var med skog beväxt och hade äfven som den förra en ganska hög gärdesgård, men nota bene densamma låg på några famnar bortåt, halft emot marken lutande eller svigtande. Derinne blef nu denna oxen stående och därmed vaknade man. En fem à sex veckor derefter kommo tidningar, att dansken var i Skåne infallen. Och nästan vid samma tid kom ryssen för Riga. Men det var roligt, när jag en temmelig tid

derefter slog upp kartan af Danmark, nämligen Vischers, finner jag vid danska vapnet tre stycken oxar liggande, dem jag tillförene inte visste mig hafva remarkerat.

Ännu ett par drömmar dels af Runius själf och dels af "tre trovärdige skattebönder" berättar han och skildrar sedan en "eftertänkelig och derhos mycket ljufvelig dröm" på följande sätt.

Anno 1710 natten emellan den 31 juli eller 1 augusti hade jag på farkosten Anna Maria uti Kimitoskären en sådan dröm. Sedan jag synts mig gå i en lång, svart kappa på Revals slotts borggård, hvilken var full med vagnar, lika som de der ville följa en stor likprocess, och jag deruppå hade kommit att tala med kapten Schnack, hvilken sade sig ha lust att gå och slå sig igenom och in i Riga, det han ännu mente vara behållet — sedan jag detta sett och öfverfarit, tyckte mig, huru jag stod ute på marken under bar himmel, hvaruppå sig presenterade en hop med rödbruna molnfläckar. Der fick jag se två stora nycklar, hvilka voro afhuggna vid ringarna eller grepen, så att nyckelpiporna med axen allena stodo qvar jems med hvarandra, resande sig snedt upp åt himmelen. Bakefter, men dock något under, kommer ett lejon af samma färg som de öfriga molnfläckarna och fattar med kraft uti bägge nycklarna med ramarna kring om piporna, presenterandes dem således. Derpå begynner lejonet raka omkring himmelen med nycklarna och samlar hop de öfriga molnfläckarna uti sin massa mest, så att innan man dess för såg sig, var lejonet så stort vuxit, att det betäckte och intog en stor del af himmelen. Vid jag detta står och ser, blir jag varse en fogel med hvita och grå fjädrar, hängandes död på ett smalt streck uti ett stort träd, som stod bredvid mig på marken, och hängde fogeln med hufvudet nedåt, så nära, att man kunde taga i honom och beskåda honom efter behag. Jag frågade en, som stod bredvid mig, hvem som hade hängt dit den fogeln, hvarpå mig svarades, att det hade lejonet gjort. Jag sporde vidare om det icke vore en örn. Han svarade: ja, det vore lätt att se.

Men en omständighet, som är mycket märkvärdig, är, att hon skedde natten för Vincula Petri eller den dagen, för hvilken i Calendario står annoteradt: Petri kedjor. Jag fann det strax under-

ligt och berättade alltsammans, så snart jag vaknade, för Her Doctor Burchard och Monsieur Brun (och sedan för Grefvinnan Strömberg). Datum skeppet Anna Maria den 1 aug. anno ut supra.

Därefter har Runius anfört åtskilliga andra spådomar och slutar med en afskrift af det väl enda kungliga nådevedermäle, som kommit honom till del:

„Hennes Kongl. May. vill i nåder hafva förärat Sekreteraren Johan Runius för dess insinuerade vackra lyckönskan på vers för det Kongl. huset 80 daler s. m., dem han af hofkassan hafver att undfå. Stockholm den 21 jan. 1713.

Hedvig Eleonora."

Några månader därefter hade drömmaren slutat sina dagar.

Svensk litteraturhistorisk bibliografi.

32.

1913.

Upprättad af AXEL NELSON.

---

1. Bibliografier.

BYGDÉN, L. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i den svenska litteraturen. H. 18 (Vid — Öfversättning. — Supplement: A — Berättelse) = Bd 2: 9. Sp. 769—864. Upps. 8:o.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 17: 16.

ERICHSEN, B. [Nordisk filologisk] Bibliografi for 1911.

I *Ark. f. nord. filol.*, Bd 29, s. 298—329.

MELANDER, S. E. Förteckning öfver afhandlingar och uppsatser, som ingå i eller medfölja årsredogörelserna för rikets allmänna läroverk. 1858—1882. 1912.

Anm. i *Ped. tidskr.*, Årg. 49, s. 261—264, af A. F. W. LINDVALL.

NELSON, A. Svensk bok-katalog för åren 1906—1910. På uppdrag af Svenska bokförläggareföreningen utarb. Utg. med statsunderstöd. Stockh. 4:o. VI, 515 s. Pr. 33,50 kr.

Anm. i *Revue des bibliothèques*, Année 23, s. 354, af L. B[ARRAU]-D[IHIGO]; *Sortimentaren*, Årg. 6, Nr 3, af [P. SJÖBECK]; *Tidskr. f. det sv. folkbildn.-arb.*, Årg 2, s. 224—232, af O. WIESELGREN.

—— Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 31 (1912). 35 s.

I *Samlaren*, Årg. 34.

SETTERWALL, K. [Svensk historisk] Bibliografi. 33 (1912). S. 295—336.

Bil. till *Hist. tidskr.*, Årg. 33.

SJÖBECK, P. Program utgifna vid Lunds universitet 1667—1867. Bibliografi. 2. Lund. 8:o. S. 49—80.

Bil. till installationsprogram vid Lunds universitet.

ZETTERLUND, R. Bibliografiska anteckningar om August Strindberg. Stockh. 8:o 325 s., 2 pl. Pr. 12 kr.

Anm. i *Aftonbl.*, landsortsuppl., 7/1, F. V[ETTERLUND].

Årskatalog för svenska bokhandeln. Utg. av Svenska bokförläggareföreningen genom V. GÖDEL. Årg. 41 (1912). Stockh. 8:o 130 s. Pr. 1,35 kr.

2. Bibliotek och Arkiv.

A. Allmänt.

Accessions-katalog. Sveriges offentliga bibliotek. Stockholm. Uppsala. Lund. Göteborg. 27 (1912). Utg. av Kungl. biblioteket genom S. HALLBERG. Stockh. 8:o. VI, 698 s. Pr. 1,50 kr. — Tioårs-register (1896—1905). Utg. af Kungl. biblioteket genom E. W. DAHLGREN. Senare hälften (L—Ö). Stockh. 8:o. 450 s. Pr. 1,50 kr.

B. Särskilda bibliotek och arkiv.

LUNDGREN, HJ. Norrköpings stadsbibliotek. Norrk. 8:o. 4 bl.

Särtr. ur *Östgötabygd*, 1913.

SÖDERLUND, A. Norrköpings blivande biblioteks- och museibyggnad.

I *Tidskr. f. det sv. folkbildn.-arb.*, Årg. 2, s. 18—20.

Lund.

[Universitets-]Biblioteket. (Kalenderåret 1912.) [Redogörelse afg. af öfverbibliotekarien.]

I univ:ts *Årsberättelse*, 1912/13, s. 39—55. — Äfven sep. m. tit. *Lunds universitets biblioteks årsberättelse. 1912.* Lund. 8:o. 18 s.

Stockholm.

Betänkande med förslag om utvidgning av Riksdagens bibliotek till centralt förvaltningsbibliotek. Avg. av därtill förordnade sakkunniga. Stockh. 8:o. 123 s. Pr. 1 kr.

Meddelanden från Svenska riksarkivet. Ny följd. 1: 31—32. Stockh. 8:o. S. 355—466, v s. Pr. 1,25.

1: 31. Riksarkivariens årsberättelse för år 1912. — 1: 32. Handlingar rör. arkivväsendet.

Årsberättelse, Kungl. bibliotekets. Stockh. 8:o. 46 s.

COLLIJN, I. Gamla stadsvyer och historiska planscher [i Kungl. biblioteket]. 1—2.

I *Stockh. dagbl.*, 30/11, 17/12.

STENBOCK, C. M. Bland handskrifter på Kungl. biblioteket. Anteckningar. 1. Gyllene boken och »Sparfwenfeldtska donationen». 2. Djävulsbibeln och miniatyrhandskrifter. 3. Medeltidslagarna och antikvitetsarkivet. 4. Vadstena bönböcker och Birgittas autograf. 5. Förvärv. (Separat ur Aftonbladet.) Stockh. 8:o. 19 s.

Upsala.

Universitetsbiblioteket [under år 1912. Redogörelse afg. af öfverbibliotekarien].

I univ:ts *Redogörelse* för 1912/13, s. 84—117. -- Äfven sep. m. tit. *Uppsala universitets biblioteks årsberättelse för år 1912.* Upps. 8:o. 36 s.

3. Bok- och urkundsväsen.

BRUNIUS, A. Olle Hjortzbergs bibliska bokdekoration.
I *Sv. slöjdför. tidskr.*, Årg. 9, s. 89—92.

CARLSON, A. A. Några ord om Olle Hjortzbergs katekesteckningar.
I *Nord. boktryckarekonst*, Årg. 14, s. 369—371.

COLLIJN, I. Schwedische Donate.
I *Beiträge zum Bibliotheks- u. Buchwesen Paul Schwenke ... gewidmet.* Berlin 1913, s. 47—52.

GÖDEL, V. Bokvården i Sverige under reformationstiden. Ett kapitel om den fornsvenska litteraturens proveniens. (Referat.)
I *Förhandl. vid sv. filol.- o. hist.-mötet i Göteb.... 1912*, s. 131—133.

LEIJONHUFVUD, K. K:SON. Ett släktbibliotek.
I *Sv. exlibris-tidskr.*, Årg. 3, s. 13—15.

RUDBECK, J. Några Kristina-band i Kungl. Biblioteket i Stockholm.
I *Ord o. bild*, Årg. 22, s. 159—165.

—— Några äldre svenska bokband i enskild ägo.
I *Sv. slöjdför. tidskr.*, Årg. 9, s. 12—15.

—— Svenska bokband under nyare tiden. Bidrag till svensk bokbinderihistoria. En serie afbildningar af konstnärliga bokband samlade och beskrifna. D. 2 (1718—1809). Stockh. 4:o. XXVII, 86 s. Pr. 15 kr.

Anm. i *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 30/3, af B. LUNDELL; *Sv. tidskr.*, Årg. 3, s. 224 — 227, af [O. WIESELGREN]; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 28/3, af A. B[RUNIU]S; *Nord. boktryckarekonst*, Årg. 14, s. 117, af A. SJÖGREN; *Personhist. tidskr.*, Årg. 15, s. 218—219, af R GEETE; *Sv. exlibris-tidskr.*, Årg. 3, s. 19, af A. SJÖGREN.

S[CHAUMA]N, G. Ett unikt svenskt tryckalster [Stockholms Nya Små-Saker, Och Allahanda Underrättelser 1781—83] i vårt [Helsingfors'] universitetsbibliotek. (Undert.: G. S – N.)
I *Nya Argus*, Årg. 6, s. 70.

SCHÜCK, H. Petrus Johannis Gothus.
I *Till Hugo Geber ... 1913*, s. 1—81.

[SJÖGREN, A.] En intressant bokauktionskatalog från 1819. (Undert.: A. S.)
I *Sv. exlibris-tidskr.*, Årg. 3, s. 4—7.

—— Ur anteckningsboken. Smärre boktryckerihistoriska bidrag. 9. Figursättning.
I *Nord. boktryckarekonst*, Årg. 14, s. 77—82.

—— Ur anteckningsboken. 9. (!) Typografisk sättning och dekoration under 16- och 1700-talen.
I *Nord. boktryckarekonst*, Årg. 14, s. 269—274.

WARBURG, K. Från bokhandelsprivilegiernas portläsningstid.
I *Till Hugo Geber ... 1913*, s. 111—118.

[ÖSTMAN, N.] De liturgiska arkivalieomslagen. (Undert.: N. Ö—N.)
I *Sv. exlibris-tidskr.*, Årg. 3, s. 42—44.

4. Universitets-, skol- och lärdomshistoria.

Aktstycken, Valda, till svenska undervisningsväsendets historia. Utg. av B. R. HALL. 1912.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 27/3, af R. F[EH]R; *Tidskr. f. del sv. folkbildn.-arb.*, Årg. 2, s. 97, af S. BELFRAGE.

BJÖRLING, C. Katarina skola. Bidrag till kännedomen om Stockholms läroverk. Stockh. 8:o. 383 s. Pr. 6 kr.

LAGERSTEDT, N. G. W. Svenska uppfostringsväsendets historia. Kort översikt. 3:e uppl. Stockh. 8:o. 85 s. Pr. 1,35 kr.

SYLWAN, O. Lund och Uppsala. Några konturer till vår bildningshistoria under 1800-talet.
I *Det nya Sverige*, Årg. 7, s. 243—256.

Lund.

G—N, J. Studentlif i Lund i äldre tider.
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 10/5.

[LUNDGREN, HJ.] Svenskt universitetslif. 1. Det gamla Lund. 2. Akademiska Föreningen i Lund. 3. Lundasången. 4. Studenter och politik. 5. Fester. 6. Karneval. (Undert.: Abbé Coignard.)
I *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 9/3, 16/3, 23/3, 30/3, 13/4, 25/5.

Matrikel, Lunds universitets. Af A. MALM och P. WILNER. Utg. 1913. Lund. 8:o. 246 s. Pr. 7,50 kr.

Upsala.

ANNERSTEDT, C. Upsala universitets historia. D. 3: I. 1719—1792. Universitetets öden. Upps. 8:o. XIV, 683 s. Pr. 12 kr. — Bihang.

4. Handlingar 1749—1776. Upps. 8:o. 393 s. 1912. Pr. 8 kr. — 5. Handlingar 1777—1792. Upps. 8:o. 240 s. Pr. 4 kr.

Bih. 4—5 anm. i *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 18/6, af H. WIJKMARK.

CARLSSON, G. Några anteckningar om de teologiska studierna i Upsala under universitetets första tillvaro.

I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 14, s. 32—36.

EKHOLM, G. Fiscus nationis uplandicæ. Ett upptäckt minne från forna dagars studentlif.

I *Fataburen*, 1913, s. 179—180.

—— Nationernas gamla kassakistor.

I *Fyris*, Årg. 1, Nr 5.

FORSSMAN, A. Inför Uppsalasångens sekelfest.

I *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 17/8.

KALLSTENIUS, G. Blad ur Uppsalasångens historia. Stockh. 8:o. 270 s., 2 pl. Pr. 5 kr.

Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 3/9, af J. B[RA]TT; *Sv. tidskr.*, Årg. 3, s. 498—501, af W. LUNDGREN; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 1/9, af —CK.

—— Hundra år af Uppsalasång.

I *Idun*, Nr 38.

NORBERG, O. Södermanlands-Nerikes nations första nationsfana.

I *Till hembygden*, Årg. 10, s. 136—148.

NYBLOM, K. »Hör, I Orphei Drängar!» Skildringar ur sångsällskapet O. D.s sextioåriga lefnad 1853—1913. Upps. 8:o. x, 329 s. Pr. 4,50 kr.

Anm. i *Dag. nyh.*, nationaluppl., 27/12, af S. P.; *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 17/12, af W. S[WA]HN; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 21/12, af O. LUNDGREN.

SWAHN, W. Svenskt universitetslif. Uppsaliensiska förgrundsgestalter och staffagefigurer. 1—3.

I *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 19/10, 26/10, 2/11.

5. Kulturhistoria.

FORSSTRAND, C. De tre gracerna. Minnen och anteckningar från Gustaf III:s Stockholm. 1912.

Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 74, s. 464—467, af R. F. v. WILLEBRAND.

—— Gustavianskt teaterfolk. 1—7.

I *Thalia*, Årg. 4, Nr 2, 5, 8, 11, 14, 17, 19—20.

—— Spåkvinnor och trollkarlar. Minnen och anteckningar från Gustaf III:s Stockholm. Stockh. 8:o. 202 s., 8 pl. Pr. 4 kr., inb. 6,75 kr.

Anm. i *Dag. nyh.*, nationaluppl., 28/12, af B. B[ERGMA]N; *Stockh dagbl.*, landsortsuppl., 12/11, af G. N[ORDENSVAN]; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 10/11, af F. BOOK.

GLIMSTEDT, H. Ur Stockholmsmaskeradernas krönika.
I *Bonniers månadshäften*, 1913, s. 83—108.

HAUSEN, R. Finland i Stockholms stads medeltida »tänkeböcker».
I *Förh. o. upps.*, 26, s. 95—108.

HÅRD AF SEGERSTAD, KERSTIN. Hvad utländska resenärer sagt om Sverige.
I *Ord o. bild*, Årg. 22, s. 449—464.

MÖRNE, A. Studier i Finlands press 1854—56.
I *Förh. o. upps.*, 26, s. 109—196.

Om trädplantering, beredning af mjöd, claret och salvieöl, matsedlar från olika land samt om brännvins nytta. Sex ekonomiska traktater från medeltiden. Efter gamla handskrifter utg. af R. GEETE. Stockh. 8:o. S. 261—280.
Bilaga t. *Sv. fornskr.-sällsk. årsmöte*, 1913.

PERSONNE, N. Svenska teatern under gustavianska tidehvarfvet jämte en återblick på dess tidigare öden. Några anteckningar. Stockh. 8:o. 281 s. Pr. 6 kr.
Anm. i *Dag. nyh.*, nationaluppl., 23/12, af B. B[ERGMA]N; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 19/12, af K. W[ARBUR]G; *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 16/12, af G. N[ORDENSVAN]; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 14/12, af C. F[ORSSTRAND]; *Aftonbl.*, landortsuppl., 18/12, af T. B.

SCHAUMAN, G. Kulturhistoriska och andra uppsatser. 1912.
Anm. i *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 27/8, af C. HALLENDORFF; i *Hist. tidskr.*, Årg. 33, s. 162—163, af H. B[RULI]N.

THYSELIUS, E. Hur smaken växlar. Några teaterhistoriska poänger.
I *Scenisk konst*, Årg. 12, s. 30—32, 40.

WARBURG, K. Den första Hamletföreställningen i Stockholm.
I *Sv. teaterhist. samf. Årsskr.*, 1912, s. 63—66.

6. Svensk litteraturhistoria.

I. Äldre.

A. Allmänt.

Författare, Svenska, utg. af Svenska vitterhetssamfundet. 1: 2, 2: 2, 3: 2: 1. 1912.
Anm. i *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 2/1, af R. G:SON BERG.

Författare, Svenska, utg. af Svenska vitterhetssamfundet. 1: 3, 2: 3, 3: 2: 2. Stockh. 8:o. Medl.-afg. 10 kr. för år.
1. Then Swänska Argus. H. 3. — 2. Samlade skrifter af C. G. AF LEOPOLD. Utg. af K. FREDLUND. II 3. — 3. Samlade skrifter af E. J. STAGNELIUS. Utg. af F. BÖÖK. Del 2: 2. — Meddelanden, Nr 4.

Förhandlingar och uppsatser. 26 (1912). Hfors. 8:o. LXXXVII, 368 s. Pr. 4 fmk.

Skrifter utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 112.
Förhandlingar. — B von Beskow. Brev till Runeberg. — G. Castrén. Studier i Lars Stenbäcks lyrik. — R. Hausen. Finland i Stockholms stads medeltida »tänkeböcker». — A. Mörne. Studier i Finlands press 1854—1856. — Ruth Hedvall. Beröringspunkter mellan Geijer och Runeberg. — T. Carpelan. En uppgift om svenska krigsmaktens storlek 1684. — H. Hultin. Finlands förste militärpedagog. — J. Tegengren. Dödstro, dödskult och dödsmagi i svenska Sydösterbotten. — C. Synnerberg. Anteckningar rörande J. L. Runebergs episka stil. — Y. Hirn. Chevyjakten.

Handlingar, Svenska Akademiens, ifrån år 1886. D. 24 (1909—1910). 1912.

Anm. i *Göteb handels- och sjöf.-tidn.*, 10/9, af K. W[arburg]; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 14/3, af F. Böök; *Aftonbl.* landsortsuppl., 8/8, 16/8, af F. Vetterlund.

Meddelanden från litteraturhistoriska seminariet i Uppsala. 1. [Utg. af A. Blanck.] Tegnér-studier. Upps. 8 o. 144, 95 s. Pr. 3,75 kr.

I *Uppsala univ. årsskr*, 1913.
1. C. Santesson. Tegnérs reflexionsdiktning 1801—1805. — 2. A. Silow. Tegnérs boklån i Lunds universitetsbibliotek.

Samfund, Sveriges teaterhistoriska. Årsskrift 1912. Utg. af O. Wieselgren. Stockh. 8:o. 101 s.

Anm. i *Nya dagl. alleh.*, nationaluppl., 22/6, af -nn.

Samlaren. Tidskrift utg. af Svenska litteratursällskapets arbetsutskott. Årg. 34 (1913). Upps. 8:o. VII, 301, 35 s. Pr. 7,50 kr.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 1: 34.
Redog. f. årsmötet. — A. Silow. Tegnérs täflingsskrifter i Svenska Akademien. — J. L:son Samzelius. De olika versionerna af Tegnérs Svea. — G. Bolin. Tegnérs båda första Napoleonsdikter (1799) — Barbro Ekholm. Tegnérs första tryckta dikt. — M. Lamm. Bidrag till kännedomen om Kellgrens journalistiska verksamhet i Stockholmsposten. — C. M. Stenbock. J. H. Kellgrens sista dagar, hans död och begrafning. — S. Belfrage. Genombrottet i Lidners diktning. — A. Nilsson. Jakob Fredrik Neikter. — H. Schück. Ur gamla anteckningar. — I. Collijn. Nyfunna fragment af fornsvenska handskrifter bland räkenskapsomslagen i kammararkivet. — A. Blanck. »Nya Skapelsens» båda versioner. — A. Nelson. Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 31 (1912).

Samlingar utg. af Svenska fornskriftsällskapet. H. 143. Stockh. 8:o. Medl.-afg. 5 kr. för år.

H. 143. Peder Månssons skrifter. Utg. af R. Geete. H. 1. — Årsmöte med Bilaga.

Skrifter utg. af Svenska litteratursällskapet. 1: 34, 7: 7: 2, 17: 16. Upps. 8:o Medl.-afg. 5 kr. för år.

1: 34. Samlaren. Årg. 34. — 7: 7: 2. 1500- och 1600-talens visböcker utg. af A. Noreen o. J. A. Lundell. 7. K. Bibliotekets visbok i 4:o. H. 2. — 17: 16 L. Bygdén. Svenskt anonym- och pseudonymlexikon. H. 18.

Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland. 110—112. Hfors. 8:o. Medl.-afg. 10 fmk för år.

110. Studier i nordisk filologi. Utg. gen. H. Pipping. Bd 4. — 111. Finlands svenska vitterhet. 5. Gustaf Filip Creutz. Hans levnad och vittra skrifter. Av A. Hultin. — 112. Förhandlingar och uppsatser. 26 (1912).

Argus, Then Swänska. Utg. af B. Hesselman och M. Lamm. H. 3. Stockh. 8:o. 192 s. Pr. 6 kr.

Svenska förf. utg. af Sv. vitterh.-samf., 1: 3.

ATTERBOM-SVENSON, HEDVIG. Eleonora Charlotta d'Albedyhll och fosforisterna.

I *Ord o. bild*, Årg. 22, s. 641—646.

BECKMAN, N. Rimbegla. Ett bidrag till Islands lärdomshistoria.

Studier i nord filol., Bd 4: 7. 59 s.

—— Snorre Sturlasons besök i Sverige.

I *Verdandi*, Årg. 31, s. 149—164.

BELFRAGE, S. Några anmärkningar om svensk romantik. Med anledning av R. G:son Bergs »Svenska studier».

I *Verdandi*, Årg. 29, s. 325—330.

BERG, R. G:son. Litteraturbilder. 1912.

Anm. i *Aftonbl.*, 14/6, af F. Vetterlund; *Finsk tidskr.*, T. 74, s. 380—384, af R. F. von Willebrand; *Nya dagl. alleh.*, 19/1, af N. Erdmann; *Post- o. inr. tidn.*, 15/2, af E. Grip; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 1/8, af F. Böök.

—— Något om Svenska akademien.

I *Bonniers månadshäften*, 1913, s. 270—279.

BÖÖK, F. Det romantiska. Försök till en psykologisk definition och en historisk orientering. (Referat.)

I *Förhandl. vid sv. filol.- o. hist.-mötet i Göteb.... 1912*, s. 70—71.

—— Romantiska salonger. 1. Malla Silfverstolpe i Berlin. — 2. Bettina. — 3. Bettina och Goethe. — 4. Love Almquist.

I förf:ns *Essayer och kritiker.*, s. 42—81.

COLLIJN, I. Nyfunna fragment af fornsvenska handskrifter bland räkenskapsomslagen i Kammararkivet. 1. Fragment af det Fornsvenska Legendariet. 2. Fornsvensk dikt om Christi uppståndelse. 3. Fragment af en fsv. bearbetning af Catholicon. 4. Fragment af en fsv. postilla.

I *Samlaren*, Årg. 34, s. 275—293.

CROHNS, HJ. Den trolösa hustrun i två medeltida sagosamlingar. 1912.

Anm. i *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 20/1, af F. Böök.

DAHLGREN, LOTTEN. Lyran. Interiörer från 1870- och 80-talens konstnärliga och litterära Stockholm. Stockh. 8:o. VIII, 321 s., 1 pl. Pr. 6 kr., inb. 7,50 kr.

Anm. i *Göteborgsposten*, 8/12, af R. G:son Berg; *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 21/12, af O. Rabenius; *Aftonbl.*, landsortsuppl., 18/12, af M. C.; *Dagny*, Årg. 6, s. 400—401, af Ellen Kleman; *Nya dagl. alleh.*, nationaluppl., 8/12, af N. E[rdmann].

[ERDMANN, N.] Byron och Sverige. (Undert.: N. E.)
I *Nya dagl. alleh.*, nationaluppl., 1/4.

FAHLBECK, P. Beowulfskvädet som källa för nordisk fornhistoria. Stockh. 8:o. 17 s.
K. Vitterhets, hist. o. antikv. akad. handl., N. F., 13: 3.

FLODMARK, J. Christoffer Karsten. En biografisk studie.
I *Sv. teaterhist samf. Årsskr.*, 1912, s. 1—45.

FORSBERG, HJ. o. H. H. HENRIKZ. Svensk litteraturhistoria. 2:a uppl. Stockh. 1912. 8:o. 104 s. Pr. 1 kr.

HERMOD, H. S. Undervisning pr korrespondens. Kortfattad svensk litteraturhistoria för realskolan. Malmö. 1912. 8:o. 24 s.

FRIESEN, O. VON. Runskriftens härkomst. Ett svar.
I *Nord. tidsskr. f. filol*, R. 4, Bd 1, s. 161—180.

—— Till frågan om runskriftens härkomst.
I *Minnesskrift af forna lärjungar tillägnad professor Axel Erdmann ... 1913*, s. 231—236.

HJELMQVIST, T. Rättelser och förklaringar till fornsvenska texter.
Studier i nord. filol., Bd 4: 3. 43 s.

—— Två fornisländska omskrivningar.
Studier i nord. filol., Bd 4: 6. 18 s.

Komediantdrama, Ett, från 1600-talets slut. Utg. af G. BOLIN.
I *Sv. teaterhist. samf. Årsskr.*, 1912, s. 67—75.

LANDQUIST, J. Diktens originalitet. En litteraturhistorisk principfråga.
I förf:ns *Essayer*. Ny saml., s. 407—420.

LIEDGREN, E. Psalmboken som konstverk och det senaste psalmboksförslaget.
I *Sv. tidskr.*, Årg. 3, s. 23—31.

LILLJEBJÖRN, E. G. Små litteraturbilder. Stockh. 8:o. 114 s. Pr. 1,25 kr.
Anm. i *Aftonbl.*, landsortsuppl., 17/11, af F. V[ETTERLUND].

LÅFFLER, L. FR. Om några underarter av ljóðaháttr.
Studier i nord. filol., Bd 4: 1. 124 s.

MORTENSEN, J. Från Aftonbladet till Röda rummet. Strömningar i svensk litteratur 1830—1879. 2:a uppl. Stockh. 8:o. 397 s. Pr. 8 kr.

NERMAN, B. Studier över Svärges hedna litteratur. Akad. avh. Upps. 8:o. XIII, 212 s. Pr. 4 kr.

—— Vilka konungar ligga i Uppsala högar? Upps. 8:o. 15 s. Pr. 50 öre.

NIKANDER, G. Andliga strömningar i Åbo under den gustavianska tiden i deras samband med 1808 års finländska politik.
I *Finsk tidskr.*, T. 75, s. 309—320.

NOREEN, E. Till Alvíssmǫl 14.
Studier i nord. filol, Bd 4: 5. 5 s.

RUDIN, D. I psalmboksfrågan. (En orienterande återblick på psalmbokens historia — och några ord om det nya psalmboksförslaget.)
I *Från ådalar och fjäll. Hernösands stifts julbok,* 1913, s. 33—47.

SCHÜCK, H. Ur gamla anteckningar. 1. Själens tröst 1536. 2. En förlorad psalmbok. 3. Några papper om Olavus Petri.
I *Samlaren,* Årg. 34, s. 264—274.

—— o. K. WARBURG. Illustrerad svensk litteraturhistoria. D. 3. (K. WARBURG. Sveriges litteratur under nyhumanismens och nyromantikens tid. Från 1809 till inemot 1830-talets slut.) Stockh. 8:o. XVI, 544 s. Pr. 14 kr., inb. 16.75, 18,75 kr. (Utk. i 12 hfn.)

STAVENOW, L. Den moderna vetenskapens genombrott i svensk historieskrifning. Några konturer. Göteb. 8:o. 34 s. Pr. 50 öre. Inbjudningsskrift. — I *Göteb. högsk. årsskr.*, Bd 19.
Anm. i *Fyris*, Årg. 1, Nr 2, af H. VALENTIN.

SYDOW, C. W. VON. Geografi och naturbeskrifning i Beowulfsången. (Referat.)
I *Förhandl. vid sv. filol.- o. hist.-mötet i Göteb. ... 1912,* s. 74—75.

TAMM, MÄRTA. Något om familjenamnen hos svenska romanhjältar.
I *Ord o. bild,* Årg. 22, s. 145—154.

TIANDER, K. Rudin-typen i Rysslands och Nordens litteratur.
I *Finsk tidskr.*, T. 74, s. 433—445.

TORP, A. Til Rök-inskriften.
I *Ark. f. nord. filol.*, Bd 29, s. 345—352.

TUNBERG, S. En romersk källa om Norden vid 1100-talets början. Efterskrift. Upps. 8:o. 3 s.
Särtr. ur *Språkvetenskapl. Sällskapets förhandl.*, 1910—1912. — I *Uppsala univ. årsskr.*, 1913.

TÖRNE, P. O. v. Gustaf Vasas äfventyr i Dalarne i kritisk belysning.
I *Finsk tidskr.*, T. 74, s 446—458.

WARBURG, K. o. H. ODHNER. Svensk litteraturhistoria för folkhögskolor. 7:e uppl. Stockh. 1912. 8:o. 57 s. Pr. inb. 75 öre.

WEIBULL, L. Historisk-kritisk metod och nordisk medeltidsforskning. Lund. 8:o. 95 s. Pr. 3 kr.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 12/11, af G. CEDERSCHIÖLD; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 10/8, af C. HALLENDORFF.

Visböcker, 1500- och 1600-talens. Utg. af A. NOREEN och J. A. LUNDELL. 7. K. Bibliotekets visbok i 4:o. H. 2. S. 323—370. Upps. 8:o. Pr. 1 kr.
Skrifter utg. af Sv. litt. sällsk., 7: 7: 2.

Vitterhet, Svensk, för skola och hem. Hfors. 8:o. H. 16. 106 s. Pr. 1,10 fmk. H. 17. 115 s. Pr. 1,10 fmk.

H. 16. Representanter för senaste decenniers vitterhet. 1. Utg. av ELIS LAGERBLAD. — H. 17. Representanter för senaste decenniers vitterhet. 2. Utg av ERNST LAGUS.

B. Särskilda författare.

ALMQUIST, C. J. L.

BERG, R. G:SON. Almquist som topograf.
I *Hvar 8 dag*, Årg. 14, Nr 22.

—— Almquists bok om Sverige.
I *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 30/3.

BÖÖK, F. Love Almquist. (Romantiska salonger. 4.)
I förf:ns *Essayer och kritiker*, s. 71—81.

ATTERBOM, P. D. A.

LILLJEBJÖRN, E. G. P. D. A. Atterbom och E. J. Stagnelius.
I förf:ns *Små litteraturbilder*, s. 43—53.

BELLMAN, C. M.

HAHR, A. Ett nyfunnet Bellman-porträtt.
I *Finn utg. af Lukasgillet i Lund*, 1913, s. 83—85.

MJÖBERG, J. Strödda textförklaringar. 1—2.
I *Språk o. stil*, Årg. 13, s. 158.

BENEDICTSSON, VICTORIA.

FEUK, M. Ernst Ahlgren. Stockh. 8:o. 36 s. Pr. 25 öre.
Studentför. Verdandis småskr., 198.

LANDQUIST, J. Victoria Benedictsson.
I förf:ns *Essayer*. Ny saml., s. 323—349.

BESKOW, B. VON.

Bernhard von Beskows brev till Runeberg. Utg. av W. SÖDERHJELM.
I *Förh. o. upps.*, 26, s. 1—62.

BIRGITTA.

FLAVIGNY, CONDESA DE. Santa Brígida de Suecia. 3:a ed. Trad. esp. Valladolid. 8:o. XII, 444 s.

STENBOCK, C. M. Vadstena bönböcker och Birgittas autograf.
I förf:ns *Bland handskrifter på Kungl. biblioteket*, s. 12—15.

WESTMAN, K. B. Två handskrifter af Birgittas revelationer.
I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 14, s. 21—25.

BONDESON, A.

HOLMGREN-STRÖMBOM, GRETA. Ur den blåmålade kistan om August Bondeson. Stockh. 8:o. 188 s., 1 pl. Pr. 4,50 kr.

Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 8/12, af K. W[ARBUR]G; *Aftonbl.*, landsortsuppl., 24/11, af H. W—R.

BREMER, FREDRIKA.

Tanke- och resebilder ur Fredrika Bremers bref till en väninna. Meddelade af LOTTEN DAHLGREN. 1—2.

I *Dagny*, Årg. 6, s. 29—31, 37—39.

Fredrika Bremers bild. Kalender utg. af SIGRID LEIJONHUFVUD och ELLEN KLEMAN. Stockh. 8:o. 145 s. Pr. 2,25 kr.

SIGRID LEIJONHUFVUD. Fredrika Bremers bild. — — HILMA BORELIUS. Vägen till Hertha. — EMILIA FOGELKLOU. Hertha som figur och tendens. — — LOTTEN DAHLGREN. Porträttet. — ELLEN KLEMAN. Årsta. — K. J. Vandrerskan. — — SELMA LAGERLÖF. Matilda Wrede. —

Anm. i *Dag. nyh.*, nationaluppl., 27/12, af J. L[ANDQUIST]; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 9/12, af K. W[ARBUR]G; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 30/11, af GURLI LINDER; *Aftonbl.*, landsortsuppl., 26/11, af M. C.; *Dagny*, Årg. 6, s. 377—378, af ANNA MARIA ROOS; *Idun*, Nr 50, af ELIN WÄGNER.

Fredrika Bremer. De yttre konturerna af hennes lif och verksamhet.

I *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 19/1.

BJÖRK, VIOLA. Fredrika Bremer i Finland.

I *Dagny*, Årg. 6, s. 406—407.

BORELIUS, HILMA. Fredrika Bremer som ung.

I *Ord o. bild*, Årg. 22, s. 177—192.

DAHLGREN LOTTEN. Fredrika Bremer och en statyfråga.

I *Dagny*, Årg. 6, s. 85—88.

LEIJONHUFVUD, SIGRID. Fredrika Bremer och familjelifvet. Några konturer.

I *Nord. tidskr.*, 1913, s. 122—126.

SACHS, HILDA. Fredrika Bremer och de svenska kvinnorna.

I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 25/2.

—— Fredrika Bremer och kvinnornas frigörelse.

I *Bonniers månadshäften*, 1913, s. 50—58.

WAHLSTRÖM, LYDIA. Fredrika Bremer och erotiken. Ett bidrag till hennes karaktäristik.

I *Idun*, Nr 42—43.

WRANGEL, E. Martina von Schwerin om Fredrika Bremer.

I *Idun*, Nr 11, 12, 13.

BRINKMAN, C. G. VON.

BORELIUS, HILMA. Ett par bref ur Brinkmanska arkivet på Trolle-Ljungby.

I *Nord. tidskr.*, 1913, s. 429—446.

BROMAN, O. J.

Ol: Joh: Bromans Glysisvallur. Utg. af Gestrike-Helsinge nation i Upsala. Ups. 8 o. H. 4 (= D. 3: 2). S. 81—160. Pr. för häfte (à 80 s.) 1,75 kr., lyxuppl. i 75 numr. ex. 2,50 kr.

Grape, A. Olof Broman. En bygdeforskningens märkesman.
I *Tidskr. f. det sv. folkbildn.-arb.*, Årg. 2, s. 85—93.

BÖTTIGER, C. W.

Lilljebjörn, E. G. C. W. Böttiger.
I förf:ns *Små litteraturbilder*, s. 89—103.

CEDERBORGH, F.

Böök, F. Fredrik Cederborgh i Lund.
I *Finn utg. af Lukasgillet i Lund,* 1913, s. 17—21.

CREUTZ, G. F.

Gustaf Filip Creutz. Hans levnad och vittra skrifter. Av Arvid Hultin. Hfors. 8:o. 383, 117 s. Pr. 5 fmk.
Skrifter utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 111.
Anm. i *Nya Argus,* Årg. 6, s. 161—165, af O. Wieselgren; *Aftonbl.,* landsortsuppl., 18/10, af F. Vetterlund.

DALIN, O. von.

Berg, R. G:son. Olof von Dalins bouppteckning. Nu öppnad efter 150 år.
I *Sv. dagbl.,* landsortsuppl., 15/2.

FRANZÉN, F. M.

Berg, R. G:son. En bibliografisk notis om Franzén.
I *Nya Argus,* Årg. 6, s. 100.

Svensén, E. Svenska stormän. Frans Mikael Franzén.
I *Aftonbl.,* landsortsuppl., 17/7.

FRÖDING, G.

Apiarie, E. Frödings sista dikter. Reconvalescentia.
I *Ord o. bild,* Årg. 22, s. 436—441.

Berg, R. G:son. Frödings sista dikter.
I *Finsk tidskr.*, T. 74, s. 421—432.

Bäckmann, Ida. Gustaf Fröding skildrad. Göteb. 8.o. 325 s., 1 pl. Pr. 5,50 kr.
Anm. i *Dag. nyh.,* nationaluppl., 31/10; *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 1/11, af S. Söderman.

Böök, F. Frödings sista dikter. 1—3.
I *Sv. dagbl.,* landsortsuppl., 27/6, 28/6, 29/6.

Feuk, M. Nybildade adjektiv (och adverb) hos Fröding.
I *Språk o. stil,* Årg. 13, s. 124—137.

Holmberg, O. Frödings Atlantis.
I *Sv. dagbl.,* landsortsuppl., 31/8.

SÖDERMAN, S. Frödings sista dikter.
I *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 8/6.

WIESELGREN, O. En tysk Frödingsöfversättning (Otto Badke: Gedichte von Gustaf Fröding in den Versmassen der Originale übersetzt).
I *Sv. tidskr.*, Årg. 3, s. 136—137.

GEIJER, E. G.

BORELIUS, HILMA. Ett par bref ur Brinkmanska arkivet på Trolle-Ljungby.
I *Nord. tidskr.*, 1913, s. 429—446.

HEDVALL, RUTH. Beröringspunkter mellan Geijer och Runeberg.
I *Förh. o. upps.*, 26, s. 197—211.

LILLJEBJÖRN, E. G. Den lille kolargossen och Vi suckar det så tungt uti skogen. (Något om ballad och romans.)
I förf:ns *Små litteraturbilder*, s. 66—75.

—— E. G. Geijer.
I förf:ns *Små litteraturbilder*, s. 54—65.

GEIJERSTAM, G. AF.

HYLÉN, J. E. Danismer hos Gustav av Geijerstam.
I *Språk o. stil*, Årg. 13, s. 162—200.

GUSTAF III.

Äreminne öfver riksrådet och fältmarskalken Lennart Torstenson, grefve till Ortala. Af Konung Gustaf III. Skrift, som vunnit stora priset i Svenska Akademien 1786. Stockh. 4 o. 57 s. Pr. 4,50 kr.
Mästerstycken ur Sveriges litteratur, 5.

HIÄRNE, U.

WIESELGREN, O. Teaterhistoriska notiser ur Urban Hiärnes resejournaler.
I *Sv. teaterhist. samf. Årsskr.*, 1912, s. 46—57.

HEDBORN, S. J.

LIEDGREN, E. Hedborns Psalmer 1812. Ett hundraårsminne.
I *Bibelforskaren*, Årg. 30, s. 292—317.

HÖIJER, B.

LILJEKRANTZ, B. Höijers identitetsfilosofi i dess tidigaste stadium. Lund. 8:o. 96 s. Pr. 1,50 kr.
Lunds univ. årsskr., N. F. Afd. 1. Bd 9: 4.

WAHLSTRÖM, LYDIA. Benjamin Höijer i nyare belysning.
I *Finsk tidskr.*, T. 75, s. 430—445.

JOHANSSON, L.

KARLFELDT, E. A. Minne af skalden Lars Johansson (Lucidor). 1912.
Anm. i *Nya Argus*, Årg. 6, s. 134 f., af G. C[ASTRÉN]; *Stockh. dagbl.* landsortsuppl., 15/7, af O. RABENIUS.

JOLIN, J.

JOLIN, ELLEN. Johan Jolin och hans vänner. Interiörer ur konstnärslifvet under förra seklet. Stockh. 8:o. VIII, 251 s. Pr. 6,25 kr., inb. 7,50 kr.

Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 4/12, af MARIA SCHOLANDER-HEDLUND; *Göteborgsposten*, 11/12, af R. G:SON BERG; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 30/12, af LOTTEN DAHLGREN; *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 7/12, af W. S[WA]HN.

KELLGREN, J. H.

BLANCK, A. »Nya Skapelsens» båda versioner. En kritik.

I *Samlaren*, Årg. 34, s. 294—301.

LAMM, M. Bidrag till kännedomen om Kellgrens journalistiska verksamhet i Stockholmsposten.

I *Samlaren*, Årg. 34, s. 69—151.

—— En ungdomssatir af Kellgren.

I *Till Hugo Geber ... 1913*, s. 197—209.

LILJEBJÖRN, E. G. J. H. Kellgren och H. Wessel. (Litet om satir och humor.)

I förf:ns *Små litteraturbilder*, s. 17—28.

MJÖBERG, J. Strödda textförklaringar. 5.

I *Språk o. stil*, Årg. 13, s. 160—161.

STENBOCK, C. M. J. H. Kellgrens sista dagar, hans död och begrafning. Utdrag ur C. C. Gjörwells bref 1798 20/4 till J. N. Lindahl. Meddel.

I *Samlaren*, Årg. 34, s. 152—153.

SYLWAN, O. Kellgrensminnen. Några ord som text till bilderna.

I *Ord o. bild*, Årg. 22, s. 289—296.

—— Kellgrensproblemet. (Referat.)

I *Förhandl. vid sv. filol.- o. hist.-mötet i Göteb. ... 1912*, s. 120.

LENNGREN, ANNA MARIA.

LILJEBJÖRN, E. G. A. M. Lenngren.

I förf:ns *Små litteraturbilder*, s. 29—42.

ÖSTERGREN, O. Ett par uttryck i en dikt af fru Lenngren.

I *Språk o. stil*, Årg. 13, s. 145—154.

LEOPOLD, C. G. AF.

Samlade skrifter af Carl Gustaf af Leopold. Utg. af K. FREDLUND. H. 3. Stockh. 8:o. 198 s. Pr. 6,25 kr.

Svenska förf. utg. af Sv. vitterh.-samf., 2: 3.

MJÖBERG, J. Leopolds Eglé och Annett. Bidrag till en saklig och språklig kommentar.

I *Språk o. stil*, Årg. 13, s. 110—123.

—— Strödda textförklaringar. 4.

I *Språk o. stil*, Årg. 13, s. 159—160.

LEVERTIN, O.

BERG, R. G:SON. Oscar Levertin.
I *Wetenschappelijke Bladen*, 1913, s. 445 f.

LANDQUIST, J. Oscar Levertin. Litteraturhistorikern och kritikern.
I förf:ns *Essayer*. Ny saml., s. 351—383.

LIDNER, B.

Grefvinnan Spastaras död. Året MDCCLXXXIII. Dikter af Bengt Lidner. Stockh. 4:o. 56 s. Pr. 5,50 kr.
Mästerstycken ur Sveriges litteratur, 4.

Bengt Lidner. Valda skrifter. Utg. av F. VETTERLUND. Stockh. 8:o. 159 s. Pr. inb. 2,50 kr., skbd 5 kr.

BELFRAGE, S. Genombrottet i Lidners diktning.
I *Samlaren*, Årg. 34, s. 154—176.

MJÖBERG, J. Strödda textförklaringar. 3.
I *Språk o. stil*, Årg. 13, s. 159.

WARBURG, K. Ett par ord om Lidners vistelse i Göttingen. (Referat.)
I *Förhandl. vid sv. filol.- o. hist.-mötet i Göteb. ... 1912*, s. 71—74.

LINDBLAD, A. F.

Bref till Adolf Fredrik Lindblad från Mendelssohn, Dohrn, Almqvist, Atterbom, Geijer, Fredrika Bremer, C. W. Böttiger och andra. Stockh. 8:o. 213 s. Pr. 5 kr., inb. 6,50 kr.
Anm i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 11/11, af K. W[ARBUR]G; *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 9/12, af O. RABENIUS; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 8/12, af O. M[ORALE]S.

LING, P. H.

Till Per Henrik Lings minne. Skrift vid hundraårsfesterna till prisande af Lings gymnastiska lifsgärning. Utg. genom medlemmar af Lunds universitet. Lund. 8:o. 204 s. Pr. 3 kr.
Lunds univ. årsskr., N. F. Afd. 1. Bd 9: 6.
C. H. NORLANDER. Ling i Lund. Gymnasiarken. — E. WRANGEL. Ling i Lund. Diktaren. — HILMA BORELIUS. Lings Asarne. — B. MÖLLER. Bidrag till en Lingbibliografi.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 21/5, af K. W[ARBUR]G; *Nord. tidskr.*, 1913, s. 375—377, af O. HOLMBERG.

[ERDMANN, N.] Per Henrik Lings minne. (Undert.: N. E.)
I *Nya dagl. alleh.*, nationaluppl., 27/5.

WESTERBLAD, C. A. Ling. Tidshistoriska undersökningar. 1. Den Lingska gymnastiken i dess upphofsmans dagar. Stockh. 8:o. II, 201 s. Pr. 3,50 kr.
Anm. i *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 18/7, af S. DRAKENBERG.

LINNÉ, C. VON.

SVENSÉN, E. Svenska stormän. Carl von Linné.
I *Aftonbl.*, landsortsuppl., 22/3.

LIVIJN, C. M.

MORTENSEN, J. Clas Livijn. Ett nyromantiskt diktarefragment. Stockh. 8:o. 391 s., 1 pl. Pr. 6,50 kr.

Anm. i *Dag. nyh.*, nationaluppl., 31/7, af J. LANDQUIST; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 24/9, af K. W[ARBUR]G; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 11/8, af F. BÖÖK. — F. Bööks rec. föranledde ett genmäle af J. MORTENSEN i Sv. dagbl., 25/8, hvarå F. BÖÖK svarade i samma nummer.

—— Clas Livijns publicistiska verksamhet. Ett bidrag till svensk tidningshistoria. Upps. 8:o. 51 s. Pr. 1 kr.

I *Uppsala univ. årsskr.*, 1914.

MAGNUS, J.

SVENSÉN E. Svenska stormän. Johannes Magnus.

I *Aftonbl.,* landsortsuppl., 26/9.

MALMSTRÖM, B. E.

LILLJEBJÖRN E. G. Den lille kolargossen och Vi suckar det så tungt uti skogen. (Något om ballad och romans.)

I förf:ns *Små litteraturbilder,* s. 66—75.

MONTGOMERY-SILFVERSTOLPE, MALLA.

BÖÖK, F. Malla Silfverstolpe i Berlin. (Romantiska salonger. 1.)

I förf:ns *Essayer och kritiker,* s. 42—52.

MÅNSSON, P.

Peder Månssons skrifter. Utg. af R. GEETE. H. 1. Stockh. 8:o. 320 s. Pr. 5 kr.

Samlingar utg. af Sv. fornskr.-sällsk., H. 143.

NEIKTER, J. F.

NILSSON, A. Jakob Fredrik Neikter.

I *Samlaren,* Årg. 34, s. 177—263.

OXENSTIERNA, A.

AHNLUND, N. Till Axel Oxenstiernas ungdomshistoria.

I *Personhist. tidskr.,* Årg. 15, s. 167 ff.

PETRI, O.

HOLMQUIST, HJ. Sveriges första reformatoriska skrifter.

I *Karlstads stifts julbok,* 1913, s. 105—113.

LILLJEBJÖRN, E. G. Olaus Petri.

I förf:ns *Små litteraturbilder,* s. 1—16.

SCHÜCK, H. Några papper om Olavus Petri. (Ur gamla anteckningar. 3.)

I *Samlaren,* Årg. 34, s. 268—274.

RUDBECKIUS, J.

HULT, K. Johannes Rudbeckius. En mönsterbiskop från Sveriges storhetstid. Stockh. 8:o. 55 s. Pr. 50 öre.

Bilder ur kyrkans historia och lif.

RUNEBERG, J. L.

Johan Ludvig Runebergs Fänriks Ståls sägner. Med inledningar och kommentar av R. G:son Berg och I. Hjertén. Stockh. 8:o. xii, 187, 267 s. Pr. 4,50 kr.

Berg, R. G:son. En källa till »Vårt land»?
I *Finsk tidskr.*, T. 74, s. 38—42.

Beskow, B. von. Brev till Runeberg. Utg. af W. Söderhjelm.
I *Förh. o. upps.*, 26, s. 1—62.

Böök, F. Flyttfåglarna. 3. Runeberg.
I förf:ns *Svenska studier i litteraturvetenskap*, s. 31—39.

Hedvall, Ruth. Beröringspunkter mellan Geijer och Runeberg.
I *Förh. o. upps.*, 26, s. 197—211.

Hirn, Y. Chevy-jakten. Föredrag.
I *Förh. o. upps.*, 26, s. 342—368.

Maury, L. Runeberg. Poète national de la Finlande. Conférence faite à l'Ecole des hautes-études sociales le 30 avril 1913. Paris. 8:o. 47 s.
Särtr. ur *La Revue politique et littéraire* (*Revue Bleue*), 1913, sept.
Anm. i *Nya Argus*, Årg. 6, s. 98, af Gallicus.

Synnerberg, C. Anteckningar rörande J. L. Runebergs episka stil.
I *Förh. o. upps.*, 26, s. 320—341.

Söderhjelm, W. Runeberg inför utlandet.
I förf:ns *Profiler ur finskt kulturliv*, s. 1—71.

Welle-Strand, E. Runebergs Heim in Borgå.
I *Nordland*, 1913, Nr 6.

RYDBERG, V.

Ek, S. En Göteborgsstämning i en Viktor Rydbergsdikt.
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn*, 17/6.

—— Handskriften till Viktor Rydbergs kantat. (Referat.)
I *Förhandl. vid sv. filol.- o. hist.-mötet i Göteb. ... 1912*, s. 120—121.

Roos, Anna Maria. »Viktor Rydberg och teosofien».
I *Aftonbl.*, landsortsuppl., 10/4.

Sirén, O. Viktor Rydberg och teosofien.
I *Aftonbl.*, landsortsuppl., 9/3.

Warburg, K. Viktor Rydberg. Hans levnad och diktning. Ny förkortad uppl. af förf:s större levnadsteckning. Stockh. 8:o 663 s., 1 portr. Pr. 3,50 kr., inb. 5 kr., 7 kr.

Vetterlund, F. Rydbergs Singoalla i dess senaste öfverarbetning. (Referat.)
I *Förhandl. vid sv. filol.- o. hist.-mötet i Göteb. ... 1912*, s. 183—184.

SILFVERSTOLPE, A. G.

Brusewitz, A. Ett bidrag till Axel Gabriel Silfverstolpes politiska biografi.
I *Personhist. tidskr.*, Årg. 15, s. 41—60.

SJÖDIN, B.

BÖÖK, F. Birger Sjödin.
I *Ord o. bild*, Årg. 22, s. 529—543.

SNOILSKY, C.

BÖÖK, F. Snoilskys sociala diktning. En undersökning af den poetiska symboliken.
I förf:ns *Svenska studier i litteraturvetenskap*, s. 143—237.

LINDBLAD, G. De historiska källorna för Snoilskys »Aurora Königsmark».
I *Nord. tidskr.*, 1913, s. 461—481.

SPEGEL, H.

SANDWALL, F. Petter Lagerlööfs »påminnelser och anmärkningar» till Spegels Thet öpna Paradis.
I *Språk o. stil*, Årg. 13, s. 1—20.

STAGNELIUS, E. J.

Samlade skrifter af Erik Johan Stagnelius. Utg. af F. BÖÖK. Del 2. Lyriska dikter efter tiden omkring 1818. Liljor i Saron. H. 2. Stockh. 8:o. S. 273—441, IX s. Pr. 5,50 kr.
Svenska förf. utg. af Sv. vitterh.-samf., 3: 2: 2.

BÖÖK, F. Flyttfåglarna. 2. Stagnelius.
I förf:ns *Svenska studier i litteraturvetenskap*, s. 21—30.

LILLJEBJÖRN, E. G. P. D. A. Atterbom och E. J. Stagnelius.
I förf:ns *Små litteraturbilder*, s. 43—53.

THALBERG, G. Hvem var skalden Stagnelius' »Amanda»?
I *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 6/7.

STENBÄCK, L.

CASTRÉN, G. Studier i Lars Stenbäcks lyrik.
I *Förh. o. upps.*, 26, s. 63—94.

STIERNHIELM, G.

LINDROTH, HJ. Stiernhielms Hercules. En diktmonografi. Lund. 8:o. VI, 350 s. Pr. 5 kr.
Anm. i *Nya Argus*, Årg. 6, s. 126, af [G.] C[ASTRÉN].

STRANDBERG, C. V. A.

HALLSTRÖM, P. Minnesteckning öfver Carl Vilhelm August Strandberg (Talis Qualis). 1912.
Anm. i *Nya Argus*, Årg. 6, s. 134 f., af G. C[ASTRÉN].

STRINDBERG, A.

August Strindbergs sista vilja. [Strindbergs testamente i faksimile.]
I *Dag. nyh.*, nationaluppl., 2/2.

En brevväxling mellan Nietzsche och Strindberg. Utg. av K. STRECKER. (Öfversättning.)
I *Aftonbl.*, landsortsuppl., 8/2, 10/2. — Publ. på tyska i *Tägliche Rundschau*. Unterhaltungsbeilage, Nr 33—35 (9.—11. Febr. 1913).

ALBERT, H. Nietzsche et Strindberg.
I *Mercure de France,* Tome 102, s. 725—737.

CLAUSSEN, C. En digterskjæbne. (August Strindberg.) En biografisk-psykologisk skisse. Christiania, Kbhvn. 8:o. 202 s. Pr. 2,75 kr.

GRUMMAN, P. H. August Strindberg. (Modern European dramatists. 5.)
I *Poet Lore,* 1913, s. 42—52.

LIND AF HAGEBY, L[IZZIE]. August Strindberg, the spirit of revolt. Studies and impressions. London. 8:o. 370 s., 16 pl. Pr. 6 shill.

MOESCHLIN, F. Zum Verständnisse Strindbergs und zur Würdigung seines Übersetzers.
I *Süddeutsche Monatshefte,* juli, s. 390—408.

NORDLANDER. J. August Strindbergs härstamning. (Föredragsreferat.)
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.,* 25/11.

U[DDGREN], G. Ett Strindbergsmonument. (Undert.: G. U.)
I *Stockh. dagbl.,* landsortsuppl., 1/6.

—— Från Strindbergs forna ö. Ett besök å Kymmendö. (Undert.: G. U.)
I *Stockh. dagbl.,* landsortsuppl., 24/8.

[WIESELGREN, O.] Strindbergs Inferno och dess verkliga bakgrund.
I *Sv. tidskr.,* Årg. 3, s. 148—150.

ZETTERLUND, R. Bibliografiska anteckningar om August Strindberg.
Se ofvan Afd. 1.

STURZEN-BECKER, O. P.

STURZEN-BECKER, R. Oscar Patrik Sturzen-Becker (Orvar Odd). Hans liv och gärningar. D. 2 (1857—1869). 1912.
Anm. i *Hist. tidskr.,* Årg. 33, s. 332—334.

SVEDELIUS, W. E.

BRING, J. Th. Wilhelm Erik Svedelius. Ett ungdomsföredrag. Link. 8:o. 12 s. Pr. 30 öre.

LAGERBERG, M. »Gubben Sveds» inträde i Svenska akademien.
I *Nya dagl. alleh.,* nationaluppl., 19/5.

SWEDENBORG, E.

BYSE, CH. Swédenborg. 3. Cours 7—9. — 4. Cours 10—12. — 5. Cours 13—14. Lausanne. 8:o. [1912—1913.] 342 s., 346 s., 327 s. Pr. 3,50 + 3,50 + 3,50 francs.

HOLMQUIST, HJ. Från Swedenborgs naturvetenskapliga och naturfilosofiska period. Föredrag. Hfors. 8:o. 55 s. Pr. 1 fmk.

KYLÉN, HJ. Swedenborgs betydelse för svensk religionsfilosofi. (Referat.)
I *Förhandl. vid sv. filol.- o. hist.-mötet i Göteb. ... 1912,* s. 123—125.

—— Über eine Linie Swedenborg—Schelling—Boström.
I *Smärre skrifter utg. af Boströmsförbundet,* 37.

TAVASTSTJERNA, K. A.

Söderhjelm, W. Karl August Tavaststjerna. En lefnadsteckning. 2:a genoms. uppl. Hfors. 8:o. 375 s. Pr. 6,50 fmk.

TEGNÉR, E.

Esaias Tegnér. Filosofiska och estetiska skrifter. Utg. av A Nilsson och B. Möller. Med en inledande avhandling av A. Nilsson. Stockh. 8:o. 471 s. Pr. 7 kr.

Anm. i *Dag. nyh.*, nationaluppl., 29/6, af J. Landquist; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 7/6, af K. W[arburg]; *Nya Argus*, Årg. 6, s. 77—78, af G. C[astrén]; *Stockh. dagbl.*, landsortsuppl., 8/6, af O. Rabenius; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 20/4, af F. Böök; *Nya dagl. alleh.*, nationaluppl., 14/4, af N. E[rdmann].

Bergstedt, H. Meter och rytm i Tegnérs prosatal. Stockh. 8:o. 20 s. Pr. 50 öre.
Sv. humanist. förb. skrifter, 18.

Böljn, G. Tegnérs båda första Napoleonsdikter (1799).
I *Samlaren*, Årg. 34, s. 45—63.

Böök, F. Flyttfåglarna. 1. Tegnér.
I förf:ns *Svenska studier i litteraturvetenskap*, s. 3—20.

—— Tegnér som brefskrifvare.
I förf:ns *Essayer och kritiker*, s. 82—96.

—— Tegnérs Carl XII.
I förf:ns *Svenska studier i litteraturvetenskap*, s. 79—119.

—— Tegnérs Polar-resan.
I förf:ns *Svenska studier i litteraturvetenskap*, s. 61—77.

Ekholm, Barbro. Tegnérs första tryckta dikt.
I *Samlaren*, Årg. 34, s. 64—68.

Kjellman, J. (Märkliga Tegnérminnen i Vrigstad.)
I *Hvar 8 dag*, Årg. 14, s. 725.

Marcus, C. D. Tegnérs Axel. (Referat.)
I *Förhandl. vid sv. filol.- o. hist.-mötet i Göteb. ... 1912*, s. 122.

—— Tegnérs Axel. Stockh. 8:o. 51 s. Pr. 75 öre.

Mjöberg, J. Strödda textförklaringar. 5 [6].
I *Språk o. stil*, Årg. 13, s. 161.

Samzelius, J. L:son. De olika versionerna af Tegnérs Svea.
I *Samlaren*, Årg. 34, s. 30—44.

Santesson, C. Tegnérs reflexionsdiktning 1801—1805.
Meddelanden fr. litt.-hist. sem. i Uppsala. 1:1. — I *Uppsala univ. årsskr.*, 1913.
Anm. i *Göteborgsposten*, 11/10, af R. G:son Berg.

SILOW, A. Tegnérs boklån i Lunds universitetsbibliotek.
Meddelanden fr. litt.-hist. sem. i Uppsala. 1:1 — I *Uppsala univ. årsskr.*, 1913.
Anm. i *Göteborgsposten*, 11/10, af R. G:SON BERG.

—— Tegnérs täflingsskrifter i Svenska Akademien.
I *Samlaren*, Årg. 34, s. 1—29.

SVENSÉN, E. Fritiofsstoden och Fritiofssagan.
I *Aftonbl.*, landsortsuppl., 4/8.

WRANGEL, E. Ett nyfunnet Tegnér-porträtt.
I *Finn utg. af Lukasgillet i Lund*, 1913, s. 86—87.

—— Martina von Schwerin. Snillenas förtrogna. 1912.
Anm. i *Dagny*, Årg. 6, s. 176—177, af HILMA BORELIUS.

—— Tegnérs mödernesläkt.
I *Ord o. bild*, Årg. 22, s. 337—350.

—— Tegnérska släktminnen och ungdomsbilder. Stockh. 8:o. 296 s., 1 pl., 1 karta. Pr 5,50 kr.
Anm. i *Dag. nyh.*, nationaluppl., 23/12, af J. L[ANDQUIST]; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 27/12, af K. W[ARBUR]G; *Göteborgsposten*, 17/12, af R. G:SON BERG; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 18/12, af F. BÖÖK; *Aftonbl.*, landsortsuppl., 27/12, af E. N—G; *Nya dagl. alleh.*, nationaluppl., 19/12, af N. E[RDMANN].

TENGSTRÖM, J.

NIKANDER, G. Jacob Tengström såsom akademisk lärare och biskop intill 1808. Akad. afh. Hfors. 8:o. VII, 192 s.
Anm. i *Hist. tidskr.*, Årg. 33, s. 158—159, af M. G. S.

SCHYBERGSON, M. G. Jakob Tengström såsom prokansler 1808—1814.
I *Finsk tidskr.*, T. 74, s. 233—251.

THORILD, TH.

KARITZ, A. Tankelinjer hos Thorild. Ungdomsårens filosofi. Bilagor: Några hittills otryckta eller annars svåråtkomliga skrifter af Thorild. Lund. 8:o. 182 s. Pr. 3 kr.
Lunds univ. årsskr., N. F. Afd. 1. Bd 9:5.

MARCUS, C. D. Thorilds Passionerna. Göteb. 8:o. 41 s. Pr. 75 öre.
Göteb. K. Vet.- o. vitt.-samh. handl., Följd 4, 15:1.

TOPELIUS, Z.

SÖDERHJELM, W. Z. Topelius vid åttio år. (1898).
I förf:ns *Profiler ur finskt kulturliv*, s. 73—88.

VASENIUS, V. Zacharias Topelius. Hans lif och skaldegärning. 1. 1912.
Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 74, s. 132—138, af R. F. v. WILLEBRAND; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 6/2, af G. CASTRÉN.

WALBERG, C. G.

W[ARBUR]G, K. Ett gammalt poem om slaget vid Dennewitz.
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 10/9.

WALLIN, J. O.

BERG, R. G:SON. J. O. Wallins Daladikter.
I *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 9/9.

LIEDGREN, E. Johan Olof Wallin. 1912.
Anm. i *Kristendomen o. vår tid*, Årg. 8, s. 149 f., af I. HOLM; *Pedag. tidskr.*, Årg. 49, s. 401—402, af H. W[IJKMARK].

—— En passionspsalms historia. (Sv. ps. 97: »Med rördt och tröstadt hjärta».)
I *Kyrkl. tidskr.*, Årg. 19, s. 415—422.

WENNERBERG, G.

TAUBE, SIGNE. Gunnar Wennerberg. Bref och minnen samlade och sammanbunda. Del 1. Stockh. 8:o. XVI, 333 s. Pr. 5,75 kr., inb. 8 kr.
Anm. i *Dag. nyh.*, nationaluppl., 13/12, af J. L[ANDQUIST]; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 7/12, af K. W[ARBUR]G; *Göteborgsposten*, 4/12, af R. G:SON BERG.

WIKNER, C. P.

[KJELLBERG, ELISABETH.] Mer om och af Pontus Wikner. Suppl. till 3:e uppl. af Carl Pontus Wikner. Minnesteckning af en tacksam vän. Upps. 8:o. 136 s., 1 portr. Pr. 2,50 kr.

WIRSÉN, C. D. AF.

BÖÖK, F. C. D. af Wirsén.
I förf:ns *Essayer och kritiker*, s. 97—112.

WIVALLIUS, L.

HJELMQVIST, TH. Några ställen hos Wivallius.
I *Ark. f. nord. filol.*, Bd 29, s. 236—255.

II. Våra dagars författare.

A. Allmänt.

BERG, R. G:SON. Schwedischer Brief.
I *Das litterarische Echo*, 15/6.

BÖÖK, F. Essayer och kritiker (1911—1912). Stockh. 8:o. II, 288 s. Pr. 3,75 kr.
Anm. i *Aftonbl.*, landsortsuppl., 10/12, af F. VETTERLUND; *Fyris*, Årg. 1, Nr 7, af J. N[ORDSTRÖM]; *Dag. nyh.*, nationaluppl., 2/12, af J. LANDQUIST.

—— Svenska studier i litteraturvetenskap. Stockh. 8:o. 480 s. Pr. 5,50 kr.
Anm. i *Fyris*, Årg. 1, Nr 7, af J. N[ORDSTRÖM]; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 10/10, af K. W[ARBUR]G; *Nya Argus*, Årg. 6, s. 196—198, af B. A[PPEL-BER]G; *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 8/10, af G. CASTRÉN; *Sv. tidskr.*, Årg. 3, s. 563—567, af S. EK; *Aftonbl.*, landsortsuppl., 5/11, af F. V[ETTERLUND].

KROGVIG, A. Nordisk Digtning. 1912.
Anm i *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 1/8, af F. BÖÖK.

LAGERKVIST, P. Ordkonst och bildkonst. Om modärn skönlitteraturs dekadans. Om den modärna konstens vitalitet. Med ett förord av August Brunius. Stockh. 8:o. 61 s. Pr. 1,50 kr.

LANDQUIST, J. Billighetslitteraturen och den litterära överproduktionen.
I *Tidskr. f. det sv. folkbildn.-arb.*, Årg. 2, s. 252—258.

—— Essayer. Ny samling. Stockh. 8:o. 420 s. Pr. 5,25 kr.
Anm. i *Aftonbl*, landsortsuppl., 19/12, af E. NORLING; *Dag. nyh.*, nationaluppl., 13/12, af B. B[ERGMA]N.

RABENIUS, O. Ny svensk lyrik. 1, 2, 3.
I *Ord o. bild*, Årg. 22, s. 281—287, 441—448, 549—555.

—— Svenska romaner och noveller. 1, 2.
I *Ord o. bild*, Årg. 22, s. 59—63, 616—622.

WIESELGREN, O. Nyare svensk prosakonst.
I *Sv. tidskr.*, Årg. 3, s. 48—56.

—— Reflexioner öfver en bokkatalog.
I *Tidskr. f. det sv. folkbildn.-arb.*, Årg. 2, s. 224—232.

B. Särskilda författare.

BÖÖK, F.

SÖDERBERGH, H. Fredrik Böök.
I *Idun*, Nr 49.

HALLSTRÖM, P.

BÖÖK, F. Flyttfåglarna. 4. Hallström.
I förf:ns *Svenska studier i litteraturvetenskap*, s. 40—56.

—— Verklighetsproblemet i Hallströms tidigare novellistik. (Vilsna fåglar. — Våren.)
I förf:ns *Svenska studier i litteraturvetenskap*, s. 239—435.

HANSSON, O.

LANDQUIST, J. Ola Hansson.
I *Dag. nyh.*, nationaluppl., 17/3.

HEDBERG, T.

LANDQUIST, J. Tor Hedberg. Diktaren.
I förf:ns *Essayer*. Ny saml., s. 385—406.

HEIDENSTAM, V. VON.

BÖÖK, F. Den nioåriga freden.
I förf:ns *Svenska studier i litteraturvetenskap*, s. 121—142.

LINDBLAD, G. Verner von Heidenstam. Stockh. 8:o. 44 s. Pr. 25 öre.
Studentför. Verdandis småskr., 189.

WIEN, A. Ein Dichter der einsamen Grösse. (Verner von Heidenstam.)
I *Der Zeitgeist.* Beibl. z. Berliner Tageblatt, 1913, Nr 4 (27. Jan.).

JANSON, G.

BERG, R. G:SON. Gustaf Janson.
I *Ord o. bild,* Årg. 22, s. 593—607.

—— Gustaf Janson in memoriam.
I *Dag. nyh.*, nationaluppl., 18/9.

B[RA]TT, J. Gustaf Janson †.
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 12/9.

B[RUNIU]S, A. Gustaf Janson †.
I *Sv. dagbl.*, landsortsuppl., 13/9.

KARLFELDT, E. A.

BJÖRCK, AMALIA. Karlfeldt.
I *Bonniers månadshäften,* 1913, s. 45—49.

KEY, ELLEN.

NYSTRÖM-HAMILTON, LOUISE. Ellen Key, her life and her work. Author. transl. from the Swedish by A. E. B. Fries. New York & London. 8:o. VIII, 187 s.

THORSSELL, T. Ellen Key. Några konturer.
I *Julblommor*, 1913, s. 2—5.

LAGERLÖF, SELMA.

BETHGE, H. Selma Lagerlöf.
I *Hamb. Correspondent.* Beil.: Zeitung für Literatur, Kunst u. Wissenschaft, Nr 3.

JEPSEN, M. Selma Lagerløf. Kbhvn. 8:o. 166 s. Pr. 2 kr.

MORTENSEN, J. Selma Lagerlöf. 2:a uppl. Stockh. 8:o. 72 s., 10 pl. Pr. inb. 2 kr.
Svenskar, 7.

SÖDERMAN, S. Selma Lagerlöf.
I *Julblommor,* 1913, s. 6—9.

MALMBERG, B.

RABENIUS, O. Bertil Malmberg i hans senaste diktning.
I *Det nya Sverige,* Årg. 7, s. 54—59.

SCHÜCK, H.

BÖÖK, F. Henrik Schück.
I förf:ns *Essayer och kritiker,* s. 113—119.

WRANGEL, E.

VETTERLUND, F. Professor Evert Wrangel — 50 år.
I *Idun,* Nr 46.

7. Metrik och stilistik.

Språk och stil. Tidskrift för nysvensk språkforskning. Utg. av B. HESSELMAN, O. ÖSTERGREN, R. G:SON BERG. Årg. 13. Upps. 8:o. 317 s. Pr. för årg. 4 kr.

F. SANDWALL. Petter Lagerlööfs »påminnelser och anmärkningar» till Spegels Thet öpna Paradis. — F. SANDWALL. Om accentueringen av två- och trestaviga komposita i 1600-talets svenska. — J. MJÖBERG. Leopolds Eglé och Annett. — M. FEUK. Nybildade adjektiv (och adverb) hos Fröding. — O. ÖSTERGREN. Första konjugationens singulara imperativ. — O. ÖSTERGREN. Ett par uttryck i en dikt af fru Lenngren. — S. ERIXON. Några anmärkningar till Nils Edéns upplaga av Peder Swarts krönika om Gustaf I. — J. MJÖBERG. Strödda textförklaringar. — J. E. HYLÉN. Danismer hos Gustav av Geijerstam. — S. LAMPA. Olsängen. — O. ÖSTERGREN. Möjligt och omöjligt i den språkliga utvecklingen. — A. ULRICH. Gastslang från flottans station i Karlskrona. — R. G:SON BERG. En förnamnstudie. — E. HJÄRNE. Den sapfiska strofen i svensk verskonst.

BÖÖK, F. Rytmiska påverkningar.

I förf:ns *Svenska studier i litteraturvetenskap*, s. 437—472.

FOGELQVIST, T. Svart och vitt. En språklig färgstudie.

I *Brunnsviks folkhögskolas kvartalsskr.*, Årg. 2, s. 49—59.

HJÄRNE, E. Den sapfiska strofen i svensk verskonst. Strödda bidrag till en historik.

I *Språk o. stil*, Årg. 13, s. 275—317.

NERMAN, B. Ynglingatal. 4. Metrik. Upps. 8:o. 31 s.

Särtr. ur *Meddelanden från nord. sem.*, 3. — I *Uppsala univ. årsskr.*, 1914.

NODERMANN, P. 1911 års Psalmboksförslag. En granskning ur meterklassynpunkt.

I *Kristendomen o. vår tid*, Årg. 8, s. 25—36.

SANDWALL, F. Om accentueringen av två- och trestaviga komposita i 1600-talets svenska. Med anledning av Petter Lagerlööfs anmärkningar till Spegels Thet Öpna Paradis.

I *Språk o. stil*, Årg. 13, s. 21—109.

8. Folklore, Mytologi o. d.

Landsmål, Svenska, ock svenskt folkliv. Tidskrift utg. på uppdrag av landsmålsföreningarna i Uppsala, Helsingfors ock Lund genom J. A. LUNDELL. H. 120—123 = 1913: H 1—4. Stockh. 8:o. Pr. för årg. 5,25 kr.

H. 120. S. HEDBLOM. Ord ock uttryck inom kustfisket i Helsingland. — R. LJUNGGREN Ord ock uttryck för åkerbruk ock boskapsskötsel i Laske-Vedums socken, Västergötland. — H. GEIJER. En gosses märkvärdiga upplevelser. — E. HERLENIUS. Blåkullafärder i 19:e århundradet. — S. TUNBERG. En gammal soldats minnen. Meddelade. — H. 121. T. ERICSSON. Grundlinjer till undersökning av Södermanlands folkmål. — H. 122. P. JOHNSSON. Sägner från nordöstra Skåne. — H. 123. E. WIGFORSS. Södra Hallands folkmål.

ANDERSSON, N. Folkmelodier.
I *Finn utg. af Lukasgillet i Lund,* 1913, s. 60—62.

CEDERSCHIÖLD, G. Gammal tro och nya rön om drömmar.
I *Ord o. bild,* Årg. 22, s. 579—587.

ECKERSTRÖM, R. Problemet om »jätten Finn». En ny hypotes.
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.,* [12]/4 (efter Sydsv. Dagbl. Snällposten).

GEIJER, H. En gosses märkvärdiga upplevelser. En berättelse om djävulsanfäktelser ock trolldom i Dalarne under 1890-talet upptecknad av Herman Geijer.
I *Sv. landsm.,* H. 120, s. 99—142.

GÖTLIND, J. Något om den nutida folkvisans melodirepertoar.
I *Ord o. bild,* Årg. 22, s. 351—352.

HERLENIUS, E. Blåkullafärder i 19:e århundradet.
I *Sv. landsm.,* H. 120, s. 143—144.

JOHNSSON, P. Sägner från nordöstra Skåne.
Sv. landsm., H. 122.

KARSTEN, T. E. Spår af fornnordisk tro och kult i östsvensk folktradition. (Referat.)
I *Förhandl. vid sv. filol.- o. hist.-mötet i Göteb. ... 1912,* s. 187—188.

NERMAN, B. En uppteckning om Omma. Upps. 8:o. s. 49—52.
Särtr. ur *Språkvet. sällsk. förhandl.,* 1910—1912. — I *Uppsala univ. årsskr.,* 1913.

—— Ombärg och Omma. Upps. 8:o. 14 s.
Särtr. ur *Språkvet. sällsk. förhandl.,* 1910—1912. — I *Uppsala univ. årsskr.,* 1913.

ROLF, LISA. Folkvisedansen.
I *Midsommar,* Årg. 3, s. 19—25.

ROSÉN, H. Freykult och djurkult.
I *Fornvännen,* 1913, s. 213—244.

RYDBECK, O. Finn.
I *Finn utg. af Lukasgillet i Lund,* 1913, s. 92—96.

TEGENGREN, J. Dödstro, dödskult och dödsmagi i svenska Sydösterbotten.
I *Förh. o. upps.,* 26, s. 289—319.

Af Svenska Litteratursällskapet utgifna Skrifter.

1880/81.

1: 1. Samlaren. 1: 1—2. Pris i bokh. 3 kr.; 2 kr.
2: 1. Dagboks-anteckningar af J. G. Oxenstjerna. 1. Pris i bokh. 2 kr.
3: 1. Ur en Antecknares samlingar. Sidd. 1—64.

1881/82.

1: 2. Samlaren. 2: 1—2. Pris i bokh. 2 kr.; 1,50.
2: 2. Dagboks-anteckningar af J. G. Oxenstjerna. 2. Pris i bokh. 3 kr.
4. En svensk Ordeskötsel af Samuel Columbus. Pris i bokh. 2 kr.
3: 2. Ur en Antecknares samlingar. Sidd. 66—192.

1882/83.

1: 3. Samlaren. 3. Pris i bokh. 2 kr. (Fullständig i ett häfte.)
3: 3. Ur en Antecknares samlingar (slutet). Pris i bokh. kompl. 6 kr.
5. Skrifter af C. G. Tessin. 1—2. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1883/84.

1: 4. Samlaren. 4: 1—2. Pris i bokh. 2 kr.; 2,50.
6: 1. G. Benzelstjernas Censorsjournal. 1. Pris i bokh. 2 kr.
7: 1: 1. 1500- och 1600-talens Visböcker. 1. Harald Oluffsons Visbok. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.

1884/85.

1: 5. Samlaren. 5. Pris i bokh. 3 kr. (Fullständig i ett häfte.)
6: 2—3. G. Benzelstjernas Censorsjournal. 2—3. Pris i bokh. 2 kr.; 1 kr.
1500- och 1600-talens Visböcker:
7: 1: 2. 1. Harald Oluffsons Visbok. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
7: 2: 1. 2. Bröms Gyllenmärs Visbok. H. 1. Pris i bokh. 2 kr.

1885/86.

1: 6. Samlaren. 6: 1—2. Pris i bokh. 2 kr.; 2 kr.
7: 2: 2. 1500- och 1600-talens Visböcker. 2. Bröms Gyllenmärs Visbok. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
8: 1. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 1.
9: 1. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 1.

1886.

1: 7. Samlaren. 7. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
8: 2. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 2.
9: 2. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 2.

1887.

1: 8. Samlaren. 8. Pris i bokh. 4 kr.
8: 3. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 3.
7: 2: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker. 2. Bröms Gyllenmärs Visbok. H. 3 (sluthäfte). Pris i bokh. 2 kr.

1888.

1: 9. Samlaren. 9. Pris i bokh. 4 kr.
8: 4. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 4.
9: 3. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 3.

1889.

1: 10. Samlaren. 10. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
10: 1. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 1 (1481—1501). Ej i bokhandeln.
7: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker. 3. Barbro Banérs Visbok. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
11: 1—2. Skrifter från reformationstiden. 1—2. Pris i bokh. 2 kr.

1890.

1: 11. Samlaren. 11. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
10: 2. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 2 (1504—1518). Ej i bokhandeln.
9: 4. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 4.
12: 1. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 1. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.

1891.

1: 12. Samlaren. 12. Pris i bokh. 4 kr.
10: 3. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 3 (1518—1527). Ej i bokhandeln.
9: 5. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 5.

1892.

1: 13. Samlaren. 13. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
10: 4. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 4 (1527—1530). Ej i bokhandeln.
12: 9. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 2. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
9: 6. Personregister till Bref rörande Nya Skolans historia. Pris i bokh. komplett 5 kr. 75 öre.

1893.

1: 14. Samlaren. 14. Pris i bokh. 3 kr.
13: 1. Lars Wivallius. Hans lif och diktning. Af H. Schück. 1. Pris i bokh. 6 kr.
1. Extrah. Samlaren. Extrahäfte. Pris i bokh. 3 kr.
11: 3—4. Skrifter från Reformationstiden. 3—4. Pris i bokh. 3 kr.; 1 kr.

1894.

1: 15. Samlaren. 15. Pris i bokh. 4 kr.
14. Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård. Pris i bokh. 2 kr.
12: 3. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 3. Pris i bokh. 50 öre.

1895.

1: 16. Samlaren. 16. Pris i bokh. 4 kr.
13: 2. Lars Wivallius. 2. Pris i bokh. 2 kr.

1896.

1: 17. Samlaren. 17. Pris i bokh. 5 kr.
15: 1. Johan Wellander. Litteraturhistorisk studie öfver skiftet mellan frihetstiden och den Gustavianska åldern. Af O. Levertin. 1. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1897.

1: 18. Samlaren. 18. Pris i bokh. 5 kr.
7: 4. 1500- och 1600-talens Visböcker. 4. Pär Brahes Visbok. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
16. Holofernes och Judit. Ett drama från reformationstiden. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1898.

1: 19. Samlaren. 19. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
15: 2. Johan Wellander. 2. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
17: 1. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i den svenska litteraturen. Af L. Bygdén. H. 1.
11: 5–7. Skrifter från Reformationstiden. 5—7. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre; 1 kr. 2 kr. 50 öre.

1899.

1: 20. Samlaren. 20. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 2. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 2.
18: 1. Ur Hans Järtas litterära brefväxling. 1. Bref till och från C. G. Brinkman. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
19: 1. Thomas Thorilds bref. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1900.

1: 21. Samlaren. 21. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 3. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 3.
18: 2. Ur Hans Järtas litterära brefväxling. 1. Bref till och från C. G. Brinkman. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
19: 2. Thomas Thorilds bref. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1901.

1: 22. Samlaren. 22. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
7: 5. 1500- och 1600-talens Visböcker. 5. K. Bibliotekets Visbok i 16:o. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
17: 4. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 4—5.

1902.

1: 23. Samlaren. 23. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 5. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 6.
19: 3. Thomas Thorilds bref. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1903.

1: 24. Samlaren. 24. Pris i bokh. 4 kr.
17: 6. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 7—8.
7: 6: 1. 1500- och 1600-talens Visböcker. 6. K. Bibliotekets Visbok i 8:o. H. 1. Pris i bokh. 1 kr.

1904.

1: 25. Samlaren. 25. Pris i bokh. 5 kr. 50 öre.
17: 7. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 9. Härmed är 1:sta bandet färdigt. Pris i bokh. 15 kr. Lösa häften säljas ej.

1905.

1: 26. Samlaren. 26. Pris i bokh. 6 kr.
17: 8. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 10 (Bd 2: 1). Ej i bokh.

1906.

1: 28. Samlaren. 27. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 9. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 11 (Bd 2: 2). Ej i bokh.
7: 6: 2. 1500- och 1600-talens Visböcker. 6. K. Bibliotekets Visbok i 8:o. H. 2. Pris i bokh. 1 kr.
20. Thorilds bref till C. F. Cramer. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1907.

1: 28. Samlaren. 28. Pris i bokh. 6 kr.
17: 10. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 12 (Bd 2: 3). Ej i bokh.
21: 1. Lejonkulans Dramer. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1908.

1: 29. Samlaren. 29. Pris i bokh. 4 kr. 50 öre.
17: 11. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 13 (Bd 2: 4). Ej i bokh.
21: 2. Lejonkulans Dramer. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1909.

1: 30. Samlaren. 30. Pris i bokh. 4 kr. 50 öre.
17: 12. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 14 (Bd 2: 5). Ej i bokh.
22. Studier öfver Lejonkulans Dramer. Pris i bokh. 2 kr. 25 öre.

1910.

1: 31. Samlaren. 31. Pris i bokh. 6 kr.
17: 13. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 15 (Bd 2: 6). Ej i bokh.
21: 3. Lejonkulans Dramer. H. 3. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1911.

1: 32. Samlaren. 32. Pris i bokh. 4 kr.
17: 14. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 16 (Bd 2: 7). Ej i bokh.
21: 4. Lejonkulans Dramer. H. 4. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
23. Studier i Stagnelii ungdomslyrik. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.

1912.

1: 33. Samlaren. 33. Pris i bokh. 6 kr.
17: 15. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 17 (Bd 2: 8). Ej i bokh.
21: 5. Lejonkulans Dramer. H. 5. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
7: 7: 1. 1500- och 1600-talens Visböcker. 7. K. Bibliotekets Visbok i 4:o. H. 1. Pris i bokh. 1 kr.

1913.

1: 34. Samlaren. 34. Pris i bokh. 7 kr. 50 öre.
17: 16. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 18 (Bd 2: 9). Ej i bokh.
7: 7: 2. 1500- och 1600-talens Visböcker. 7. K. Bibliotekets Visbok i 4:o. H. 2. Pris i bokh. 1 kr.

1914.

1: 35. Samlaren. 35. Pris i bokh. 6 kr. 50 öre.
17: 17. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 19 (Bd 2: 10). Ej i bokh.
7: 7: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker. 7. K. Bibliotekets Visbok i 4:o. H. 3. Pris i bokh. 1 kr.

Samlaren, 3, 5 och 7 ff. äro utgifna hvardera i ett häfte. — Af Sällskapets öfriga skrifter äro 2, 3—6, 9, 12—16, 20, 22 och 23 afslutade.

N:o 3, 7: 4, 11: 3, 5, 7 äro utsålda.

Särskilda nummer af Sällskapets Skrifter säljas genom skattmästaren till *medlemmar* med 25 % rabatt å bokhandelspriset. Hel årgång säljes för 5 kr. och vid rekvisition af en serie årgångar lämnas 25 % äfven på årgångspriset.

För angelägenheter rörande tidskriften samt Sällskapets öfriga publikationer hänvände man sig till professor Henrik Schück, Uppsala.

Anmälan om inträde i Sällskapet sker till Sällskapets *skattmästare,* adr. Uppsala.

Svenska Litteratursällskapets Arbetsutskott.

SKRIFTER UTGIFNA AF SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET
1: 31—35

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

ÅRGÅNGARNE 31—35

1910—1914

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1914

Register till Samlaren, årg. 31 – 35 (1910—1914) och öfriga af Svenska Litteratursällskapet dessa år utgifna skrifter.

A) Författare-register.

B) Kronologiskt register.

1. Allmänt.

2. Medeltiden.

3. Reformationstiden.

4. Stormaktstiden.

5. Frihetstiden.

6. Gustavianska tidehvarfvet.

7. 1800-talet.

3 9015 04847 1737

